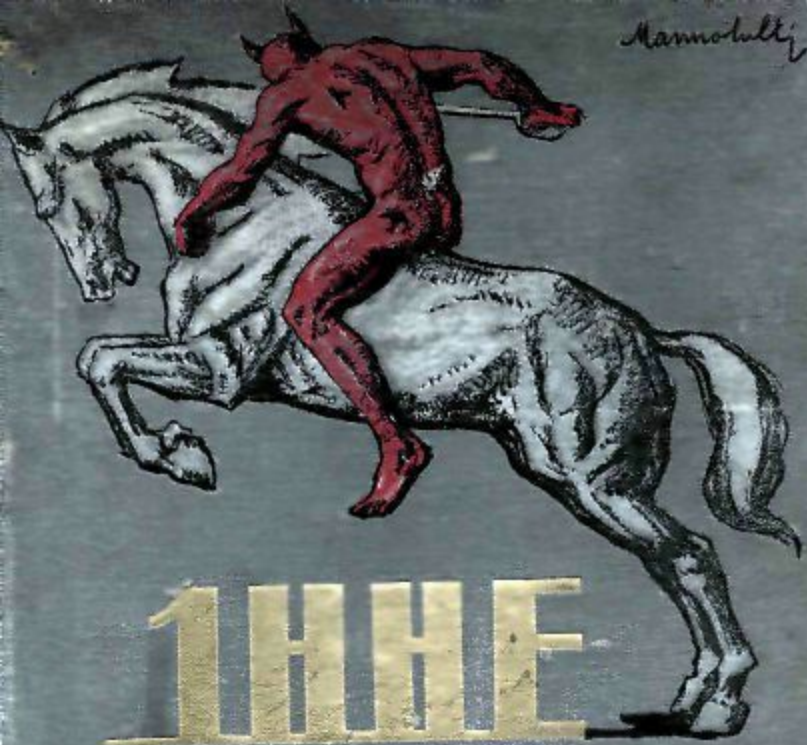

Mannobully

1869-1918

A M. KIR. BUDAPESTI
HONVÉDHUSZÁREZRED
TÖRTÉNETE

1869.

1918.

A M. KIR. BUDAPESTI
1. HONVÉD HUSZÁREZRED
ÉS
M. KIR. 1. NÉPFELKELŐ-
HUSZÁROSZTÁLY
TÖRTÉNETE
1869–1918.

KIADJA:
AZ EZRED EMLÉKBIZOTTSÁGA.

678 KÉPPEL ÉS 68 SZÍNES VÁZLATTAL.

BUDAPEST, 1927.
STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, VI., RÓZSA-UTCA 111.

MINDEN JOG, A FORDÍTÁS JOGA IS FENTARTVA.

számú példány.

ELŐSZÓ.

ÍRTA:

JÓZSEF FŐHERCEG TÁBORNAGY ÚR Ő KIRÁLYI FENSÉGE

AZ EZRED EGYKORI PARANCSNOKA.

AZ 1. HONVÉD HUSZÁREZREDBEN, mint budapesti osztályának, majd meg, mint az ezrednek parancsnoka, 1902-től 1908-ig szolgáltam és itt ismertem meg, nemcsak főületesen, hanem a legrészletesebben, legbehatóbban tisztikarát és legénységét, melyhez mélységes ragaszkodás és bizalom fűzött mindig, mert láttam, hogy majdan, ha a Haza hívószava hadbaállít és Királyunk parancsára a kardot kivonva az ellenséggel meg kell majd mérkőznünk, akkor sem Hadurunk, jó Királyunk, sem Hazánk nem fog bennünk csalatkozni és régi magyar virtussal csak dicsőséget fog az én derék ezredem aratni.

És eljöve a nagy világháború, melyben minden ép magyar a zászlók alá sereglett és dalos lón város, falu és tanya, mert önbizalom, hazaszeretet és hősi lélek felbuzdult minden magyar kebelben; hősi lélek, mely mindenre, még a legnagyobb áldozatra is kész Hazáért és Királyért.

A sors elszakított az én derék huszárjaimtól és csak ritkán adatott meg nekem, hogy a nagy világégésben találkozhassak velük és mégis olyankor is, ha nem voltak az én parancsnokságom alatt, eljutott hozzám az ő hőstetteiknek híre és büszkeség fölté el lelkemet, hogy volt szeretett ezredem, ime, mindenütt híven és hősiezen megállja helyét. Akár lóháton-rohamban, akár lövészárokbán-védelemben vagy gyalogfámadásban, dicsőséget hoz a magyar névnek. A leg-súlyosabb balsorsban is inkább elvérzik, mintsem hogy a hatalmas ellenséget áteressze az ő védelmi vonalán.

Régi magyar virtusról és hősieégről regél a táj, hol az 1-es honvédhuszárok kardja suhogott vagy szuronya villogott, hol az ő „rajta“ kiáltásuktól zengett a kárpáti völgy vagy lovaik dübörgésétől reszketett az orosz róna.

Most pedig előttem fekszik e könyv, mely megörökíti az én 1-es huszár-ezredem fegyvertényeit a világháborúban.

Nemcsak mint ezredparancsnokuk a boldog békeidőkben, hanem mint hadvezérük a nagyháborúban és mint vérviharedzett öreg katona, büszkén gondolok

sorsát, mint annak egykori parancsnoka, ma is meleg figyelemmel kíséri és ennek ismételt tanujeleként a mély érzésű előszó megírásával bennünket kitüntetni kegyes volt.

De meg kell emlékezni azokról is, akik e könyv megvalósításában közreműködtek; így elsősorban *szaplóczai vitéz Szaplóczay László* honvédhuszáralezredesről, aki az adatok összegyűjtését már 1918-ban megkezdte és az összeomlásból megmentve a m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred történetét 1869-től 1918-ig megírta; *pazonyi Elek Menyhért* belügyminiszteri osztálytanácsos, volt népf. huszárszázadosról, aki a m. kir. 1. népfelkelő-huszárosztály történetét állította össze és írta meg; *Szelke József* huszárőrnagyról, aki a képek rendezésével fáradozott; *csepreghi Horváth Antal* vkszt. századosról, aki a vázlatokat készítette; *Manno Miltiades* festőművész, volt szkv. huszárszázadosról, aki a művészies címlapokat rajzolta és végül *felsőozoróczy és kohanóczy Ottlik Loránd* volt tart. huszár-főhadnagyról, aki az emlékbizottság anyagi ügyeit intézte.

Mindnyájukat biztosíthatom, hogy önzetlen munkájukért az ezred minden egyes tagja hálával adózik nekik. Fogadják meleg köszönetünket.

Budapest, 1927 március hava.

Fráter Jenő

ny. altábornagy,
az ezred volt parancsnoka.

I. RÉSZ.
AZ EZRED.

A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred felállítása és fejlődése.

Nem volna teljes a magyar királyi budapesti 1. honvédhuszárezred története, ha megalakulásáról és fejlődéséről röviden meg nem emlékeznénk. Az erre vonatkozó adatokat báti Berkó István százados „A magyar huszárság története” című könyvéből idézzük.

Az 1869. évi honvédségi törvény értelmében 28 honvédhuszárszázad állított fel, melyek nem alkottak ezredeket, hanem önállóak voltak. Egy század békeállománya 1 százados, 1 alantos fiszt, 1 őrmester, 1 szakaszvezető, 2 fizedes, 1 trombitás, 28 lovasított és 3 nem lovasított huszár, valamint 2 fisztiszolga, a hadilétszám pedig a cs. és kir. lovasszázadéval egyenlő volt. A honvédhuszárok fehérforgós, buzérvörös csakót, vörösrinóros és fehérprémcs mentét, sötétkék zubbonyt és buzérvörös nadrágot viseltek. A mente rövid idő múlva elföröltetett, majd 1892-ben ismét rendezésíttetett. A fegyverzet és felszerelés a cs. és kir. hadsereg huszárságával azonos volt.

1871-ben a honvédhuszárszázadok száma 36-ra emeltetett. 1874-ben 4–4 század egy-egy ezredé vonatott össze. 1877-ben a honvédhuszárezredek szer-

csepeli Zoltán Elek ezredes.
Ezredparancsnok 1884–1889.

vezete kiegészített; az ezredfőrs személyzete szaporított, a századok békelétszáma 2 tisztben és 37 emberben határozott meg. Egy ezred hadiállománya, beleértve a háború esetén felállítandó pótszázadot is, 911 embert és 795 lovat tett ki.

1880-ban a Horváth-Szlavonországból kiegészített honvéd-dzsidásezred szintén huszárezreddé alakult és azóta 10 honvédhuszárezred volt.

1887-ig minden ezrednek buzérvörös csákója volt. Ezen évtől a csákó színe ezredenként különböző lett.

szentgyörgyi *Jablanczy Sándor* ezredes, a III. oszt. vaskoronarend lovagja, a hadiérem tulajdonosa.
Ezredparancsnok 1889–1895.

1889-ben minden ezredben még két század állított fel, így egy ezred ezenfelül 6 századból állott. Egy század békeállománya 3 tisztre és 48 emberre emeltetett. Az ezred hadiállománya a szervezete ugyanaz volt, mint a cs. és kir. huszárezredké, azon különbséggel, hogy a honvédhuszárezred csak egy törzszakaszt állított fel, tartalékszázadot pedig nem.

1896-ban a század békeállománya 4 tisztre, 65 fő legénységre és 55 lóra növekedett.

1909-ben az 1. honvédhuszárezrednél géppuskásosztag állított fel. Ugyanezen évben a fehér csákóforgó és a fehér menzetrém helyett feketeszínű rendszeresített.

Az 1912. évi védcrőtörvény szerint a honvédhuszárezredek békeállománya is fokozatosan a cs. és kir. lovasezredével azonos létszámra volt emelendő. Ezen kifejlesztést a

világháború kitörése megakadályozta. — A honvédhuszárezredeknek nem volt ezredtulajdonosuk, hanem azon városról voltak elnevezve, ahol az ezredparancsnokság székel.

A *m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred* 1874-ben a *pesti 1.*, a *hevesi 19.*, a *pestkúnsági 2.* és a *pestkiskúnsági 34. honvédhuszárszázadokból* alakult mint „*1. honvédlovasezred*”; 1877-ben II. osztálya a *4. honvédlovasezredbe* osztott be, helyette a *2. honvédlovasezred I. osztályát* kapta. — 1880-ban elnevezése „*1. honvédhuszárezred*”-re változtatott, 1892-től pedig a „*m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred*” nevet viselte. — 1913-ban II. osztálya a *szabadkai 4. honvédhuszárezredhez* csatoltatott, helyébe az addigi *váci 6. honvéd-*

pazonyi *Elek Gusztáv* cs. és kir. kamarás, honv. huszárszázados — később ezredes — századának altiszti iskolásaival az 1872. évben.

huszárezred II. osztálya került. Legénységét mindig a budapesti honvédkerület területéről egészítette ki.

Az ezredparancsnokság székhelye kezdetől fogva *Budapest* volt, hol az I. osztály is állomásozott; II. osztálya eleinte *Kecskeméten*, 1877-től *Jászberényben*, 1902-től ismét *Kecskeméten*, 1913-tól pedig *Vácott* volt elhelyezve.

Csákója eleinte buzérvörös, 1887-től hamuszürke színű volt.

Ezredparancsnokok :

1874. évtől 1884-ig
jobbaházi báró Döry Lajos
őrnagy, alezredes, ezredes. *)

1884. évtől 1889-ig
csepei Zoltán Elek ezredes;

1889. évtől 1895-ig
szentgyörgyi Jablánczy
Sándor ezredes, a III. osztályú vaskoronarend lovagja;

1895. évtől 1897-ig
Zgórski Zsigmond ezredes;

1897. évtől 1899-ig
Fajta József ezredes;

1899. évtől 1902-ig
Balta Béla alezredes, majd ezredes, a III. osztályú vaskorona=rend lovagja, a katonai érdemkereszt tulajdonosa;

*) Mikor az első honvédhuszárszázad 1869-ben először vonult fel Budára, *báró Döry Lajos* százados, századparancsnok a csapatot visszafelé a Vigadó épülete mellett vezette be a Deák Ferenc=utcába.

Az Angol királynőnél „*Jobbra nézz*”-t vezényelt a kapitány, s a huszárok fölnézve az erkélyre, ott látták *Deák Ferencet*, ki a köszöntést fejbólintással viszonzta.

E jelenetnek érdekes története volt — mint az akkori lapok beszélték. Ugyanis 1854-ben, a Bach=uralom gyászos idejében, amint *Deáknál* néhány bús hazafi a haza vigasztalan jövőjéről szólt s maga az „*öreg úr*” is egész csüggedten beszélt, *Döry* volt honvédszázados bizalommal mondta:

— Fogadni mernék bátyám, hogy lát még engem elvonulni ablaka alatt honvédszázadom élén.

Az *öreg úr* tréfás nyíltsággal szólott: hogy tán elment az esze.

Döry megmaradt jó hiténél.

— Adjá Isten, hogy igazad legyen, s ha az lesz, — folytatá az *öreg úr*, — meg is vendégelem a századot.

S amit nem hitt, az — lelkének örömére — mégis megtörtént. Másnap aztán csakugyan megvendégelte a századot. (Magyar Anekdótákincs. VI. kötet.)

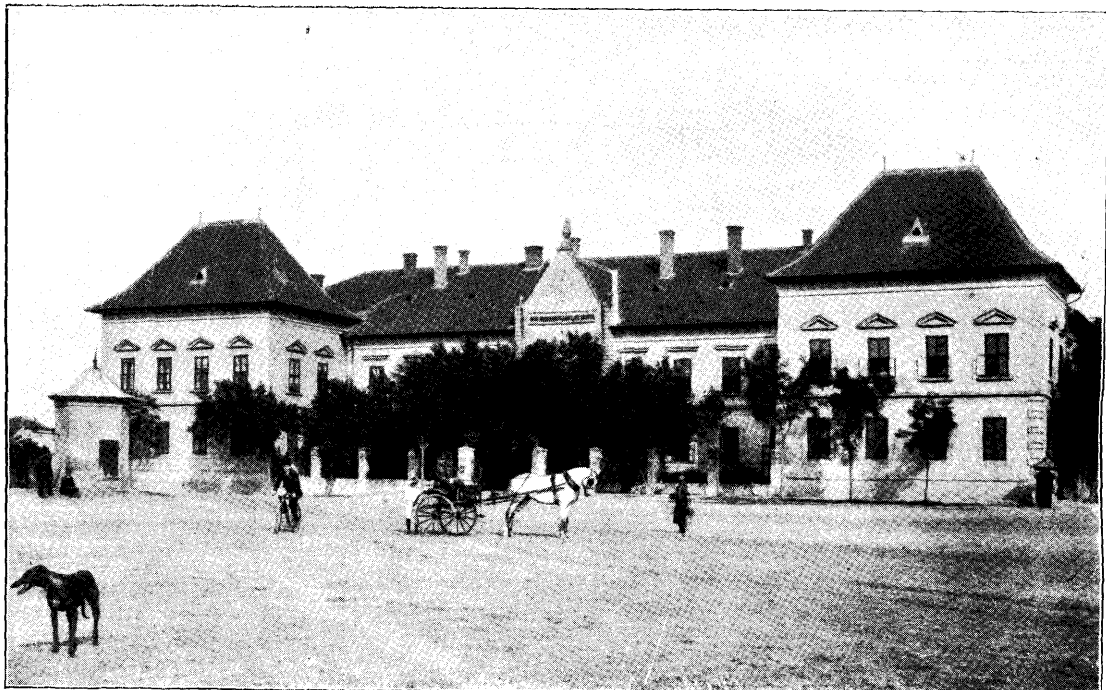

Balta Béla ezredes, a III. oszt. vaskorona=rend lovagja, a katonai érdemkereszt tulajdonosa.

Ezredparancsnok 1899—1902.

Á budapesti „József főherceg” honvédhuszárlaktanya főépülete.

Á kecskeméti osztály laktanyájának főépülete.

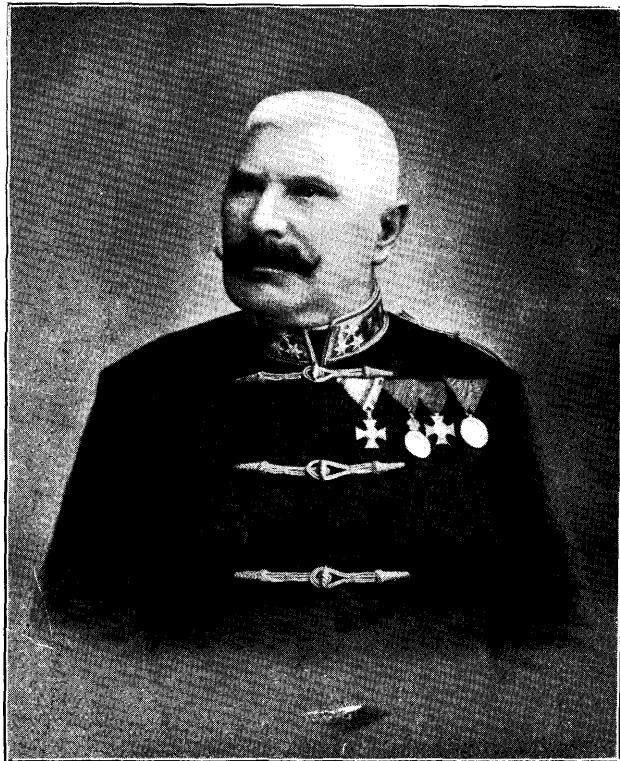
1903-tól 1905-ig *adai Pászthy Kálmán* alezredes, a katonai érdemkereszt tulajdonosa;

1905-től 1908-ig *Ő császári és királyi Fensége József*, császári herceg és ausztriai főherceg, Magyar-, Csehországnak királyi hercege, ezredes, az Aranygyapjas-rend lovagja, a katonai érdemkereszt tulajdonosa, a cs. és kir. 15. dragonyosrezd tulajdonosa, a porosz kir. (2. hannoveri) 14. dzsidászrezd főnöke stb., stb.;

1908-tól 1913-ig *Yull Alfréd* őrnagy, alezredes, a katonai érdemkereszt és a katonai érdem-érem tulajdonosa;

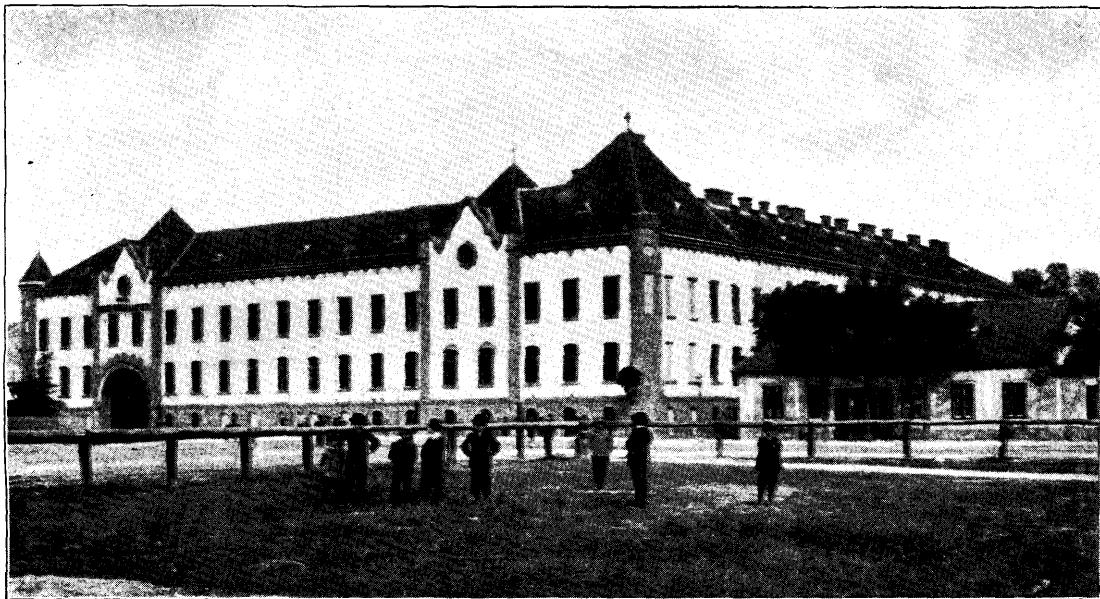
1913-tól 1914-ig *deybach* *Zech Colbert* harti és sulzi báró, ezredes, a katonai érdemkereszt tulajdonosa;

1914-től 1916-ig *érkeserői, ippi, rogozi és bélmezei Fráter Jenő* alezredes, majd ezredes, cs. és kir. kamarás, a hdm. Lipót-rend lovagja, a III. o. vaskorona-rend a hdm. és kardokkal lovagja, a 3. osztályú katonai érdemkereszt hdm. és a kardokkal, a katonai érdemkereszt, továbbá a katonai érdem-érem tulajdonosa;

adai Pászthy Kálmán alezredes, a katonai érdemkereszt tulajdonosa.

Ezredparancsnok 1903—1905.

A váci honvédhuszárlaktanya főépülete.

1916-tól 1918-ig *roskováni Roskoványi Dezső* ezredes, cs. és kir. kamarás, a III. osztályú vaskorona=rend hdm. és kardokkal lovagja, a 3. osztályú katonai érdemkereszt hdm. és kardokkal, a katonai érdemkereszt, a katonai érdem=érem a kardokkal és a porosz királyi II. osztályú német vaskereszt tulajdonosa.

A m. kir. 1. honvédlövészred első tisztikara 1874-ben.

Ezredparancsnok : *jobbaházi báró Döry Lajos*
 őrnagy.

Szabadságolt állomány.

Százados : *Kovács Lajos.*

I. osztály, Budapest.

Főhadnagy : *Almássy József,*
Lieszkovszky Géza,

Parancsnok : *csepei Zoltán Elek* százados.

Kucsera Vida.

Pótcsoportparancsnok : *Kiss József* főhadnagy. Hadnagy : *Beniczky Gábor.*

1. század.

II. osztály, Kecskemét.

Tettleges állomány :

Százados : *csepei Zoltán Elek.*

Parancsnok : *Simonffy Gyula* százados,

Főhadnagy : *Ágoston Ferenc.*

Pótcsoportparancsnok : *Zsitvay Béla* gyalogsági
 főhadnagy (1. zászlóalj).

Hadnagy : *Czigány János.*

3. század.

Szabadságolt állomány.

Tettleges állomány :

Százados : *báró Podmaniczky Frigyes,*
Füzesséry Géza,
pazonyi Elek Gusztáv.

Százados : *Kugler Nándor.*

Főhadnagy : . . .

Főhadnagy : *Schneller Ferenc,*
Lits Gyula.

Hadnagy : . . .

Hadapród : . . .

Hadnagy : *Makray Aladár,*
Edelspacher Antal,
Haszlinger József,
Petrás Gyula.

Szabadságolt állomány.

Százados : . . .

Főhadnagy : *Szeles József.*

Hadnagy : . . .

Hadapród : *Telbisz Károly.*

4. század.

Tettleges állomány :

2. század.

Tettleges állomány :

Százados : . . .

Százados : *Simonffy Gyula.*

Főhadnagy : *Risztics Miklós,*

Hoffmann Károly.

Főhadnagy : *Kiss József* (pótcsoportparancsnok).

Szabadságolt állomány.

Százados : . . .

Hadnagy : *Gyökér István.*

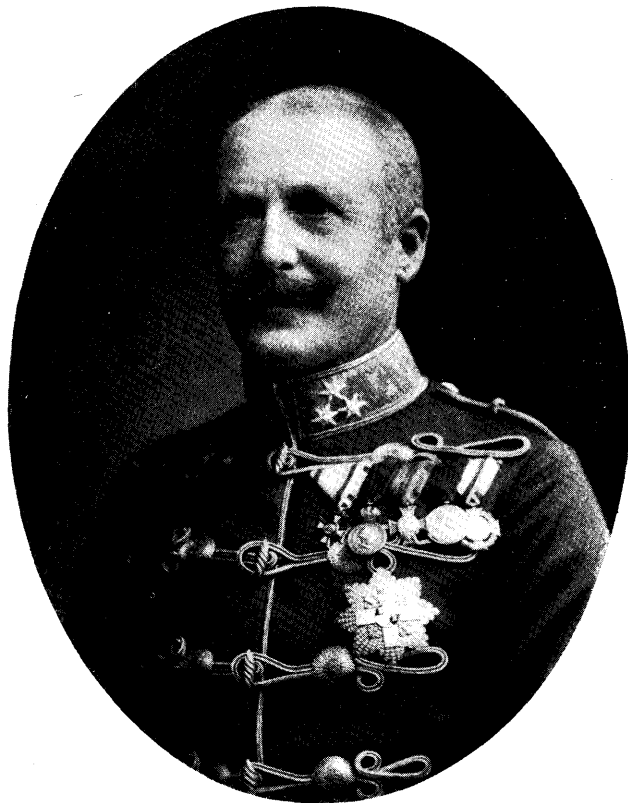
Főhadnagy : *báró Wimpfen Iván.*

Hadapród : *Nánássy Dezső.*

Hadnagy : . . .

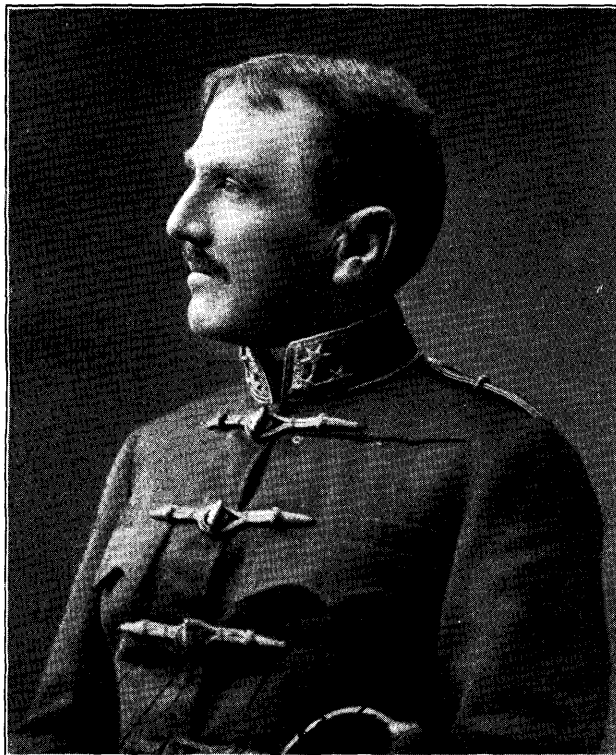

Ő császári és királyi Fensége *József*, császári herceg és ausztriai főherceg, Magyar-, Csehországnak királyi hercege, ezredes, az Aranygyapjas-rend lovagja, a katonai érdemkereszt tulajdonosa, a cs. és kir. 15. dragonyosezred tulajdonosa, a porosz kir. (2. hannoveri) 14. dzsidásezred főnöke, stb.
Ezredparancsnok 1905–1908.

Yull Alfréd ezredes, a katonai érdemkereszt és a katonai érdem-
érem tulajdonosa.

Ezredparancsnok 1908–1913.

deybachii *Zech Colbert*, harti és sulzi báró, ezredes.
Ezredparancsnok 1913–1914.

érkeserüi, ippai, rogozi és bélmezei *Fráter Jenő* alezredes és ezredes, cs. és kir. kamarás, a hdm. Lipót-rend és a III. oszt. vaskoronarend a hdm. és a kardokkal lovagja, a 3. oszt. katonai érdemkereszt hdm. és a kardokkal, a katonai érdemkereszt és a bronz katonai érdem-érem a kardokkal tulajdonosa.

Ezredparancsnok 1914–1916.

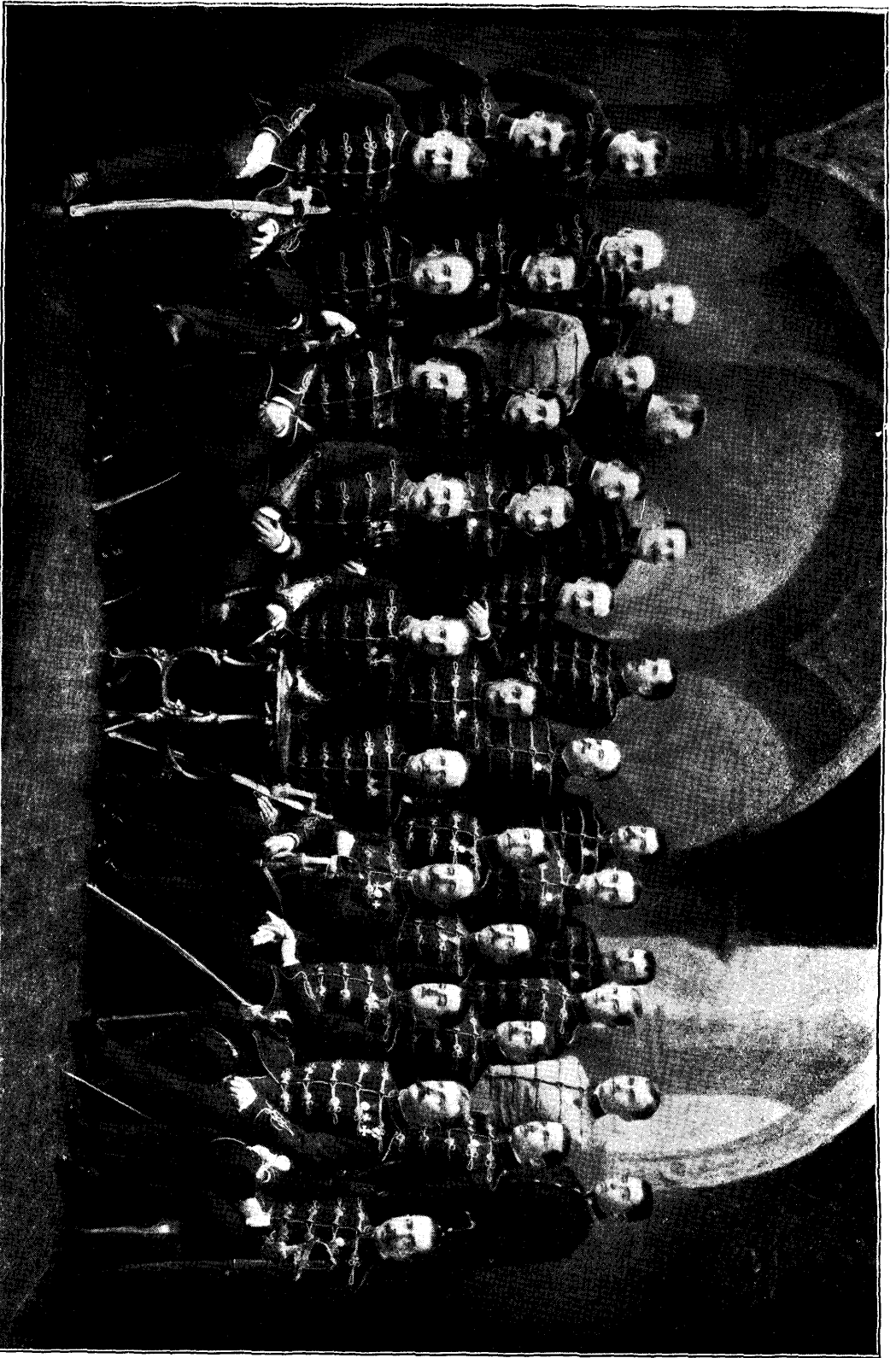
Az ezredet ő vezette a harctérre, mely a gorodoki lovasrohamban az ő parancsnoksága alatt esett át a tűzkeresztségen. Résztvevett az ezred által 1916 júniusig vívott összes harcokban, 1916 júniustól szeptemberig a „Fráter-lovasküldő-nítmény”-t vezette, ebben a minőségben hosszabb ideig egy kombinált lovasdandár felett is parancsnokolt, 1916 októbertől a háború befejezéséig a honvédelmi minisztérium felmentési osztályának volt főnöke.

roskováni *Roskoványi Dezső* őrnagy és alezredes, cs. és kir. kamarás, a III. oszt. vaskoronarend hdm. és a kardokkal lovagja a 3. oszt. katonai érdemkereszt hdm. és kardokkal, a katonai érdemkereszt, a bronz katonai érdem-érem a kardokkal és a porosz királyi 2. oszt. német vaskereszt tulajdonosa.

Az ezred utolsó parancsnoka 1916–1918.

A mozgósításkor a budapesti osztály parancsnoka volt, mint ilyen résztvevett az ezred összes harcaiban, hol leggyakrabban mint önálló parancsnok működött; 1916 nyarán rövid ideig a II/5. honv. lov. lövészosztály parancsnoka, 1916 júliusától ezredparancsnok, közben rövidebb ideig 1917-ben a honvédelmi miniszter szárnysegéde, 1918 októberében kitört forradalom az ezredet Ukrajnában érte, ahonnan hatheti, részben gyalog megtett út után az ezredet minden baj nélkül hazavezette.

Az erdő fizikára 1924-ben.

1. sor hátsó jobbra: Hülfner József, Émber Lajos, báró Sebessy-László, Sándor Béla Béla, József István, Ó Feneke, Kralovicsky Gyula, Hegedűs Pál, Ghyerzy Albert, Mannock Patrik, Gyémény István,
2. " " " " Gábor László, Heis Viktor, Keresztes Gyula, Gyapay Dénes, báró Jovis Antal, Martinyóvics András, Szimay Tamás, Barcza Zoltán, Csereghy Jenő,
3. " " " " Csereghy László, Szerényi Mihály, dr. Bartha László, Néményi Kálmán István, Pinter Jenő, Fehér Antal, Lukácsy Rezső, Kovács Géza, dr. Mészáros Elek, Veeszy Ernő,
4. " " " " Bauer Sándor, Moray Béla, Szilva Pál, Szenti-Királyi Zoltán, Vékly Alajos, Beer Oszkár.

Az ezred fisztkara 1906. évben.

Előzmények és mozgósítás.

A gyilkos merénylet, mely a Magyar-Osztrák Monarchia trónörökösének: *Ferenc Ferdinánd* főherceg és nejének, *Hohenberg Zsófia* hercegnőnek életét Szerajevóban 1914 június hó 28-án kioltotta, jelenti a világháború kezdetét. E hír ezredünket *Szabadkán* érte, ahol az évente szokásos keretgyakorlatok voltak folyamatban. Mindnyájan megdöbbenéssel és nem egy közülnünk a későbbi események megsejtésével vette hírül a merényletet, melynél aljasabb és gonoszabbul kifőzött politikai gyilkosság — mióta történetet írunk — még elő nem fordult.

A gyilkosság utáni majd egy hónap az összeesküvés nyomainak kikutatásával és diplomáciai jegyzékváltásokkal telt el. A napok háborús, majd békés hírek jegyében váltakoztak. A monarchia kormányai és *Ő Felsége I. Ferenc József* mindent elkövettek, hogy országait a háború csapásaitól megkíméljék.

Teljes egy hónapig volt kínpadra feszítve az ország, míg végre július hó 24-én nyilvánosságra jutott az eddigi nyomozások, megállapítások és megfontolások után Szerbiának átnyújtott demarche szövege.

A szerb kormánynak július hó 25-én pár perccel este 6 óra előtt *Pasics* miniszterelnök által személyesen a belgrádi osztrák-magyar követségen leadott és ki nem elégitő válaszjegyzékére *Giesl báró* követünk bejelentette a diplomáciai viszony megszakítását és a követség személyzetével délután 6 óra 30 perckor elhagyta Belgrádot. A szerb kormány már délután 3 órakor elrendelte az egész szerb hadsereg mozgósítását, amire *Ő Felsége július hó 26-án* a hadsereg és a népfelkelés részbeni mozgósításával felelt. A mozgósítási parancs este érkezvén Budapestre, az ennek kihirdetését tartalmazó falragaszok csak július hó 27-én jelentek meg.

A mozgósítási intézkedések megtétele, valamint a bevonulás nálunk tehát két nappal a szerb általános mozgósítás elrendelése után kezdődött.

A részletes mozgósítási parancsot a Szerbia elleni hadüzenet követte, mely július hó 28-án délután 6 órakor jelent meg a hivatalos lapban.

E napon már a tartalék és a népfelkelés, valamint a vállalkozólovak bevonulása is megkezdődött. Úgy az ezred naplója, mint a rendelkezésre bocsátott magánnaplók a legnagyobb lelkesedésről emlékeznek meg. Az általános hangulatra, a magyar ember áldozatkészségére és hazaszeretetére azonban legjellemzőbb *dr. Takáts Zoltán* törzsorvos — ezredünk orvosfőnökének — feljegyzése :

„ . . . a bevonult többszáz tartalékos és népfelkelő legénység közül a feltett kérdésre mindössze nyolcan jelentkeztek mint hadiszolgálatra alkalmatlanok. Ezek is súlyos fogyatkozással bírtak: nyomorékok voltak. A többi a későbbi idők folyamán kiderült törődöttsége ellenére is szolgálattételre jelentkezett. Voltak, kik megállapított betegségük dacára beosztásukat kérték, sokan pedig, kik már évekkel azelőtt felülvizsgálat újján elbocsáttattak, szolgálattételre jelentkeztek.“

Nem egy esetet tudunk, hogy a katonaköteles fiúval együtt az 50—60 éves apa, a be-hívott apával a 10—14 éves fiú is bevonult és sehogysem akartak belenyugodni, hogy rájuk — legalább egyelőre — szükség nincsen. Sajnos, az akkori lázas munkában nem volt idő feljegyezni ezek neveit és nem örökíthetjük meg most az utódok nagyobb épülésére név szerint

is őket. De nemcsak a legénység között jelentkeztek szolgálatra olyanok, kik *még nem*, vagy *már nem* voltak katonakötelesek, hanem az intelligenciából is sokan. Meg kell itt említeni elsősorban *gróf Zichy Istvánt* és *Hirsch Imrét*, kik — bár soha ezelőtt katonák nem voltak — önként jelentkeztek hadiszolgálatra ezredünknel, valamint az ugyancsak önként bevonult *nagykállói Kállay Frigyes Vilmos* volt főhadnagyot, kik mint közemberek „*komisz ruhába*“ öltözve követték ezredünket a harctérre; nemkülönben *Manno Miltiades* népfelkelő-hadnagyot, — a kiváló festőművészt — aki behívási parancs nélkül vonult be s minden protekciót igénybevetett, hogy az első szállítmányba osztassék be.

Amint akadálytalanul folyt a bevonulás, éppoly símán ment a felszerelés. Dús raktáraink öntötték a vadonatúj ruhát, fegyverzetet, lős- és vonatanyagot. Nem volt egy percnyi fennakadás sem. Minden tiszt és altiszt, tényleges és tartalékos, feladata magaslatán állott. A tartalékosok attól a perctől kezdve, hogy „*beöltöztek*“, ismét olyan jó katonák voltak, mintha szolgálatukat sohasem szakították volna meg. Élénken jellemzi ez a sokszor leszólt békekiképzésünk magas értékét; az embereknek pedig a komoly időkhöz mért komoly magatartását az, hogy az egész bevonulás alatt egyetlen rendzavarás, egyetlen fegyvelemsértés sem fordult elő s egyetlen fenyítésre sem volt szükség.

A vállalkozók lovaikat kifogástalan állapotban és késedelem nélkül állították be. A magántulajdonban levő lovakat *Prónay Sándor* százados vezetése alatt működő bizottság vásárolta. Itt sem jutott senkinek eszébe kivonni magát hazafias kötelessége alól.

Símán ment minden és a mozgósítási parancs által megindított gépezet minden kereke, rúgója óramű pontosságával együttműködött. Így volt lehetséges, hogy a délelőtt bevonult emberek és lovak már délután teljesen fel voltak szerelve, *július hó 29-én* reggel pedig rendszer napi foglalkozásra már lovas és ló a gyakorlótérre vonulhatott. — E napon jelent meg a 84 éves király megható manifesztuma. Minden szem könnybelábadt, mikor az egybegyűlt századok előtt azt a parancsnokok kihirdették. Ezen kiáltvány minden egyes szava lelkünkbe markolt, minden egyes szó és mondatából az ősz, sok megpróbáltatáson keresztülment, bölcs és népei sorsáért aggódó, de népei becsületét agg kora dacára is védeni kész uralkodó önérzete áradt felénk. Jól mondá, hogy *mindent megfontolva és mindent meggondolva, nyugodt lelkiismerettel lép a kötelesség útjára*, mert akkor még bízott és bízható is népeiben . . .

„Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek a népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai“ — mondja a kiáltvány.

„Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszereznem.“

„Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének és a Mindenható előtti felelősségnek.“

„Bízom Népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré s hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak.“

„Bízom Ausztria-Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. És bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.“

„Kelt Ischlben, 1914 július hó 28-án.

Ferencz József s. k.

Tisza István gróf s. k.“

Július 30. Derült, meleg napra ébredünk. A századok a rákosi gyakorlótérre vonulnak és mialatt gondtalanul, jókedvvel és kifogástalan pontossággal hajják végre a vezényszavakat, híre jön, hogy odalent délen a szerbek megkezdték az ellenségeskedést.

Ő FELSÉGE
I. FERENCZ JÓZSEF

„A szerbek ma hajnali 1 óra 30 perckor“ — írja az első harctéri jelentés — „felrobbantották a zimony-belgrádi hidat. Gyalogságunk és tüzérségünk a dunai monitorokkal együtt erre megkezdték a tüzelést a szerb hadállások ellen. A szerbek rövid harc után visszavonultak.“

Július 31. Reggel megjelenik az általános mozgósítást elrendelő parancs; valamint meg tudjuk, hogy *Anglia, Francia- és Oroszország* a gyilkosokat védő, a bűnösöket megfenyíteni vonakodó *Szerbia* pártjára állott és ezzel a „jog“ és „szabadság“-ra hivatkozva, lángbaborították a világot.

Augusztus.

A július 25-én megjelent részleges mozgósítási rendelet (első mozgósítási nap július 28) *Szerbia* ellen a magyar-osztrák haderőnek csak kétötöd részét mozgósította. Mint láttuk, a nagyhatalmak ellenséges állásfoglalása következtében július 31-én szükségessé vált az általános mozgósítás és a magyar-osztrák hadvezetőség *Szerbia* ellen két hadsereget hagyva vissza, főerejével — 4 hadsereggel — *Oroszország* ellen fordult, azon közvetlen céllal, hogy ennél több orosz erőt lekötve, a főerejével nyugaton felvonuló német szövetségesünk hátát fedezze.

Ezen feladat részünkéről csak támadólagos fellépéssel volt megoldható, miért is az *Oroszország* ellen rendelt hadseregeink felvonulása a *Dnyeszter—San* vonalában rendeltetett el. Az összes magyar-osztrák haderők parancsnokságát a király *Frigyes főhercegre* ruházta.

Az orosz harctérré rendelt hadseregek felvonulása a következő volt:

Kövess Herman gyalogsági tábornok hadseregcsoportja az oláh határtól *Stryjig*. Ezen belül *Czernowitznál* a 35. népfk.-dandár; *Zaleszkykinél* a 45. gyaloghadosztály; *Stanislaunál* a XII. és *Stryjnél* a III. hadtest. Ideiglenesen még alá volt rendelve a *Dnyesztertől* északra *Brzezanynál* álló 11. gyaloghadosztály, valamint *Galicia* keleti határára előretolva az 1., 5. és 8. lovashadosztály.

A 3. hadsereg *Brudermann* gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt a táborszerűen megerősített *Lemberg*re támaszkodva, a XI. hadtesttel *Lemberg*, a XIV. hadtesttel *Sambor* körül gyülekezett, lovashadosztályait pedig *Galicia* északkeleti határára tolta előre.

A 4. hadsereg *Auffenberg* gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt a II., VI. és IX. hadtesttel *Jaroslau*, lovasságával *Lubaczow* környékén.

Az 1. hadsereg *Dankl* lovassági tábornok parancsnoksága alatt az I., V. és X. hadtesttel, valamint a 2. lovashadosztállyal *Jaroslautól* délre a *San* folyó mentén; végül

Kummer gyalogsági tábornok hadseregcsoportja, mely több népfölkelő-alakulatból és egy lovashadosztályból állott, *Krakó* körül gyülekezve, a felvonulás balszárnyát biztosította, és feladata szellemében *augusztus hó 13-án Kielce* irányában átlépve a határt, a *Kalisch—Czenstochau* felé előnyomuló *Woyrsch* német tábornok csoportjával felvette az érintkezést.

A felvonulás befejeztével a magyar-osztrák hadsereg a galíciai harctéren 12 hadtestet (à 3 gyal.-ho.) és 11 lovashadosztályt, azaz mintegy 750.000 fegyvert számlált. Ezzel szemben az oroszok ellenünk 60 gyalog- és 39 lovashadosztállyal vonultak fel. Ezt a túlerőt még súlyosbította az is, hogy az orosz gyaloghadosztályok általában 3 zászlóaljjal erősebbek voltak és másfélszer nagyobb tüzérséggel rendelkeztek, mint a mi hadosztályaink. A magyar-osztrák hadsereg tehát már kezdetben oly félelmetes túlerővel állott szemben, hogy csak az igaz ügybe vetett mélységes hit és katonáinak az orosznál nagyobb morális értéke, fegyelme, végül magasabb kiképzési értéke nyújthatott reményt arra, hogy a kolosszussal szemben helyét megállja.

A Magyar-Osztrák Monarchia ellen rendelt orosz haderők a *San* és *Visztula* egyesülésétől az oláh határig, tehát *Galicia* körül félkörben vonultak fel. És pedig:

Iwangorodtól keletre, a *Visztula* és *Bug* között az 5. hadsereg *Ewerth* tábornok parancsnoksága alatt — *Lublinnál*; a 4. hadsereg *Plewe* tábornok parancsnoksága alatt — *Cholmnál*; a keletgalíciai határ mentén a 3. hadsereg *Ruscki* tábornok parancsnoksága alatt *Dubnónál* és a 8. hadsereg *Iwanow* tábornok parancsnoksága alatt *Podoliában*.

Előbbiek támadási iránya *Lemberg*, utóbbiaké *Tarnopol* volt.

Az orosz haderők főparancsnokává Miklós cár *Nikolajevits Miklós* nagyherceget nevezte ki.

A központi hatalmak bevezető hadműveleteinek tervét az adott körülmények kényszerítőleg szabták meg.

Németországnak főerejével a nyugati hatalmak ellen kellett fordulnia, melyek a fejtett út- és vasúthálózat segítségével a leghamarabb tudtak harckész állapotba helyezkedni és Németország iparilag legfejlettebb területeit veszélyeztették. Németországnak itt francia részről 73, belga és angol részről pedig 6—6, összesen 85 gyaloghadosztállyal kellett számolnia; tehát 100 sor- és tartalékadosztályából legalább 90 hadosztályt kellett a nyugati harctérre irányítani. A Kelet-Poroszország ellen felvonuló, mintegy 24 gyalog- és 5—6 lovashadosztályt kitevő orosz haderővel szemben mindössze 10 gyaloghadosztállyal és csekély lovassággal rendelkezett.

Amíg tehát nyugaton a döntés kezdettől fogva a német hadsereg feladatává vált, addig keleten az orosz crók lekötése és feltartóztatása majdnem kizárólag a magyar-osztrák hadsereg vállaira nehezedett.

Mint elől láttuk, az orosz hadsereg már kezdettől fogva gyalogságunkat kétszeresen, lovasságunkat háromszorosan, tűzérségünket pedig másfélszeresen túlhaladta; a reánk háramló feladat tehát csak a legmesszebbmenő elszántsággal volt megoldható. Mi sem természetesebb, hogy hadvezetőségünk az első perctől kezdve azon volt, hogy a kezdeményezést magához ragadja s akarátát az orosz „gőzhengerre“ rákényszerítse. Nem elégedhetett meg tehát csupán a védekezéssel, hanem támadólag fellépve, mindent el kellett követnie, hogy mennél nagyobb orosz erőket vonjon magára és a nyugaton küzdő szövetségest a veszélyessé válható orosz betöréstől mentesítse.

Ezen általános szándék szellemében a magyar-osztrák hadsereg főparancsnoksága elhatározta, hogy a Galiciától északra, északkelet és keletre gyülekező orosz erőket, még mielőtt azok egyesülhetnének, a *Visztula* és *Dnyeszter* között megtámadja. A támadás közelebbi helyéül a *Visztula* és *Bug* köze jelöltetett ki, mert részben erre a vonalra irányultak a monarchia vasútfjai, másrészt az itteni támadás vonhatott el Kelet-Poroszország felől legsikeresebben erőket. Kelet és északkeleten ezzel szemben haderőinknek egyelőre az ellenséges előnyomulás feltartóztatása jutott feladatul.*

Miután ezredünket csak a „*Kövess-hadseregcsoport*“ helyzete és feladata érdekli, a főbbi hadsereget csak annyiban fogjuk érinteni, amennyiben ezen hadseregcsoportra behatással voltak.

A „*Kövess-hadseregcsoporttól*“ augusztus 14 és 16 között a III. hadtest a *Lemberg* körül összevont 3. hadseregnek rendeltetett alá, a XII. hadtest *Przemysłány* környékére tolatott el; a *Dnyeszter*től délre álló csapatai pedig *Stanislautól* északnyugatra *Jesupol* és *Zydaczow* között vonattak össze, ahol a folyón átkelni szándékoztak.

Augusztus 11-én a még Wienben székelő hadseregfőparancsnokság a hadseregparancsnokságokat a távoli felderítés (hadászati felderítés) megkezdésére utasítja. Ez volt a hadműveletek bevezetésére vonatkozó első parancs. Szó szerint így hangzik:

* Oberst Karl Egli: *Zwei Jahre Weltkrieg 1914—1916*.

K. u. k. Armeecoberkommando.

Op. Nr. 520.
Fernaufklärung.An
das Armeekommando

in

Wien, am 11. August, 1914. 7 Uhr 30 nachmittag.

Am 15. August Beginn der Fernaufklärung.

1. Durch alle Kavallerie-Truppendivisionen in folgende Räume :

Armeegruppe General der Infanterie von Kövess: Zwischen Dnjester und der Linie Zalozce, Szepe-
towka, Kavalleriegros möglichst vereint südlich der Bahn Tarnopol, Proskurow-Zmerinka ansetzen.3. Armee: Zwischen obiger Linie und der Linie Rawa Ruska, Grubiessow, Bug. Kavalleriegros Direktion
über Dubno und über Wladimir-Wolynszkij.

4. Armee: Zwischen Rawa Ruska, Grubiessow, Bug einerseits und dem Wieprz anderseits.

1. Armee: Zwischen Wieprz und Weichsel.

Von der Armeegruppe Kummer hat die 7. Kavallerie-Truppendivision und das Radfahrerbataillon spä-
testens am 19. August die Weichselstrecke Annopol-Josefow zu erreichen.Aufklärungsziele: Bis an die grossen feindlichen Infanteriekörper, wenn möglich bis in die Linie: Lublin,
Cholm, Kowel, Luck, Dubno, Ostrog, Starokonstantinow, Bar, Mogilew.Von entscheidender Wichtigkeit ist die sichere und rasche Aufklärung des Raumes zwischen Bug und
Weichsel und die Konstatierung des feindlichen Südflügels im Raume nördlich des Dnjesters, was mit allen
Mitteln zu erreichen ist.2. Durch Flieger spätestens 14. August in die gleichen den Armeen zugewiesenen Räume unter Berück-
sichtigung, dass der Rückflug in der Bereich eigener Truppen unbedingt gewährleistet kann. Ergeht an alle
Armeen und die Gruppen Kövess und Kummer.

Für den Armeecoberkommandanten :

Conrad, General der Infanterie m. p.*

A keletgalíciai határon álló lovastestek, melyek közé hadosztályunk (5. honvéd lovas-
hadosztály) is tartozott, a fentiek szerint tehát erőszakos felderítés céljából orosz területre irá-
nyítottak és ezen parancsból kifolyólag jött létre augusztus 17-én a gorodoki lovasroham.
A déli szárny lovashadosztályainak támaszpontját a leMBERG-tarnopoli vasútvonal mentén
előretolt 11. gyaloghadosztály képezte.

A lovashadosztályok többé-kevésbé sikeres előretörése után, augusztus 21-én az orosz
hadsereg keleten átlépte a galíciai határt és nagy erővel Tarnopol ellen nyomult előre.
A meggyengített „Kövess“ hadseregcsoport, mely a szerb hadszíntérről szállítás alatt lévő
2. hadsereg beérkezését várta, időnyerés céljából részben lovasságát, másrészt a 11. gyalog-
hadosztályt és népfelkelőalakulatokat dobott a feltartóztathatatlanul előnyomuló ellenség elé.
Ezeknek kisebb ütközetekben sikerült is céljukat elérniök, melyekben ugyan felmorzsolódtak,
de önfeláldozásuknak megvolt az az eredménye, hogy az orosz tömegek mögöttük nagyobb
erőket sejtve, csak óvatosan haladtak előre. Ezen újabb feladatunkból származott augusztus
25-én a podhaicei ütközet, szeptember 7-én az uherskoi tüzérségi és járőrharca, valamint
hadosztályunknak ide-oda való tologatása, az a sok fáradságos, pihenésnélküli menet (lásd
1. sz. vázlatot), melynek értelmét akkor ugyan nem tudtuk, de amelyek mind a hadvezető-
ség magasabb terveit szolgálták és hozzájárultak ahhoz, hogy fegyvereink más helyeken, így
a kraszniki, tarnowatka-zamosci, komarowi stb. ütközetekben győzelmet arassanak. Igaz, ezek
dacára is végeredményben a magyar-osztrák hadseregnek mégis vissza kellett vonulnia, de maga-
tartásával elérte azt, hogy a németek Kelet-Poroszországban a tannenbergi és angerburgi csa-
tákban az orosz „Narew“ és „Njemen“ hadsereget döntőleg megverték, valamint nyugaton is
diadalmasan nyomultak előre.

*

* Auffenberg — Komarow: Aus Oesterreich-Ungarns Teilnahme am Weltkriege.

Augusztus 1. Az ezred harmadik lovasgyakorlati napja. A reggeli lapok közlik, hogy Oroszország július 31-én elrendelte a hadsereg és flotta általános mozgósítását. Az egyidejűleg nálunk elrendelt mozgósításról a következő tudósítás számol be:

„Folyó évi június hó 31-én kelt hivatalos értesülés szerint *Ő császári és apostoli királyi Felsége* a hadsereg, haditengerészet, a két honvédség általános mozgósítását legkegyelmezebben elrendelni méltóztatott. Ezen intézkedésre az Oroszország részéről elrendelt mozgósítás szolgáltatott okot.“

„Ezen, *Ő császári és apostoli királyi Felsége* által megparancsolt rendelkezés semmi néven nevezendő támadó célzatot nem foglal magában, hanem kizárólag — óvatosságból foganatosított intézkedésről van szó a monarchia elengedhetetlen védelme céljából.“

Mi tehát még mindig bízunk a békés megoldásban, illetve abban, hogy a szerbiai konfliktus elszigetelten marad.

A tegnap hadnaggyá avatott Ludovikások közül ezredünkhöz bevonult *csepregi Horváth Antal* hadnagy, egyike azon lelkes fiatal tiszteknek, ki az első naptól kezdve megnyerte a tisztikar osztatlan szeretetét.

Augusztus 2. A negyedik lovasgyakorlati nap. A begyakorolt századok mindkét állomáson — *Budapesten* és *Vácott* — osztályban egyesítve, zártrendű és harcgyakorlatokat tartanak.

Ő Fensége Károly Ferenc József trónörökös és neje *Zita* főhercegné délután 2 órakor a fővárosba érkeznek. A Keleti pályaudvartól a királyi palotáig százezrekre menő tömeg lepi el az út mindkét oldalát és kalaplengetve őszinte lelkesedéssel ünnepli a fiatal trónörökös-párt. Az ünneplésből ugyancsak kijut a menetben résztvevő *gróf Tisza István* miniszterelnöknek is, ki ekkor állott népszerűsége tetőpontján. A fekete díszmagyarba öltözött Tisza komoly méltósággal fogadja a lelkesedés megnyilvánulását.

A monarchia hű szövetségese, *Vilmos* német császár, miután a béke megtartása iránt kifejtett minden törekvése hajótörést szenvedett, elrendeli az egész német haderő mozgósítását.

Augusztus 3. Az ötödik lovasgyakorlati nap. A budapesti osztály felett *Károly Ferenc József* *Ő Fensége* a rákosi nagy lovassági gyakorlótéren szemlét tart. Fogadtatás jobbról — fejlődött vonalban. *Roskoványi Dezső* őrnagy, cs. és kir. kamarás, az I. osztály parancsnokának jelentése után *Ő Fensége* szürke irlandi lován elléptet az arcvonal előtt. Az elől álló tiszteket mind megszólítással tünteti ki és különösen hosszasan beszél *Fráter Jenő* alezredes, cs. és kir. kamarás, ezredparancsnokkal és *Roskoványi Dezső* őrnaggyal. Majd lelkeshangú beszédben átadja az ezrednek *Ő Fensége* a király üdvözlését és üzenetét. Utána századonként zártrendű gyakorlat következik üggetésben és vágásban. A géppuskásosztag *Schmidt Frigyes* százados vezetése alatt egy különösen jól sikerült tűzharchoz való fejlődést mutat be vágásban. A szemle díszmenettel fejeződött be, mely után *Ő Fensége* *Fráter Jenő* alezredes, ezredparancsnoknak a látottak felett legmagasabb megelégedését fejezte ki.

Lelkes hangulatban vonultunk be a szemle után laktanyánkba, hogy az előkészületeket folytassuk. Sietni kellett most már, mert, mint az e napon megjelent lapokból értesültünk, az oroszok *Prostken* környékén átlépve a porosz határt, megkezdették az ellenségeskedést. Ezredünket ez annál inkább érintette, mert ellentétben a részleges mozgósítás parancsával, mely szerint Szerbia ellen vonult volna, az általános mozgósítás az ezredet az orosz harctérre rendelte. Ugyane napon francia repülők jelentek meg *Nürnberg* város felett, melyre bombát vetettek. *Három sarkon tehát kigyulladt a tűz és elenyészett minden remény a világgés megakadályozására.*

Sem mi, sem a németek eleddig sehol nem léptünk fel támadólag.

Augusztus 4. A hatodik lovasgyakorlati nap. A rendelkezésre adott adatok e napon említik először ezredünk váci osztályát. E szerint *dr. Galosek György* váci prelátus=kanonok

a váci laktanya udvarán ünnepélyes szentmisét mondott és a II. osztályt megható lelkes beszéd kíséretében megáldotta.

Francia csapatok átlépték a német határt és megszállottak német helységeket.

Augusztus 5. A hetedik lovasgyakorlati nap. Az osztályok teljesen menetkészek — hármely nap indulhatunk. Dél előtt 10 óra 5 perckor az 5. honvédlövashadosztályparancsnokság báró Zech Colbert ezredes, eddigi ezredparancsnokunknak — a 23. honvédlóvasdandár parancsnokává és érkeserűi, ippi, rogozi és bélmezei Fráter Jenő alezredesnek ezredparancsnokunkká förtént kinevezését megerősíti.

„Berlinből vett hír szerint az angol nagykövet röviddel este 7 óra után megjelent a német külügyi hivatalban és átadta Anglia hadüzenetét.“

Tehát Anglia is!...

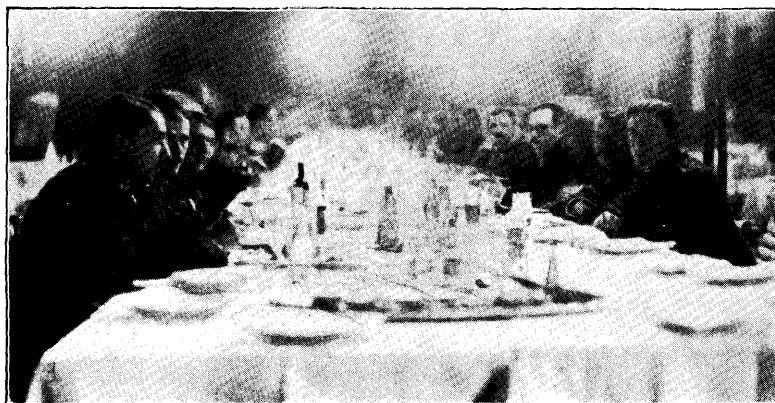
Augusztus 6. A nyolcadik lovasgyakorlati nap. A századok, osztályok kifogástalanul össze vannak hangolva. Otthon a laktanyában is készen van minden és most már csak azért vonulunk ki, hogy a felgyülemlett tettvágy kielégülést nyerjen.

Este 7 órakor az ezred és a párhuzamosan szervezett népfőlkelősztály tisztikara az állatkerti Gundel-vendéglőben búcsúvacsorára gyűlt össze. A katonazene a magyar és német

hymusz hangjaival fogad bennünket, mikor a kerthelyiség közepén a száz személyre terített, hosszú, díszes asztalhoz ülünk.

Augusztus 7. A kilencedik lovasgyakorlati nap. Minden készen van és várakozunk. A legénység türelmetlenül kérdezősködik az indulási parancs után.

A monarchia az orosz magatartás folyományaként megszakítja Oroszországgal

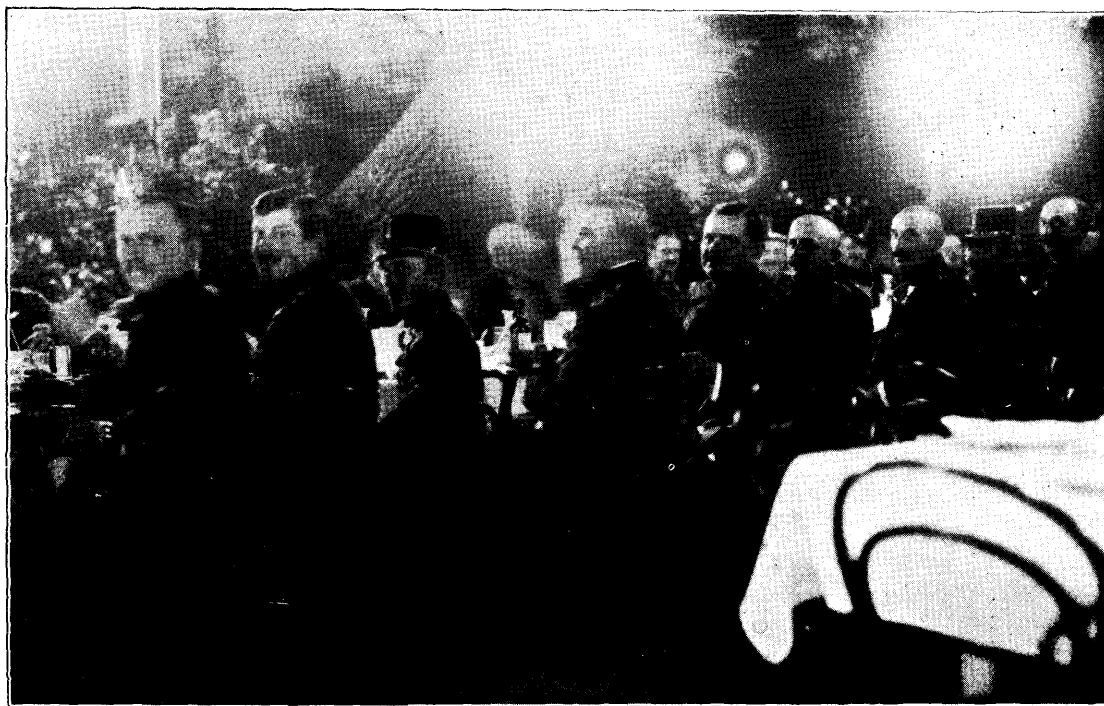

Búcsúvacsora az állatkerti Gundel-vendéglőben 1914 augusztus 6-án.

gal a diplomáciai összeköttetést, Szerbia pedig hadat üzen Németországnak.

Augusztus 8. *Az utolsó kivonulás!* Végre itt van az indulást elrendelő parancs! Az I. osztály a kistrákos gyakorlótérén megújítja az ünnepélyes esküt. Ennél Szelke József főhadnagy, ki 4-én lovával felbukva, bokáján erős zúzódást szenvedett, kocsin jelenik meg és az osztály jobbszárnyán gyalog esküszik fel.

A nálunknál szerencsésebb váci osztály, mely indulási parancsát már tegnap megkapta, délelőtt 9 órakor megkezdte a váci pályaudvaron a berakást. A 4. és fél 5. század, valamint a 6. és az 5. század másik fele, végül az osztálytörzs a frénnel egy-egy szállítmányt alkot. Az indulás híre már tegnap elterjedt a városban és egész Vác a pályaudvarra tódul, hogy „Isten hozzád“=ot mondjon huszárjainak. A tiszteket, legénységeket a váci asszonyok, leányok elborítják virággal, jól tartják mindennel, amit csak a huszár szíve megkívánhat. Felvirágozzák, fellebögözzük az egész vonatot és dacára a kánikulai hőségnek, senki sem gondol addig hazamenetelre, amíg csak délután 1 órakor az utolsó szállítmány Rakovszky László százados parancsnoksága alatt el nem indul Budapest felé. Harsogó éljenzés és kendőlobogtatás kíséri az elrobogó vonatot amíg csak valami is látszik belőle, de még azután is sokan ottmaradnak, könnyes szemmel nézve a távolba vesző sínpart, melyen annyi fiatal, reményteljes

Búcsúvacsora az állatkerti Gundel-vendéglőben 1914 augusztus 6.-án.

Dr. Kovách A. tart. fhgy. felv.

Búcsú a pályaudvaron (Vác).

azonnal indul. Így először az 1. század fele *Pentz Béla* százados parancsnoksága alatt, ezt követi — mint második szállítmány — a 2. század *Martinovits százados* parancsnoksága alatt, majd a 3. század *Prónay Sándor* századossal, azután a géppuskásosztag és végül az ezredtörzs.

Augusztus 10. A géppuskásosztag reggel 3 órakor indul el *Schmidt Frigyes* százados parancsnoksága alatt. Ezen szállítmánnyal utazik báró *Zech Colbert* ezredes, az ezred volt parancsnoka is, hogy a 23. honvédlvasdandár vezetését a felvonulási körletben átvegye. Itt látjuk még *szaploneczai Szaploneczay László* századost és *Rády József* főhadnagyot, a géppuskásosztag két alantos tisztjét.

Az utolsó szállítmány reggel 7 órakor indul el Budapestről és áll az ezredtörzs, utászszakasz és fél 1. századból. Itt utaznak *Fráter Jenő* alezredes, ezredparancsnok, *Bossányi-Havass Tibor* főhadnagy, ezredsegédtiszt, a törzshöz beosztott *Manno Miltiades* npflk.-hadnagy, a kiváló festőművész, *Lenk Béla* főhadnagy, az utászszakasz parancsnoka, *dr. Takáts Zoltán* törzsvorvos, ezredorvosfőnök és *Véthy Alajos* főállatorvos, ezredállatorvosfőnök, továbbá az 1. századtól *Szent-Királyi Zoltán* százados, *Szelke József* főhadnagy, kit orvosi tanács és sérült lába dacára sem lehetett otthon hagyni, *vajai Vay Gyula* tart. hadnagy és már mint őrmester *nagykállói Kállay Frigyes*.

Az egyes szállítmányokat a feljegyzések szerint a leglelkesebb fogadtatás kísérte útjukon. Minden állomáson ezernyi tömeg várja az átfutó katonavonatokat és van kiabálás, évdés, ha egy-egy vonat befut, na meg jóltartás is. Nem szenved senki szükségét sem enni-, sem inni-, sem szívnivalóban. Az egyes kocsikba kosárszám öntik be a sok drága holmit. A „komiszt“ ott hátul a vonat végén meg se főzzék a szakácsok, mert nem eszik abból a huszár, míg az út Magyarországon vezet; sokja, az élelmesebb és előrelátóbbja, kik megfelelő

élet gördült el ismeretlen veszélyek és ismeretlen sors felé . . . — Ezen szállítmánnyal utaztak: *legényei Pintér Jenő* őrnagy, a II. osztály parancsnoka, *nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky László*, *Hállay Béla*, *Lipcsey Márton* és *Szánthó László* századosok; *Vessely Aurél* és *tóthi Apáthy László* főhadnagyok; *Jeszenszky Imre* hadnagy, *Nógrádi István* önkéntes, *dr. Zsigmondy Zoltán* tart. főorvos és *tarpai Tiba Béla* főhadnagy gt. Irányításuk *Budapest, Szolnok, Debrecen, Nyiregyháza, Csap, Munkács, Lawocne, Stryj, Chodorowon át Ostrow-Beresowice* keletgalíciai állomásra szólott. Itt gyülekezett pár nap mulva az ezred, illetve az 5. honvédlvashadosztály többi része is. (Lásd 1. sz. vázlatot.)

Az oroszok *Krakó* irányában komoly offenzívát kezdtek. *Montenegró* hadüzenete általános derűtséget kelt.

Augusztus 9. Mialatt a váci bajtársak a hadszíntér felé robognak, a budapesti osztály is megteszi előkészületeit az indulásra. Este 11 órakor az 1. század a Józsefvárosi pályaudvaron megkezdi a berakást, amely szakadatlanul reggelig tart. Mihelyt egy szállítmány kész,

tartalékot gyűjtöttek, még a megérkezés után sem napokig. A fővárosi lapok most már elmaradtak fölünk és híreket már csak a nagyobb városokban hallunk. Ezekben hihetetlen fantázia nyilvánul meg, de ez most már nem is érdekel senkit. Egy-két hadüzenettel több vagy kevesebb, igazán mindegy.

Augusztus 11. Az ezredtörzs vonata reggel befut *Csapra*, délben *Munkácsot*, este *Lawocnet* éri el. A katonavonat bizony nem megy gyorsan, pedig már mindenki türelmetlen. Halljuk és a visszafelé jövő üres vonatok felirataiból látjuk, hogy előttünk már több szállítmány rendeltetési helyére érkezett. Ezek a feliratok azt is elárulják, hogy testvéreztredeink: az 5. honvédelvashadosztály részei járnak előttünk. Ma reggel 3 órakor beérkezett *Berezowicere* a váci osztály, mely a kirakodás után kiutalt szálláskörletébe menetelve, mindenütt a 2. dragonyosezred járőreivel és laktáborörseivel találkozott. A jó dragonyosok az utcák be- és kijáratait szekerekkel oly művésziesen eltorlaszolták, hogy az osztály csak hosszas várakozás után tudott egy-egy ilyen erődítésen átjutni. Ebből azt következtették a huszárok, hogy már az ellenség közelében vannak, pedig bizony — mint látni fogjuk — majd 100 km.-t kellett még innen lovagolni, míg rátaláltak. Na de az óvatosság nem árt.

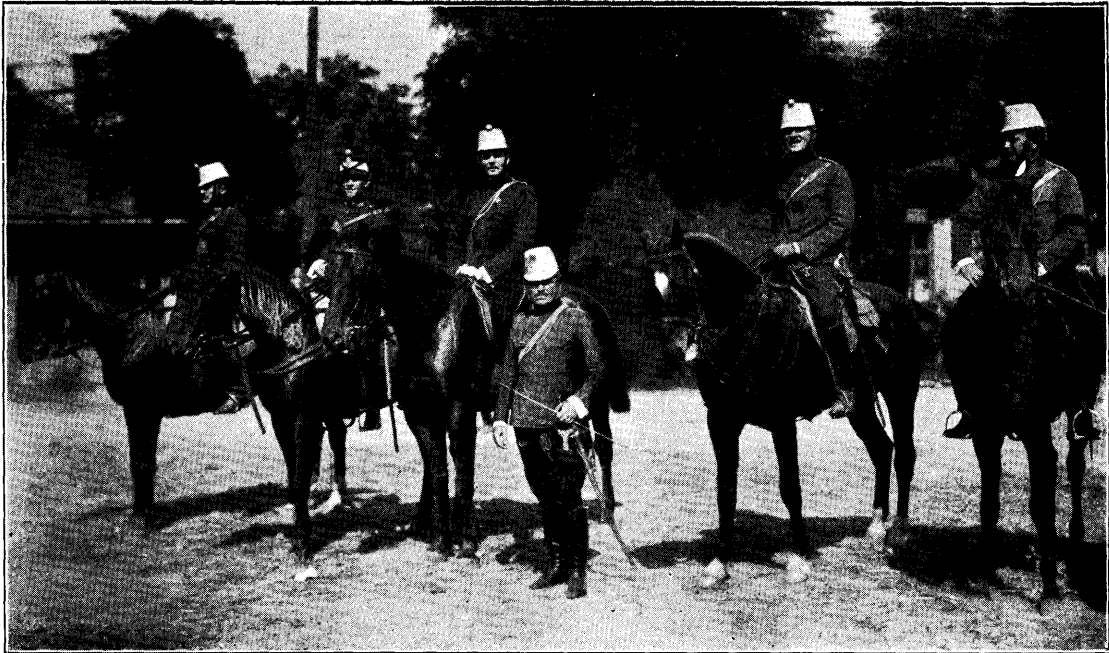
A beérkezett századok közül az 5. század *Berezowicen*, a 4. és 6. század pedig *Ostrowon* felváltotta az ott elhelyezett kettős dragonyosokat. Feladatuk volt a további kirakodást biztosítani. Az e célból kirendelt táboriörsök a két községtől keletre fekvő magaslatokon állottak fel, az osztály főbb része pedig, mint készülség, *Ostrowon* és *Berezowicen* helyezkedett el. (Lásd 2. sz. vázlatot.) A dragonyosok szolgálatukat azzal a megjegyzéssel adták át, hogy a közelben kozák járőrök cirkálnak és azokat többször tűzzel kellett elriasztaniok. Csakhamar meggyőződünk azonban, hogy kozáknak nyoma sem volt, bár az ellenség, az orosz jól szervezett kémrendszere, mindenütt nyomon kísért. Fel-sőbb parancsnokságunk — nem tudjuk: a dragonyosok jelentése, vagy más hírek alapján — a beérkezett csapatokat szigorú készülségben tartotta és ezeknek majd kétharmad része tábori-örse, laktáborörse, laktáborkészülségi és járőr-szolgálatot teljesített. Pihenésre tehát gondolni sem lehetett, mert a nehéz szolgálaton kívül a nyomorúságos galíciai falvak embernek és lónak nem sok kényelmet nyújtottak. Legjobban járt a géppuskásosztály, mely az *Ostrow* melletti gróf *Bawarowsky*-majorban nyert elhelyezést. A főbb századok szakaszonként egy-egy parasztházat kaptak szállásul. Hogy mit jelentett egy ilyen udvarba 30 lovat és huszárt beszállásolni, azt csak az tudja elképzelni, aki már látott galíciai falut. A tisztikar egy része az iskolába került, ahol földre hintett szalma szolgált nyugvóhelyül.

Augusztus 12. A géppuskásosztály vonata pont délben, az ezredtörzs szállítmánya délután 6 órakor érkezik meg *Ostrow*—*Berezowicera*. — Az 1. század már beérkezett része a délután folyamán felváltotta a biztosítószolgá-

Satzger G. tart. fhgy. felv.

A váci osztály bevagónirozása. 1914 aug. 7.

Menyhárt A. t.őrn. felv.

A 2. század tisztikara a harctérrevonulás előtt, 1914 augusztus 9-én. *Baghy zászlós, Blazsek zászlós, gróf Batthyány Gyula tartalékos hadnagy, Martinovits Endre százados, századparancsnok, Baitz József hadnagy és Hets Győző százados.*

A 3. század. *Ludmann* hadnagy szakasza bevagónírozni megy 1914 aug. 9-én.

latot teljesítő 5. századot. — Este hét óraker a hadosztályparancsnokság Ostrowon, a gróf Bawarowsky-kastélyban megtartja első harctéri eligazítását, mely után 7 óra 50 perckor az ezred összes tisztjei megbeszélésre az iskolában gyűlnek össze. Itt értesülünk arról, hogy Franciaország a monarchiának, Montenegro pedig Németországnak hadat üzent. — Egyébként az ellenségről semmi közelebbi hírt nem hallunk s az ezredparancsnokság csak a belszolgálatra vonatkozólag intézkedik.

Sarkady Gy. fhgy. felvétele.

A 3. század bevononíroz 1914 augusztus 9-én.

A reggel megérkezett 1. század kirakásánál *Szelke* főhadnagy mint szakaszparancsnok nagy megütözéssel állapítja meg, hogy *Knapp* huszár, a század szabója hiányzik. A kérdézősködésre senki sem tud felvilágosítást adni *Knapp* huszár felől és megtalálva az egyik vasúti kocsiban felsőruháit, még rejtélyesebbé válik eltűnése. Öngyilkosságra vagy balesetre kell gondolni, mert hogy megszökött volna, az képtelenség. Már intézkedik is a századparancsnok, hogy a vasút mentén a hullát keressék, amikor a berobogó újabb szállítmánnyal lenge magyarban megjelenik *Knapp* huszár is. Felelősségre vonatván eltűnéseért, előadta, hogy hazulról egy nemzetiszínű zászlót hozott, melyet a vasúti kocsi ajtajában crósított meg, ahol az vigan lobogott mindaddig, mígnem egy zökkenésnél kiesett. *Knapp* huszár nem gondolkozott sokat, hanem úgy ahogy volt, a robogó vonatról utánaugrott és íme szerencsésen vissza is hozta. Kicsit ugyan megszédült az ugrásnál, de seba — fő, hogy megvan a zászló.

A harctérre érkezett ezred tisztikara a következőkből állott:

Ezredparancsnok: *érkeserűi, ippí, rogozi és bélmezei Fráter Jenő* cs. és kir. kamarás, alezredes.

Ezredsegédtsízt: *nagybossányi és kispónai Bossányi-Ilavass Tibor* főhadnagy, mellé beosztva — *Manno Miltiades* npflk.-hadnagy.

Utászakaszparancsnok: *Lenk Béla* főhadnagy.

Ezredorvosfőnök: *dr. Takáts Zoltán* törzsorvos.

Ezredállatorvosfőnök: *Véthy Alajos* főállatorvos.

Ezredélelmező tsízt: *Polónyi Jenő* gt. főhadnagy.

I. osztályparancsnok: *roskováni Roskoványi Dezső* cs és kir. kamarás, őrnagy.

I. osztály gazdasági hivatalfőnök: *pécsújfalusi Péchy Aladár* százados gt.

1. század. Parancsnok: *Pentz Béla* százados, arcvonalmozgótsízt *Szent-Királyi Zoltán* százados; alantos tsízt: *Szelke József* és *szlavniczai Sándor László* főhadnagy, *Gombár*

Sarkady Gy. fhgy. felvétele.

A 3. század bevononírozása 1914 augusztus 9-én. (Sarkady és Perczel főhadnagy, Prónay százados.)

Dr. Kollarits J. t. fhgy. felv.

Az első zsoldfizetés a harctéren. Ostrow, 1914 aug. 11.

fisztek : szaploneczai Szaploneczay László százados és Rády József főhadnagy.

II. osztályparancsnok : legényei Pintér Jenő őrnagy.

Osztályorvosfőnök : dr. Zsigmondy Zoltán tart. főorvos.

II. oszt. gazdasági hivatalfőnök : tarpai Tiba Béla főhadnagy gt.

Osztályállatorvosfőnök : bárdfalusi Stetz Gergely állatorvos.

4. század. Parancsnok : nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky László cs. és kir. kamarás, százados ; arcvonalmögötti tiszt : Hállay Béla százados ; alantos tiszt : pazonyi Elek Emil, tóthi Apáthy László főhadnagyok és Jeszenszky Imre hadnagy.

5. század. Parancsnok : Schandl Géza százados, arcvonalmögötti tiszt : bilkei Lipcsey Márton százados ; alantos tiszt : Rác Kálmán és Rudnyánszky Ferenc főhadnagyok.

6. század. Parancsnok : szenci Fördös Vilmos százados ; arcvonalmögötti tiszt : Szánthó László százados ; alantos tiszt : Illésy Ferenc, rumwerthi Rapaics Dezső és Wessely Aurél főhadnagyok.

Augusztus 13. Fráter alezredes Bossányi-Havass Tibor főhadnagy kíséretében reggel 6 óra 20 perckor végiglovagolja a tábori őrsök vonalát, ahol mindent a legnagyobb rendben talál. Délután 4 óra 20 perckor beérkezik az I. osztályparancsnokság. Éjjel 11 óra 30 perckor Schandl százados a fél 5. századdal a kirakodás biztosítására rendeltetik ki. A fél 1. század délután 4 óráig a Szereth hídjánál volt őrségen ; Szelke főhadnagy szakaszával délután 6 órától a Tarnopol felé vezető úton tábori őrs, majd éjjel 11 óra 30 perctől hidőrség a Serethnél.

Hő vágyunk, hogy az ellenségről már valamit halljunk, e napon végre teljesül. A hírt egy tüzérszázados hozta, aki a főlünk nem messze lefolyt harcban ütegével maga is résztvett. Elbeszélése szerint: mindhárom fegyvernemből és géppuskákból álló orosz különítmény tegnap délután megtámadta Zaluzét, de nagy veszteséget szenvedve visszaveretett. Ma reggel 4 órakor Brandt tábornok a 8. ulánus- és a 7. dragonyosezreddel (8. lov.-ho.) Tarnopolból kiindulva, megtámadta ugyanezt az orosz különítményt és azt szétverte.

Augusztus 14. Az ezred utolsó szállítmánya is beérkezett. Végre tehát együtt vagyunk! Most már indulhatnánk is felkeresni az ellenséget. Nos, ha az előjelek nem csalnak, ez a vágyunk nemsokára teljesülni fog. Délután ugyanis hire terjedt, hogy Oroszország

Tivadar tart. főhadnagy, vajai Vay Gyula tartalékos hadnagy és nagykállói Kállay Frigyes őrmester.

2. század. Parancsnok : Martinovits Andor százados, arcvonalmögötti tiszt : Hets Viktor százados ; alantos tiszt : beodrai Baitz József főhadnagy, csepreghi Horváth Antal hadnagy, németujvári és szabadbattyányi gróf Batthyány Gyula tartalékos hadnagy, Blazsek Tibor hadnagy, Baghy László és Halász Tibor önkéntesek, végül zichi és vásonkeői gróf Zichy István őrmester.

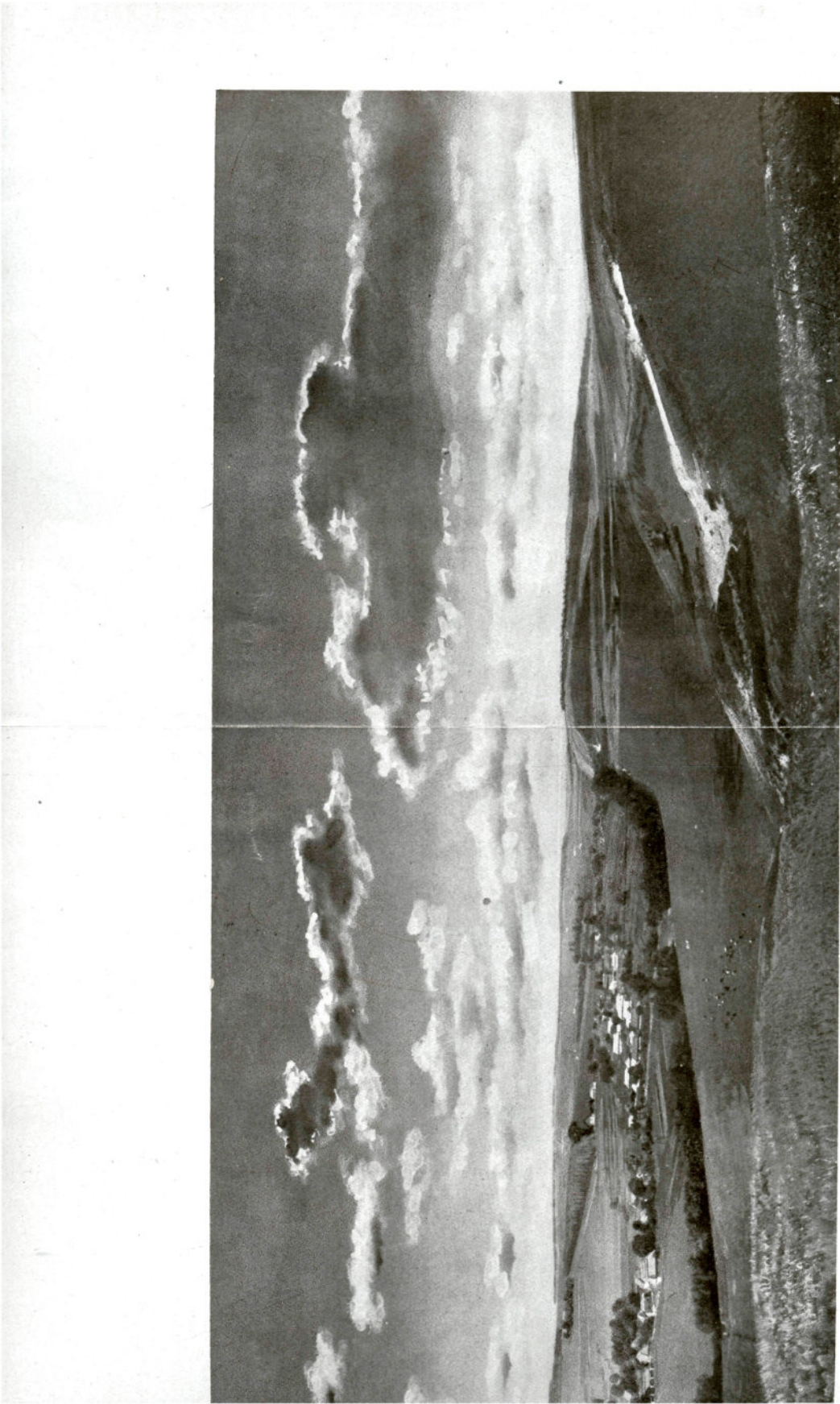
3. század. Parancsnok : tóprónai és blatniczai Prónay Sándor cs. és kir. kamarás, százados ; arcvonalmögötti tiszt : Sarkady Gyula főhadnagy ; alantos tiszt : bonyhádi Perczel Miklós és gróf Grimaud d'Orsay Aladár cs. és kir. kamarás, főhadnagyok és hadusfalvi Ludmann Gábor hadnagy.

1. honvédelovas-géppuskásosztag. Parancsnok : Schmidt Frigyes százados ; alantos

Dr. Kollarits J. tart. fhgy. felv.

Ostrow főutcája.

Kosina és a Zbrucz látképe, ahol az ezred 1914. augusztus 16-án orosz földre lépett.

előttünk fekvő tartományában, Ukrajnában felkelés tört ki, amit mi ki fogunk a magunk javára használni. Találgatásokkal, sétával, fürdészel, ló- és szerszámvizsgával töltjük el az időt estig. Vacsoránál ülünk, amikor — bár a délután kiszivárgott hírek alapján már biztosra vettük — mégis mint a bomba csap közénk a holnapra szóló indulási parancs. Ez megerősíti az ukrán felkelésről már hallott híreket és az 5. honvédlövashadosztályt *Gorodok—Kiew* irányába erőszakos felderítésre rendeli előre. Ezen vállalathoz a hadosztály a báró *Gablentz* tábornok parancsnoksága alatt álló 15. lovasdandárral (2. dragonos- és 11. ul.-ezred) és egy lovaglós-üteggel erősítetik meg. — Az indulási parancshoz a hadosztályparancsnokság „*Roham lándzsás ellenfél ellen*” című utasítása volt mellékelve, melyet másnap a menet alatt a huszárokkal iskolázni kellett.

Dr Kollarits J. t. fhdgy. felv.

Tárogatószót hallgató huszárok Ostrowban, 1914 aug. 11.

Augusztus 15. Gyülekezés reggel 3 óra 30 perckor a *Tarnopol—Myszkowice* felé vezető úton. Ezredünk éle a 346 magassági pontnál, hol az *Ostrowból* vezető út keresztezi a fenti műutat. Ezredünk a hadosztály elővédje s a következőképen tagozódik: élen a 4. század, mögötte a géppuskásosztág, ezután, a $\frac{6}{2}$ lovaglós üteg, majd az 5. és 6. század, melyet az I. osztály követ. A főcsapat élén a 8. h.-h.-ezred egy üteggel, e mögött a 23. honvédlövashadosztály (6. és 7. h.-h.-c.) és végül a 15. lovasdandár. 2. századunk fele *Baitz József* főhadnagy és gróf *Batthyány Gyula* tart. hadnagy vezetésével a tarnopoli állomásparancsnoksághoz különítettett ki, az ott alakulóban levő hadosztályvonat fedezetül.

A hadosztály reggel 5 órakor indul el. Felséges időnk van, azonban a por elviselhetetlen. *Myszkovicet* elérve, a 8. h.-h.-ezred, melyhez géppuskásosztágunk is beosztatik, veszi át az elővédszolgálatot. Rövid pihenő után — ezredünk most már a főcsapat élén — folytatjuk a menetet *Proszowa—Smolanka—Kozówa—Sorockon* át *Hlibow* és *Grzymalowra*. Ide 42 km.-nyi utat téve meg — ami egy három dandárból álló lovastestnek igen szép teljesítmény — délután 1 óra 30 perckor érkezünk. Az egész hadosztály *Grzymalowban*, ezen tipikusan kis galíciai zsidó városkában száll laktáborba. A város pár perc alatt felfordult

Menyhárt A. őrn. 1918 évi felv.

Grzymalowi utcaképlet az oroszok kivonulása után.

méhkashoz hasonlít. Nem elég, hogy a hadosztály fele állandóan az utcákon tartózkodik, de kicsődül az egész lakosság is és oly nagy a tolongás, hogy könnyökkel kell az embernek utat törnie. Sem azelőtt, sem azóta nem volt ilyen jó napja *Grzymalownak* és pajeszes lakóinak. Beérkezésünk után minden ház üzletté és minden bennszülött, kezdve az ökölnyi

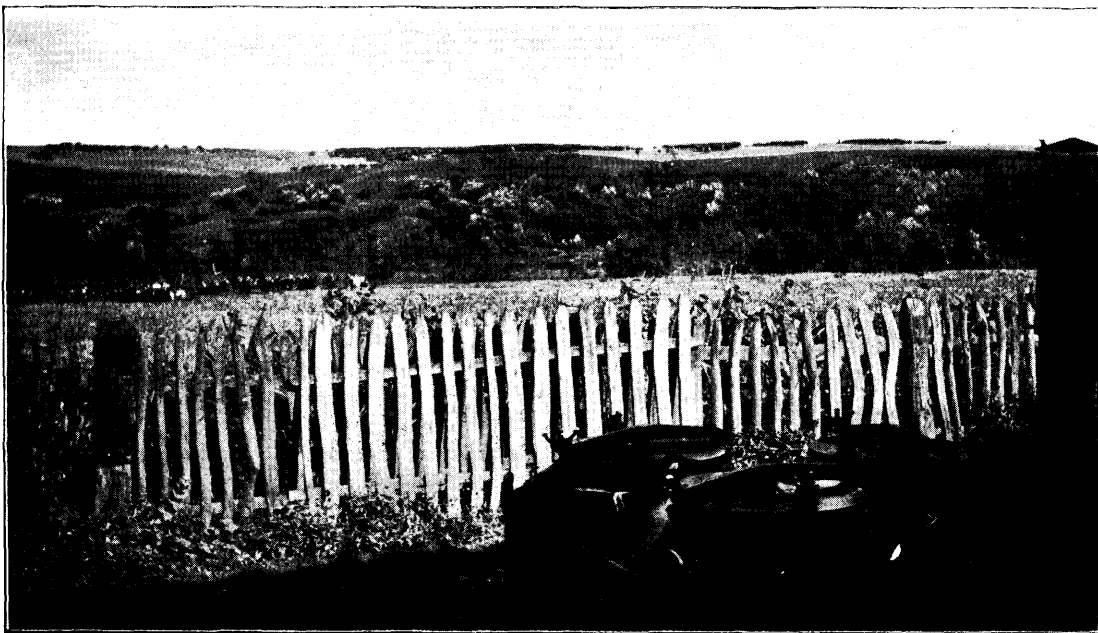

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.
A hivatalnok-kaszinó Ciryalowban. Itt volt az ezred tisztí étkezdéje
1914 augusztus 15., 19. és 20-án.

az utcák bűzénél is elviselhetlenebb volt. A tisztok a helytartósági épületben levő vendéglőben étkeztek. El lehet képzelni azt a kiszolgálást és az ételek minőségét, amit ez a legfeljebb 50 személyre berendezett vendéglő most 6 lovasezred tisztikarának nyújthatott.

Este 8 órakor vettük a holnapi indulásra szóló parancsot, mely szerint a hadosztály *Okno* és *Krasne* községeken át a *Zbrucz* határfolyóhoz volt indulandó.

Ezredünk első százada az éjjelt *Ciryalow* délnyugati kijáratánál laktábororségi szolgálatban töltötte.

Satzger G. tart. hdgy felv.
Átkelés a Zbrucz folyón Kosinánál, háttérben a dombon az ezred. 1914 augusztus 16.

gyerkőctől, kereskedővé változott, akik egymást túlharsogva kínálták portékájukat.

*Ciryalow*ban, a kis zsidó városban nem voltak istállók, a szokások tehát az udvarokon és utcákon táboroztak. A rekkenő hőség és leírhatatlan bűztől sokat szenvedtünk. Nyugalomra, míg az est leszálltával a forróság nem engedett, gondolni sem lehetett. Az éjszakát nagyobb részben a szabadban aludtuk át, mert a zsidó házak levegője még

Augusztus 16. *Grzymalowot* reggel 3 órakor hagytuk el. Az I. osztály a géppuskásosztaggal — hadosztályelővéd, *Pintér Jenő* őrnagy parancsnoksága alatt. *Szelke József* főhadnagy az 1. századból vett járőrrel egyidejűleg felderítésre a *Zbrucz*on át előrendeltetik és mint ilyen lép később ezredünkben *elsőként ellenséges földre*.

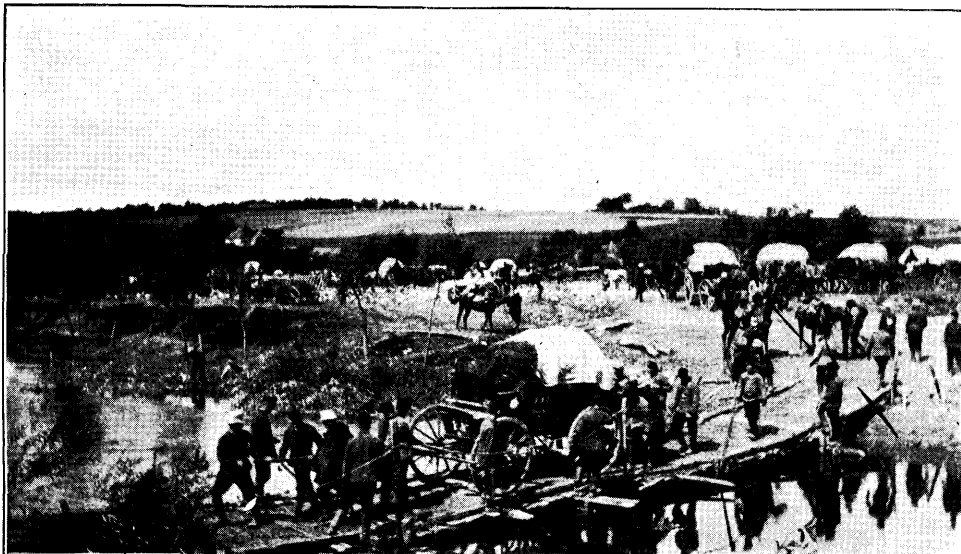

Satzger G. tart. hdgy. felv.

Az ezred vonafa *Kosinánál* 1914 augusztus 16-án.

Nagyobbára üggetésben megtett út után az elővéd délelőtt 11 óra 30 perckor *Kosina* határközségbe érkezik és azonnal megkezdik az átkelést a *Zbrucz*on.

A *Zbrucz* nevezetes folyója volt *Galicianak*, mert egész észak-déli irányú folyásában ennek határát alkotta. Szélessége átkelési pontunkon kb. 15—20 méter, mélysége 150—180

Satzger G. tart. hdgy. felv.

Az ezred vonata átkel a *Zbrucz* folyón 1914 augusztus 16-án.

cm., tehát mindenütt átgázolható volt, azonban meredek, 2–3 méter magas szakadékszerű partját az átkeléshez előbb elő kellett volna készíteni. A hidak részben saját határcsendőrcink, részben az oroszok által el voltak pusztítva, de az utászszakaszok által (a hadosztálynak 6 volt) 1–2 órán belül helyre voltak állíthatók. Hadosztályparancsnokságunk a hídverésre ugyan parancsot adott, de ezek elkészültét az ezredeknek nem engedte bevárni, hanem elrendelte az azonnali átkelést. A parancsot minden ezred más-más helyen fogantatosította. Az átkelés a következőképpen történt: mint láttuk, a part meredek volt, a víz pedig oly mély, hogy a lovakat átvezetni nem lehetett; egy-egy sor huszár tehát a vízfolyásnak fel- és lefelé beállt a vízbe és elzárt egy kb. 15–20 méternyi területet. A lovakat a parthoz vezették és nyerges-tül belcugrattuk — a makacsodókat belöktük — a vízbe. Most a vízben álló huszárok ostorral és botokkal addig verték a szegény állatokat, míg azok kinyújban a másik parton ki nem kapaszkodtak. A huszárok a hónaljig érő vízben ruhástul lábaltak át. Ily módon *víztől és iszaptól csepegve lépett az ezred Oroszország földjére.*

Mondanunk sem kell talán, hogy bár a huszárokon a szél még az éj folyamán kiszáritotta a ruhát, a nyeregpokrócokból azonban még harmadnap is csepegett a sáros víz. Ennek következtében egy hét mulva a századoknak 40–50 genyes mar-, hát- és hevedertöréses lova volt, melyekért a századparancsnokokat tették felelőssé, az okot azonban ide visszavezetni senkinek sem jutott eszébe.

Sarkady Gy. fély. felv

A 3. század a Zbrucz partján 1914 augusztus 16-án.

előbb hagyhattak el. A kaszárnya melletti kis-lovarda a mellette álló vágóállvánnyal otthon hagyott laktanyánkat juttatta eszünkbe.

A hadosztály átkelése mintegy másfél óráig tartott. Befejtével az utászok által megkezdett híd is elkészült és azon rövid idő alatt az egész hadosztály száraz lábbal átkelhetett volna.

Délután 1 órakor az egész ezred főmegebe alakulva, egy meredek horpadás mögött ellenséges földön állott. Géppuskás-osztagunk, mely átkelés után azonnai előrendeltetett, a vadászászlóalj vonalában foglalt állást. Kevéssel egy óra után a jobbszárny felől élénk gyalogsági tűz volt hallható, majd rövid géppuskatűzelés kezdődött. Az egész mintegy 10–15 percig tartott. A tüzelés okát felderítendő, az ezredparancsnokság *Rác Kálmán* és *Sándor László* főhadnagyk vezetés alatt két hírszerző járőrt küldött ki. Ezek jelentéséből később megtudtuk, hogy a még reggel kiküldött *Szelke József* főhadnagy járőre ellenségre bukkanva, tűzharcot vívott. *Szelke főhadnagy és járőre volt tehát az első, ki ezredünkben a tűzkeresztségen átesett.*

Délután két órakor *Martinovits Andor* százados a fél 2.-századdal *Husiatyn* irányába felderítésre rendeltetett ki s már egy félóra mulva jelenti, hogy *Ivankowcenél* nagyobb

szél még az éj folyamán kiszáritotta a ruhát, a nyeregpokrócokból azonban még harmadnap is csepegett a sáros víz. Ennek következtében egy hét mulva a századoknak 40–50 genyes mar-, hát- és hevedertöréses lova volt, melyekért a századparancsnokokat tették felelőssé, az okot azonban ide visszavezetni senkinek sem jutott eszébe.

Átkelésünket a hadosztályhoz beosztott 32. vadászászlóalj biztosította.

Ezredünk átkelési helyével szemben egy kozák határőr-kaszárnya (*Kordon-Post*) állott, melyet lakói alig egy-két órával

ellenséges lovascsapatot észlelt. Birtokunkban van *Horváth Antal* hadnagy — ezen különítmény 2. számú hírszerző járőrparancsnokának — eredeti jelentése, aki *Satanówon* át *Pokrowkára* nyomult előre. Amidőn a járőr délután 3 órakor a *Pokrowkától* kb. két kilométerre keletre fekvő kereszthez érkezett (részletes térkép), déli irányból tüzet kapott, melytől két lova megsebesült. *Horváth* hadnagy azonnal viszonzta a tüzet, majd amidőn *Spasowkától* délre egy nagyobb menetelő ellenséges lovasoszlopot látott felbukkanni, lórapapott és jelentését elküldve, útját keletre igyekezett folytatni.

Martinovits százados fentebb említett jelentésére az egész hadosztály azonnal lóra ült és déli irányban előnyomult. A vadászszázlój helyén maradt. *Iwankowcet* 3—4000 lépésre megközelítve, a hadosztály — ezredek menetoszlopban egymástól fejlődési távközökkel — megáll, a tüzéség lemozdonyoz és lőni kezdi *Iwankowcet*, valamint a mögötte lévő erdőnél látható lovasokat. Távcsővel jól kivehetjük a lovasok lándzsáit, tehát kétséget kizáróan ellenségről van szó, azonban semmikép sem tudunk 80—100 lovasnál többet felfedezni. Ezek is csakhamar eltűnnek az erdőben, mire a hadosztály nagy port verve, a gyönyörű lábon álló vetéseket legázolva, visszafordul és a vadászszázlój mögé húzódva a \triangle 325-nél táborba száll.

Ezen előre- és hátramenet teljesen belátható terepen hajtatott végre és csak arra lehetett jó, hogy az *Iwankowcenál* látott ellenséges lovasoztag (valószínűleg egy orosz hírszerző különítmény) parancsnoka pontos jelentést küldhessen rólunk.

Az előnyomulás alatt egy kis vízér mellett látuk az első sebesültet: egy dragonyost. Nyakszirtjén a csontot is horzsoló tangentiális lőtt sebe volt és valamely járőrhöz tartozott. Az elhagyott és eszméletlenül fekvő embert *dr. Takáts Zoltán* törzsorvos látta el kötéssel és vitette vissza.

Vonatunk elmaradt, a lótáp nem érkezett meg. Szerencsére amerre szemünk ellátott, részben learatott, részben még lábon álló zabtáblák vettek bennünket mindenütt körül és lovaink nemcsak nem nélkülöztek, de fényesen el voltak látva és egész éjjle ropogtatták a jól megérdemelt kítűnő abrakot.

A mozgókonyhák este 9 órakor érkeztek meg s igen jó gulyást osztottak ki, ami az egésznap — jóformán pihenés nélkül végrehajtott — menet után mondani sem kell, hogy mindenkinek jól esett.

Az éjszaka teljesen nyugalomban telt el, csak a *satan-slobodkai* kolostor irányából láttunk többször erős fényjeleket felvillanni.

Igen érdekes és részletes *Szelke József* főhadnagy feljegyzése a napi járőrteljesítményéről, amit már csak azért is érdemes közölni, mert nemcsak ez volt az ezred legelső járőrmenete ellenség előtt és ellenséges földön, de az *Iwankowce* felé végrehajtott délutáni kirándulást is megvilágítja.

Szelke József főhadnagy, később százados.

A hdm. 3. oszt. kat. érdemkereszt, ezüst, újlajos ezüst és bronz kat. érdemérem (mind a 4 a kardokkal) és a Károly-csapatkereszt tulajdonosa. — Mint az 1. század 1. szakaszának parancsnoka ment el a háborúba, később lovas, majd műszaki százados és 1917-ben rövid ideig mint ezredparancsnok résztvett az ezred, illetve a „Fráter ezredes lovaskülönítmény” összes teljesítményében a mozgósítástól 1915 júliusig és 1916 májustól 1917 aug.-ig. 1916-ban 4 hónapig a „Fráter-különítmény” később „csoport” (gyalogság, lovasság, tüzéség) segédtszije volt. 1915-ben kórházból kikerülve, a honvédszár tart. tisztí iskola parancsnokhelyettese és 1917 dec.-tól mint — további gyógykezelésre szoruló — a h. lovassági felügyelőség segédtszije működött.

„Koszinánál a Zbruczon átkelve” — írja *Szelke* főhadnagy — „az ezredparancsnokság járőrbe rendelt. Ez volt az első járőr, mely a hadosztályból először lépett ellenséges földre. Előttem orosz földön magyar honvéd-huszár még nem járt. Délután 1 órakor, nem minden izgalom nélkül, de annál nagyobb örömmel és büszkséggel indultam el az 1. század 12 válogatott huszárával. Az ezredet elhagyva, erősen hullámos és vízmosásokkal átszeldelt terepen lovagoltam *Borszczowka* irányába, majd *Satanowka* község keleti nyúlványán keresztülhaladva és *Jurynce* keleti szegélyét érintve, délkeleti irányba tértem. Az érintett községekben a lakosság kisebb-nagyobb csoportokba verődve ugyancsak megbámult bennünket és kalaplevéve köszöntött. Férfi alig volt közöttük és

Martinovits Andor százados,
1914. évben a 3. század parancsnoka.

inkább csak nőket és gyermekeket láttam, akik legkevésbé sem tettek ellenséges benyomást. *Satanow* községtől keletre — kb. a keresztnél — keleti irányból tüzet kaptam. Lassan, jól és megfontolva küldött golyók süvítettek el felettünk, amit azonban fel sem vettünk és a „*muszka üzenetek*” huszárajaim nevetgélve fogadták. Ettől kezdve azonban már óvatosabban haladtunk előre a falu gyümölcsösökertjei között, ahol a fák némileg eltakartak az ellenség elől. A tűz azonban ennek dacára élénkült, miért is felhagytam a keleti irány követésével és dél felé fordulva, megkerüléssel akartam előbbre jutni. Előttünk egy óriási tarló terpeszkedett, melyen szép rendben rakott keresztek, mintegy 1500—2000 lépésnyire pedig egy nagy kazal volt látható. Amint dél felé kanyarodtam, a tüzelés abbamaradt, mihelyt azonban újra kelet felé akartam lovagolni, ismét megkezdődött, sőt még továbbhaladva, erős ösztüzet is kaptam. Erre elhatároztam, hogy lóról leszállva felveszem a harcot.”

„Visszavonultam tehát egy domb mögé, ott a lovakat biztonságba helyeztem, majd az ugyancsak ideérkező *Rác Kálmán* főhadnagy járőrért is magamhoz vonva, rajba mentem át és a gabonakereszteket kb. 500 lépésre megközelítettem. Úgy látszik, az ellenség nem vett bennünket észre, mert a tüzelést beszüntette. Minden egyes huszárnak megjelöltem, hogy melyik gabonakeresztbe löjjön bele és a tüzelést megnyitottam. Alig adtunk le pár lövést, az eredmény máris mutatkozott. A keresztek mögül kozákok bújtak elő és visszavágtattak a hátrább fekvő kazal mögé. Most a kazalt jelölve ki célnak, arra több sortüzet lövettem, mire kb. 30—40 ellenséges lovas rendetlen csomóban a még hátrább lévő domb mögé vágatott. Így már elég messze voltak, hogy ne zavarjanak. Jelentést írtam az eseményről s azt a hadosztályparancsnoksághoz elküldve, mindkét járőrt lóra ültettem. Alig szálltunk azonban nyeregbe, amidőn északnyugatról nagy porfelhőt láttam közelíteni, majd pár perc múlva hadosztályunkhoz tartozó huszárok érkeztek vágatában álláspontomra, akiktől megtudtam, hogy a hadosztály egy nagyobb ellenséges lovascsapatot készül azonnal megtámadni. Még meglepetésemből magamhoz sem tértem, amidőn tűzértségünket láttam a porfelhőből vágatában kibontakozni és felvonulni, az ezredeket pedig fejlődéshez tagozódni és látom magát a hadosztályparancsnokot — *Frohreich* altábornagyot is — a hadosztály élén vágatva előretörni. Járőromet visszahagyva rajta-rajtába megyek hozzá és jelentem, hogy szó sincs itt nagyobb ellenséges osztagról, én mindössze és legfeljebb

két szakaszra becsülöm az ellenség erejét, amit visszavonulásra kényszeríteni járőröm is elégnék bizonyult. Jelentésem a kegyelmes urat ugyancsak meglepte, mert ő máshonnan két kozákezred jelenlétéről kapott jelentést. Felvilágosításom után *Frohreich* altábornagy a tűzértségi tüzet azonnal beszüntette, engem pedig járőrömmel *Martinovits* százados különítményének felkeresésére rendelt azon parancsral, hogy ahhoz csatlakozva, *Husiatyn* irányában derítsek fel.”

A gorodoki lovasroham és a satanowi éj.

Augusztus 17—18. E két nap eseménye, előzményeinek és következményeinek adatai a m. kir. 5. honvédlövashadosztály hadműveleti irattárában levő eredeti parancsok, jelentések és naplók, magában az eseményekben aktív szerepet vitt tiszték leírása, később ukrainai időzésünk alatt egy megismert és a gorodoki ütközetben résztvevő orosz ulánustiszt és főzsrvos

előadása, végül a honvédelmi minisztérium által a gorodoki harctér megszemlélésére 1918 szeptemberében kiküldött bizottság által gyűjtött adatok alapján állítottatott össze.

Augusztus 11-én Kövess tábornok hadseregcsoportja — a már előbb szószerint ismertett hadseregfőparancsnoki rendelet alapján — az 5. honvédlovashadosztálynak *Mykulincébe* küldött parancsában elrendeli, hogy

„az 1., 5. és 8. lovashadosztály *augusztus hó 15-én* a keletre fekvő és már megjelölt terepszakaszokba — a nagy gyalogsági tömegéig — ha lehet egészen *Ostrow—Starokonstantinow—Bar—Mogilew* vonalig nyomuljanak előre.“

Az 5. honvédlovashadosztály, mely eddig a *Tarnopolban* levő 8. lovashadosztályparancsnokságnak volt alárendelve és az *Ostrow—Mykulince—Trembowla* szakaszban a Sereth-vonalat biztosította, a fenti szándéknak megfelelően *augusztus 14-én* a Kövess-csoporttól a következő újabb parancsot kapja :

Satzger G. tart. hdgy. felvétele.

Menet az ellenség elé 1914 aug. 16-án. Az 5. honv.lov.h.o. egy téves jelentésre elhagyja a táborn.

„... A felderítésre a következő terepszakaszok utaltatnak ki: ... a 15. lovasdandárral megerősített **5. honvédlovashadosztálynak** *Frohreich* altábornagy parancsnoksága alatt a *Tarnopol—Proskurow—Zmerinka* vasúttól délre eső terület a *Trembowla—Chorostków—Husiatyn—Novaja-Ustica—Lusinieć* vonalig bezárólag. **Feladata:** a nagyobb gyalogsági testek álláspontjának megállapítása. Különösen fontos a *Dnyesztertől* északra operáló ellenséges erők balszárnyának megállapítása, amire **minden eszközzel főrekedni kell.** A felderítési szakaszokon belül a zömök általában s lehetőleg a következő vonalakon haladjanak: ... az 5. honvédlovashadosztály a 15. lovasdandárral a *Tarnopol—Skalat—Satanow—Gorodok—Zinkowce—Kopajgorod* vonalon.“

„A lovashadosztályok támogatására, továbbá biztosítás és az összeköttetés, valamint utánpótlás fentartása végett azokhoz a következő gyalogsapatok osztatnak be: ... *Frohreich* altábornagy csoportjához a 15. gyalogezred egy zászlóaljja és a 32. vadászászlóalj *Trembowlából.*“

E parancstördéket egészítsük ki azzal, hogy hadosztályunktól délre az 1., északra pedig a 8. lovashadosztály nyomult azonos feladattal előre. Ezen parancs következtében az 5. honvédlovashadosztály, mint láttuk, *augusztus 15-én* *Grzymalowra* nyomult előre, *16-án* pedig átkelt a *Zbrucz*on. Felderítőkülönítmények *Grzymalowról* a *Zbrucz*ig, az átkelés biztosítására pedig a 32. vadászászlóalj a *Zbrucz*tól keletre tolatott előre.

Hadosztályunk 16-án átkelve a Zbruczon, az ellenséggel felvette az érintkezést. Tekintettel a hadosztály északi felderítési határának a zöm menetvonalától való nagy távolságára, Frohreich altábornagy még augusztus 16-án éjjel a 2. dragonyosezred három és fél századát, az utászszakasz és a dragonyos-géppuskásosztaggal gróf Koziembrowsky ezredes parancsnoksága alatt Kuzmin—Telstynen át Proskurów irányában, mint balszárnycsoportot előrerendelte azon feladattal, hogy Proskurównál a helyzetet derítse fel és a wolocziska=proskurów=derazniai vasútvonalat rombolja el. (Lásd 2. sz. vázlatot.)

Augusztus 17-én reggel 6 órakor az ezred-, osztály- és századparancsnokok a hadosztályparancsnoksághoz rendeltettek, hol Frohreich altábornagy személyesen és szóbelileg a következő felderítési intézkedéseket adta ki:

„Ellenség tőlünk keletre felvonulóban!”

„A hadosztály Satanow—Gorodok—Zinkowce—Kopajgorod irányában fog előnyomulni.”

Satzger G. tart. hdgy. felv.

Az első menázi orosz földön 1914 augusztus 16-án.

„Feladata: A nagyobb gyalogsági testek álláspontjának megállapítása. E végből

1. sz. hírsz. különítmény: Waldbauer Henrik őrnagy parancsnoksága alatt a 8. honv.-huszárezred két százada főcsapat menetvonalától délre;

2. sz. hírsz. különítmény: Schandl Géza százados parancsnoksága alatt az 1. honv.-huszárezred két százada (1. szd. Szent-Királyi százados és 5. szd.) a főcsapat menetvonalán Satanow—Gorodok—Zinkowce—Bai irányában;

3. sz. hírsz. különítmény: Reich Árpád őrnagy parancsnoksága alatt a 6. honv.-huszárezred két százada a főcsapat menetvonalától északra.”

„Jelentések a főcsapat menetvonalára küldendők.”

„Indulás — azonnal!” (Reggel 6 ó. 30 p.) (Lásd 2. sz. vázlatot.)

A Schandl százados által vezetett különítményhez beosztott dr. Zsigmondy Zoltán tart. főorvos is.

A főcsapat indulására nézve Frohreich altábornagy ugyanekkor a következőképen intézkedett:

„A hadosztály reggel 7 órakor Satanow—Spasowka—Lysowodyn át Gorodok felé előnyomul.”

„Harcászati felderítés hírszerző járőrök útján Satanowon át dél felé.”

„**Elővéd:** gróf *Bissingen-Nippenburg Nándor* tábornok (a 19. honvédlovasdandár parancsnoka) vezetése alatt az 1. és 7. honv.-huszárezred II. osztálya és a kerékpárosszázad.“

„**Főcsapat:** báró *Gablentz* tábornok (a 15. lovasdandár parancsnoka) parancsnoksága alatt a 7. honvéd-huszárezred I. osztálya, mögötte a 6. és 8. honvédhuszárezred. A 6. honvédhuszárezred mögött a tüzérség; és végül a 15. lovasdandár (2. dragonyos- és 11. ulánuszerezd); az oszlop végén a hadosztály egyesített ütökzet- és eleségonata, a törzsszázad és az 1. honvédhuszárezred fél 2. századának fedezete alatt.“

„**Strommer** ezredes (32. vadász-zlj.) a gyalogsággal, mint a kosinai csoport parancsnoka, a hadosztály támaszpontját képezi és a Zbrucz-hidat, valamint a málhavonatot biztosítja.“ (L. 2. sz. vázlatot.)

Leszámítva a felderítésre kiküldött osztagokat, az 5. honv.-lovashadosztály augusztus 17-én 26 lovasszázadból, 8 géppuskából, 1 kerékpárosszázadból és 12 ágyúból állott.

A főcsapat pontban reggel 7 órakor indult meg. Alig valamivel előtte indultak el a hírszerzőkülönítmények, melyek felkészülése hosszabb időt vett igénybe.

(Schandl százados feljegyzése szerint ő különítményével vágóban volt kénytelen a hadosztály elé kerülni.)

Ezredünk az előnyomulásnál mint elővéd a következőkép csoportosult: 3. század — *Prónay Sándor* százados parancsnoksága alatt — *előljárőr*; 4. század, 1. és 3. lovasgéppuskásosztág, 6. század — *Pintér Jenő* őrnagy parancsnoksága alatt — *előhad*; a biztosítást kiegészítette a 7. honvédhuszárezred érsekújvári (I.) osztálya és az 5. lovaslöveg — *Bárczay András* őrnagy parancsnoksága alatt — mint *elővéd tartalék*.

A hadosztályt a menet alatt *Frohreich* altábornagy, ki szűkebb törzsével az előhad élén vagy az előljárőr mögött lovagolt, személyesen jelekkel vezette és mindjárt erős ügétésben indította meg.

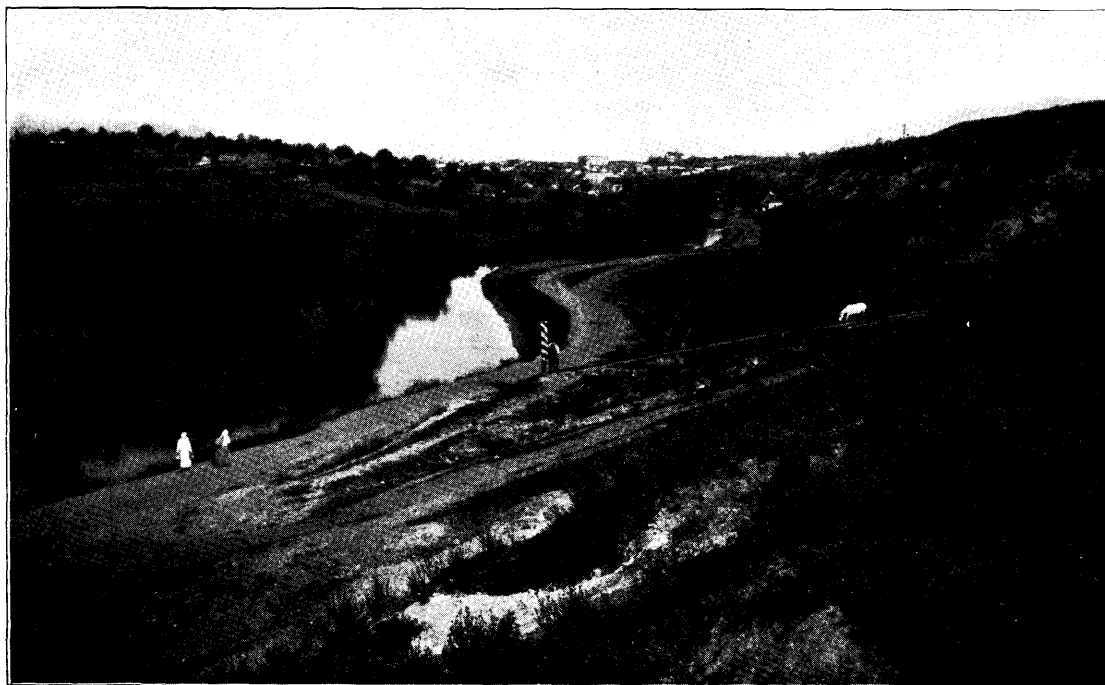
Gyönyörű, verőfényes vasárnap reggel volt. Ember és ló a zavartalanul töltött éjjel és megfelelően nyújtott táplálkozástól felfrissülve, bizalommal tekintett az események elé. A lovak ruganyos járása, a lobogó menték, a tisztak aranyzsinóros csillogó ruházata, a fegyvereken táncoló napsugár, jóleső érzéssel töltötték el szívünket és kellemes mámorba ringatták lelkünket. Komor sejtelem, előérzet senkit sem gyötört és nagyobb önbizalommal még magyar huszár nem ment az ellenség elé.

Reggel 8 óra 40 perckor érjük el *Satanow* községet, e kis határszéli orosz városkát, mely meredeken eső dombok alatt közvetlenül a Zbrucz folyóhoz simul. Valamikor jelentős átkelési pont volt, amit szokatlanul erősen épített és Nagy Péter cár korából származó vár maradványai bizonyítanak. A lakosság kisebb-nagyobb csoportokba verődve kíváncsian, de minden ellenséges indulat nélkül szemlél bennünket. Sok fiatal, életerős férfit látunk és cgyeseknek fel is tűnik, hogy ezek a háború dacára itthon maradtak. *Keresztes Arthur* vkb. százados fel is hívta erre a hadosztályparancsnok figyelmét, azonban útunk sietős és ilyen kicsinyes dolgokkal nem lehet most foglalkozni. A községen átlovagolva, nemcsak nem esett senkinek bántódása, de még rossz szóval se illettünk senkit. Huszárjaink magyaros rátartással, lelkületükben inkább jóindulatú felsőbbiséggel, mint ellenséges érzülettel és azzal, az inkább nemzeti erénynek, mint hibának minősíthető jellegzetes göggel — csak úgy félvállról tekintgetve jobbra-balra — ülték meg lovaikat.

Schandl Géza százados.

1914. évben az 5. század parancsnoka. A gorodoki ütökzet alatt hírszerzőkülönítményparancsnok.

A Zbrucz folyó Satanowval.

Menyhárt A. őrm. 1918. évi felv.

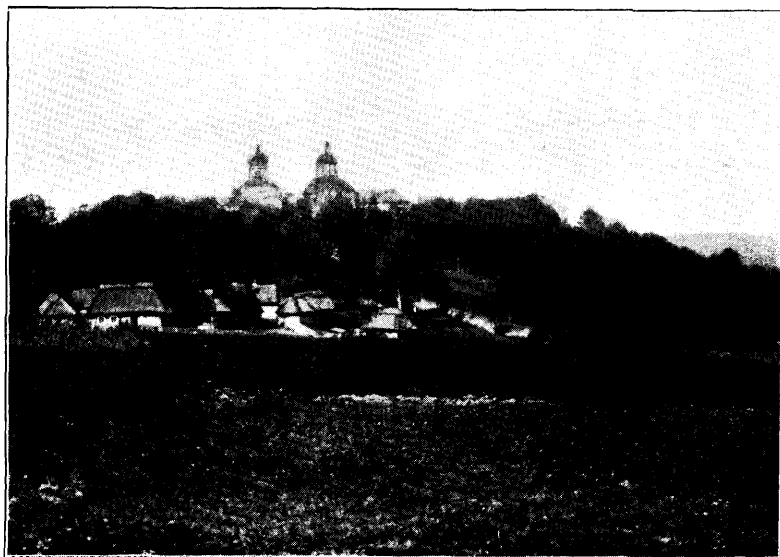
Elhagyva *Satanowot*, a hadosztály megáll, az ezredek felzárkóznak, egy üteg felvonul és tűz alá veszi a *satanslobodkai* kolostort, mely zöldrefestett jellegzetes kupoláival, szép lombos fáktól körülvéve igazán festői látványt nyújtott. A tüzelésnek oka az volt, hogy az elmúlt éjjel a kolostor tornyából fényjeleket adtak. Miután tüzérsegünk néhány telitalálatot ért el és felgyújtott egy szalmakazlat, a hadosztály délclőtt 10 órakor ismét clindult, amidőn

Menyhárt A. őrm. 1918. évi felv.

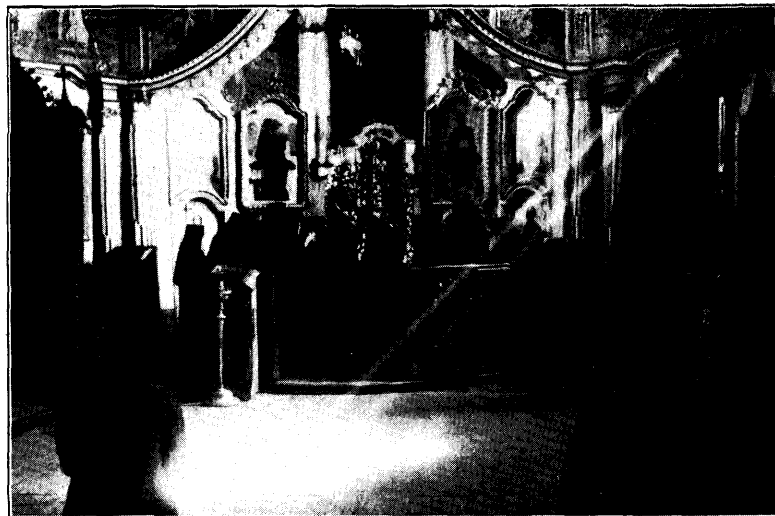
Utcarészlet Satanowban. Ezen úton lovagolt az ezred 1914 augusztus 17-én reggel Gorodok felé.

azonban az előhad a *Spasowka* majorhoz érkezik, *Frohreich* altábornagy újból megállást parancsol és átnyergeltet. Ezen pihenő alatt találta meg *Szaplonczay* százados az első ellenség nyomot, 5 darab frissen kilőtt orosz föltényhüvelyt. Miután eddig jelentést egyik különítménytől sem kaptunk, ez volt az első jel, amely az ellenség közelségére figyelmeztetett. A nyergelés befejeztével ismét lóra ülünk és erős ütemben ügetünk tovább. A hőség egyre emelkedik. Ló és lovas

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

Λ satanslobodkai apáca kolostor, melyet 1914 aug. 17-én Ciorodok felé való előnyomulásunk közben *Frohreich* altábornagy a tűzérséggel lövetett.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felvétele.

Λ satanslobodkai kolostor főoltára. A templom kupoláját az 1914 aug. 17-i bombázásnál több találat érte. A bombázás alatt az apácák a templom hajójában imádkoztak.

fürdik az izzadtságban és nincs egy csepp szél sem, mely a bennünket haragos barna felhőbe burkoló port szétoszlatná.

Skotynianyhoz közeledve, a hadosztályparancsnokság a faluból füstjelket vél felszállni. Ennek megállapítására a 4. századot *Rakovszky László* százados vezetése alatt a falu átkutatására rendeli. *Rakovszky* vágtságban járőrökkel hamarosan átkutatja a falut. *Hállay* százados néhány emberrel a templomba próbál bejutni, ez azonban be van zárva. A kulcsért küldet, mielőtt azonban ez előkerül, hirtelen feltárul a templom kapuja és feszülettel a kezében, teljes papi ornátusban megjelenik a pópa. *Rakovszky* százados tolmács útján figyelmezteti, hogy ne merjen harangoztatni, mely után a nélkül, hogy a füstjeleknek nyomát megtalálta volna, a századdal eredeti beosztásába bevonul.

Tovább tehát *Lysowody* felé! Ahogy ezen község elé érünk, felettünk meglehetősen alacsonyan szálló, sötétszürke, jelzés nélküli repülőgép jelenik meg. *Schmidt Frigyes* százados

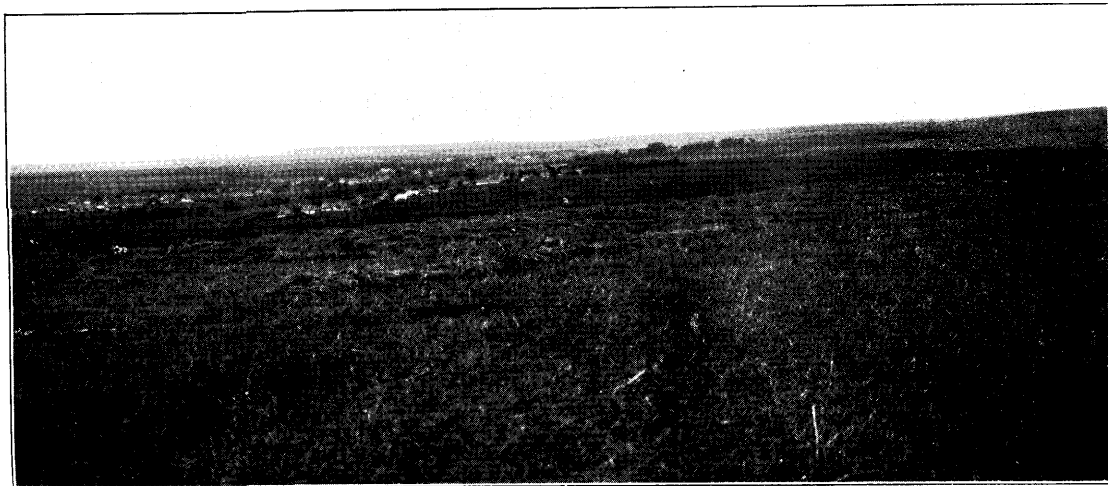

Menyhárt A. őrn. 1918 évi felvétele.

*Lysowody*től keletre. A köoszlopól indult meg a roham, a háttérben *Lysowody*.

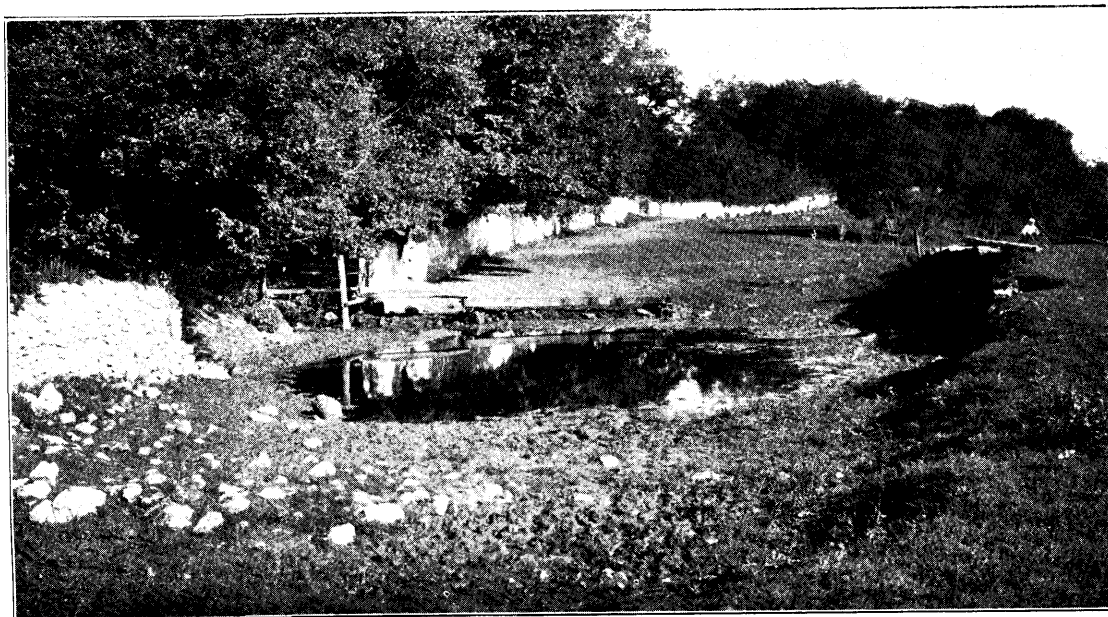
azonnal ajánkozik, hogy géppuskáival lelővi a ritka madarat, de *Froreich* altábornagy elutasítja azzal, hogy nem bizonyos, nem német repülőgép-e. Hagyjuk tehát a gépet zavartalanul végigszállani az egész mentoszlop felett, mely, miután jól szemügyrevett, talán le is fotografált bennünket, visszafordul és *Gorodok* irányába elrepül. Amíg bontakozunk ki *Lysowody*ből, már megint fejünk felett berreg és oly alacsonyan száll, hogy a benne ülő két alak is egészen jól látható. Amint az előhad él *Lysowody* keleti kijáratához ér, *Prónay Sándor* százados vágtazik felénk és jelenti, hogy az úttól délre levő erdőszélen körülbelül 50–60 ellenséges lovaszt figyelt meg s azoktól tüzet kapott. Az ellenség elűzésére jobb járőrt tűzharchoz lóról szállította s e helyett egy új felderítőjárőrt küldött ki. Mi is látjuk a hosszúfarkú lovon ülő és lándzsás alakokat, mire *Froreich* altábornagy az 1. és 3. géppuskásosztágot a \triangle 348. pontra rendeli és elrendeli a tűz megnyitását. Az ellenség a géppuskák tűzétől azonnal a mögötte elterülő erdőbe húzódik vissza. A megfigyelt felcsapódások szerint a 3000 lépéses irányzék rövid volt.

Géppuskáink tüzelésével egyidejűleg az úttól északra *Fráter* alezredes parancsára rajba fejlődik *Prónay* százados százada (3. század) és a *Gorodok* felé vezető út mentén ügetésben nyomul előre. Alig 300 lépésnyi élénk ügetés után a század archán ösztüzet kap, mely csakhamar gyorstüzzé fajul. *Prónay* százados rohamot vezényel, mire vágtaiba szökik a század és a trombita harsogása mellett a tűz irányába száguld. Percekig tart a szilaj rohanás, mely alatt a század sorai erősen megritkulnak a nélkül, hogy az ellenség látható volna. Végre a golyók által sűrűn beszórt terepen tett mintegy 2–3000 lépésnyi előrohanás után, mintha földből nőtt volna ki, előttük áll az ellenség és csoportokba zárkozva, a század felé merednek az orosz szuronyok. (Lásd 3. sz. vázlatot.)

Skotiniany látképe.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

Részlet Lysowodyból. A kútnál itatott közvetlen a gorodoki roham előtt a 3. század.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

tótrónai és blatnicai Prónay Sándor százados, őrnagy, cs. és kir. kamarás.

A Lipót-rend lovagkeresztjének tulajdonosa és a III. oszt. vas-koronarendnek lovagja, a 3. oszt. kat. érdemkeresztnek, a kat. érdemkereszt szalagján viselendő ezüst és bronz kat. érdeméremnek (valamennyi a hadidíszítémmel és kardokkal), továbbá a Károly-csapatkeresztnek és sebesülési éremnek tulajdonosa. Ő volt az, aki az ezred 3. századával, mint elővéd, a gorodoki lovasrohamot 1914 aug. 17-én bevezette. Ezen harcban súlyosan megsebesült. Felgyógyulása után 1914 nov. 19-én már ismét a harcban találjuk és a bárfa-stropkó-selykavölgyi védelmi harcokban, majd ryanow-hacow-i támadó előnyomulás és a dukla-bárfai visszavonulás alatt az ezred 1. osztályát vezette. 1915 január 13-án az 5. honv.-lov.-hadosztály jóvászotályparancsnokságát vette át. Ezen minőségben a bukovinai támadó és állóharcokban, a nyebilewi, zaleszkyi ütközetekben, chofini utóvéd-harcokban, a puzniki, gromcsi és Dobronoutz mellett vívott harcokban úgy a lövészotály kiváló vezetése, mint személyes bátorsága által kitűnt. 1915 augusztus 1-étől október 15-ig a bukovinai állóharcokban a 7. honv.-huszárezred 1. osztályát vezette; 1915 október 16-tól 1916 június 1-ig ismét az 1. honv.-huszárezredben osztályparancsnok; június 2-től augusztus 25-ig pedig az ezred ideiglenes parancsnoka. Utóbbi beosztásában a Brussilow-félc nagy áttörési harcokban és a Stanislaura való visszavonulás utóvéd-harcokban különösen kitűntette magát. 1916 december 10-től 1917 január 31-ig a 314. honv.-gyalogezredben zászlóaljparancsnok; 1917 február 1-től 1918 február 26-ig a 70. honv.-gyal.-hadosztály hadosztály-lovasságának parancsnoka és mint ilyen a Sósmező-Dorna-Watra és a Kimpolung-Bresteni körüli állóharcokban vett részt.

8. honvédhuszárezredbeli század is előrenyomult. Ez két cserkeszszázaddal került szembe, azokkal lovon mérkőzött meg. (Lásd 4. sz. vázlatot.)

A két kb. egyidejűleg lezajlott roham a gorodoki ütközet második mozzanata. Erről Rakovszky László százados a következőket jegyezte fel:

„A kapott parancsra fél századom és a 6. század Lysowodyból Gorodokba vezető út mentén vágóban előnyomult. Csakhamar fűzet kaptunk, mire rajba mentünk át. A golyók süvítése mind élénkbb lett. Arcvonal-

„Azonnal rajta-rajtába megyek át” — írja Prónay százados — „és átugratva egy árkot, az ellenségre vetjük magunkat. A harc rövid pár perc alatt lezajlik és halálmegevető bátorsággal küzdő huszárjaim erősen megfogyva szétszóródnak. Tisztjeim közül Perczel Miklós és gróf d'Orsay Aladár főhadnagyok halálosan találva buknak le lovaikról, Sarkady Gyula főhadnagyot nyakszirtjén súrolja egy golyó és súlyosan megsebesülök magam is balvállamon egy puska lövéstől, melyet, mialatt egy főlem jobbra szuronyával hadonászó oroszral verekszem, egy másik ejt rajtam.”

A század nagyobb része czalatt az ellenség sorait legázolva és átförve, tovább rohan és a kézitusa színhelyén 4—500 lépésre túllovagol.

„Itt jobbról jövő oldalazó fűzet kapunk” — mondja Ludmann hadnagy — „mire a körülöttem csoportosuló huszárokat lóról szállítom, hogy a küzdelmet tűzharccal folytassam tovább, azonban Gorodok felől futólépésben érkező orosz erősítés elől rövid tűzharc után csakhamar lóra kell ülnöm megint és északkeleti irányba a Kremienno majorhoz lovagolok. Sajnos, ott kell hagynom a haslövést kapott és haldokló derék szolgálatvezetőnket: Liszkay Mihály őrmestert és több súlyos sebesültet.”

Prónay százados teljesen elszigetelt és a 3. századdal végrehajtott rohama alatt a hadosztály többi része tétlenül állott és csak a harc sikertelen kimenetele után küldte a \triangle 348. magaslati ponton álló hadosztályparancsnok az előhadat (fél 4. és 6. század) Pintér Jenő őrnagy parancsnoksága, Rakovszky László és Fördös Vilmos századosok vezetésével ugyanazon az úton, melyen Prónay százados rohamozott, támadásra; az 1. és 2. géppuskásosztagokat pedig két lovasszakasz (egy szakasz az 1. h.-h.-e. 4. századából Jeszenszky Imre hadnagy, egy szakasz a 6. honvédhuszárezredtől Róth Károly főhadnagy vezetésével) fedezte, Schmidt Frigyes és Veöreös Tibor századosok vezetésével a roham tűzzel való támogatása céljából a Popów major irányába. Ezzel egyidejűleg Lysowody keleti szegélyén felvonultatta a tűzérseget is. (Lásd 4. sz. vázlatot.)

Miután a géppuskásosztagok a rohamra induló előhaddal együtt indítottak el, ennek rohamát sajnos nem támogathatták, mert mire állásba jutottak, az már le is zajlott.

Az előhaddal egyidejűleg a balszárnyon egy

mögötti tisztemmel, *Hállay Béla* századossal együtt lovagolva, a legjobb érzésektől eltelve, lelkesítettük a legénységet, kiknek arca sugárzott az örömtől, hogy végre harcba kerülhetnek. Mindig előbbre haladva, magunk előtt egyes álló lovakat vettünk észre, melyek bennem és *Hállayban* azt a hitet keltették, hogy előttünk lőről szállott kozákok vannak. Közelebb érve vettük csak észre, hogy lovasaik hiányoznak, amiből előjárórtunk pusztulására következtettem. Nem volt azonban időnk sokat gondolkodni, mert előttünk mintegy 400 lépésre felbukkant az élénk tűzelő ellenséges rajvonal, egyidejűleg pedig félbal irányból jövő géppuskatűzbe kerülünk. Hátratekintettem, de a mintegy 2000 lépés hosszú terepen mögöttünk csapat nem volt látható. Jelenttem megfigyeléscmet a közelben lévő *Pintér* őrnagynak és miután támogatás nélkül kétségesnek láttam rohamunk kimenetelét, intettem embereimnek és követve a 6. századtól, a *M.-H.-Popownál* lévő mélyedésbe kanyarodtam azzal a szándékkal, hogy tűzharchoz lőről szállva lépünk majd harcba. Az idecsapódó ellenséges gránátok azonban csakhamar továbbmenni kényszerítették és a közeli erdő nyugati szegélyére vonultam vissza. Itt megvizsgáltam századomat, melyből csodálatosképpen nem hiányzott senki, azonban *Antalics* huszár balkarján megsebesült, valamint 3 ló szenvedett kisebb sérülést.

A 8. honvédhuszárezred századának *báró Kemény Elemér* százados által vezetett rohamról nincsenek részletes adataink és csak annyit tudunk, hogy főbb mint kétszeres túlerővel és lóháton levő cserkeszekkel vették fel a harcot, melyet szintén minden támogatás nélkül kellett megvívniok. *Báró Kemény Elemér* és *Mikes Andor* századosok hősi halált haltak, súlyos sebesüléssel pedig fogságba estt *Hegyessy Iván* tart. főhadnagy.

Pintér őrnagy osztályával csaknem egyidőben érte el a két géppuskás-osztag *M.-H.-Popowot*. Itt *Schmidt Frigyes* százados a fedezetül szolgáló két lovasszakaszból az erdő szegélyén délkeleti és déli irányban járőröket küldött ki, majd — a közben *Bossányi-Havass Tibor* főhadnagy és *Manno Miltiades* npfk.-hadnagy kíséretében ideérkező *Fráter Jenő* alezredes parancsára a *M.-H.-Popowtól* keletre fekvő \triangle 316. dombra — mindkét géppuskás-osztagot tűzharchoz rendelte, tájékozás céljából pedig előreküldte *Szaplonczay László* századost, aki a következőket jegyezte fel:

„Alig érek fel a géppuskák a dombtetőre, északi irányból erős tűzelést hallunk és látjuk az ellenséges állásokat: egy északra vezető mély utat, a benne nyüzsgő fányérsapkás ellenséggel. Géppuskáink azonnal megnyitják a tüzet és pedig részben a szemközti látható helység szélére (600 lépéses irányzék) és fél-balra a mély útban lévő ellenségre (2000 lépéses irányzék). A becsapódások jók, de, sajnos, nincsen elég idő az úttól északra lévő ellenség meggyengítésére, mert csakhamar a géppuskák szórásába érkezik a rohamozó 7. honvédhuszárezred. A tüzet be kell szüntetni ezen cél ellen és mind a nyolc géppuska *Gorodok* szemközti szegélyét lövi. A géppuskák állásából jól látható a roham. Látjuk, hogy már az előrelovaglás alatt az orosz füzérség a 7-esek sorait ugyancsak megriktíja és halljuk északról az orosz géppuskákat is, melyek hatása feltűnően meglátszik a rohamozókon. Csoportostul buknak el a lovak, majd száguldanak gazda nélkül, vagy fut a ló nélkül maradt huszár nehéz csizmájában, lobogó mentében, akadékoskodó kardjával fedezéket keresni a gyilkos tűz elől. E hősi rohamban *Scitovszky János* és *Taly Ernő* századosok életüket vesztették, *Bárczay András* őrnagy és *báró Kaas Andor* százados pedig súlyosan sebesülve fogságba estek. Pár perc és ez a roham is megtörik; a géppuskákkal szemben azonnal engedni kezd az ellenség. Géppuskáink ugyanis, dacára a reájuk irányított sűrű ellenséges srappelltűznek, szakadatlanul lönek, aminek következtében az ellenséges állásokat eleinte csak egyes emberek, majd egész csoportok futva elhagyják. A géppuskás legénység lelkesedése leírhatatlan és legjobban szeretnének ők maguk is rohamra menni. *Rády* főhadnagy és én nem győzünk a megfigyelőkkel — kik, hogy jobban lássanak, felállanak — veszekedni és fedezésre utasítani őket. Cs. *László Imre* szakaszvezető, *Móricz Béla* tizedes,

† bonyhádi *Perczel Miklós* főhadnagy.

Hősi halált halt 1914 augusztus 17-én *Gorodoknál* a 3. század által végrehajtott lovasrohamban. Halála után Ó Felsége az ellenség előtt tanúsított hősi magatartásának elismerésül a hdm. 3. oszt. katonai érdemkereszttel tüntette ki.

† *Ciróf Grimaud d'Orsay Aladár* főhadnagy,
cs. és kir. kamarás.

Hősi halált halt 1914 augusztus 17-én Gorodoknál a 3. század által végrehajtott lovasrohamban. Halála után Ő Fel-sége az ellenség előtt tanúsított hősi magatartásának elismerésül a hdm. 3. oszt. katonai érdemkereszttel tüntette ki.

Amidőn az osztaggal a \triangle 348. magaslaton álló magához intett és tapasztalataimról érdeklődött. Midőn megjelenttem az ellenséges állások vonalát, a lefolyt harcból látottakat és azt, hogy az ellenséges balszárny a géppuskák heves tüze és a felvonuló ulánusok elől meghátrált, *Frohreich* altábornagy pár pillanatig szólanul áll, majd kíséretéhez fordulva csak ennyit mond: „Also, was habe ich gesagt!“ Az ugyancsak ottlévő *Bissingen* gróf tábornok a legénység magatartása iránt tudakozódik, valamint hogy van-e sok sebesült? Jelentem, hogy a legénység magatartása szebb, hősiesebb már nem lehetett, sebesült nincs és visszafelé való útunkban mindössze 3 könnyen sebesült dragonyost vagy ulánust láttunk. *Frohreich* altábornagy ezalatt vezérkari főnökével megbeszélte a helyzetet és ennek eredményeként parancsot adott, hogy a 8. honv. huszárezredtől kirendelt utóvédhez csatlakozva, a géppuskákkal mi is fedezzük a visszavonulást.“

Mielőtt a visszavonulás tárgyalásához kezdenénk, idézzük a hadosztályparancsnokságnak a lefolyt harcról szóló hivatalos jelentését:

„... Am Plateau von \triangle 348 angelangt, sah man, wie das II. II. 1. (2 1/2 Esk.) rechts des Weges weit überlegene Kosaken im Galopp vor sich daherjagte, während II. II. 8. (4 Esk.) links des Weges eben zur Attacke ansetzte gegen zurückgehende feindliche Eskadronen. Die beim Vortrab eingeteilte M. G. Abt. 1. war rechts bei der Waldecke *M. II. Popow* in Feuer gegen aus verschiedensten Richtungen auf die Vorhut feiernde kleine Kosakenabteilungen und auch gegen zurückflutende Kosaken zu Pferd. Gleichzeitig fielen die ersten feindlichen Artilleriegeschosse ein... Um 2 h 30 Nachmittag befahl der Divisionär das Vorhohlen der M. G. Abt. 3. und das Auffahren der Artillerie in der Mulde N. O. \triangle 348, zwei Esk. II. II. 8. waren als Geschützbedeckung links neben die Artillerie befohlen, die anderen zwei Eskadronen erhielten den Auftrag nicht über Sichtweite dem Gegner zu folgen, dann aber stehend die linke Flanke zu sichern. Die Haupttruppe erhielt Befehl den Ort *Lysowody* im Trab zu passieren, dann links schwenkend in der Niederung beim Buje des Baches zwischen *Lysowody* und *Kremmiemo* in Brigade-Doppelkolonne, die Brigaden hintereinander, Front gegen Osten zu halten. Unter dessen hatten die beiden Batterien das Feuer eröffnet. . . . M. G. Abt. 3. ist links neben der M. G. Abt. 1. ins Feuer getreten.

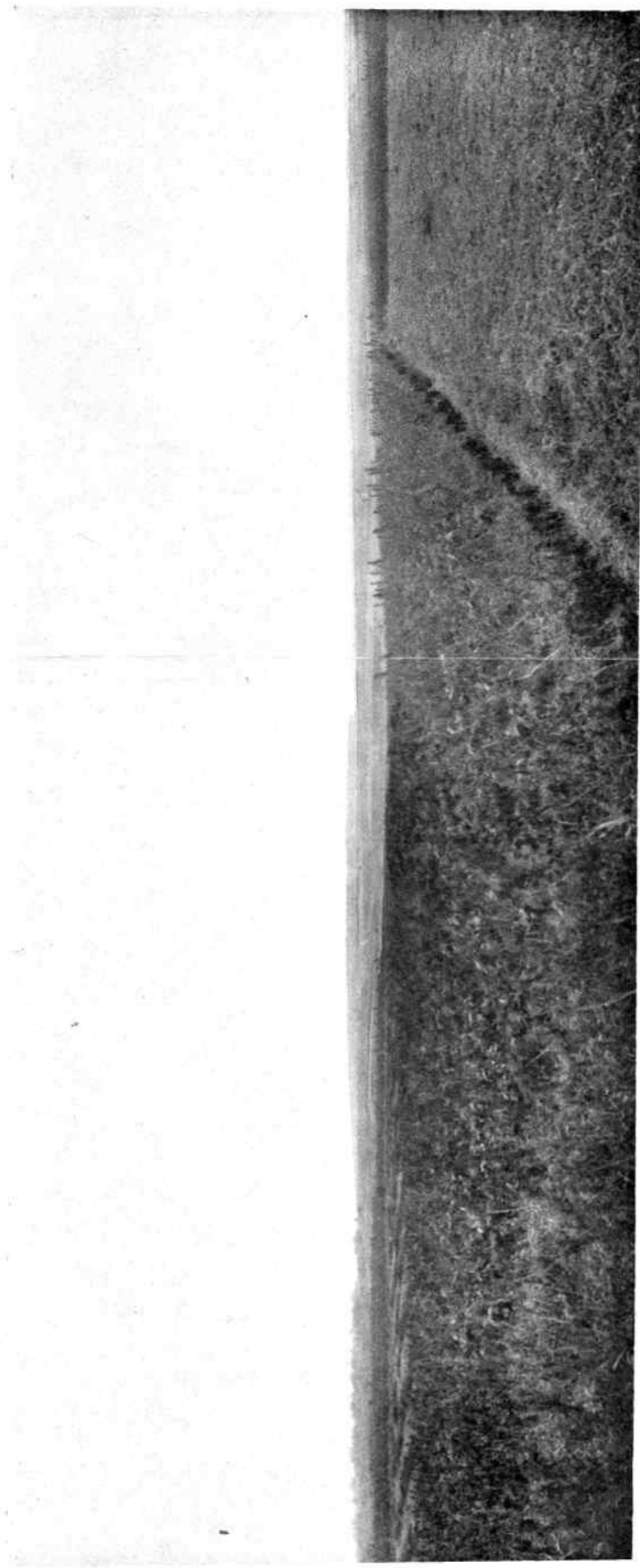
Nun beschloss der Divisionär auch mit dem Gros anzugreifen . . . So viel war (bereits) evident, dass kleinere Abteilungen niemals Einblick in die Verhältnisse nächst *Gorodok* erlangen konnten . . . Vor 3 h

Tremmel Nándor és *Vrábel Péter* járőrvezetők magatartása különösen kiválik.“

„Délután 3 óra 30 perc lehetett, amikor a géppuskáktól jobbra báró *Gablentz* tábornok vezetésével feltűnik a 11-es ulánusok lóról szállott zárt tömege, mire az ellenséges balszárny visszavonul. Az ulánusok — első sor térdelve, második sor állva, teljesen zárt szakaszokban — járőrösszűttekkel nyitották meg a füzet.“ (Lásd 5. sz. vázlatot.)

„Diadalunkat azonban nem sokáig élvezhettük, mert tajtékos lovon egy dragonyos parancsörtszt érkezik, ki *Gablentz* tábornoknak jelenti, hogy *Frohreich* altábornagy elrendelte az általános visszavonulást. Elképedve nézünk egymásra, *Gablentz* tábornok kétszer is elismételte a hihetetlennek látszó parancsot, melyet csak akkor hiszünk el, amikor visszatekintve *Lysowody* felé, ott látjuk kavarogni a rendezkedő ezredket. Nincs más hátra, nekünk is engedelmeskedni kell! Szomorúan teszünk a parancsnak eleget, hiszen kétségtelenül eredményt értünk el, előttünk a balszárny megfutott és jóllehet az ulánusok fel sem fejlődtek teljesen, az egész 2. dragonyos-ezred pedig a *M.-H.-Popow* melletti erdőszegélyen érintetlenül állott; a *Gorodoktól* keletre vezető mély úton zárt ellenséges osztagokat láttunk visszafelé menetelni. Mi történhetett, hogy az eredményt nem használjuk ki? Megtudtuk csakhamar.“

„Visszavonulásunk alatt az orosz tüzéség állandóan srappellel lötte a géppuskásokat, veszteséget azonban nem okozott. Ugyancsak nem volt emberben veszteségünk a harc alatt sem és csak 4 vezetéklövünk sebesült meg srappellgolyótól találva súlyosan. *Schmidt* százados helyett, ki tájékozódás végett előrelavagolt, az 1. géppuskásosztagot én vettem át.

A 3. század rehamterepe Csorodánál, 1914. augusztus 17.

Nachm. disponierte der Divisionär: „Angriff im — Schwarm! 23. Brigade links um den M. II. herum; Direction die roten Dächer bei Gorodok! 15. Brigade rechts über M. II. Popow und in der Niederung, dann Direction Südende von Gorodok. II. H. 8. bleibt zu meiner Verfügung.“ (Die ergangene Disposition wurde dahin ergänzt, dass es dem Ermessen der beiden Kolonnen-Kommandanten freisteht, je nach der Lage zu Fuss mit Feuergefecht oder zu Pferd anzugreifen. (Lásd 5. sz. vázlatot). . . . Es mag 3 h 45 gewesen sein, als von Gorodok her lebhaftes Kleingewehrfeuer hörbar wurde und nun auch das feindliche Artilleriefeuer sich zum Teile gegen die 23. Brigade wandte. Das Gewehrfeuer dauerte nicht ganz 10 Minuten, als auch das feindliche Artilleriefeuer eingestellt wurde, so dass eine Weile vollkommene Stille herrschte, auch sah man keine Bewegungen am Gefechtsfelde. Die 23. Kavalleriebrigade hatte mit der II. Division H. H. 7. die Attacke im Schwarm gegen die hinter Erddeckungen stehenden Gegner durchgeführt, das H. H. 6. ist vor dem Ansetzen zur Attacke durch den Regimentskommandant zurückgeführt worden. Division I/H. H. 7. war Reserve links. Die II/H. H. 7. hatte starke Verluste. Die Brigade stand schon am Ausgangspunkte des Angriffs südlich Kremniemo Front gegen Osten, als der engere Divisionsstab eintraf. Die I/H. H. 7. hielt noch den M. H. rechts \triangle 326 zu Fuss besetzt, 2 Esk. H. H. 8. sicherten die linke Flanke. Der Generalstabschef: Oberstleutnant Baron Than gab nun in dem Glauben, dass der (verschwundene) Divisionär verunglückte, im übertragenen Wirkungskreise den Befehl an dem Kommandanten der 23. Brigade, dem Artilleriekommandanten und der Gruppe H. H. 1. mit M. G. Abt.: Die Division wird halbwegs zwischen Skotyniany und Lysowody lagern. 19. Brigade bezieht eine Stellung östlich Lysowody bei \triangle 348 zur Deckung des Marsches auf den Lagerplatz. Fahrküchen und Train werden angewiesen am Lagerplatz zu halten. 23. Brigade rückt am kürzesten Wege nördlich Lysowody auf den Lagerplatz. . . Vom Feind keineswegs belästigt und bei vollkommener Stille, vollführten alle Truppen in der vollkommendsten Ordnung im Schritt die angeordneten Verschiebungen. (Es mag 5 h 30 Nachm. gewesen sein, als von der Direction der 15. Brigade ein Reiter im Galopp erschien, — welcher sobald als der Divisionär erkannt wurde. Er war zur 15. Brigade geritten und hat dieselbe auch zurückbeordert). Er entsendete gleich zur 23. Brigade und dem Train den Befehl: „Alles zurück bis ins Lager! 23. Brigade auch um das Südende von Lysowody herum“. — Auch die Brigade 15. erhielt den gleichen Befehl. Die Brigade 19. sollte als Letzte folgen, die Artillerie und Radfahrerkompagnie auf der Strasse durch den Ort zurückzugehen. . . . Das Detachement 2. Rittmeister Schandl war östlich Lysowody aus südöstlicher Richtung kommend zur Division eingerückt, mit der Meldung, dass er südlich von Gorodok herum zu kommen trachtete, jedoch nicht vordringen konnte, weil das rechte Smotrycz-Ufer überall von starken feindlichen Abteilungen in befestigten Stellungen besetzt ist.“

Ezen jelentés ezredünk szerepéről nem sokat említ, mi azonban megállapíthatjuk, hogy az általa végrehajtott és egymástól független két roham csak bevezető harc volt és azok, de különösen a harmadik század feláldozása csak arra volt jó, hogy a hadosztályparancsnokságot meggyőzze, miszerint oly nagyobb erőkkel áll szemben, melyek leküzdésére egyes századok próbálgatása nem elegendő.

Miután a hírszerző különítmények azon közismert okból nem működtek kellőképen, hogy reggel a hadosztállyal majdnem egyidőben indultak, amannál részben nagyobb utat kellett megtenniök, másrészt a falvakat, erdőket figyelve, csak lassabban haladhattak, — az ellenséges erők megállapítására a harmadik századunk feláldozását indokul elfogadhatjuk. Nem érhető azonban az, hogy miért nem erősítette ezt meg a hadosztályparancsnokság, illetve miért nem rendelte azonnal mögéje — terepszakasról terepszakasra előnyomulva — a váci osztályt, hogy az a 3. századot szükség esetén támogathassa? Miért küldetett ez csak a harmadik század megsemmisítése után s ugyancsak egyedül rohamra, ami-

Sarkady Gyula főhadnagy, a 3. oszt. katonai érdemkereszt hdm. és a kardokkal tulajdonosa.

Részvett az ezred 1914. évben és 1915 elején vívott harcaiban. A gorodoki lovasrohamban könnyebben, később egy járőrlovaglása alkalmával súlyosan megsebesült.

kor már *Prónay* százados hősiességéből nagyobb ellenséges erők jelenléte kétségtelenül megállapított és miért nem rendeltették el addig, amíg az ellenséges állás, összetétel, erő és kiterjedés kis járőrök által meg nem állapított, egy biztosított megállás? Az ellenség nem támadt, bár (ha sokat mondunk 60 kezéknél több — nem mutatkozott) nagyobb ellenséges behatás sem volt, szóval idő és alkalom volt elég a helyzetről tájékozódni s annak megfelelően oly intézkedéseket kiadni, melyek a vállalat teljes sikerét biztosítják. Ha semmi máshól, az ellenséges repülőgép jelenlétéből már következtetni lehetett volna arra, hogy erősebb ellenféllel lesz dolgunk és ez feltétlen óvatosságra kellett volna hogy intse a vezetőséget, mert hiszen repülőgépekkel a háború elején az ellenség is csak gyéren rendelkezett.

Amidőn az orosz ferraradalom után ezredünk 1918-ban Ukrajna megszállásában résztvevő, *Alexandria* városában ezredünk fiszfikara vendégül látott egy orosz földbirtokost, *Budzieradski*

hadustalvi *Ludmann Gábor* főhadnagy.

1914. aug. 16-án a gorodoki rohamban szakasparancsnok a 3. században.

levagot, aki a cári hadseregben, mint tényleges ulánus százados, *Kaledin* tábornok parancsörtszije volt és mint ilyen a gorodoki ütközetben is résztvevő. A fiszteletére rendezett ebéden az ezredre mondott felköszöntőjében a gorodoki lovasrohamot, mint a magyar lovasság hatalmas tettejének ragyogó megnyilatkozását és az igazi lovasönfeláldozás örök példáját említette meg.

Ugyanígy nyilatkozott másnap az orosz parancsnok: *Zigalin* tábornok, aki sebesülten fogságba esett fiszjainkat meglátogatta. Unger Béla 7. h. h. ezredbeli tart. hadnagy szerint *Zigalin* akkor a következőket mondta nekik németül:

„Es war eine brillante Attacke. Ich gratuliere Ihnen. Ich bin Kavallerist und verstehe was das ist. Ich hätte nie gedacht, das in den heutigen Zeiten eine solche brillante Attacke geritten werden kann. Ich gratuliere Ihnen nochmals. Ich kenne Ihren Inspektor, seine Excellenz den Feldmarschalleutnant *Baron Hauer* persönlich, wenn der Krieg zu Ende sein wird, werde ich ihm zur vorzüglichen Leistung seiner Husaren vom Herzen gratulieren.“

Ezután mindegyikkel keztfogott és barátságosan elbeszélgetett.

Ugyancsak *Unger* főhadnagy közléséből tudjuk, hogy az orosz ujságok gorodoki rohamunkról nemcsak a legnagyobb elismerés hangján emlékeztek meg, de azt is állították, hogy ilyen haláltmegvető bátorságra csak nagymennyiségű alkohol élvezete után lehettek huszárjaink képesek, mert szerintük még a német vasfegyver sem bírhat józan embereket ilyen vakmerőségre.

Lovag Budzieradski részletes elbeszélése, továbbá az ugyancsak ukrainai időzésünk alkalmával megismert *dr. Weinberg Leo* orosz törzsorvos előadása, végül az 1918 szeptember havában a honvédelmi minisztérium által *Gorodokba* kiküldött bizottság tagjai, nevezetesen: *Szaplonczay László*, báró *Kaas Andor* és *Manno Miltiades* századosok által gyűjtött adatok alapján a gorodoki orosz helyzetet az alábbiakban állíthatjuk össze.

A gorodoki orosz pópa elbeszélése szerint *Gorodokban* békében helyőrség nem volt. A háború lehetőségéről már 1914 május havában hallottak, de abban mindaddig nem hitték, míg július hó elején (az orosz naptár szerint tehát június hó második felében) *Gorodok* és környékén meg nem jelent a *Zigalin* tábornok parancsnoksága alatt lévő „*Swodnaja*“ lovas-

hadosztály. *Kaledin* tábornok volt parancsörfisztje, lovag *Budzieradski* százados szerint ezen hadosztály a „*Wolga*” és „*Urupskij*” cserkesz, valamint a 16. és 17. Donkocák lovasezredekből állott és több mint négy héttel a mi mozgósításunk előtt *Gorodok* és környékén; a 12. orosz sorlovashadosztály pedig *Kaledin* tábornok parancsnoksága alatt *Proskurow-Woloczysk* környékén vonult fel. *Zigalin* tábornok *Kaledinnek* volt alárendelve. Mindkét hadosztály a Zbrucz vonalát különítményekkel figyeltette, a határt azonban scholsem lépte át. Repülő, kém és hírszerzőkülönítmények útján idejében megállapították, hogy hadosztályunk *Ostrow-Bezrezowice* körül gyülekezik, majd megtudták az augusztus 15-én megkezdett előnyomulásunkat és részletes összetételünket is. Pontosán ismerték ezredeink számát, de a beosztott gyalogságot illetőleg 3 zászlóaljjal számoltak. Ezen utóbbira való tekintettel *Zigalin* tábornok saját erőit számbelileg és minőségileg gyengének találta és vezérkari főnöke, *Sznyeszeriw* ezredes tanácsára a védelemre határozta el magát, valamint erősítéseket kért. Előnyomulásunkról tett jelentésével sikerült elérnie, hogy aznap, midőn hadosztályunk orosz földre lépett (augusztus 16), *Kaledin* tábornok a 12. lovashadosztály nagyobbik részével a 12. „*Sztarodnbowszkij*” kúrasszir, a 12. huszár és 12. ulánusezreddel valamint 6 ágyúval — az orenburgi kozákezredet *Zukow* ezredes parancsnoksága alatt az eredeti körletben leplezés, biztosítás és felderítés folytatása végett visszahagyva — *Zigalin* tábornok támogatására *Gorodokba* sietett; valamint a felvonulásban levő gyalogságból is 1 zászlóaljat vont ide. A gyalogzászlóalj a *Boufal* tábornok parancsnoksága alá tartozó odesszai „*vasdandár*” 14. gyalogezredéhez tartozott és *Kuzmin* őrnagy parancsnoksága alatt *Jarmolincéből* kocsikon szállítva, augusztus 16-án este, *Kaledin* lovasezredei pedig erőltetett menet után igen elfáradva, csak augusztus 17-én a hajnali órákban érkeztek *Gorodokba*.

A oroszok tehát augusztus 17-én *Gorodoknál* 7 lovasezreddel, 1 gyalogzászlóaljjal, 3 géppuskás századdal és 16 ágyúval rendelkeztek.

A védelem terveit *Sznyeszeriw* ezredes vezérkari főnök dolgozta ki. E szerint az 1. vonal *Kuzmin* őrnagy parancsnoksága alatt két gyalogszázaddal és a 12. kúrasszirezred 3 lóról szállott századával volt előrösszerűen megszállva. A ritka rajvonal mindkét szárnyán cioszolva állottak a lovon maradt ezredek, tartalék a közép mögött *Gorodokban*, a tüzérség pedig a *Smotrycz* folyó balpartján a *Jefymoff-gépgyártól* délre vonult fel.

A gyalog megszállott első vonal *Gorodok* nyugati szegélyén, az itt északra húzódó kb. 1½ m. mélységű mély útban, délre pedig a \triangle 316-os magaslaton vezető kocsiút mentén húzódott. Úgy a mély út, mint a kocsiút a védelemre berendeztetett, valamint *Lysowody* felé a \triangle 326 és \circ 309 vonalába kisebb, egy szakasz erejű gyalogosztagok tolattak biztosításul előre. Ezek is beásták magukat. A géppuskák a védőszakasz északi részén egy mély szakadék védelme alatt voltak felállítva. Felderítésre számtalan járőr és több különítmény rendeltetett ki, melyek éppúgy, mint később a repülőgép, óráról órára és pontosan jelentették előnyomulásunkat.

Zigalin tábornok forrzsével eleinte a római katolikus paplakban — ahol főhadiszállása volt — tartózkodott, az ütközet kezdetekor azonban a *Jefymoff-gépgyárba* ment, melynek

† *Liszkey Mihály* őrmester.

A 3. század szolgálatvezető őrmestere. Hősi halált halt az 1914. augusztus 17-én a 3. század által *Gorodoknál* végrehajtott lovasrohamban.

legényei *Pinter Jenő* őrnagy.

Mezőgésitáskor a váci osztály parancsnoka, s mint ilyen az ezreddel volt aug. 24-ig, midőn baleset következtében megsebesült. Később mint a 132. népf. zlj. parancsnoka, majd mint a 89. cs. és kir. gyal. dandár ideiglenes parancsnoka működött Albániában, 1918-ban pedig a Piave-fronton mint a 3. h. h. ezred parancsnoka volt beosztva.

bornok közvetlen közelében volt, utóbbi igen meglepte az, hogy hadosztályunk nem gyalog, hanem lóháton támadt és a lezajlott lovasrohamokat csak egy nagyobb támadás bevezetésének tartotta és éppen ezért még másnap is állásban maradván, nem mert bennünket üldözni. Az orosz tábornok ezen ránknézve annyira kedvező feltevése állásába került és már augusztus 19-én felváltatott. Utóda *Pawlow* tábornok lett, ki valószínűleg addig mint dandárparancsnok szerepelt. Mindenesetre jellemző, hogy *Zigalin* nemcsak nem mert üldözni, de a már kinn levő különítmények sem mertek alkalmatlankodni a visszavonulás alatt. Ennek okát csak abban találhatjuk meg, hogy egyrészt az oroszok balszárnya — bár a középen és a jobbszárnyukon támadásunkat visszaverték — visszavonulni volt kénytelen, tehát részben ők is megvertnek érezték magukat; másrészt a harc részünkről oly hirtelen és a teljes erőnk kifejtése nélkül szakított meg, hogy *Zigalin* visszavonulásunkat cselnek vélte. *Zigalin* ugyanis, ki jól tudta, hogy nagyobb erővel lesz dolga, nem hitte, hogy a szétforgácsolt rohamokkal egy hat lovasezredből álló hadosztály támadása már ki is van merítve és nagyobb gyalogsági erők támadásától tartott.

Az orosz görögkeleti pópától tudjuk, hogy másnap, csak midőn egész délelőtt hiába várták újbóli megjelenésünket, merészkedtek kisebb járőrök előre sebesültjeink és halottaink felkutatására. *Báró Kaas Andor* százados (7. h. h. e.), ki itt sebesült meg és csett fogságba, mondja, hogy jóllehet alig száz lépésre feküdt az orosz állás előtt, csak másnap délfelé vettetett az oroszok által kezelésbe.

A hadosztály gorodoki öszveszteségére pontos adatok rendelkezésre nem állanak, mert a harc utáni éjjel bekövetkezett satanowi katasztrófa ugyancsak több áldozatot követelt. Ezredünk részéről a napló augusztus 19-én összesen 60 fő hiányt jegyez fel. El kell tehát fogad-

erkélyéről — a fiatal *Jefymoff* előadása szerint — pezsgő és fekete kávé mellett cigarettázva nézte végig rohamunkat. A törzs autói a gyár mellett vezető úton *Jarmolynce* felé irányítva állottak. (Lásd 5. sz. vázlatot.)

Jóllehet, az orosz parancsnokság előnyomulásunkról és támadási szándékunkról értesülve volt, a lakosságot nem tájékoztatta, úgyhogy meglepésünk ezekre meglepésszerűen hatott. A városban pánik tört ki és sokan menekültek.

Támadásunkról az orosz fisztek a legnagyobb elismerés hangján emlékeztek meg. Csodálták a rohamozó osztagok halálmegvető bátorságát, a példás rendet, a huszárok festői ruházatát és elfogott szép lovainkat. Az orosz szentanuk előadták, hogy halottaink és sebesültjeink legnagyobb része közvetlen a rajvonat előtt, magában a rajvonatban és e mögött feküdt, sőt két lépésre a géppuskák előtt is találtak cseszt huszárokat, kik, miután lovaikat már előbb kilőtték alóluk, gyalog, karddal a kézben rohantak rájuk.

Ezzel szemben igen elítélően nyilatkoztak a támadás vezetéséről. Igen rosszalták, hogy egy ilyen szép lovascapatot cél nélkül feláldozták. A fiatal *Jefymoff* szerint, ki az egész harc alatt *Zigalin* tá-

nunk a halottainkat eltemető gorodoki pópa, valamint a sírokat ásó polgárok bemondását, akik szerint a *Gorodok nyugati kijáratánál levő hármás tömegsírban 180 halott nyugszik*. A sír helye az eredeti orosz állás közepén van. A gorodoki görögkeleti temető északi sarkában vannak eltemetve azok, kik súlyos sebesülten kerültek fogságba s az ottani kórházban haltak meg. Itt 1 fiszt és 24 huszár pihen. A pópa leírása szerint ez a fiszt egy szép, kis feketebajuszú fiatalember volt, nyakában egy kis fehér kereszt, zsebében egy kis imakönyv találtatott. A *Kremienno*-major mellett 1 fiszt és 2 közember sírja van. *Proskurowban*, hová később sebesülteinket szállították, szintén föbben haltak meg.

Hogy elesett fisztjeinket az oroszok nem temették külön sírba, annak oka az, hogy a kozákok a halottakat kirabolták és ruháiktól megfosztották. Az 1918 szeptemberében *Gorodokban* állomásozott honvédhadtest század parancsnoka szerint még akkor is sok paraszt járt vörös nadrágban és rövid, zsinóros honvédhuszárzubbonyban. A házkutatásoknál sok honvédhuszármente került napvilágra, melyeket az orosz katonaság a zsidóknak eladott.

Napokkal az orosz előnyomulás után 15 huszár, kik addig az erdőkben bújdostak, teljesen kiéhezve, önként jelentkezett a gorodoki bírónál. Ezekon kívül sebesülés nélkül nem is volt több fogoly. *Mindent összevetve tehát, gorodoki veszteségünket 200 halott és ugyanannyi sebesülten és fogolyra tehetjük*. Ezzel szemben az oroszok vesztesége mindössze halottakban 3 fiszt és 10 közember, valamint 19 sebesült volt. A három elesett fiszt a görögkeleti templom kertjében van eltemetve. Ezek: *Eraul Vitalii Jakowlewics Cerwinsky* és *Mihail Agofonowics Sorokin* tüzérszázadosok és egy kozákkapitány. A két tüzérfiszt ütegpáncsnok volt és egy, az orosz ütegeknél becsapott gránátunk ölte meg őket, míg a kozákkapitány szotnyája élén az orosz jobbszárnyon lefolyt lovasharcban esett el. Ez utóbbit családja exhumáltatta és elszállítottatta.

Végül említsük meg azt is, hogy a gorodoki orosz intelligencia egyértelmű nyilatkozata szerint az orosz jobbszárnyon elhelyezett géppuskák tüntek ki legjobban a harcban. Ez megerősíti a rohamban a mi oldalunkon résztvevő parancsnokok állítását, kik veszteségüket főleg az oldalozó géppuskatűznek tulajdonítják.

Huszár Aladár, czredünk tartalékos főhadnagya, mint egy gyaloghadosztály parancsörfisztje, 1918-ban a megszállás alkalmával Ukrajnában megismerkedett egy *dr. Weinberg Leó* nevű mohilewi orvossal, aki *Gorodoknál* mint főrsz orvos, az orosz egészségügyi intézet főnöke volt. *Weinberg dr.* feljegyezte az általa ellátott sebesülteink nevét. Jegyzeteit *Huszár* főhadnagya látta és abban többek között szerepel *Wessely Aurél* főhadnagya, *Unger Béla* 7. h. h. e. -beli tartalékos főhadnagya és *Ullmann* önkéntes neve, továbbá *Zsigmondy Zoltán* doktor, főorvos sajátkezű aláírása. *Ullmann* önkéntes családja ezen a nyomon találta meg később nevezett sírját.

nagyrákói és kelemenfalvi *Rakovszky László* cs. és kir. kamarás, százados, őrnagy, majd alezredes, az ezüst és bronz k. é. é. kardokkal tulajdonosa.

1914 július 26-tól augusztus 25-ig a 4. század parancsnoka; augusztus 25-től 1915 január 1-ig az 1. honv. huszárezred II. osztályának parancsnoka; 1915 január 12-től 1916 január 31-ig az 1. honv. huszárezred pótszázadának helyettes parancsnoka; 1917 július 15-ig pótszázadparancsnok; 1917 október 15-től 1918 október 30-ig a 8. honv. huszárezrednél félezredes és ezredparancsnok. *Résztvevett:* a gorodoki lovasharcban, a podhajcei ütközetben, a Stryj körüli harcokban, Nahujowicze, Popielle, Lastowka, Vicziow, Stary-Sambor, Sztropkóolyka, Rimanow, Haczow, Holda és Brosteni mellett vívott ütközetekben, Ukrajna megszállásában és a wilni kozákok elleni expedícióban.

„Átadott nekem egy képet *Gorodokról* és egyet az ottani honvédhuszársírokról“ — írja *Huszár* főhadnagy. — „A lovas alakok az utóbbi képen elfogott honvédhuszárlovakon ülnek. Az orosz tábornok a csata után tartott megbeszélésnél kijelentette fiszjei előtt, hogy a honvédhuszárok támadása bámulatos és mintaszerű volt és kénytelen meghajtani az elismerés zászlaját vitézségük előtt. Különbben *dr. Weinberg* azt állítja, hogy az oroszok is vissza akartak vonulni, mert kifogyott a lőszerük és balszárnyuk átkarolásától féltek. Elmondta továbbá, hogy a

szenczi *Fördös Vilmos* százados, később őrnagy.

Kitüntetései: a h. dm. III. o. vaskoronarend, a h. dm. 3. o. kat. érdemkereszt, ezüst, újjólagos ezüst és a bronz kat. érdemérem (mind az 5 a kardokkal), Károly-csapatkereszt és sebesülési érem. Mint századparancsnok indult el a hadtérre, s később mint osztály-, ezred- és egy ideig mint a h. o. egyik lövészosztályának parancsnoka működött, majd 1917–18. évben az 1. h. h. pötszázad parancsnoka volt. *A következő nevezetesebb ütközetekben vett részt:* *Gorodok*, 1914 aug. 17., *Debronoutz*, 1915 jún. 25., *Raskow-Olejev*, 1915 jún. 9., *Zielona*, 1915 okt. 12., *Zalesciki*, 1915 jún. 10., *wygodai erdőben* 1915 szept. 7., *Dorosoutz*, 1916 jún. 8., *Chlebicin-Lesny*, 1916 júl. 5., *Tarnovica-Polna*, 1916 aug. 7., *Czokanestie*, 1916 szept. 6., *Jakobeny*, 1917 jan. 27 és 30., *Seloz-Kostanjevica* (Isenzs), 1917 aug.

dulása után — 11 óra 45 perckor — kaptam *M. II. Popownál* kb. 1 szotnya lórolszállt kozákat észlelt. E jelentést *Bernát Lajos* 5. századbeli huszár hozta, akivel magam és a különítményt a megjelölt majorhoz vezettettem azon szándékkal, hogy a jelentett ellenséget megtámadom, mire azonban odaértem, az már elvonult. Most *Gorodokot* délre próbáltam megkerülni és *Cernowodj* felé vettem irányt, azonban *Gorodoktól* délnyugatra elterülő erdőbe érve, erős tüzet kaptam, mely elől vágóban

támadás előtt látott repülőgép ledobott ugyan *Gorodoknál* egy jelentést, de azt nem találták meg. Szerinte a roham megtörésében egy géppuskásszázadnak volt nagy érdeme, mely saját elhatározásából előrement és oldalbakapta a mieinket.“

Az e napi hírszerző tevékenységről mindössze két adat áll a rendelkezésünkre. Az egyik szerint a még tegnap *Husiatyn* felé kiküldött *Martinovits* százados különítményéhez tartozó *Horváth Antal* hadnagy (2. sz. hírsz. járőr) jelenti, hogy a *Husiatyntól* kb. 12 km.-nyire északkeletre fekvő *Uwsiából Olchowcera* lovagolva, a kettő közötti út feletávolságán fekvő vadászháznál augusztus hó 17-én déli egy órakor egy elhagyott táborhelyet talált, ahonnan a németül beszélő falusi tanító bemondása szerint egy órával előbb (tehát kb. 12 órakor) 1–2 század erejű orosz lovasság kelet felé távozott.

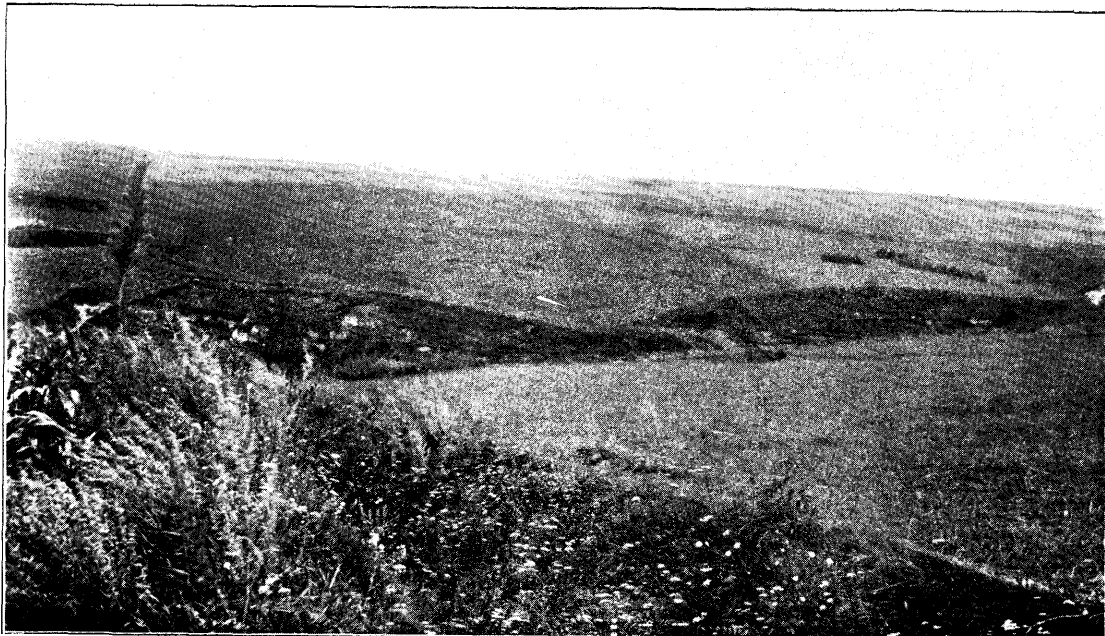
A másik adat már sokkal fontosabb és *Schandl* százados hírszerző különítményére vonatkozik, kinek naplóját szószerint idézzük:

„... a különítmény reggel 8 óra 30 perckor *Wierzchowce* felé közeledve, a község irányából tüzet kap, mely elől vágóban a mezőn álló szalmakazlak mögé húzódunk. Az egyik kazal tetejéről *Lipcsey Márton* századossal a jelzett irányban gyér, össze nem függő rajvonalat állapítunk meg. Támadásra határozom magam és *Lipcsey* századost az 5. század két szakaszával gyalog észak felől a falun keresztül átkarolólág, két szakaszát pedig ugyan csak gyalogharcban küldöm támadásra. Az 1. század lovon marad. Alig nyitjuk meg a tüzet, az ellenség elhallgat, mire a lóháton levő első századdal — felszázadonkint lépcsőben — az ellenséges állások ellen rohamra megyek. Az állásokba érkezvén, azokat már üresen találom és megállapítom, hogy azok előre elkészített és igen jól maszkírozott állások, valamint hogy 200–300 m. hosszúságban mindössze 10–15 főből álló lovas járőrrel lehetett megszállva. Erről, mint az ellenséggel való első találkozásomról, *Borsos* 5. századbeli tizedessel küldtem a hadosztályparancsnokságnak jelentést, utamat pedig most már gyorsított ütemben *Gorodok* felé folytattam.“

„Miután délelőtt 11 óra 30 perckor kiküldött járőreimtel mindeddig semmi jelentést nem kaptam, *Szelke József* főhadnagyot és *Vay Gyula* tartalékos hadnagyot 15–15 főből (1. század) álló járőrrel *Gorodok* felé küldtem ki azon parancssal, hogy az ott sejtett ellenséget derítsék fel és jelentéseiket közvetlen a hadosztályparancsnoksághoz küldjék. Nemsokára a járőrök *Wessely Aurél* főhadnagytól az első jelentést, mely szerint ő a

Menyhárt A. őrm. 1918. évi felv
 A Popow-major Ciorodoknál. Innen támadott 1914 aug. 17-én az 1. és 3. géppuskásosztag.

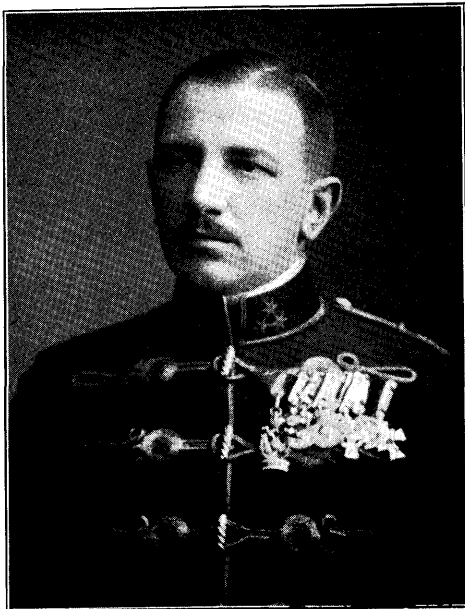

Menyhárt A. őrm. 1918. évi felv
 Részlet a gorodoki rohamtereből. A jól látható árok volt az orosz állás jobbszárnya, melyet a géppuskásosztagok oldalozó tüzellel árasztottak el.

kitérni voltam kénytelen. Mialatt az előrejutást kisebb járőrökkel próbálgattam, *Wessely* főhadnagy járőrével együtt bevonult hozzám és jelentette, hogy a *Smotyc* folyón átjutni nem lehet, mert úgy a folyó, mint a nyugati partján elterülő erdő tele van kozákokkal; jelentette továbbá, hogy *Gorodok* erős tűzérsséggel és gyalogsággal van megszállva, végül, hogy eddigi észleleteiről jelentéseit egyenesen a hadosztályparancsnoksághoz küldötte. . . .“

Nézzük már most, mi történt a visszavonulás alatt.

Ott hagytuk el, hogy *Lysowody* keleti kijáratánál *Frohreich* altábornagy a 8. honv. huszárezredet, az 1. és 3. géppuskásosztágot a visszavonulás fedezésére rendelte. Az ezredek rendben gyülekeztek és bár mindenki halálosan ki volt merülve, a harcvágy csökkenését

nagybossányi és kisprónai *Bossányi-Havass*
Tibor százados.

A hdm. és kardos III. o. vaskoronarend lovagja, a hdm. és kardos 3. o. kat. érdemkereszt, az ezüst és bronz k. é.-é. hdm. és kardokkal, a 2. o. vöröskereszt hdm.-nyel, Károly-csapatkereszt tulajdonosa. Harctéri beosztásban 1914 július 1-től 1915 július 30-ig mint ezredsegédtiszt részt vett az ezred összes harcaiban. 1916 február 16-tól 1916 május 23-ig mint ezredsegédtiszt. 1916 május 26-tól 1916 augusztus 26-ig beosztva a 19. lovasdandárhoz, részt vett a dandár összes harcaiban. 1916 augusztus 26-tól 1917 július 22-ig az ezrednél mint segédtiszt részt vett az ezred ezidőbeni összes harcaiban. 1917 július 22-től 1917 december 6-ig a 7. huszárezrednél századparancsnok, ezen minőségben részt vett augusztus 3-án az 1777. magaslati pontnál — Valeputna—Kimpulung előtti előnyomulásban és augusztus 7-én az *Arsta Capri* magaslat elfoglalásában.

nem észleltük. Sőt, amint az egyes feljegyzésekből látható, a legénységben meglehetősen emelkedett volt a hangulat, és a visszavonuláson inkább mindenki csodálkozott. Még a tiszték sem voltak tisztában a helyzettel és a történetekkel, úgyhogy mindenki a harc folytatását várta. Ellenséges behatás gyülekezésünket egyáltalán nem zavarta, ennek dacára nem hagytak időt a csapatok teljes rendezésére, hanem a hadosztályparancsnokság az elvonulást sürgette. *Frohreich* altábornagy, mialatt főzrsével elvonult, úgy rendelkezett, hogy a kötelékek menetközben rendeztessenek, ennek következtében a századok, osztályok és ezredek csoportokba verődve indultak el. A menetrend sem volt pontosan megállapítva és az egyes századok, amint ezredüket keresve, egymást megelőzni igyekeztek, összekeveredtek. A menetoszlop elvonulását senki sem ellenőrizte és a később beérkező csapatok felvilágosítást senkitől sem kaphattak. Nem csoda, hogy ilyen körülmények között fejtelenség kezdett lábrakapni, amihez még az is járult, hogy a rekkenő hőségben ember és ló reggel 7 óra óta megállás nélkül menetelt, rohamozott és harcolt, tehát az idegek túl voltak feszítve.

„Az elvonulás alatt egyszerre *Lysowody* faluból, a kavargó csapatoktól alig 200 lépésre lövések dörögnének el és golyók süvöltöttek el fölöttünk, amely még csak növelte a zavart“ — írja *Rakovszky László* százados. „Ma sem tudjuk biztosan, hogy kitől származtak ezek a lövések, mert bár századomat azonnal tűzharcba lőrel szállításra, az *Lysowody* felé felfejlődött és a falut tűz alá vette, azonban a tüzelést a faluban levő sebesülteinkre való tekintettel csakhamar be kellett szüntetni.“

Nem hihető, hogy az ellenséges katonaság támadt volna ránk, mert hiszen *Lysowody* a harc alatt a hátunkban volt, ott volt benn egész segítségi intézetünk, sebesülteink, a tűzérsségi lőszeroszlop és a falu utolsó házában a hadosztályparancsnokság tágabb főzse is; lehetetlen tehát, hogy oda ellenség férközött volna. Csak egy magyarázat lehet és ez az, hogy a falu lakossága látva visszavonulásunkat, segítette menekvésünket meggyorsítani. *Rakovszky* százados vezetéklóvaiban egyébként a tüzelés meglehetősen kárt okozott és 15 ló súlyosan megsebesült.

A visszavonulás alatt az ezredek három oszlopba tömörültek, melyek egymással párhuzamosan, toronyiránt a terepen meneteltek (a hadosztály intézkedésére *Lysowodyba* bemenni nem volt szabad, vagyis nem az előnyomulásból mindenki által ismert úton történt a vissza-

vonulás), útunk a terepen árkok és vízereken vezetett át, melyek a haladást mindjobbban akadályozták. A vízereknél a századok, hogy fáradt lovaikat megítassák, minduntalan szét=széledtek, az elmaradottak azután sebes ügetésben vagy vágásban zárkóztak. Sötétedni kezdett,

Részlet a gorodoki rohamterepből.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

amikor az osztagok nagy kerülővel végre a *Skotiniany—Lysowody* útra értek. A *Lysowody*=nál visszamaradt 8. h.=h.=e.=beli utóvéd, melyhez géppuskásosztagunk is becsztatott, végleg elvesztette a főcsapattal az érintkezést és találmra menetelt a közelgő éjszaka felé. Ki=

Részlet a gorodoki rohamterepből.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

érve az útra, lovaink minduntalan ládák, zsákok és más elhányt tárgyakba botlottak, majd árkokba dült kocsik mellett haladtunk el és megdöbbenve konstatáltuk, hogy az előttünk menetelő vonattal valami nagy=nagy katasztrófa történt. Hogy mi, azt még nem tudtuk, de ez a látvány már előrevetette a ránk váró végzetes csemények árnyékát. Szó nélkül, nyomott hangulat=

Manno Miltiades népfelkelőfőhadnagy
budapesti műtermében.

Háttérben festményei: balról: Fráter ezredes ezredparancsnok,
jobbról: br. Apor altábornagy, az 5. lov.-h. sz. parancsnoka.

amidőn a városban összcetorlódozt csapatok között már kiütött a pánik, megszállta a cukorgyárhoz csatlakozó és a várost uraló várromot, ahonnan vaktában belefűzelt a városba. Az eredményt azok, kik benne voltunk, ismerjük és megállapíthatjuk, hogy saját járőrünk parancsnoka hasonló körülmények között igen szép kilátással pályázhatott volna a Mária Terézia-rendre . . .

Koromsötét, borús éjszaka volt már, mire a visszavonulás alatt rendetlenségbe jutott ezredek Satanowba érkeztek, hol az előttünk hátráló vonat fejtelensége, úgy látszik, tetőpontját érte el. Az utcák törött tengelyű kocsikkal és elszórt málhával voltak tele. Néhol a járművek, melyek vad futásban egymást elkerülni akarták, egymásba akadt tengellyel, egymásba fúródott kocsirúddal teljesen eltorlaszolták az utat. A járművek kísérő és kocsis nélkül, elhagyva állottak, mert a kocsisok kifogták a lovaikat és kötelességüket feledve, gyáva módon elmenekültek. Az élcsapatok ilyen torlaszra bukkanva, nemhogy szabadá tették volna az utat, hanem jobbra-balra mellékutcákon próbálták azokat megkerülni. A vonat valószínűleg ugyanígy cselekedett, mert a mellékutcák is hasonló akadályokkal voltak tele. A lovasok közé gazdát-

ban, koromsötét, csillagtalan éjszakában értük el Satanow keleti szélét, azt a helyet, ahol még reggel az életerőtől, önbizalomtól duzzadó hat lovasezred — a honfoglaló ősök harci kedvével — köszöntötte tettvagyuk leendő színterét — az orosz mezőket.

Attól a perctől, hogy az osztagok Satanowba értek, a továbbiakra nézve fiszta képet alkotni nem lehet, csak sejtések és következtetésekkel közelíthetjük meg az igazságot, melyet azonban véglegesen fisztázni soha senki nem fog. Az 1918. évi felderítőút annyi eredménnyel járt csak, hogy a satanowi cukorgyár igazgatója és a róm. kath. lengyel lelkész állítása szerint maga a város lakossága az események felidézésében részt nem vett. Ez annál is inkább hihető, mert ennek főszíntere és talán okozója is a város ghettoa volt. Nem hihető, hogy a háború elején különösen félénk és inkább hozzánk húzó, bennünk felszabadítóit látó orosz zsidóság akkor éjjel a még mindig elég erős csapatokat megtámadni merete volna. E két szemtanú szerint egy, előnyomulásunk alatt mögöttünk hagyott és a satanowi cukorgyárban elbújt, 15—20 főből álló orosz lovasjárőr volt a támadó, jobbanmondva ez a járőr,

Rády József főhadnagy, később százados.

Kitüntetései: 3. oszt. k. é. k. hdm. és kardokkal, ezüst és bronz k. é. é. a kardokkal, Károly-csapatkereszt, sebesülési érem. 1914 augusztustól 1915 március 20-ig alantos tiszt a géppuskás-osztagnál. 1915 március 20-tól 1916 szeptember 6-ig a géppuskásosztág parancsnoka. 1916 szeptember 6-án Czokanestienél megsebesült s ettől kezdve részben beteg, majd felgyógyulása után az összeomlásig a váci lovasgéppuskás-oktatókeret parancsnoka.

lanul haladó kocsik, mozgókonyhák, tüzérségi fogatok keveredtek és növelték a zavart. Mindehhez még azt kell venni, hogy a gheffó minden egyes háza külön-külön áll, vagyis négy utcára néz, mellékutca tehát több volt a kelletténél és a sötét éjszakában egyik utcából — sikátorból a másikba térve, azon vettük magunkat észre, hogy mindig ugyanazon helyre térünk vissza.

Órákig tartó céltalan keringés után a leírhatatlan káoszban az emberek fürelműket veszítették, nem hallgattak a józanabb intó és megnyugtató szavára, idegesek lettek, rémképeket láttak, amin a nap kimerítő eseményei után csodálkozni nem lehet. Szóváltás, veszekedés támadt különösen ott, ahol a cseh drago-nyosok és horvát ulánusok is közénk keveredtek és akikkel a huszárok szót érteni nem tudtak; talán a sötétben ellenségnek is nézték egymást és itt-ott verekedés is kezdődött. Aki tudott, karddal vágott, más pisztollyal, karabéllyal lőtt támadójára, ami végre reggel 3 órakor, midőn az eső is megeredt, vad vaktában való lövöldözéssé fajult. Ekkor lépett közbe az elől említett orosz járőr, talán abban a hiszemben,

hogysaját-
jai támad-
nak, talán
a helyzet

helyes felismeréséből kifolyólag, mindenesetre azonban, amely dicséretesen orosz szempontból, éppúgy végzetes következménnyel ráknézve. Az eddig lappangó és csak helyenkint fel-fellobbanó idegesség egyszerre vad pánikban tört ki. Mindenki fejétvesztve futásban keresett menekülést, az emberek kardot rántva egymást vágták, lövöldöztek, káromkodtak, mások vadul ordítva hívták az Istent segítségül. Jajgatás, halálhörgés, lovak kétségbeesett nyerítése, mindezek egy pokoli — toll által le nem írható — oly rémes koncertbe olvadtak össze, hogy azt elfelejteni soha nem lehet. Csak lovon maradni! Ez volt mindenkinek a vágya. Gyalogos ember és az, aki lováról lebukott — pedig hány volt ilyen — a biztos halálnak nézett elébe. És hány volt megint, ki a *Zbrucz* partjára sodortatva, a folyón át keresett menekülést és az iszapos mederben lelte halálát...

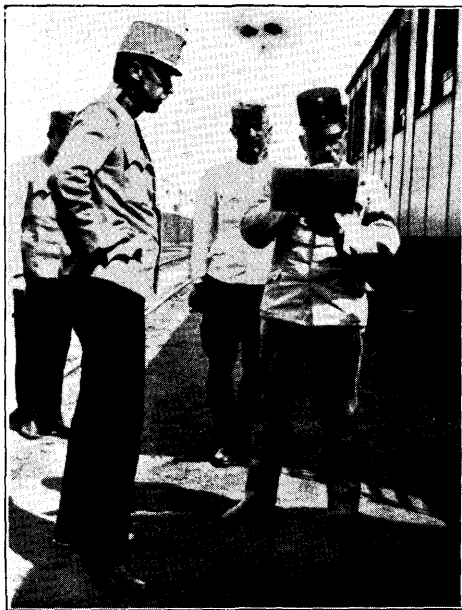
Végre megvirradt! A helyzet áttekinthetőbb lett, megtaláltuk a kivezetőutat és ezzel a szabadulást. Megtizedelve, megtörve, halálrafáradva, eddig nem ismert borzalmaktól megrázott lélekkel csoportonkint

Szomjas I. zls. felvétele.

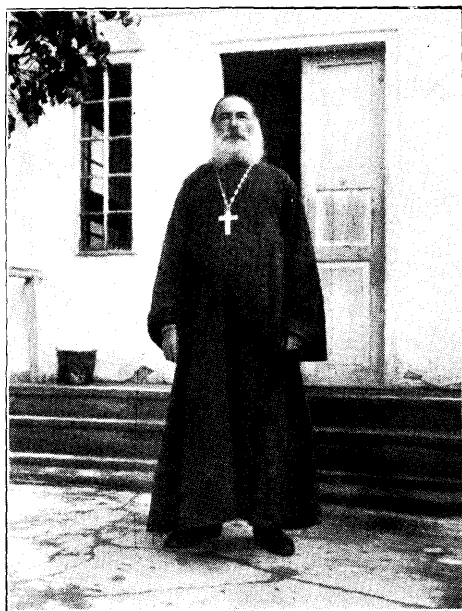
Lovag Budzieradski orosz ulánuskapitány és Roskoványi Dezső ezredes 1918-ban Alexandrijában (Ukrajna).

Lovag Budzieradskinak köszönhető a gorodoki lovasroham orosz helyzetének ismerete, melynek ő, mint Kaledin tábornok parancsörtszije, szemtanúja volt.

Satzger G. tart. hdgy. felv.

Báró Than Károly vkt. alezredes, az 5. lov. h. o. vezérkari főnöke, dr. Bardio László főorvos, hadosztályegészségügyi főnök és Frohreich-Szabó Ernő altábornagy, az 5. honv. lov. h. o. parancsnoka. (A kép a harctérre való utazás közben készült.)

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felvétele.

A gorodoki orosz pópa, aki halottainkat eltemette.

pergő, de minden fázisában nehéz megpróbáltatást rejtő események. Tegnap büszke reménnyel, tettvággyal telten indultunk útnak, — ma megtört lélekkel, megtört testtel térünk vissza. Micsoda hatása az éles ellentéteknek! Még hozzá mindjárt a tűzkeresztségnél, amikor még az ilyen keserű megpróbáltatásokhoz, a bajtársak elvesztéséhez, a pusztulás látásához nem voltunk hozzászokva, hozzáédzve! . . . Az emberek még most is valóságos hallucináció vesz erőt és a kosinai erdőn áthaladva, a fák és bokrok árnyékában, a fuskókban, a gally rezzenésében ellenséget, kozákokat vélnek és többször tüzelnek jobbra-balra."

Az izgalom végleg csak *Grzymalowban* ült el, ahol végre a csapatok jól-rosszul élelemhez és pihenőhöz jutnak.

Grzymalowban tudjuk meg, hogy *Frohreich-Szabó Ernő* altábornagy, hadosztályunk parancsnoka *Satanowban* elesett. Miután sok fiztnek, kik később szerencsésen megkerültek, holt híre kelt, ezt sem akarjuk hinni, azonban a róm. kath. templomban felravatalozott holttest meggyőzi a kétkedőket. Halálának körülményeit ma is sűrű homály fedi. *Rády József* főhadnagy szerint, ki *gróf Lubienszky János* ezredesével — a 7. honvédhuszárezred parancsnokával — együtt *Frohreich* altábornagy holttestét fellelte, őket egy 7-es honvédhuszár vezette nyomra. Ez a huszár jelentette, hogy *Frohreich* altá-

gyülekeztek az ezredek a tegnap annyi reménnyel, oly tisztán, fényesen elhagyott táborban. A beérkező csapatok felett a parancsnokságot először báró *Gablentz*, majd *gróf Bissingen Nándor* tábornok vette át, ki — mert benyomása az volt, hogy az ellenség nyomunkban van — elrendelte a visszavonulást *Grzymalowba*. Ez reggel 8 órakor kezdetét is vette.

A *Kozinából Krasnéba* vezető út ugyan csak a vonat pusztulásáról beszélt. Hasonlóképen, mint *Lysowody* és *Satanow* között, szétdúlt málha, főtt kocsi, döglött ló hevert szanaszét. Érthetetlen, hogy mi történetet a vonattal, mely már az állásban lévő 32. vadászászlóalj mögött, tehát biztosított helyen, még mindig fejvesztetten menekült!

A hadosztály *Grzymalowba* való menete ugyan csak szomorú látványt nyújtott. A huszárok jórésze gyalog maradt és gyalog vagy kocsin követte ezredét. Megtépve, fáradtan, ló és lovas teljesen kimerülve, alig vonszolta magát.

„Az elcsigázott test mellett“ — írja *dr. Takáts Zoltán* főrzorvos naplójában — „a lelket is megrázkódtatták a gyorsan

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

A Jefymoff-gépgyár igazgatói lakása Gorodokban.

Emnek erkélyéről nézte 1914 aug. 17-én Zsigaliti orosz tábornok az 5. honv.-lov.-hadosztály rehamát.

bornaggyal együtt lovagolt és mellette volt akkor is, midőn a gyilkos golyó érte. *Rády* főhadnagy a holttestet a *Satanow* és *Satanowka* közötti feletúton a *Zbruczba* ömlő patak hidjánál,

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

Hármas főmegsír Gorodok nyugati szegélyén, melyben 180 huszár alussza örök álmát.

az út mellett fekvő találta meg. A hírhozó huszárt segítség után küldötték, de az többé nem tért vissza és a későbbi utánkutatás is eredménytelen maradt. *Frohreich* altábornagy teste a feltaláláskor, reggel 4 óra tájban még meleg volt, tehát a halál nem sokkal előbb következett

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

Huszársírok a gorodoki temetőben; egy tiszt és 24 huszár van itt eltemetve.

bc. Miután segítség és kocsi a közelben nem volt, *Rády* főhadnagy a táborhelyre lovagolt, ahonnan egy vadászjárórt küldtek ki a halottért. A nyomravezető huszár sebtében még azt

mondotta, hogy a kegyelmes urat a híd alól lőtték le. Ez meg is felelt volna a seb fekvésének, azonban az 1918 szeptemberben ott járt bizottságunk a hidat oly alacsonynak találta, hogy az alatt legfeljebb egy 8–10 éves gyermek bújhatott volna el.

Dr. Takáts Zoltán törzsorvos naplójából — aki a *satanowi* éj egy részét *Frohreich* altábornaggal együtt töltötte — az írja ki, hogy a hadosztályparancsnok magárahagyottan, a főbbi, társaitól elszakadotthoz hasonlóan bolyongott *Satanowban*. Próbált rendet teremteni, intézkedni, de eredménytelenül, s végül reményvesztetten mintegy huszadmagával egy házba

csepreghi *Horváth Antal* főhadnagy.

Kitüntetései: a hdm. 3. o. kat. érdemkereszt, bronz és ezüst kat. érdem-érem (mindhárom a kardokkal), Károly-csapatkereszt, sebesülési érem 3 sávval. 1914 aug. 1-én avatták fel mint rangelső hadnagyot a Ludevikában. Nődjárt az ezreddel a harcra ment és 1915 jan. 1-én gránátzúdással hazakerült, felgyógyulása után géppuskásoktató lett. 1915 áprilisban az I. népf.-h.-ezrednél harcolt mint gp.-o.-par.-nok, míg júl. 1-én Banamin-nál (Lembergől ÉK.) súlyos fejlövést kap. 1916 máj. 15-én saját felöltségére ismét harcra megy és a 7. h.-h.-ezred gp.-o.-át veszi át, majd a 19. lov.-ddr. vezérkari tisztjét helyettesíti, de okt. 18-án fejsebe miatt ismét kórházba kerül. 1917 jan. 6-án a 11. lov.-h.-o.-hoz vonul be s ott mint gp.-o.-par.-nok, majd különböző vezérkari beosztásban működik. 1918 márc. 24-én a hadiskola belgrádi tanfolyamát végzi el és az 5. lov.-h.-o.-nál Ukrajnában, majd a 74. gyal.-h.-o.-nál Asiagónál teljesített mint II. vk. tiszt szolgálatot. Beosztásaiban az összes harcokban vitézül küzdött.

sír, a *Satanow—Satanowka* közötti út és a *Zbrucz* folyó között egy halottal; egy sír egy halottal *Satanowval* szemben a *Zbrucz* galíciai partján; végül kb. 20 halott van eltemetve a kosinai temetőben, hova augusztus 19-én a vadászok által feltalált súlyos sebesülteinket szállították. *Satanowi* lakosok állítása szerint sok huszár fulladt bele a *Zbrucz* folyóba. Ezeket messze délre vetette a víz partra. *Dr. Takáts Zoltán* törzsorvos feljegyzése szerint *Satanow* után is igen nagy számban látott el sebesülteket. Ezredünkben két sebesült tisztrel tudunk: *Schmidt Frigyes* százados és *Wessely Aurél* főhadnagyról, kik mindketten lovakkal

húzódik, ahonnan azonban *Takáts* törzsorvost egy sebesülthöz szólítják és mielőtt visszatérhetne, már kiőrt a pánik. A hadosztálynapló és irattár a parancsnok elesteről semmi feljegyzést nem tartalmaz, így csak a fentiekre és *dr. Wertheimer* törzsorvos, a 8. honvédhuszárezred orvosfőnökére hivatkozva — ki a hullát megvizsgálta — cáfoljuk meg azt a később lábrakapott hírt, hogy *Frohreich* altábornagy önkzével vetett volna véget életének.

Azon kevesek között, kik a *satanowi* borzalmas éjszakát elkerülték, volt ezredünk 4. százada — *Rakovszky László*, a 6. század *Fördös Vilmos* századosok és az utászszakasz *Lenk Béla* főhadnagy parancsnoksága alatt. *Rakovszky* százados, — ki a sötétben az előtte haladókkal az érintkezést elvesztette, — *Satanowhoz* érve, mielőtt a városba bement volna, lovasokat küldött ki, akik csakhamar azzal a hírrrel vágtaftak vissza, hogy a hadosztályt megtámadták. *Rakovszky* százados igen helyesen nem megy tovább, hanem lóról szállítja századát és félkörben *Satanow* felé elzárja az utat és elhatározza, hogy ezen állásban várja be a hajnalt. Csatlakozik hozzá a később két 7. h.-h.-ezredbeli századdal odaérkező *Bertalan Pál* őrnagy is, aki viszont a biztosítást keletre egészíti ki. Ebben a helyzetben várják meg a virradatot, mikor is gondosan elkerülve a lakott helyeket, minden baj nélkül bevonulnak a *Zbrucz* melletti táborba.

A hadosztály *Satanowban* ért embervesztését pontosan megállapítani a rendelkezésre álló adatokból nem sikerült. Az 1918. évi felderítőút alkalmával a bizottság *Satanowban* egy főmegsért talált, melyben 17 huszár van eltemetve. Van egy

felbukva, súlyos zúzódásokat, illetve utóbbi súlyos agyrázkódást szenvedett. Ugyancsak halálos veszedelemben forgott az úszni nem tudó *Schandl* százados is, akit a főmeg a *Zbrucz* folyóba sodort. Már fuldokolni kezdett, midőn alantos tisztje, *Rudnyánszky* Ferenc főhadnagy utánaugrott és kimentette. Hasonló módon mentette meg a vízbefulástól *Fráter* alezredest *Bossányi-Havass* Tibor főhadnagységdtiszt.

Ha a satanowi katasztrófa okait keressük, úgy azt elsősorban a gorodoki ütközet megszakítása után elrendelt oknélküli hirtelen visszavonulásban, az erre vonatkozó ki nem elégitő intézkedések és főleg a visszavonulás biztosításának figyelmen kívül hagyásában találjuk meg. A ki nem elégitő intézkedésekből folyt a vonat fegyelmetlen magatartása, amihez persze hozzájárult annak idő előtt ellenséges területre való vonása és csak legvégső sorban okolhatók a csapatok. Különösen szembeszökő a visszavonulás biztosításának elmulasztása akkor, mikor a hadosztály hátában ellenséges érzelmű népes községek voltak és amelyek egyike: *Lysowody* mindjárt a roham utáni gyülekezéskor fegyverrel próbált ellenünk támadni. A 8. honvédhuszárezred majdnem, a 11. ulánus- és 2. dragonyosere pedig teljesen érintetlenül rendelkezésre állott. Ezek egyike mint utóvéd megszállhatta volna *Lysowodytől* keletre a magaslatokat, biztosíthatta volna a gyülekezést és a rendezett elvonulást; a másik előrelövegelve megszállhatta volna *Skotynianyit*, *Spassowkát*, *Satanowot* és *Satanowkát*; a községeket alaposan átkutatva, azokban tűszokat szedhetett volna, végül a sötétség beálltával gondoskodhatott volna arról, hogy a visszavezető út mentén bent a községben a lakosság az ablakokat kivilágítsa.

Ami a vonathoz *Skotynianyig* történt előre vonását illeti, erre magyarázatot nem találhatunk. Elég lett volna a löszerkocsikat és mozgókonyhákat előrehozni, elcséget, poggyászt és szerszámkocsikat pedig a *zbruczmenti* táborban maradhattak volna, sőt azoknak *Gorodok* bevétele előtt még a *Zbruczot* sem lett volna szabad átlépni. A vonat nem volt kellő vezetés alatt és vannak adatok arra is, hogy a vonatfedezetparancsnokok nemcsak erélytelenek voltak, de részben okozói is a vonathoz kiűtött pániknak. A vonathoz beosztott huszárok ugyanis később azt beszélték, hogy az ulánusok által adott vonatfedezet parancsnoka, egy főhadnagy rendelkezett a málhák ledobálásával. Állítólag egy kozákszotnya a vonatot meg is támadta, ezt azonban a vonatkísérő legénység kihallgatása alkalmával megcáfolta és azt vallotta, hogy csak vaktában lövöldöztek jobbra-balra a különböző tereptárgyak mögött vélt ellenségre. Tudjuk, hogy a vonathoz beosztott legénység kocsisok, mesteremberek, tisztiszolgák, loápolók és őrökből, tehát katonailag kevésbé képzett és fegyelmezett legénységből állott. Ezeknek első dolga volt a málhák ledobálására adott parancs után a pénztárakat, tisztii poggyászt, élelmiszereket és főleg szeszestitalokat vivő kocsikat kirabolni, ezután pedig vágásban menekülni.

bilkei vitéz *Lipcsey Márton* százados.

Kitüntetései: 3. oszt. vaskoronarend lovagja, a 3. oszt. kat. érdemkereszt, ezüst és bronz kat. érdemérem, mind a négy a hdm. és kardokkal, Károly-csapatkereszt, sebesülési érem két sávval. A megsebesítéstől 1915 máj. 10-ig, — midőn Oleovánál terek és comblövessel sebesült meg, — 1915 júl. 20-tól 1916 aug. 6-ig, — a Konstantinowkánál történt fejlődéséig, — ezután 1917 jan.-tól az összeomlásig volt az ezrednél a harctéren. Az ezred összes teljesítményeiben, mint század- és osztályparancsok példás és kiválóan báter magatartásával tünt ki. Különösen kitüntette magát a ruhojmi erdőben, Oleovánál, hol tereklovésével is még tovább küzdött és a Konstantinowka körüli harcokban stb.

† vajai Vay Gyula tart. hadnagy.

A megszűnéskor bevonult s az ezredet mint szakaszparancsnok résztvevett az összes harcokban, s főleg mint hírszerző-járőrparancsnok működött eredményesen. A Homonna körüli harcokban, egy járőrmenete alkalmával, 1914 december havában nyomtalanul eltűnt.

Szaplonczay százados két géppuskával, egy kerékpáros járőrrel s mintegy 50 huszárral egy zsákutcába szorult, ahol céltalannak látva a további bolyongást, felszólítja az embereket: szálljanak lóról, nyergeljenek át, egyenek meg egy konzervet és várják meg, míg világosodni fog. Szó nélkül engedelmeskedik mindegyik, újabb felszólításra pedig, hogy ki hajlandó vele *gyalog* a nem messze folyóhoz az utat megkeresni, tízen is jelentkeznek egyszerre, pedig soha úgy nem ragaszkodott huszár a lovához, mint *Satanowban*. Szaplonczay százados maga mellé véve *Móricz Béla* géppuskástizedest, majd egyórai keresgélés után megtalálja a keresett utat és visszatérve, mindenkit helyén nyugodtan várakozva talál, — igaz, hogy sokan mély álomba merültek . . .

De hagyjuk a kritikát a hivatottabbakra. E kevés észrevételt is csak azért engedjük meg magunknak, mert később szárnyrakelt hírek úgy a gorodoki sikertelenségért, mint a *satanowi* katasztrófáért — bizony nagyon is igazságtalanul — a csapatokat tették felelőssé.

Augusztus 19. A hadosztály és vele ezredünk *Grzymalóban* rendezkedik. Az idő hangulatunknak megfelelően borult, esős. A vonat hiánya miatt sem zab a lovak, sem élelem az emberek részére nincsen. A kiéhezett ezredek még tegnap meettek *Grzymalóban* minden ehetőt. A hadosztályparancsnokság a környéken marhákat, zabot és szénát rekviráltat, így késő este mégis eleséghez jutunk. Délután eltemettük a grzymalowi köztemetőben *Frohreich* altábornagyot. Református pap nincs kéznél, miért is a helybeli katolikus lengyel pap mond sirja felett beszédet, ki szép szavakkal a régi lengyel-magyar barátságról is megemlékezik.

Úgy látszik, a gazdasági és élelmezőfisztek sem emelkedtek a helyzet magaslatára és nem akadtt közülük egy sem, aki crélyes fellépéssel a vonatonál a fegyelmet helyreállította volna, vagy előresietve a táborba, a vadászokat a vonat megfékezésére segítségül hívta volna. A csapatok magatartása természetes folyománya volt a reggel 7 órától rekkenő hőségben, jóformán megállás nélkül étlen-szomjan végrehajtott menett és harc által okozott kimerülésnek, a vesztettnek vélt harccal járó idegességnek és lelki depresszióknak, amely rémképeket rajzolt a nyugtalan lelkek elé s végül úgy tiszt, mint altiszt és közembertel, ama mindinkább bizonyossá váló ténynek, hogy a megfelelő vezetés és gondoskodás hiányzik! Szám-talan példát lehetne felhozni a mellett, hogy a legénység soha nagyobb örömmel nem adta magát oda tisztjei vezetésének, mint éppen ebben a kritikus helyzetben, viszont egy csetről sem tudunk, hogy legénységünk *Satanowban* megtagadta volna közvetlen előljáróinak az engedelmisséget. Idézzük *dr. Takáts Zoltán* főzorsóvos feljegyzését, aki ezt írja:

„ . . . nagy kinnal előrébb jutva, 1 óra tájban az egyik kapualjában lóról szállt tisztet veszek észre. Rámszól, hogy ki vagyok? Megismerem villanylámpalobbantásnál *Frohreich* kegyelmes urat, aki lovászával együtt állott azon a helyen . . . a huszárok is felismerik és hirtelen újabb tovaszálló örömteljes kiabálás támad: Ide huszárok! Majd kivezet a kegyelmes úr! . . .“

Sok elveszettnek hitt físz és huszár kerül e napon elő. Az ezred géppuskásosztaga *Schmidt Frigyes százados* és két irányzó kivételével hiánytalan. *Schmidt százados* helyett, ki, mint láttuk, *Satanowban* megsebesült, a géppuskásosztag parancsnokságával *Fráter Jenő* alezredes *Szaplonczay László* századost bízta meg.

A *Satanowban* maradt sebesültek és hadianyagért a vadászászlóalj egy erősebb különítménye még tegnap kiküldetett. Ma térnek vissza és az ottani lakosságból 80 főt hoznak magukkal, kik részben csapatainkra lőttek, másrészt olyanokat, kiknél rablott holmi találtatott, vagy akiket halottaink fosztogatása és sebesülteink bántalmazása közben fogtak el. Több mint fele szakállas, pajeszes zsidó, ezek összeszedték vagy összevásárolták a *Satanowban* hagyott felszereléseket, de van közöttük nő és gyermek is.

Éstefelé külön vonaton *Tarnopolból* egy közös gyalogászlóalj érkezik be azon feladattal, hogy *Grzymalówból* való elvonulásunkat fedezze. A zászlóalj a várostól keletre fekvő magaslatokat tábori őrsvonallal megszállja, míg zöme mint tartalék *Bucyki* templománál száll táborba.

Augusztus 20. Az 1. és 3. géppuskásosztag a gyalogászlóalj megerősítésére a kora reggeli órákban kirendeltetik.

Az ezred a rendezés befejeztével — a veszteségek és mencképtelenné vált lovak kiválasztása után — egy lovasosztály (3 század) erőre, tehát felére olvadt le. Az osztályparancsnokságot *Roskoványi Dezső* őrnagy veszi át, századparancsnokok: *Pentz Béla*, *Rakovszky László* és *Schandl Géza* százados; a géppuskásosztag parancsnoka *Szaplonczay László* százados.

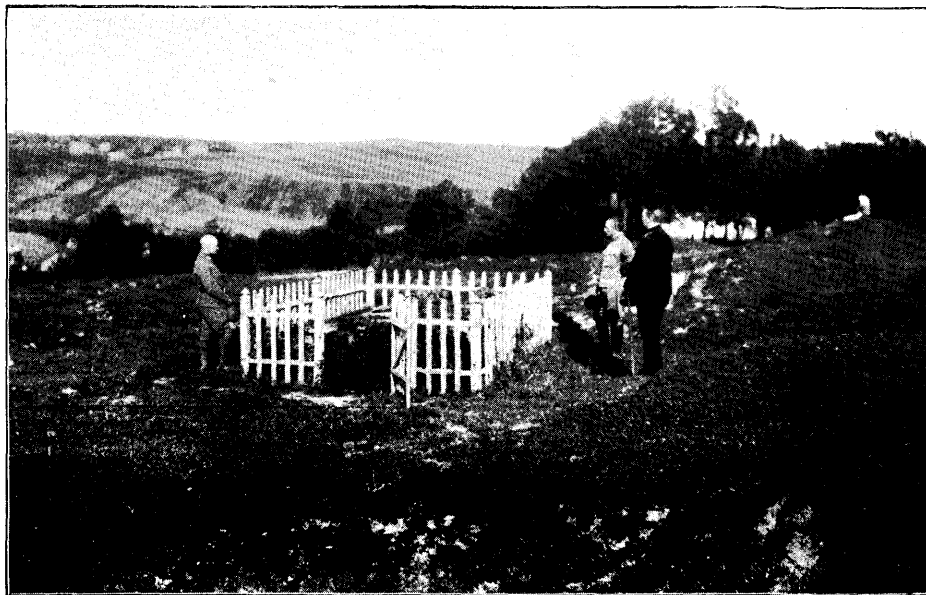
Reggel 5–6 óra között bevonul az augusztus 17-én felderítésre kiküldött szakasszal *Elek Emil* főhadnagy. Elmondja, hogy *Satanowon* át jött, ahol egy házban elhelyezett sebesülteink között *Wessely Aurél* főhadnagyot vélte felismerni, ki sáros, véres arccal eszméletlenül feküdt a szalmán. Sebesülteinkkel *dr. Zsigmondy Zoltán* főorvos és a helybeli orosz polgári orvosok foglalatostkodtak. Ellenségnek három nappal a gorodoki roham után sem *Satanowtól* keletre, sem attól nyugatra színt sem látta, még kevésbé magában *Satanowban*. Minden ellenséges behatástól menten szállíttatta el *Lysowodyból* *dr. Zsigmondy Zoltán* főorvos is augusztus 18-án a *Gorodoknál* megsebesülteket *Satanowba*, akikkel együtt itt csett azután a köteleességét híven teljesítő és a genfi konvencióban bízott orvos aug. 21-én orosz fogságba.

Azon hírre, hogy az ellenség a *Zbrucz* felé előnyomul, délelőtt 10 órakor riadó és lóra ülve előre rendeltetünk. Egy század *Hállay* százados parancsnoksága alatt a *Turówka* felé vezető úton a *J. H.*

Lenk Béla főhadnagy, később százados.

Kitüntetései: 3. oszt. k. é.-k. hdm. és kardokkal, ezüst 2-szer és bronz k. é.-é. a kardokkal, Károly-csapatkereszt. 1914 aug. 1-től 1915 jul. 15-ig utász-szakasparancsnok. 1915 jul. 16-tól 1916 áprilisig lovas-századparancsnok. 1916 ápr. 1-től aug. 1-ig műszaki századparancsnok. 1916 szept. 5-től nov. 14-ig és 1917 febr. 1-től máj. 30-ig a 207. honvédgyalogdandár vezérkari főtisztje. 1916 nov. 15-től 1917 febr. 1-ig a 315. honvédgyalogzred III. zlj. parancsnoka. 1917 máj. 30-tól nov. 1-ig beteg. 1917 nov. 1-től 1918 nov. 1-ig a H. M. I. osztályában fogalmazó, majd *Lukachich* altábornagy, Budapest karnatalmi parancsnoka mellett vezérkari tiszt.

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

17 huszár sírja Satanowban. Hősi halált haltak az 1914. augusztus 17-ről 18-ra virradó éjjel lefolyt utcai harcban.

362-nél, két század *Roskoványi* őrnagy parancsnoksága alatt a *W. H. Budkinál* figyelemmel foglalt. Innen főbbek között *Krasnén* át *Satanow* irányában járőrbe rendeltetett *Rudnyánszky F.* főhadnagy, ki miután a visszavonulási parancsot nem kapta meg — az ellenség által elvágatott. Csak nagy kerülővel tudott 24 órai állandó lovaglás után ismét csatlakozni és

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

20 huszár sírja a kosinai temetőben. Hősi halált haltak az 1914. augusztus 17-ről 18-ra virradó éjjel *Satanowban* lefolyt utcai harcban.

bevonulva igen fontos jelentést hozott tapasztalatairól. *Roskoványi* őrnagy különítménye délután 2 órakor vett újabb parancsra, mint a visszavonuló hadosztály utóvédje, a *Grzymalowitzól* északkeletre fekvő \odot 338-on vesz állást, honnan később a \triangle 337-nél gyülekezett hadosztály utóvédjeként a menetoszlopba zárkózik be. Menet: *Hleszczawán* át *Trembowlára*, hova az czred éjjel 10 órakor érkezik. Itt az előreküldött menetképtelen lovak és ló nélkül maradt emberek is csatlakoznak. Elhelyezés: czredtörzs, 1. és 3. század *Zascinowczen*; 2. és 6. század *Humniskán*; 4. és 5. század *Ostrowczykén*. Menetteljesítmény 34 km. Élelem sem ember, sem ló részére nincs.

Az 1. géppuskás-osztag, mint említettük, a gyalogzászlóaljhoz osztatott be és *Bucykinál* a 3. géppuskás-osztaggal együtt állást vett. Midőn szürkülni kezd — *Lazanowka* irányából egy lassan feléjük mozgó sötét csapatot látnak közeledni. Már-már azt hiszik, hogy a délelőtt jelzett ellenség nyomul előre, miért a géppuskákat tüzelésre készenlétbe is helyezik, szerencsére azonban feltűnik, hogy a csapat minden biztosítás nélkül menetel, másrészt távcsövön nézve úgy rémlik, mintha az alakok mindegyike hátán terhet cipelne. Közelebb engedik tehát őket és meglepetéssel ismerik fel, hogy az ellenségnek vélt csapat nem más, mint 30 gyalogos huszár, kik hátukon hozzák kilőtt lovak nyergét, málfatáskáját, a mentét, a teljes fegyverzetet és hogy könnyebben gyalogolhassanak, csizmájukat is levetve, mezítláb gázolják a sáros országutat. „Honnan jöttök fiúk?” — kérdik a géppuskások. — „Oroszországból!” hangzik rá a lakonikus válasz. További kérdezősködés során kiséül, hogy 17-én *Gorodoknál* a rohamban lovaikat kilőtték alóluk, mire bokorban, barázdában meghúzódtak, a sötétség

Dr. Kollarits I. tart. fhdgy. felv.
Géppuskatisztogatás *Grzymalowban* 1914 aug. 19-én.

dezeri *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagy, a katonai érdemérem a hdm. és kardokkal tulajdonosa.

A mozgósításkor mint az 5. század 1. szakaszának parancsnoka ment a harcérre s ott 1915 január 2-ig főleg mint hírszerző járőrparancsnok teljesített kiváló szolgálatokat és ért el igen szép eredményeket. Résztvett az czred összes felkészítési munkájában. 1915 júl. 30-ig a mögöttes országrészben kórházban, majd felgyógyulva a pótszázadnál, géppuskatanfolyamban és önkéntesiskolában mint oktató van alkalmazva. Ezután ismét a harcérre megy mint a 8. h. huszárezred géppuskás-századparancsnoka, s október 1-ig résztvesz annak harcaiban és a 301.—302. h. gyalogezred toporutzarancsi harcaiban. Itt megbetegedve kórházba kerül, majd a honvédelmi minisztériumban, utóbb pedig mint az ilásházi katonai csikótelep parancsnokhelyettese nyer alkalmazást.

beálltával pedig leszédtek lovaik szerelvényét, egy csomóba verődtek és *Kocsis Nagy János* 3. századbeli fizedes vezetésével, elkerülve a lakott helyeket, azóta is jönnek-jönnek mindig nyugatra, *Magyarország* felé. . . . A három nap alatt idegen földön, kiteve az elfogatás veszélyének, több mint 100 km. utat tettek meg és nem hiányzott semmijük más, csak — sajnos — a lovak. A gyalogzászlóalj parancsnoka, egy melegszívű öreg katona, szívesen látta a megkerülteket, kik 17-ike óta csak a mezőkön szedett krumpli és répával táplálkoztak és frissen főtt gulyással megvendégelte őket,

Dr. Zsigmondy Zoltán tart. ezredorvos,
a hadiékítményes Ferenc József-rend, koronás arany érdem-
kereszt, Károly-csapatkereszt és sebesülési érem tulajdonosa.
Mint az ezred II. osztályának orvosfőnöke, 1914 augusztus
17-én a gorodeki ütközetben megsbesülteket kötözve és ápolva
visszamaradt; másnap este sebesülteit szállítása közben, már a
határhoz közel, egy nagyobb közakkülönítmény utólérve őt,
fogságba ejtette, ahonnan csak 3 év múlva került ismét haza.

telnek, a vonat pedig csak nem jön. Erre a hadosztályparancsnokság *Rakovszky László* századosot századával a vonat bevarása és biztosítására visszahagyva, clindul.

Elindulásunk előtt *Zascinowczen* a hadosztályparancsnokság az ellenség felé hírszerző járőröket küldött ki, köztük ezredünkől 18 lovassal *Szelke József* főhadnagyot, ki járőrmenetéről a következőket írja:

„Délután *Zascinowczen* parancsot kaptam, hogy 18 lovassal *Iwanówkán*, *Kluwincen* keresztül a *Gnita* patak mellett fekvő *Toustéba* lovasgolgjak és állapítsam meg az ottani helyzetet főleg, hogy *Touste* meg van-e már szállva az ellenség által. Odalovaglásom alatt zabotás és pihenés céljából csak éjjel állottam meg egy erdőben, amely kétórai időt vett igénybe, így már hajnalban megkezdhettem *Touste* és a *Gnita*-völgy megfigyelését. Dél felé körülbelül két ellenséges gya-

majd kocsikat rekviráltatott számukra és clindította őket a hadosztály után.

Parancs szerint éjjel 10 órakor a zászlóalj is megkezdte a visszavonulást *Illeszczawán* át *Trembowlára*.

Augusztus 21. A hajnali órákban beérkezett géppuskás-osztag bevonul az ezredhez és *Ostrowczykon* beszállásol. Alig lesznek azonban ezzel készen — *riadó!* és folytatják a menetet *Romanówkán* át *Mogielnicára*.

A délelőtt folyamán erős napfogyatkozást figyeltünk meg. Délben a trembowlai helyőrség gyakorlóterén hosszú pihenő. Itt a megbetegedett *Fördös Vilmos* százados helyett a 6. század parancsnokságát *Szánthó László* százados vette át, aki megállapítja, hogy a század *Gorodok* és *Satanowban* 20 lovat, egy mozgókonyhát, egy cleség- és egy szerszámkocsit vesztett; ezenkívül a század 61 lova sánta, vagy oly súlyos mar- és hevedertöréssel beteg, hogy nyergelni azokat nem lehet. Pihenő közben értesülünk, hogy az ellenséges erők elérték *Grzymalowot*, hol a zsidó negyedtet felgyújtotta. Tényleg *Grzymalow* irányából nagy füstoszlopot látunk felemelkedni. A hadosztály vonata elmaradt és ennek beérkezését várjuk. Az órák lassan

Menyhárt A. őrn. 1918. évi felv.

Frohreich-Szabó Ernő altábornagy, az 5. honv.lovashadosztály parancsnokának sírja a grzymalowi temetőben.

logezred jelenlétét állapítottam meg *Tousten*, mely odaérkezve beszállásolt. Erősebb kozákosztagok a további figyelésben megakadályoztak. Elölük kitérve, de őket szem előtt tartva, visszavonultam *Medwedowcera*, hol az 1. lovashadosztályra találtam. Itt azt az értesítést kaptam, hogy hadosztályom *Burkanow* táján lehet. Nem egész 24 óra alatt 98 km. utat tettem meg járőrömmel, nem számítva bele a kisebb-nagyobb kitéréseket, melyeket a terep kihasználása és a felderítés pontos végrehajtása céljából kellett tenni.

„A *Tousten* észlelt ellenségről jelentésemet *Jóború András* huszár „*Harcfi*” nevű 1913. évben sorozott őszi pótlópon vitte, mely mint rügös és mindenféle rossz tulajdonsággal bíró ló volt ismeretes és lovagolni csak *Jóború* huszár tudta. E ló és huszár ezen fontos jelentésemet, mint már azelőtt is többet, ellenség közlélében, az ismeretlen helyre távozott hadosztályparancsnokságnál a legrövidebb idő alatt átadta. *Jóború* huszár a hadosztályparancsnokság előtt mint kiváló jelentésvivő annyira ismeretes volt, hogy amint alakja a láthatáron feltűnt, már tudták, hogy tőlem jön a jelentés.”

Romanówkára este 9 órakor érkezünk. A vonat s vele a zab és vacsora elmaradt. Éjjel 12 órakor beérkezett mozgókonyhák csak feketekávét osztottak ki.

Visszagondolva a napokra, igazán nem tudjuk, hogy úgy a tisztok, mint a legénység miből is éltek? Egy nap egészen elmaradt a „menázi”, másik nap, mire késő éjjel hozzánk érkezett, megromlott; megint másnap csak feketekává volt az egésznap étkezés. Pihenőink szabad mezőn voltak, ahol élelmiszert vásárolni nem lehetett és legfeljebb csak „*kirántott répa*” volt található. Nem csoda, hogy ilyen viszonyok mellett, dacára a szigorú parancsnak, eltűnt a málfatáskából a konzerv, az éjjeli szállásokon pedig a csirke, kacsá, malac a „*csujes*” jajgatása dacára, „*hadifogságba*” esett.

Augusztus 22. Indulás *Romanówkáról* reggel 5 óra 15 perckor. *Laskowcén* át *Janówkáig* menetelünk, ahol a hadseregparancsnokságtól érkezett parancs értelmében a hadosztályparancsnokságot gróf *Lubienszky János* ezredes veszi át.

Dr. Kollarits I. tart. fhdgy. felv.

Tisztállkodás *Burkanowban* 1914 augusztus 23-án.

Pentz Béla százados.

Kitüntetései: III. oszt. vaskoronarend lovagja a hdm. és a kardokkal; 3. oszt. kat. érd.-kereszt hdm. és a kardokkal; Károly-csapatkereszt. sebesülési érem. Mint az 1. század parancsnoka ment ki a harctérre, s résztvett december 2-ig, megbetegedéséig, az ezred összes teljesítményeiben. (Gorodok, Satanow, Nahujowice, Homonnaolyka, stb.) Másodízben 1915 ápr. 23-tól jul. 20-ig volt az ezrednél, midőn a dobroszoutzi nehéz harcokban két ellenséges golyótól találva oly súlyosan megsebesült, hogy főbb harctéri beosztást nem is kapott. Felgyógyulása után a pótszázadnál, körületi parancsnokságnál és a H. M.-ban teljesített az összecöltségig különböző beosztásokban szolgálatot.

A használható lovakból az ezrednek 100—100 lovas erejű századokat alakítanak. Ezredünk négy századból, a géppuskás-osztagból és az utászszakaszból áll. A négy század parancsnoka: *Pentz Béla*, *Martinovits Endre*, *Schandl Géza* és *Szánthó László* századosok, a géppuskás-osztag parancsnoka *Szaplonczay László* százados, az utászszakaszé *Lenk Béla* főhadnagy. A beteg lovak (200 darab) *Lipcsey Márton* százados és *Illésy Ferenc* főhadnagy parancsnoksága alatt egyesítettnek és *Buczacra* irányítatnak.

Szánthó László százados és őrnagy,

a III. oszt. vaskoronarend lovagja a hdm. és kardokkal, az ezüst és bronz k. é.-é. a kardokkal és az ezüst katonai érdemérem piros szalagon, továbbá Károly-csapatkereszt tulajdonosa. Az ezred 1914. évi harcaiban több ízben mint hírszerzőkülönményparancsnok eredményesen működött, 1915 májustól 1916 decembertig a 7. hadsereg főhadiszállásánál tábori csendőrség parancsnoka, 1917 februártól századparancsnok a 6. h.-huszárezredben és az 5. h.-lov.-hadosztály rohamszázadának parancsnoka, 1917 júliustól félvezred-parancsnok az 1. h.-huszárezredben, mint ilyen vett részt az ukrainai megszállásban. Őrnaggyá 1917 augusztusában neveztetett ki.

srapnell-felhőket észlel és ebből az irányból erős ágyúzást hall. Jelentése minden tekintetben beigazolódott. Miután a kiküldött hírszerző járőrök szerint az ellenség előnyomulását *Darochówon* túl nem foly-

Illésy Ferenc főhadnagy, később százados 1916 ápr.-ban a slotériai tedezekben. Alantós tiszt és századparancsnok. *Kitüntetései:* 3. oszt. k. é.-k. a hdm. Ezüst és bronz k. é.-é. a kardokkal és a Károly-csapatkereszt.

Délelőtt tíz órakor északi irányból erős ágyúzás hallható.

A rendezkedés befejeztével elindulunk *Nowostawce—Dobropole* és *Chmielowkán* át *Burkanowra*, hova este hét órakor érkezve, beszállásolunk. Kivételesen az étkezés és a lótap is rövidesen megérkezik és mindenki meglegedetten tér pihenőre. Az ezredtörzs egy ruthén földbirtokos házában, a hadosztályparancsnokság a kastélyban van elszállásolva.

Megtett út 53 km.

Augusztus 23. *Burkanowban* laktábor és pihenő. Végre tisztálkodhatunk és akinek van, fehérneműt cserélhet. Ilyennel azonban kevesen dicsekedhetnek, miután *Satanowban* az összes fizti poggyász elveszett.

Délelőtt 11 órakor északkeleti irányból távoli ágyúzás hallatszik.

Délután 4 óra 30 perckor azon hírre, hogy az ellenség *Tremowlát* elfoglalta — riadó! és a hadosztály a *Mogila* magaslaton készenlétbe helyezkedik. A *Tremowláról* visszavonult gyalogzászlóalj az előttünk húzódó dombokat szállja meg. A felderítésre kiküldött *Horváth Antal* hadnagy (3. sz. hírsz. járőr) délután öt órakor *Poplawyról* jelenti, hogy *Darochówtól* keletre nagy porfelhőt lát, *Neutitscheinből* pedig erős kutyaugatást hall. Ebből arra következtet, hogy mindkét helységet ellenséges lovaság szállotta meg. Ugyanekkor *Mikulince* felett sűrű

táta, a hadosztály este hét órakor burkanówi szállásaira bevonul. A biztosítást a kintmaradt gyalogság látja el.

Augusztus 24. Reggel 5 óra 30 perckor riadó. A hadosztály *Mogila* 382. magaslatnál készenléti állást vesz. Délelőtt 11 óra 30 perckor északi és déli irányból erős ágyúzás hallható. Szánthó László százados századától *Elek Emil*, *Schandl Géza* százados századától

pedig *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagy járőrbe küldetik; *Jeszenszky Imre* hadnagy szakaszával a gyalogsághoz, *Apáthy László* főhadnagy mint fedezet a géppuskásosztaghoz osztatik be. *Rudnyánszky* főhadnagy járőrével — miután az ellenségre talált és attól elszakadni nem akart — csak öt nap múlva, 29-én vonult be és számtalan fontos jelentést küldött.

Délután 3 órakor indulás *Podhajce* felé. Élen az 1. ezred, utána 6. h.h.=c. *Podhajcét* délután 6 órakor érijük el, az ezred beszállásol, a géppuskás-osztag pedig az itt levő 21. honvédgyalogezred fél századával, utászszakaszával, valamint a hadosztálytörzs 40 kerékpárosával *Szaplonczay László* százados parancsnoksága alatt a *Koropiec* patak hídjának védelmére rendeltetik. Késő este beérkezik *Lippner* tábornok három honvédzászlóaljjal és két honvédüteggel. Ezek átveszik a biztosítást.

Mozgókonyhák este 9 órakor érkeztek be.

Megtett út 25 km.

Pintér Jenő őrnagy az éj folyamán baleset következtében megsebesült.

A podhajcei ütközet.

(Lásd 7. sz. vázlatot.)

Augusztus 25. Az éjjel beérkezett hírek szerint az ellenség *Buczacznál* az 1. lovashadosztállyal harcban áll, valamint *Podhajce* felé is nagyobb erővel előnyomul. Az este érkezett zászlóaljok már az éj folyamán megszállták a *Podhajcétől* keletre fekvő magaslatokat, hadosztályunk azonban csak reggel 5 órakor ül lóra és a \triangle 393-as *Mohylka* magaslaton vesz készütségi állást. Melletünk áll a két vadonatúj honvédüteg. Délelőtt 11 órakor adott parancsra megindulunk délkeleti irányba azon szándékkal, hogy *Buczacz* és *Monasterzyska* között folyó harcban résztvegyünk. Elővéd *Fráter Jenő* alezredes parancsnoksága alatt ezredünk, előljáró a „*Szánthó-századból*“ *Jeszenszky* hadnagy egy szakasszal, előhad *Roskoványi* őrnagy parancsnoksága alatt a „*Pentz*“ és „*Martinovits*“ század, valamint *Apáthy* főhadnagy szakaszának fedezete alatt a géppuskás-osztag.

Dr. Kollarits J. tart. tgy. felv.

Menázi Niegowiczén 1914 augusztus 27-én.

† thóti *Apáthy László* főhadnagy, később százados.

Alantos füst és századparancsnok. 1917-ben a repülőkhöz tette át magát, s mint ilyen 1918-ban az olasz harcúterén hősi halált halt. *Kitüntetései:* 3. o. k. é.-k. a hdm. és a kardokkal, ezüst és bronz k. é.-é. a kardokkal, Károly-csapatkereszt és sebesülési érem.

Alig hagyja el az előhad *Nowosielkát*, keleti irányból előnyomuló ellenséges rajvonra bukkan és kénytelen *Bialokiernicán* át kitérve, meglehetősen élénk ellenséges tűzben a podhajcei hídtól keletre fekvő meredek domb mögé húzódni. Ezredünk itt lóról száll és megszállja a magaslatot és pedig a „*Martinovits-század*“ a kelet felé vezető

Dr. Kollarits J. tart. fhgy. felv.

Az első „Höfer“ jelentés Kaluszban 1914
augusztus 29-én

délután 5–6 óra között parancsot kapunk a visszavonulásra. A parancsot hozó gyalogsági százados kéri *Roskoványi* őrnagyot, hogy az ezreddel mennél hamarabb keljen át a hídon, mert parancsa van azt felrobbantani.

A híd, amelyről szó volt, egyszermind a magasabban fekvő tó zsilipjét is alkotta, felrobbantása tehát azzal a veszéllyel is fenyegetett, hogy a felső tó az egész völgyet elönti. Siettünk is, ahogy csak tudtunk, a hídtól nem messze álló vezetéklovakhoz, majd lóra kapva üggetésben át *Podhajcén*!

Vonatunk megszorodva a gyalogság vonatával is, ellepi az egész visszavonulási utat, bent a városban elállja az utcákat, a városon kívül pedig 2–3 sorban halad az országúton. A csapatok kénytelenek a terepre letérni, ami nekünk lovasságnak nem okoz különösebb nehézséget, de annál nagyobb megerőltetést jelent a gyalogosoknak. A vonat megint fegyelmetlenül viselkedik. Ismét a *satanowi* kép. Felszerelés, élelem, feltört fiszti poggyászládák kirabolva és eldobálva hevernek szanaszét. A járművek sebes üggetésben és vágásban igyekeznek egymást megelőzni, összetorlódnak és úgy elzárják az utat, hogy sem a sebesültekkel telt kocsik, sem a tüzérség előrehajtani nem tud. Szerencsére most nappal van és mi, akik ilyen már láttunk, kéznél vagyunk. A fisztek ismerve a vonat fegyelmetlenkedéséből származó veszélyt és okulva

úton a tóra támaszkodva, többi század ennek jobbszárnyához déli irányba csatlakozva, géppuskásosztag az ezred közepén. Tőlünk délre a 6. h. = h. = e. fejlődik és kitölti a *Mysoka Ga.* \triangle 406-os magaslatot megszállva tartó „*Lippner tábornok csoportja*“ és a közöttünk levő hézagot.

Rövid, feszült várakozás után feltűnik az orosz gyalogság beláthatatlan hosszú, többszörösen tagolt és sűrű, felénk hömpölygő rajvonala; a tó melletti úton a „*Martinovits-századdal*“ szemben pedig egy 2–3 század crejű zárt oszlop, élén pár lovas alakkal, válik láthatóvá. *Szaplonczay* százados — a géppuskásosztag parancsnoka — kb. 600 lépésre engedti utóbbiakat közeledni és csak ekkor nyitja meg rájuk mind a négy géppuskával a tüzet. A hatás óriási. Az ellenségnek pillanat alatt felbomlik a rend és mint megzavart hangyaboly szalad szét, jórészt visszafelé, vagy a tó körüli nádasba. Ezzel egyidejűleg a jobbszárnyon is élénk gyalogsági és tüzérségi harc kezdődik, mely mintegy másfél óráig tart. Az orosz az ismételten bedobott erőstések dacára tért nyerni nem tudott és már-már azt hisszük, hogy sikerül őket végleg feltartóztatni, amikor

Sarkady Gy. fhgy. felv.

Ludmann hdgy. és Sarkady fhdgy. Dzieduczycen 1914
szeptember 1-én.

satanowi tapasztalataikon, kardlappal, lovaglővesszővel térítik észre a gyáva kocsisokat. Ennek hatása alatt a járművek rövid idő alatt rendes menetoszlopba sorakoznak és ha lassan is, de mégis csak előre jutnak.

Ezredünket, mely az előremenetelnél elővéd volt, most az a kitüntetés éri, hogy utóvéd lehet. Megállunk tehát és megvárjuk, míg a vonat elég távra kerül csak azután folytatjuk lassan, folyton hátrafelé figyelve, a menetet. Várakozásunk alatt az orosz tüzérség szorgalmasan lövi srappelljeit felénk, de mind túlmagasan robban és nem tesz kárt senkiben. Huszárjaink, akik a tűzkeresztséget sokkal nehezebb viszonyok között már kiállották, jóakaró fölénnyel nézik az elvonuló gyalogságot és tüzérséget, melyeknek ez volt első szereplésük.

A vonat elvonulása kb. másfél óráig tart. Ekkor mi is megindulunk *Uhrinów* felé. Itt a meredek úton a vonat megint elakadt, már sötétedni kezd, amit a vonatlegénység ismét rendetlenkedésre használ ki és kifosztja a falu szélső házait. Megjelenésünkre azonban magától helyreáll a rend. Koromsötét este lett, mire útunkat *Jablónówka* felé folytathattuk. Ezt elhagyva, a hadosztály egy erdős tisztáson tömegesen megáll, hogy a *Buczacz* felől érkező 1. lovashadosztály vonata is elhaladhasson. Órákig állunk a csillagtalan éjszakában és azt hisszük, sohasem lesz már vége az idegszaggató keréknycorgásnak és a fáradt lovaikat bízató kocsisok ordítozásának. De végre mégis csak szabad az út és indulhatunk. A menetet oly lassú, hogy a lovasok minduntalan egymásra torlódnak és néha 10–15 percig kell állni, míg megint pár métert haladhatunk. Nehogy a lovak egymás lábát letapossák, a minduntalan elbóbiskoló, fáradt huszárok pedig a lovakat felnyomják, a századok inkább lóról szállanak és gyalog vezetjük lovaikat. Csendes permetező eső kíséri egész úton, amitől reggelre bőrig átmedvesedünk. Hajnalodik, mire kínos és idegölő menetelés után *Zawatówon* át *Dryszczówba* érünk, honnan rövid pihenő után lóra ülve folytatjuk útunkat *Halicz* felé.

Dr. Kollarits J. tart. fhgy. felv.
Hadosztályeligazítás Sokolowon 1914 szeptember 2-án.

Dr. Kollarits J. tart. fhgy. felv.
Az 1. és 5. lovashadosztálytörzs az orosz lovaság közeledését figyelni Uherskónál 1914 szeptember 7-én.

Augusztus 26. Az eső elállt, a vonat eltisztult előlünk — szép mosolygós reggel van.

Az álom kiröppen szemünkből, a fáradtság

Dr. Kollarits J. tart. fhgy. felv.

Az 5. honv. lovashadosztály kerépaáros-százada Uherskónál
a rajvonalban 1914 szeptember 7-én.

megint csend lesz és folytatjuk a menetet. Rövidesen értesülünk, hogy a *Halicz* erődjeit megszállva tartó galíciai népfelkelők ellenségnek néztek bennünket és tévedésből tüzeltek reánk. Csakhamar áthaladunk az első erődön, melynek árkaiban ott látjuk lapulni ártatlan arccal, Werndl-puskájukat szorongatva azt az osztagot, mely reánk lövöldözött. Öreg, törődött alakok, kik bűnbánólag tekintenek most már peckesen lovagló huszárjainkra. Megsajnáljuk őket és nem haragszunk a tévedésért, inkább szomorú sejtelem suhan át lelkünkön, arra gondolva, hogy ezeknek kell majd *Haliczot* megvédeni. Áthaladunk a *Dnyeszter* hídján, melyet öreg, előltöltő kerekcsapós vágányuk őriznek, előttük farkasverem, spanyol lovas, sokszoros drótsövény és több efféle, szép mértani pontossággal készített akadályöv, melyek azonban mit sem használtak, mert az orosz megkerülő mozdulatára *Haliczot* lövés nélkül kellett feladni.

Délelőtt 9 órakor *Halicz* főterén lóról szállunk. Itt egy vezérkari századostól halljuk, hogy *Podhajcenál* egy orosz gyalog- és egy lovashadosztállal állottunk szemben. Azt is megtudjuk, hogy a hadosztály feladatát, amennyiben ezeket az erőket magára vonta, fényesen megoldotta.

A zsidó mozgókereskedők, mintha a földből nőttek volna ki, alighogy nyeregből szálltunk, máris körülrajzzák a századokat és ellátják huszárjainkat. Nem akadályozzuk meg a vásárt, mert mozgókonyháink Isten tudja hol vannak megint. Lovaink is a tartalékból abrakolnak, a tiszték pedig a vasúti vendéglőben próbálnak valami harapnivalóhoz jutni.

Délelőtt 10 órakor ismét lóra ülünk és tovább megyünk *Sobotóvra*, hova délután két óra 30 perckor érkezünk. Ide való útunk alatt nagyszámú *Halicz* felé tartó gyalogsággal találkozunk. Az elszállásolás befejeztével az ezredparancsnokság arról értesíti a századokat, hogy a vonat rossz irányítás folytán ma már beérkezni nem tud. Ezért a lovakat a tartalékból, az embereket pedig vásárlás útján a századparancsnokok lássák el. Utóbbi nehéz feladat, mert pénzt nem adnak, a harácsolás pedig szigorúan tiltva van. A dolog anyagi részét megoldjuk annyiban, hogy a tiszték összcadják a szükséges pénzt, de a nyomoruságos fészkekben nem tudunk mit vásárolni.

E nap megtett út 86 km.

Augusztus 27. Úgy hírlük, hogy *Sobotóvon* az ezred egynapi pihenőt kap, mire a zavartalanul átaludt éjszaka után hozzálátunk, hogy lovainkat és magunkat rendbeszedjük. A hajnalban beérkezett mozgókonyhákról kapott reggeli után a közelben folyó *Dnyeszterre*

tagjainkból és elfelejtjük, hogy 24 óra óta megint nem volt szerencsénk a mozgókonyhákhöz. Lovaink is felüdülnék a friss reggeli levegőben és frissen lépkednek *Halicz* irányába, amely erődített hely lévén, azzal is kecsegtet, hogy az utánunk nyomuló oroszokat feltartóztatja, mi pedig egy-kétnapi pihenőhöz jutunk. Amikor *Meduchát* elhagyva a *Gnita*, *Lipa* és *Dnyeszter* lapályára érünk, *Halicz* felől sűrű puskaropogás hallatszik és golyók süvitenek el fejünk felett. Meglepetten állunk meg és első gondolatunk az, hogy az ellenséges lovasság az éjjel elibénk került. Pár percnyi feszült várakozás után

megyünk fürdeni. A folyó vízállása oly alacsony, hogy át lehet lábolni a tulsó partra. *Halicz* tehát ennek folytán jelentőségéből sokat veszít. Ebéd közben riadó! Lóra ülünk és *Niegowczera* menetelünk. Menetközben értesülünk, hogy innen holnap *Kaluszra* folytatjuk majd útunkat, hol ismét egyesülni fogunk a beteg lovakkal.

Niegowczét este 6 óra 30 perckor érjük el. Fel kell említeni azt a ritka esetet, hogy e napon úgy ember, mint ló reggel, délben és este étkezett.

A századoknál igen sok a sánta és nyeregnyomásos ló. Okát a tegnapelőtt éjjel végrehajtott átnyergelésnélküli menetben találjuk.

Augusztus 28. Jól és zavartalanul föltött éjjel után reggel elhagyjuk *Niegowczét* és a *Humenów* felé vezető úton *Kaluszra* menetelünk. *Kaluszt* délelőtt 10 óra tájban érjük el és az egész hadosztály a város keleti szegélyén szabad táborba száll. Beteg lovaink már itt várnak és ezek bevonásával a századokat újból rendezzük. Ismét megalakul a hat század. A II. osztály parancsnokságát *Rakovszky László*, a 4. századot *Hállay Béla*, az 5. századot *Schandl Géza* és a 6. századot *Szánthó László* százados veszi át. A létszámegyeztetés alatt kiténik, hogy a géppuskás-osztag augusztus 17-ike óta 3 halottat, 3 sebesültet és 43 lovat veszített. A 6. század mindössze 76 lovast tud összeállítani; a lovak nagyrésze azonban még beteg.

Ellátás e napon is rendben van. Éjjelezés a rendezkedés helyén szabad táborban.

Augusztus 29. Délelőtt 9 órakor gróf *Bissingen* tábornok a századokat megszemléli, szemle után a századok a városban kiutalt körletekbe vonulnak és beszállásolnak. Elhelyezés: ezredtörzs, géppuskás-osztag, utászszakasz és 3. század *Kaluszban*, 2. század *Banin*, II. osztály *Chocin* és *Pajton*.

Délután 3 órakor a 1. század fele és a géppuskás-osztag *Nowy Kalusztól* északra az út-elágazáshoz főőrségre rendeltetik.

Halicz felől egész nap erős ágyuzás hallatszik.

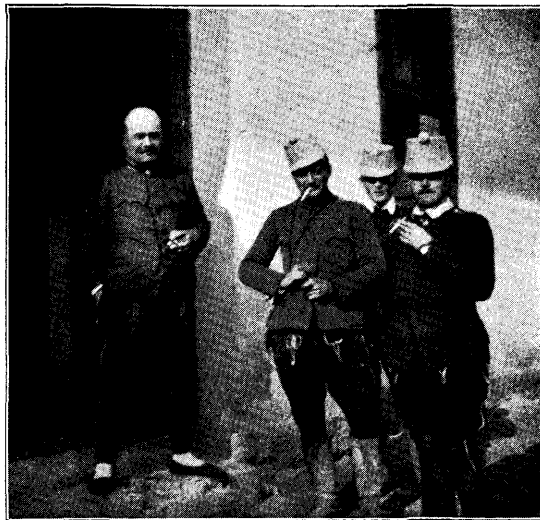
A tábori posta ma először kézbesíti az otthonról érkezett leveleket. *Rudnyánszky* főhadnagy — ki 24-én járőrbe küldetett — 5 napi távollét után minden baj nélkül bevonul.

Augusztus 30. *Kaluszban* vagyunk. *Halicz* felől az ágyuzás kora reggeltől egész napon át hallható. A kaluzsi lakosság — főleg a zsidók — tömegesen menekülnek. Reggel hét órakor *Ludmann Gábor* hadnagyot *Fráter* alezredes 15 lovassal mint hírszerző járőrt *Bursztynba* rendeli ki.

Délelőtt 9 órakor a hadosztályparancsnokság szigorú készültséget rendel el, mert *Halicz* felé az összeköttetés megszakadt. Délután 1 órakor az ezred megszállja *Nowy Kalusz* északi szegélyét, a géppuskás-osztag a *Kopanicánál* álló tábori őrs megerősítésére rendeltetik ki, este 6 órakor azonban az egész ismét a szálláskörletekbe vonul. A tisztikar egy kóser vendéglőben vacsoránál ül, amidőn megtudjuk, hogy csapataink *Haliczot* kiürítették.

Amennyire e két nyugalmas nap alatt lehetett, a lovak vasalását rendbehoztuk.

Augusztus 31. Reggel 5 óra 30 perckor az ezred *Nowy Kalusztól* északra összpön-

Sarkady Gy. fgy. felv.
Barkó, 1914 szeptember 21; *Fráter* alezredes,
Hets százados, *Horváth* hadnagy és *Lenk* főhadnagy.

tosított felállításban gyülekeznek. Az 5. és 6. század, melyek a parancsot későn kapták meg, csak 6 óra 30 perckor érkeznek be. Megérkezés után a II. osztály azonnal elindul *Rakówra*, hová az ezredtörzs és I. osztály *Ugartsthal—Holyn—Krechowicen* át gróf *Lubienszky* ezredes vezetésével a 8. honvédhuszárezreddel együtt később követi. *Rakówról* menet *Nadziejówra* (*Dolina* mellett), érkezés ide délelőtt 11 óra 45 perckor. Sok huzavona után végre beszállásolunk és laktáborörsöket állítunk fel. Vonatunk a mozgókonyhákkal délben, kellemes meglepetést okozva, megérkezett.

Megtett út 24 km.

Szeptember.

Szeptember 1. *Nadziejówról* reggel 5 óra 30 perckor indulunk és *Dolinán* át *Dzieduszyce* s *Wola Zaderewackára* menetelünk. Délelőtt 11 órakor a *Swican* hegyen egy magányosan álló szépfekvésű lengyel kolostor mellett hosszú pihenőt tartunk. Menetcélunkat délután 1 óra 30 perckor érjük el. Ezredtörzs és I. osztály *Dzieduszycen*, II. osztály a géppuskásosztaggal *Wola Zaderewackán* szállásol be. Este 10 órakor a hadosztálytól parancs jön, hogy a beteg lovak reggel kiválasztandók és *Uhelán* át elszállítandók. Ellátás kifogástalan.

Megtett út 38 km.

Szeptember 2. Igen hűvös napra ébredünk. Reggeli után azonnal lóra és a beteg lovakat kiválasztva, 6 óra 30 perckor elindulunk *Sokolowra*. A beteg lovak *Lipcsey Márton* százados parancsnoksága alatt egyesítve *Samborra* menetelnek. Az 5. és 6. századból a kiválasztás után mindössze két-két szakasz marad, miért is a két század *Schandl* százados parancsnoksága alatt egy századdá egyesül.

Rövid idő alatt elérjük *Sokolowot*, hol már reggel 8 órakor beszállásolunk.

Az elől lévő és harcban álló csapatainkról semmit sem tudunk. Itt már oly messze vagyunk a harcok színterétől, hogy az ágyúzó sem hat el hozzánk. Nyugodtan rendbeszédhetjük tehát magunkat, ami mindnyájunkra rá is fér. *Kaluszban* sikerült a *Satanowban* elvesztett ruhatárunkat némileg pótolni. Fürdünk a *Swica* patakban, ló- és szerszámvizsgát tartunk, vagy csendes derűvel élvezzük a tisztaságot és nyugalmat.

Szeptember 3. A hadosztályparancsnokság kora hajnalban *Szelke* főhadnagyot *Rudán* át *Zydaczow-Zalesiere* rendeli ki, hol mint álló figyelő járőr a *Dnyeszter* vonalát tartja szemmel. A már este kiadott parancs szerint ezredünk reggel 4 óra 30 perckor *Lanytól* északra a \odot 301-es magaslaton összpontosított felállításban gyülekeznek, majd 5 órakor megindulunk *Ruda* felé. Ezredünk elővéd. Menetünk alatt *Machliniecen* haladunk át, hol a lakosság tüntető szívességgel fogad. Tej, gyümölcsöt és óriási vajaskenyereket osztogatnak minden kapu előtt. Huszárjaink hálásan fogadják és a nélkül, hogy a rend megbomlott volna, lovaglás közben fogyasztják el. *Rudát* délben 12 órakor érjük el. Ezredtörzs, géppuskásosztág, utászszakasz és I. osztály — itt, II. osztály *Lowczyceban* szállásol be, felállítjuk a tábori örsöket, utána chédkiosztás. Megtett út 31 km.

Rudnyányszky főhadnagy ismét járőrbe ment.

Szeptember 4. Dacára az orosz közellétének, az éjjel zavartalanul telt el. Az egész napot szigorú készenlétben töltjük. Észak felől erős ágyúzás hallatszik.

Délután 3 órakor *Lenk Béla* főhadnagy parancsot kap, hogy az utászszakasszal *Zydaczowra* lovagolva, az ottani *Dnyeszter*-hidat robbantsa fel. A vállalkozás nem sikerült, mert *Zydaczowot* már ellenséges lovasság (állítólag 2 szotnya) szállotta meg. *Lenk* főhadnagy és szakasza igen kritikus helyzetbe került, amennyiben a híd előkészítésével foglalkozva, az ellenség rajtuk ütött és vezetéken tartott lovaik a lövéldözéstől megriadva, eliramodtak. *Lenk* főhadnagy röviden viszonzza az ellenség tüzelését, azután kénytelen gyalog visszavonulni.

Persze kétségbe van esve lovai elvesztése felett, annál nagyobb azonban az utászok meglepetése és öröme, amikor *Rudára* érve, összes lovaikat már ott találják. *Rudán* a gazdáflan lovak megérkezése, majd alig pár percre ezután egy „gyorslábú” utász jelentése, mely szerint az egész szakaszt elfogták és csak ő menekült meg — nagy riadalmat keltett. Éppen az utászok segítségére, illetve kiszabadítására készülődünk, amikor *Lenk* főhadnagy összes embereivel sértetlenül megérkezett, azaz csak egy embert veszített: azt ugyanis, aki a hiób hírt hozta.

Ezen esemény által az ellenség közeledtét figyelmeztetve, a hadosztályparancsnokság II. osztályunkat *Lowcyczeről Rudára* vonja, melynek megérkezése után este 7 órakor *Gel-sendorfra* menetelünk. Ide este 9 óra 30 perckor érkezünk és beszállásolunk. Felállítjuk a tábori őröket. Gyönyörű holdvilágos éj.

Szeptember 5. Reggel 5 óra 20 perckor indulás *Stryj* felé. Ellenséges lovasság közeledéséről értesülünk. Észak és északkelet felől erős ágyúzás hallható. *Podhorce* előtt a \triangle 322-es magaslaton megállunk és déli 12 óráig várunk, ekkor a beérkező mozgókonyhák kiosztják az étkezést. Délután 1 óra 30 perckor folytatjuk a menetet és este 7 órakor elérjük *Stryjt*. A szállások kijelölését a város szélén várjuk be s e közben pár ellenséges srappell robban felettünk. A hadosztály szembefordul és megteszi a harc felvételére az előkészületeket, az ellenség azonban a városból kifejlődő népfelkelő-gyalogdandár láttára visszavonul. Este 8 órakor a város déli negyedében ezredünk laktáborba száll. Biztosítást a gyalogság látja el. *Rudnyánszky* Ferenc főhadnagy, ki 3-án hírszerző járőrbe ment, ma bevonult.

Szeptember 6. Reggel 3 óra 15 perckor a hadosztály *Szelke* főhadnagyot 15 lovassal *Bilcze—Horucko—Radelicz* irányába járőrbe küldi, az ezred pedig 5 óra 40 perckor *Brigidaun* át *Medenicére* menetel. Utóbbtól keletre a \triangle 307-es magaslaton a hadosztály készenléti állást vesz fel. Hírek szerint ellenséges erők *Horucko* irányából előnyomulnak, miért is az itt lévő gyalogság a községtől keletre rajvonalba fejlődik, valamint tűzértségünk felvonul. Sokáig várunk, azonban az ellenség nem mutatkozik, biztosítás céljából tehát visszahagyva a gyalogságot, a hadosztály *Medenicében* laktáborba száll.

Megtett út 26 km.

Az uherskói tűzértségi harc.

(Lásd 8. sz. vázlatot.)

Szeptember 7. Az egész hadosztály jókor reggel lóra ül. Ezredünk, mint a hadosztály elővédje, reggel 6 órakor megindul *Königsau—Kawsko—Wownia—Pukiernicze* irányában. Útközben *Rubint Dezső* vkt. alezredes, ki az éj folyamán érkezett meg, átveszi a hadosztályvezérkari főnökséget. Több hírszerző-különítményt és járőrt küld ki, mert a tegnapi már várt ellenség előnyomulásáról újabb hírek érkeztek és állítólag a *Bilczeski las* erdőt, valamint *Derzow* községet már el is érte. Menetünk alatt érintjük *Uhersko—Dobrozany* vasút-állomást, mely teljesen fel van dúlva és ki van rabolva. Az épületek fala ragyás a golyók nyomától. Várva a jelentéseket, csak lassan haladunk. A hadosztály gyakran megáll, míg végre délelőtt 11 óra 30 perckor *Uhersko* községnél biztosított megállást vesz fel és a beérkezett mozgókonyhákról kezdetét veszi az étkezés kiosztása.

Alig fejeztük be a zabolást és étkezést, az előttünk elterülő erdőv felől kiküldött járőrcinket látjuk visszavágtatni, majd ezzel egyidőben erős puskaropogást hallunk az erdőben és több gránát mit sem sejtő ezredünk közelében robban. A járőrök jelentik, hogy az erdő mögött nagyobb ellenséges lovascapat közeledik felénk, amit különben a magasra szálló porfelhő is bizonyít. Úgy hadosztályunk, mint a mellettünk álló 1. lovashadosztály gyorsan lóra ül, mindkettő tűzértségi tűz alá veszi a porfelhőt, a hadosztályok pedig szembefordulva

az erdővel, harchoz fejlődnek; 5. lovashadosztály az első harcvezetésben, mindkét hadosztály géppuskásosztagai egyesítve, a balszárnyon helyezkednek készenlétbe. Utóbbiak feladata a néctán támadó ellenséget oldalról tűz alá venni. Mindkét fél tüzérsége szakadatlanul tűzrel, az orosz azonban rövidet lő, srappelljci és gránátjai 5–600 lépésre előtűnk robbannak. A mi tüzérségünk az oldalról álló megfigyelők jelentése szerint kitűnően lő, lövedékei egy-kettőre célba találhatnak, rendelkezésükbe hozzák a kozákokat, akik hosszúságos kavargás után teljesen felbomolva visszavonulnak.

A tüzérségen kívül részünkről csupán egy járőr jutott a balszárnyon harcba. Ez lóról szállva, tűzharccal visszavert egy erősebb előretörő osztagot. Veszteséget is csak járőreink szenvedtek, egy eltűnt srappell pedig Dobrozany községben álló egészségügyi oszlopunk felett robbanva, egy kocsi súlyosan, kettőt könnyebben megsebesített. Később hallottuk, hogy a tüzérségünk által szétugrasztott orosz lovashadosztály visszavonulása közben a Stryjtól északkeletre levő gyalogságunk tűzébe jutott és meglehetősen nagy veszteséget szenvedett. (Lásd a 2. sz. vázlatot.)

Hadosztályunknak a világháború folyamán ez volt az utolsó alkalma, hogy nagyobb orosz lovassággal lovon megmérkőzhessen. Mint látjuk, nem mi rajtunk múlt, hogy egy szép lovasroham emlékével öregbítsük a magyar huszárság történetét.

Az orosz lovasság elvonulása után este 6 óráig helyünkön maradtunk és csak kisebb osztagokat küldtünk az ellenség után, melyek által meggyőződve annak végleges elvonulásáról, az 5. lovashadosztály *Brigidaura*, az 1. lovashadosztály pedig *Ulicznóra* vonult éjjelre. *Brigidauban* egy osztrák népfelkelőszázalaj biztosítása alatt szállottunk laktáborba.

Szeptember 8. Mindkét lovashadosztály kora reggel *Josefsbergnél* gyülekezik, hol báró *Petteani* tábornok — az 1. lovashadosztály parancsnoka — átveszi a lovashadosztály parancsnokságot. Dél előtt 9 óra 30 percig az ellenséget, illetve jelentéseket várva, egyhelyben állunk. Észak és kelet felől erős ágyúzás hallható. Végre dél előtt tíz óra tájban az 1. lovashadosztály után indulva, *Bilczére* menetelünk. Itt délután egy órakor hosszú pihenő, zabolás és étkezés. Két óra után az előnyomulást *Krinica—Rudnikin* át *Piasiecznára* folytatjuk, ahova megérkezve, néhány ellenséges srappellt kapunk. Tüzérségünk azonnal viszonzza a tüzet, mire az orosz elhallgat. A hadosztály több erős különítményt és járőrt küld ki. Ezredünk től az egybeolvasztott 2. és 4. század *Martinovits Andor* százados parancsnoksága alatt a *Stryj* irányába különíttetik ki (lásd 9. sz. vázlatot), a hadosztály és vele ezredünk pedig *Bilczére* menetel, hol este 7 órakor laktáborba száll. Ide való menetünk alatt kisebb népfelkelőgyalogsztagokkal találkozunk, melyek a tőlünk északra előnyomuló báró *Karg*-féle csoporthoz tartoznak. Valaki megkérdezi tőlük, hogy miért jönnek vissza? Mire egy zsidó népfelkelő egész méltatlankodva válaszol: „*Kérem hiszen ott ágyúval lőnek. Egyiket majdnem meglőtték. Nem lehet ott maradni.*” Még hónapok múlva is sokat mulattunk ezen a furcsa válaszon, ami tréfás közmondássá vált az ezredben.

Szeptember 9. Reggel 6 óra 40 perckor *Bilczéről Krynicára* menetelünk, hol a 299-es magaslat mögött az 1. lovashadosztállyal egyesülünk és a *Radelicznél* harcba álló báró *Karg* gyaloghadosztálya mögött készenlét állást veszünk. Feladatunk: ha a harc kedvezően dől el — az ellenséget üldözni, ellenkező esetben *Radelicznél* felvételi állást foglalni és a gyalogsággal együtt az ellenség előnyomulását feltartóztatni.

Schandl Géza százados gyengélkedése folytán az egyesített 5. és 6. század parancsnokságát *Szánthó László* százados veszi át.

A 299-es magaslatról kitűnően látjuk gyalogságunknak a *Dnyeszter* folyótól északra tomboló harcát. Az oroszok láthatólag lépésről lépésre hátrálnak és a tüzérség kiadós tűzétől követve, háromszor változtatnak állást hátrafelé. Sajnos, meg kell csakhamar szakítanunk

további megfigyelésünket, mert jelentés érkezik arról, hogy a napok óta bennünket kerülgető orosz lovashadosztály a *Stryjtól* erős tüzéséggel északnyugati irányban menetel, ami *Drohobyci* hadtápvonalunk veszélyeztetését jelenti. A két hadosztály ezen veszély elhárítására rendeltetik és *Medenice—Opary—Dolhén* át *Torchówra* menetel. *Szelke József* főhadnagy clindulásunk előtt a fél első századdal a hadosztály=egészségügyi intézet fedezésére rendeltetik ki.

Útközben délután 1 órakor *Gáje n.z.n* a patak mellett hosszú pihenőt tartunk, zabolunk és kiosztjuk a déli étkezést. A huszárok felhasználva a ritkán kínálkozó alkalmat, miután ellátták lovaikat, a kristálytisza patakban általános mosakodást rendeznek. Délután 3 óra 45 perckor a hadosztályparancsnokság eligazítást tart, 5 óra 30 perckor pedig kiutalt éjjelzési körzetünkbe: *Torchówra* menetelünk és ott este 7 órakor laktáborba szállunk. A sötétség beálltával körülöttünk mindenütt nyugtalanító fényjelek gyúlnak ki, majd 10 óra tájban a szomszédos *Gáje n.z.* falu — ahol a 7. közös huszárezred van elszállásolva — élénk robbanásoktól kísérve kigyullad. *Fráter Jenő* alezredes *Illésy Ferenc* főhadnagyot egy járőrrel azonnal az égő községbe küldi, aki csakhamar visszatér azzal a hírrrel, hogy valószínűleg gondatlanságból kigyulladt az az istálló, amelyben a hetesek lőszereslovak voltak.

Szeptember 10. Azon, fülünknek igen kedves hírre ébredünk, hogy báró *Karg* altábornagy *Radelicznél* az oroszokat megverte, derék magyar népfelkelőink pedig egy más helyen a nekünk szánt orosz lovashadosztályt feltartóztatták. Hadosztályparancsnokságunk a megviselt ember- és lóállományra való tekintettel e napra tehát pihenőt ad. Elsősorban az immár 6—8 hetes és a sok meneteléstől ugyancsak megkopott patkolások rendbehozatalához láttunk, majd általános mosakodás, fürdés és „*nagymosás*“ veszi kezdetét. Amerre megyünk a faluban, mindenütt félmeztelen embereket látunk, akik látható élvezettel lubickolnak a kutak körül, vagy nagy igyekezettel szapulják megviselt fehérmeműjüket. Az egész napra tervezett pihenő azonban már délben megszakad. Még csak az ebéd elfogyasztására van idő. Ugyanis járőreink *Ulijczno* felől *Drohobycz* felé menetelő nagyobb orosz erőket jelentenek. Ezredünk elővéd, az előhadat *Szánthó László* százados vezeti. *Neudorf* közelében egyesülünk az 1. lovashadosztállyal, mellyel együtt délután 2 óra 30 perckor a *Drohobycztől* keletre fekvő *Wygoda*-csárdához érkezünk. Itt mindkét hadosztály készülségi állást vesz. *Szánthó* százados századával a keletre fekvő magaslatokon főörs, fél első század *Szelke* főhadnagy parancsnoksága alatt lövegfödözet.

Este 6 óra tájban kelet felől sebes ütemben és rendetlen állapotban hosszú vonatoszlop közeledik. A kocsikon sok sebesült van, akik egy népfelkelőalakuláshoz tartoznak és a *Stryj* körül lefolyt útközetben sebesültek meg. A harc helyét megmondani nem tudják, de állításuk szerint az nincs messze tőlünk, szétverettek és az ellenség nyomukban van. Előadásuk ugyan valószínűtlennek látszik, de biztonság kedvéért a hadosztályparancsnokság czredünkkel megszállatja a *W. H. Wygodától* keletre fekvő dombokat; géppuskásosztag az úttól délre vesz állást.

A konyhák késő éjjel a vacsorakávéval megérkeztek.

Szeptember 11. A szokatlanul hűvös és nyirkos éjjelt a fent leírt helyzetben töltjük. Mindkét lovashadosztály a két népfelkelődandárral rendelkező *Plank* altábornagynak van alárendelve, aki *Drohobyczból* még az éjjel a helyzet ismertetése céljából személyesen előre jött.

Az újabban beérkező hírekre *Fráter* alezredes a géppuskás=osztagot *Szaplonczay* százados vezetésével, valamint a melléje fedezetül rendelt utászszakaszt (*Lenk* főhadnagy) éjjel 2 óra 30 perckor a keletre fekvő *W. H. Semenowkához*, az ott levő 8. magyar népfelkelőgyalogezred megerősítésére kirendelte. Ennek a népfelkelőgyalogezrednek parancsnoka *Babits* alezredes, a géppuskás=osztaggal a *W. H. Semenowka* és *Delawa* falu közötti erdő szegélyét szállatja meg.

Az ezred az elől ismertetett helyen hajnalig marad, azután *Plank* altábornagy intézkedésére a századok különböző feladatokkal más-más irányban szétküldetnek, úgyhogy az ezredparancsnokság rendelkezésére csak a főörsön lévő „*Szánthó-század*“ marad.

A két lovashadosztály délután 5 óráig a *W. H. Wygodánál* áll, ekkor *Poczajowiczára* vonul éjjelezni. A lovak 28 óra óta szigorú készültségben és meghúzott hevederrel állottak, ezen idő alatt csak egyszer abrakoltak, de főleg a vízhiány miatt szenvedtek. A vasalás mindenütt megújításra szorul, azonban erre az állandó ide-oda menetelés miatt nem jut idő.

Szeptember 12. A késő éjjel kiadott hadosztályeligazítás e napra pihenőt jelzett, azonban már reggel 4 órakor csendes riadó rendeltetett el. Reggel 5 órakor *Wygodá=csárdánál* gyülekező s onnan *Slonskon* át *Oparyra* menetelünk, hova reggel 8 órakor beérkezve, a \triangle 315-ös magaslaton a hadosztály biztosított megállásba megy át. Itt állunk délután 5 óra 30 percig, mikor lóra ülve, szakadó esőben éjjelezés céljából *Lipowiecre* megyünk. Ide érkezik később a 10-én lövegfedeztetül kirendelt *Szelke* főhadnagy is a fél első századdal, viszont *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagy egy járőrrel *Guvaskó* irányába hirszerzés végett kirendeltetik.

A 8. népfelkelőezredhez beosztott géppuskásosztág és utászszakasz reggel korán az előnyomuló elővédhez beosztva *Gáje nz.* és *Torchowon* keresztül *Kawskóra* menetel. A népfelkelőktől északra az 1. lovashadosztály, délre pedig — *Brigidau* irányába — négy menetczreddel *Plank* altábornagy nyomul előre. Déltájban úgy északi, mint déli irányból erős ágyúzás hallható. A középen előnyomuló *Babits* alezredes az északi oszlop (1. lov.=h.=o.) támogatására határozta magát, azonban mire *Josefsbergre* ér, onnan az ellenség már visszavonult. Rövid pihenő után visszavonul *Brigidau* felé, hogy az ott harcban álló *Plank* altábornagyot támogassa. Közeledése az orosz északi szárnyat veszélyezteti, mire az ellenség innen is visszavonul, a „*Babits=ezred*“ tehát a nélkül, hogy harcbalépett volna, két helyen is eredményt ért el és mint aki jól végezte dolgát, visszamegy *Delavára*, ahol szakadó esőben táborba száll. Egész éjjel esik. Lovaik 68 óra óta nyereg alatt vannak, ellátásukról azonban senki sem gondoskodik.

Szeptember 13. Az éjjel érkezett hadosztályeligazítás pihenőt jelzett, de reggel 5 órakor éppen úgy, mint tegnap, csendes riadó. A hadosztály *Lipowiectől* délnyugatra gyülekezik, ugyanide jön az 1. lovashadosztály is. *Rakovszky László* százados a váci osztállyal és 2 ágyúval a \triangle 301-es magaslaton foglal állást és biztosítja a hadosztályt. Hosszas várakozás után — mely alatt mindenki azt hitte, hogy az ellenség elől nemsokára megint hátrálni fogunk — végre délelőtt 10 óra körül a hadosztályparancsnokság elrendeli, hogy az ezredek válogassák ki a harcképes lovakat és azokból zárt osztagokat alakítsanak. *Harcképességünkre szomorú fényt vetett a kiválasztás után megállapított helyzet, vagyis az, hogy ezredenkint mindössze egy-egy 36 lovasból álló szakaszt lehetett csak összeállítani. Ilyenformán az egész 5. honvédlovashadosztály lovas ereje egy lovasszázaddá zsugorodott össze.* Ennek parancsnokságát *Szánthó László* százados vette át („*Szánthó-különítmény*“). Ha nem is sokkal, de mégis némileg jobban állt az 1. lovashadosztály, ahol a kiválasztás után a 4. és 14. közös huszárezred 1—1 századot, a 7. és 12. közös huszárezred pedig 1—1 félszázadot tudott kiállítani. A két hadosztályból alakított négy lovasszázad egy ezredbe foglaltatott össze, amely báró *Zech Colbert* ezredes parancsnoksága alatt *Plank* altábornagy csoportjához osztatott be és *Drohobyczra* küldetett. Ezen ezredhez fölünk, mint élelmezőtiszt, *Polónyi Jenő* főhadnagy is beosztatott. Szegény jó *Polónyi*, mintha rövidesen bekövetkezett tragikus sorsát megérezte volna, könnyes szemmel búcsúzott s a vigasztaló szavakra lemondóan — a nekünk annyi derűs percet okozó tótos kiejtésével — egyre csak azt hangoztatta: „*Hálálba küldenek, barátocskám, hálálba küldenek . . .*“

A kiválasztás után délelőtt 11 óra 30 perckor az 5. lovashadosztály harcképtelen része is *Drohobyczra* vonul, ahol egy nagy tarlón megállapodva, a mozgókonyhák kiosztják az

életmet. E közben elcinte suttogva, később mind bátrabban, szárnyra kél a hír, hogy hazamegyünk *Magyarországra* retablirozni Annyira lehetetlen ez, hogy hinni senki sem akarja és még akkor is kételkedünk, amikor pedig már hivatalosan is megerősítik.

Drohobyczon bevonult a még 11-én kiküldönített századával *Martinovits* százados és az ugyancsak kiküldönített szakasszal *Illésy* főhadnagya. Most már csak az 1. század és a géppuskás-osztag hiányzanak.

Drohobyczon áthaladva, az eddig csendes eső záporrá növekedik és az amúgy is sáros úton csak nehezen haladhatunk, különösen akkor, amidőn lekanyarodva az országútról, a *Jasienka solnaba* vezető erdei útra térünk. A beálló sötétség még jobban meglassítja a menetet és késő éjjel van, — 10 óra 40 perc — amikor végre ezen községet elérve, az ezred beszállásolhat. Ide vonult be a tegnap hírszerzésre kiküldött *Rudnyánszky* főhadnagya is járőrrel.

E napi teljesítmény 32 km.

A népfelkelőknél beosztott 1. század, géppuskás-osztag és utászszakasznak ezalatt ugyan-csak rosszul ment a sora. Reggel 6 órakor a *Delawán* levő népfelkelőzászlóaljknak ugyanis parancs szerint *Drohobyczra* kellett volna visszavonulnia, ez a parancs azonban közvetlen az indulás előtt megváltozik és *Delewán* maradnak. Egész éjjel hosszabb-rövidebb megszakításokkal esett az eső és míg a gyalogság fedél alatt volt, addig a mieink élelem és fedél nélkül a szabadban töltötték a hűvös éjszakát. Reggel hosszas kérésre *Babits* alezredes megengedi, hogy a géppuskások az előttük mintegy 100 lépésre álló birkaakolba lovaikat beköthessék, ahol ha már enni nem is kapnak, legalább az eső ellen vannak védve. Tekintve, hogy a gyalogság sem a lovak, sem a huszárok ellátásáról nem gondoskodott, *Szaplonczay* százados *Lenk* főhadnagyot az ezredparancsnoksághoz küldi, aki késő este a szükségeseikkel vissza is érkezett. *Lenk* főhadnagya hozta meg annak a híré is, hogy az ezred Magyarországra megy retablirozni, valamint a rendeletet arra nézve, hogy az 1. század és utászszakasz azonnal vonuljon be az ezredhez, a géppuskás-osztag azonban továbbra is a gyalogságnál marad.

Szeptember 14. Az ezred reggel 6 órakor hideg és kellemetlen esőben a *Jasienka solnától* nyugatra fekvő \triangle 376-os magaslatnál gyülekezik, ahonnan *Uroz*, *Sprynikán* át *Zworra* menetet. *Sprynikán* hosszú pihenő, amely alatt bevonul az 1. század és utászszakasz. Délután 1 órakor az ezred szakadó esőben *Zworra* érkezik és beszállásol.

A „*Szánthó-különítmény*“ e napon *Drohobyczon* a vasalást igyekszik rendbehozni, ez azonban a szükséges szerszámok hiánya miatt oly lassan halad, hogy déli 12 óráig hat kovács mindössze nyolc lovat tud megvasalni. Délután ellenséges mozgás hírére a vasalást beszüntetik és a „*Zech-ezred*“ *Drohobycztól* északkeletre a naftaforrásnál vesz készült-ségi állást, ahol este 6 óra 30 percig marad.

A *Delawán* hagyott géppuskás-osztag reggel 6 órakor azon parancsot kapja, hogy a *W. H. Wygodához* menetelve, ott a 3. géppuskás-osztaggal együtt az oda délelőtt 8 órakor beérkező *Bagariu* alezredes zászlóaljánál jelentkezzen. Miután a géppuskás-osztagok délelőtt 11 óráig a jelzett helyen hiába váraкоznak, *Szaplonczay* százados *Drohobyczra* lovagol *Plank* altábornagyhoz és további parancsot kérve jelenti, hogy a lovak több mint háromnegyed része genyes martőrészel harcképtelen. *Plank* altábornagya erre elbocsátja a két géppuskás-osztagot azzal, hogy a *Stari Sambor* körül levő ezredhez csatlakozzanak. *Stari Sambort* a géppuskások este 8 órakor érik el és miután az ezredet nem találják, a reggelt itt várják be. Beszállásolni azonban teljesen lehetetlen, mert az egész város előre- és hátramenetelő csapatokkal, vonatokkal úgy tele van zsúfolva, hogy az utcákon járni is alig lehet. Egy mellékutcában, a lovakat a kerítésekhez kötve, virrasztják át az éjszakát. A lovak tartalékzabot kapnak, az embereknek pedig sikerül hosszas kutatás után 2—2 darab keménytojást és egy kis darab kenyert szerezni egy lengyel boltosnál.

Szeptember 15. A hadosztály reggel 4 óra 30 perckor induláshoz gyülekezik. Ezredünk mint elővéd *Zwortól* 1200 lépésre nyugatra a *Blazowba* vezető úton. Indulás reggel 5 órakor. Dél előtt 10 órakor *Blazowon* hosszú pihenő, mely után a menetet *Strasewice—Stari Samboron* át *Lenina wk.-re* folytatjuk, hova délután 4 órakor érkezünk.

Megtett út 32 km.

Az ezred nyomát követő géppuskás-osztag minden igyekezet dacára fáradt lovaival e napon csak *Lawrowig* jut, ahol az éjjelt a Szent Basil-rendi szerzetesek zárdájában és igen jól ellátva töltik. A szíves lengyel barátok még tokaji bort is adnak.

Szánthó László százados különítménye reggel hat órakor a tegnapi állást ismét elfoglalja. Egy lovas járót *Illésy Ferenc* főhadnagy parancsnoksága alatt *Samborba*, egy altiszti járót pedig *Brigidauba* küld ki felderítés végett.

Szeptember 16. Indulás reggel 6 órakor *Lawrow—Nanczulka—Nanow—Hosowon* át *Rowniára*. *Lawrowon* a géppuskás-osztag csatlakozik. A hegyeken átvezető utak igen rossz állapotban vannak. A sok Magyarország felé menekülő lengyel zsidó miatt csak nehezen jutunk előre. Sokhelyütt lóról kell szállnunk és a lovakat gyalog kell vezetni. A mozgókonyhák az ezred mögött menetelnek, az ellátással tehát nincs semmi baj. *Rowniát* délután 5 óra 20 perckor érjük el.

Megtett út 36 km.

A „*Szánthó-különítmény*“ korán reggel a gyalogsági főcsapat élén *Urozra* nyomul előre, hova délután négy órakor érkezik. Az ezredparancsnokságot itt báró *Zech* ezredes helyett *Berzeviczy Béla* ezredes veszi át.

Szeptember 17. A tegnapi szép időt eső váltotta fel. Reggel hét órakor az ezred zuhogó esőben indul és *Olsanica—Uherce—Lisko—Husele—Czasznow—Kozucznen* át *Plonnára* menetel. *Liskón* kétórát pihenő. Itt a IV. hadtest repülő-telepe mellett táborozunk. *Plonnát* délután 5 órakor elérve, találkozunk a *Cseresnyés Zoltán* százados parancsnoksága alatt álló ezredünk első pótlásával, mely 260 teljesen felszerelt lovasból áll.

Megtett út 58 km.

Az *Urozon* éjjelező „*Szánthó-különítmény*“ reggel három órakor felriasztva, részben a tüzér-lőszeroszlop, másrészt a gyalogság vonatának biztosítására rendeltetik, és a \odot 351-es magaslaton vesz felállítást, majd délelőtt tíz órakor, mint a vonat utóvédje, *Stari Samborra* menetel és bevonul a *Dnyeszter-hídnál* álló „*Berzeviczy-lovasezred*“-hez. Lovai 17 órát töltöttek nyereg alatt és egésznapos ellátás fejében nem egészen 1 kgr. zabot kaptak.

Szeptember 18. *Plonna*. Reggel nyolc órakor az egész hadosztály szakadó esőben *Plonna* nyugati szegélyére vonul, ahol a négy ezred menetközben harcképpé vált lovaiból és ezredünk pótlásából gróf *Lubienszky János* ezredes parancsnoksága alatt egy hat lovaszázadból álló ezredet állítunk össze. Ehhez az 1. ezred 5 tiszte és 134 lovas ad. Az ezred a „*Lubienszky-különítmény*“ nevet kapja. Egyik osztályának parancsnoka *Roskoványi Dezső* őrnagy. A harcképtelen lovakat két csoportba, úgymint menetképes és menetképtelen, osztjuk be. A menetképtelenek vasúton lesznek elszállítva, a menetképesek pedig holnap gyalog folytatják az utat Magyarországra. Mindennek elrendezése állandó esőben délután két óráig tart, amikor végre bőrig ázva bevonulunk reggel elhagyott szállásainkra.

A „*Szánthó-különítmény*“ reggel hat órakor *Buzowitzkóra* menetelt.

Szeptember 19. Hideg, szeles időben reggel 7 órakor *Kozucznen* át *Radosicére* menetelünk, hova délelőtt 11 óra 20 perckor érkezünk.

Megtett út 20 km.

A „*Szánthó-különítmény*“ *Buzowitzkóról Turkára* menetel. A *Sägemühle* \triangle 527-es magaslaton pihenő és étkezés, a zab azonban ismét elmaradt és csak *Turkán* éjjel 11 órakor osztatott ki.

Szeptember 20. Ma ismét zuhog az eső, de ki törődik ezzel! Még ma átlépjük a magyar határt és annyi hányafás után ismét „otthon“ leszünk. Reggel 7 óra 15 perckor indulunk *Radosiczéről* és dacára annak, hogy a szakadó eső fátyolba borít mindent, mégis látni véljük a felénk intő magyar hegyeket. Elfelejtjük a másfél hónap óta tartó nélkülözéseket, nem érezzük a hideg eső csapkodását és bár a Kárpátokat borító erdők itt a galíciai oldalon már megfakultak, tudjuk, hogy otthon zöldnek, reményteljesnek fogjuk azokat még találni.

Pontosan délelőtt 11 óra van, amikor az ezred szakadó esőben ismét hazai földre lép. Mindnyájan mélyen meg vagyunk hatva és hátatellen fohászunk fel a „*magyarok Istenéhez*“, hogy ezt a pillanatot megérni engedte. Messziről ágyúsó hallatszik, ami kissé megrontja örömlőnk és arra emlékeztet, hogy feladatunk még befejezve nincs . . . Később az eső lassan eláll és a szakadozni kezdő felhők közül kisüt a hosszú idő óta nem látott nap. Útunk gyönyörű szálas fenyvesek, majd lejjebb ereszkedve, hatalmas tölgy- és bükkerdők között vezet. Délután 2 órakor elérjük *Mezőlaborcot*, 3 órakor pedig a napi menetcélunkat: *Izbugyaradványt*. Itt megtudjuk, hogy hadosztályunk *Gálszécs* környékén fog retablirozni és ezredünk *Vécsen*, *Gerendán* és *Miglécen* lesz elhelyezve.

Megtett út 30 km.

Megtudva a részünkre kijelölt helyeket, *Fráter* alezredes az ezen környéken ismerős *Szaplonczay* századost a szállások előkészítése végett előfogatall előrendeli. A szálláscsinálók *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagy vezetésével holnap hajnalban indulnak.

A *Turkán* éjjelező „*Szánthó-különítmény*“ reggel 6 órakor nyeregbe száll és zuhogó esőben *Hajasdra* menetel. A században kiütött a kolera és több huszárt gyanús tünetek között a turkai kórháznak kellett átadni.

Szeptember 21. Az ezred reggel 7 óra 30 perckor elhagyja *Izbugyaradványt* és a *laborcvölgyi* országúton *Homonnán* át *Barkóra* menetel, hova délután egy órakor érkezik. Idő: borult, szeles. Megtett út 27 km. A „*Szánthó-különítmény*“ *Hajasdrról* *Sóslakra* menetel.

pécsújfalusi Péchy Aladár százados gt.

A koronás arany érdemkereszt kardokkal és a katonai érdemérem kardokkal tulajdonosa. A háború első napjától két éven át mint az ezred gazdasági hivatalának főnöke, megszakítás nélkül a harc-téren szolgált. Körültekintő gondoskodását az ezred minden egyes tagja ismerte és érezte. 1916 augusztusától Budapesten mint a távirányítási gazdasági hivatalának főnöke működött.

Retablirozás Gálszécs környékén.

Szeptember 22. *Barkóról* indulás reggel 6 óra 30 perckor. Menetvonal: *Örmemező—Alsógyertyán—Szacsúr—Szécsmező—Gerenda*, illetve *Vécse* és *Migléc*. Érkezés *Vécsére* délután 1 óra 30 perckor, *Migléc*re 2 órakor.

Az ezred és I. osztálytörzs, valamint 1., 2. és 5. század *Vécsén*; géppuskásosztag, 3. század és utászszakasz *Gerendán*; II. osztálytörzs, 4. és 6. század pedig *Miglécen* szállásoltatik el. *Vécsén* majdnem az egész tisztikar gróf *Ándrássy Géza* vadászkastélyában nyer elhelyezést, *Miglécen* özv. *Bessenyeyné* látja az ott elhelyezett tisztikart vendégül, *Gerendán* pedig tiszta parasztházak adnak szállást. Állomásparancsnok *Vécsén* *Fráter Jenő* alezredes, *Miglécen* *Rakovszky László* és *Gerendán* *Szaplonczay László* százados.

Megérkezés után a beszállásoláshoz és szállások berendezéséhez látunk. A *Gálszécsen* levő hadosztályparancsnokságtól kiszivárgott hírek szerint többhetes (!?) pihenőre számíthatunk, miért is mindenki igyekszik mennél kényelmesebben lovát és magát elhelyezni. Hely van elég, mindenhol szívesen látnak bennünket. *Péchy Aladár* százados gt. a megérkezés után egy-két órával már kiosztja mindhárom állomásnak az aznapi élelemadagokat, kézrefizeti a századparancsnokoknak a lótáp bevásárlásához szükséges összegeket és csakhamar embernek, lónak bőven kerül minden földi jó. A „*Szánthó-különítmény*“ reggel 5 órakor *Sóslakról Lodomérra* menetel, ahonnan hosszabb pihenő után *Takcsányba* folytatja útját. Dacára a szakadó esőnek, a *Takcsányban* levő gyalogdandárparancsnokság nem engedi a lovakat fedél alatt elhelyezni, hanem a kastély parkját jelöli ki táborhelyül. Az elmúlt éjjel a különítménynél ismét három huszár betegedett meg kolerában.

Szeptember 23. *Vécsén, Miglécen és Gerendán* a keleti kényelemben föltött éjszaka után friss erővel ébredt századok elsősorban is a rengeteg martöréses, heveder- és nyereg-

Sarkady Gy. tgy. felvételei.

Tiszti hölgyek Gerendán a légénységi konyhánál. — Tiszti hölgyek Gerendán a géppuskások főztjét kóstolják.

nyomásos lovat veszik alapos gyógykezelés alá, valamint megkezdik a patkolás fölfrissítését. Ez utóbbi *Budapestről* való elindulásunk óta legnagyobbbrészt megújítva nem volt. Mindhárom állomáson lefoglaljuk a kovácsműhelyeket, de felállítjuk a tábori kohókat is. Sietnünk kell ugyanis a vasalással, mert az e napon kiadott foglalkozási tervzet szerint naponta rendes „béke“-kivonulás lesz, amiről senkinek elmaradni nem szabad. Igen szomorú képet nyujtanak a nyergek, ló- és hámszerszámok. Ezek az elmúlt hat hét alatt alig voltak takaríthatók. Munkához látnak tehát a szíjgyártók, suszterek és szabók s a fisztek, altisztek felügyelete alatt mindenütt serény munka folyik. Tétlenül senki sem áll és bármerre tekintünk, látjuk, hogy mindenki lázas igyekezettel siet visszaszerezni augusztusi kinézését.

Báró Apor Sámuel tábornok, az újonnan kinevezett hadosztályparancsnok és *Jóny László* ezredes, a 19. honvédlovasdandár ugyancsak újonnan kinevezett parancsnoka e napon átveszik hatáskörüket.

A fisztek, altisztek és sok huszár hozzátartozója innen is, onnan is váratlanul — azaz hogy nagyon is várva — tömegesen érkeznek. A szolgálati időn kívül mindhárom állomáson igen kellemes társadalmi élet veszi kezdetét.

A „*Szánthó-különítmény*“ *Takcsányból Kisgerzsénybe*, onnan pedig *Rakócra* menetel. Innen jelentést küld a hadosztályparancsnokságnak a különítményben előfordult kolera-gyanús megbetegedésekről.

Szeptember 24. A hadosztályparancsnokságtól kiadott útmutatás szerint a századoknak október 6-ra — századonként 115 lovassal — menetkészzen kell ismét lenni.

A hozzátartozók közül megérkeznek *Pintér Jenő* alezredes, *Szaplonczay László* százados, *Lenk Béla* és *Sarkady Gyula* főhadnagyok feleségei; *Hets Győző* százados szülei, *Ludmann Gábor* hadnagy szülei és menyasszonya, *Martinovits Andor* százados szülei és felesége, *Gombár Tivadar* főhadnagy anyja, *Szelke József* főhadnagy sógora: *szentgyörgyi Jordán Emil*, unokafivére: *bátori Sigray István*; *Vay Gyula* hadnagy felesége, *gróf Zichy István* önkéntes anyja és felesége.

Szeptember 25. *Dr. Molnár Viktor* tart. segédorvos felesége *Gerendára* érkezik, *Vécsén* pedig meglátogatja az ezredet *báró Sennyey István* tart. hadnagyunk, kitől megtudjuk, hogy *Zemplén* megyében erősen terjed a kolera.

A „*Szánthó-különítmény*“ a hadosztályparancsnokság rendeletére *Rakócról* az ezred

Sarkady Gy. fhdgy. felvételei.

A gerendai tisztikar és vendégei. — A gerendai tisztí étkezde. Balról jobbra: *Lenk B. fhgy.*, *Lenk Béláné*, *Szaplonczay Lászlóné* és *Sarkady Gyuláné*.

érintése nélkül egy magányosan álló pusztára menetel, hogy elkülöníttessék. Ez a hely azonban alkalmatlan lévén, a *Töketerebes*i cukorgyár majorjába rendelik tovább.

Szeptember 26. A *Töketerebes*en elhelyezett koleragyanús „*Szánthó-különítmény*“=nél fogatosítandó egészségügyi intézkedések megtételére *dr. Takáts Zoltán* törzsorvost az ezredparancsnokság kirendeli. Ő hozza az első hírt arról, hogy a „*báró Zech-különítmény*“=hez élelmezőtisztül beosztott *Polónyi Jenő* főhadnagy *gt. Kisbereznán* egy felvételezés alkalmával hirtelen rosszul lett és rövid idő alatt kolerában meghalt. Előérzete tehát nem csalt — tényleg nem láttuk őt többé viszont.

A fejét felütő rémre, a kolerára való tekintettel a tiszték minden századnál naponta beható iskolázást tartanak az ellene való védekezésről. A korcsmák szigorú ellenőrzés alá kerülnek, a szállásokon pedig a tisztaságra a legmesszebbmenő gondot fordítjuk.

Szeptember 27. Vasárnap. Teljes pihenő. *Vécsén* a görög katolikus templomban istentisztelet, melyen a *Miglécen* és *Gerendán* elhelyezett századok, valamint a megérkezett családtagok is résztvesznek.

Mise után megdöbbenéssel halljuk *gróf Andrassy* uradalmi intézőjétől, hogy az oroszok az *uzsoki* szoroson át betörték az országba.

Délben *Vécsén* az *Andrassy*-kastélyban bajtársias ebéd, melyen az összes tiszték hozzátartozóikkal együtt résztvesznek. Este megérkezik *Vécsére* *Bossányi-Havass Tibor* főhadnagy felesége.

Szeptember 28. Kivonulás, század- és osztálygyakorlat a vécsi legelőn. Délután gyaloggyakorlat.

Szeptember 29 és 30. Az eddig feltűnést sem keltő, gyéren érkező galíciai menekültek mind sűrűbben láthatók, amint egy-két kocsira pakolt összes javaikkal szállásaink előtt elvonulnak. Az uzsoki orosz betörés híre mind komolyabb formát ölt és az eddig nyugodtan viselkedő polgári lakosok már a felett gondolkoznak, hogy szükség esetén merre meneküljenek. Ezek a hírek minket is igen kellemetlenül érintenek és egyszerre ráeszmélünk, amire a gondtalanul múlt idő alatt nem gondoltunk, hogy szeretteinktől rövidesen ismét válni fog kelleni. Gyanúnkban csak megerősít az, hogy a hadosztályparancsnokság mindjobban érdeklődik a felgyógyult és újrapakolt lovak számáról.

A „*Szánthó-különítmény*“ — miután megérkezése óta újabb megbetegedés elő nem fordult — feloszlik és az emberek eredeti századaikhoz bevonulnak.

Október.

Az oroszok a magyar-osztrák I. hadsereg és *Kummer* tábornok hadseregcsoportjának visszavonulása után a *Visztula* nyugati partján és *Dél-Lengyelországban* hatalmas erőket

Sarkady Gy. fhdgy. felv.

Gerenda. *Sarkady* főhadnagyék ebédutáni kedvenc pihenőhelyükön.

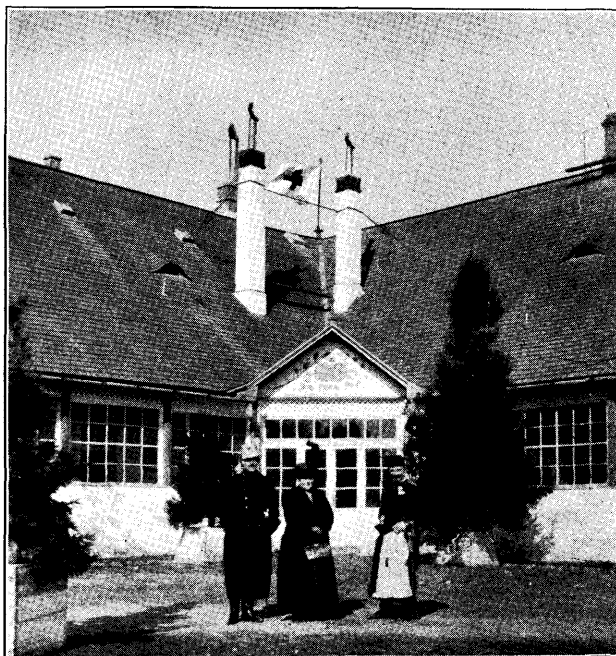
összpontosítva, szeptember hó végén *Krakó* felé nyomultak előre. Déli szárnyuk *Sambor* körül és az *uzsoki* szorosnál állott, kisebb erők átlépve a magyar határt, betörték *Máramaros* és *Ung* vármegyébe és természetesen egész *Bukovina* is ellenséges kézre jutott. Veszteségteljes ütközetek után a *Kárpátok* nehéz terepére érkezett ellenség a magyar csapatok elkeseredett védekezése következtében itt megállni és erőt gyűjteni kényszerült, de lassítani voltak kénytelenek az északabbra előnyomuló oszlopok is, mert amíg a *Kárpátok* gerince leküzdve nem volt, minden onnan jöhető támadás — győzelmes előnyomulása dacára — katasztrófális helyzetbe sodorhatta az

amúgy sem túlságosan lelkesülő orosz hadsereget. Az orosz hadsereg legközelebb fekvő célja az eddig elért eredmények után egyrészt a szeptember 22-én *Dimitriew* tábornok által körülvárt *Przemysl* mielőbbi elfoglalása, másrészt a határaikat elszántan védelmező magyar csapatok leküzdése volt. E két cél elérése nagyobb csapateltolásokat, összevonásokat, illetve felzárkózást tett szükségessé; *Krakó* és *Észak-Szilézia* felé tehát csak alárendeltebb erejű biztosító csapatokkal tudtak fellépni. Utóbbiak nem vették észre a *Krakó*, *Czenstochau* és *Kreuzburg* környékén gyülekező és jól leplezett német hadsereg felvonulását, ahol szeptember hó végén *Hindenburg* vezéreztetés parancsnoksága alatt 5 német hadtest és 2 német lovashadosztály a keletre álló 1. és 2. magyar-osztrák hadsereghez csatlakozva, a *Visztula* északi partján meglepetésszerűen *Iwangorod* és *Warsó* irányába előretört. Egyidejűleg offenzívát kezdtek a *Visztulától* délre álló, valamint a *Kárpátokba* szorított magyar-osztrák haderők is, melyek közül különösen utóbbiak lendületes támadása hozott gyors sikert, amennyiben az ellenséget a *Kárpátok* északi lejtőire dobta vissza. A *Dél-Lengyelországban* álló orosz erők, a szövetséges hadak támadásának alig állva ellen, oly gyorsan vonultak vissza, hogy október 7-én német

és magyar-osztrák csapatok már *Iwangorod* nyugati váröve elé jutottak; ekkor azonban a kárpáti arcvonalról elvont erősítésekkel az oroszok ellentámadásba mentek át, egyidejűleg pedig október 9-én kétségbeesett és veszteségteljes rohamokat intéztek *Przemysl* vára ellen, hogy azt még végleges visszavonulásuk előtt birtokukba vegyék.

A kárpáti arcvonal meggyengítése természetesen nem maradt titokban a magyar-osztrák hadvezetőség előtt, amely ezt kihasználva, az *uzsoki* szoroson keresztül *Turka* irányába szintén támadásba ment át és sikerült a IV. hadtestnek, főleg *Szurmay* tábornok honvéddadosztályának, az oroszokat véres ütközetekben leküzdve, a harcok színterét ismét *Galicia* földjére áttenni. A szeptember második felétől kezdve retablirozó hadosztályunk itt kapcsolódik be ismét a hadműveletekbe, amennyiben október 7-én *Ung* megyébe, majd onnan az *uzsoki* szoroson át *Galicia*ba nyomul előre. A nyugatról és délről támadó központi hatalmaknak október 19-én sikerült *Przemyslt* felszabadítani és nyomon követve a visszavonuló oroszokat, a *Santól* északra feltartóztatlanul törnek előre; erősen tartja azonban magát az ellenség déli szárnya, úgy hogy csapataink a *Kárpátok* északi nyúlványai közül véglegesen kibontakozni nem tudnak. Hadosztályunk derekasan kiveszi részét ezen harcokból is és október 19-én *Nahujowicénél*, 20-án *Popiellénél*, 21-én *Mrazniczánál*, 23-án a *Stryj* völgyében, 27–29-ig *Wicziow* és *Tysowiczánál* vív erős és részben eredményes ütközeteket.

Október közepén a szövetségesek *Warsó* előtt állanak és az ellentámadást kezdő VIII. orosz hadtestet minden vonalon visszautasítják, *Przemysltől* északra átlépik a *San* folyót, a folyótól délre és délkeletre szívósan védekező orosz hadsereg ellenállását azonban megfőni nem tudják, ennek következtében a csatlakozó hadseregek előnyomulása megakad és kénytelenek — hogy elért eredményeiket biztosítsák — lövészárkok-harcot kezdeni. Az arcvonal megmerevedik és egy összefüggő — soha nem képzelt kiterjedésű — vonalat alkot, mely a *Kárpátok* északi lejtőjénél kezdődik, innen *Przemysl* keleti előterepén át a *San* és *Visztula* alsó folyásához, onnan pedig *Iwangorodtól* nyugatra *Plockig* terjed.*

Sigray I. felv.

Gróf *Andrássy Géza* vécsi vadászkastélya. *Gombár* fhdgy.,
anyja és *Szelke* fhdgy.

*

Oktober. 1., 2., 3. A rendezkedés a *vécsei*, *migléci*, és *gerendai* eldorádóban program szerint folyik. Naponta reggel lóháton, délután gyalog kivonulást tartunk.

Oktober 4. A király nevenapja. *Vécсэн* és *Miglécen* ünnepi mise. *Gerendai* csoportunk, miután ott templom nincs, a *Vécсэн* tartott istentiszteleten vesz részt. Délben mindhárom állomáson díszbéd. *Vécсэн* erre hivatalos *Dudics* plébános, az ottani jegyző és uradalmi intéző.

*Oberst Karl Egli: Zwei Jahre Weltkrieg 1914–1915.

Sigray I. felv.

A vécsi tisztikar és vendégei, 1914 szeptember 27-én.

osztály *gorodoki* és *satanowi* szereplését illetőleg a legkevésbé sem hízelgő megjegyzéseket tesz, ami mindenkiben igen vegyes érzelmeket kelt. A nap további része ennek hatása alatt általános kedvetlenségben telik el. Este 10 órakor *Bossányi-Havass Tibor* főhadnagy — ezredsegédtiszt — meghozza *Gálszécsről* a hadosztályparancsnokság holnapra szóló menetintézkedését.

Október 7. Dél előtt 10 órakor az ezred *Gerenda* keleti kijáratánál a *Vásárhely* felé vezető úton gyülekezik. Elővéd: 3. század; főcsapat: utászszakasz, géppuskás-osztag, 1., 2., 4., 5. és 6. század, vezetékllovak, géppuskáslőszer-kocsik, mozgókonyhák és végül két eleségkocsi. A vonat többi része a hadosztály vonatához csatlakozott. Az ezred önállóan menett; menetvonal: *Pazdics—Vásárhely—Mocsár—Nagymihály—Kis- és Nagyzalacska—Vámoslucska*. Menetcélunkat délután 3 órakor elérve, az ezredtörzs és I. osztály *Vámoslucsán*, a II. osztály *Gerzsenyben* szállásol el. Útközben heves jégesőben volt részünk, különben kellemes enyhe idő kísért. Megtett út 36 km.

Elindulásunk előtt a súlyosan beteg és harc képtelen lovakat, valamint a rossz felszerelést *Vécsén* gyűjtöttük össze és innen ezek *Budapestre*, a pót századhoz szállítottak.

Az újonnan rendezett ezred osztály- és alosztályparancsnokságait *Fráter Jenő* alezredes — ezredparancsnok — a következőkkel töltötte be:

I. osztály parancsnoka:	<i>Roskoványi Dezső</i> őrnagy.
1. század	„ <i>Pentz Béla</i> százados.
2. „	„ <i>Martinovits Andor</i> százados.
3. „	„ <i>Cseresnyés Zoltán</i> százados.
gp.-osztag	„ <i>Szaplonczay László</i> százados.
II. osztály	„ <i>Rakovszky László</i> százados.
4. század	„ <i>Elek Emil</i> főhadnagy.
5. „	„ <i>Schandl Géza</i> százados.
6. „	„ <i>Szánthó László</i> százados.
Utászszakasz	„ <i>Lenk Béla</i> főhadnagy.

A 6. századnál egy ló petecskőriban megbetegedett.

Október 5. A rendelkezéssel már majdnem minden század készen van. E nap folyamán arról értesülünk, hogy 7-én valószínűleg vége lesz a pihezésnek és megint az ellenség elé megyünk. Hozzá tartozóinkat ez a hír nagyon elszomorítja.

Október hó 6. Reggel 9 órakor a vécsesi legelőre vonulunk, hol báró *Apor Sámuel* tábornok — hadosztályparancsnok — meg szemléli az ezredet. Szemle után a tisztikarhoz intézett beszédében a had-

Fördös Vilmos százados, ki betegségéből felgyógyulva, csak tegnap vonult be és még gyengélkedett, a II. osztálytörzsnél nyert beosztást.

Október 8. Reggel 8 órakor *Fogas* község nyugati kijáratánál gyülekezés. Elővéd: 1. század. Menetvonal: *Alsóhalas—Szobránc—Tiba—Karcsva—Ungvár—Felsődomonya—Nevicke*. Menetcélunkat délután 1 óra 30 perckor, illetve 2 órakor érjük el. II. osztály *Felsődomonyán* visszamarad, ezredtörzs és I. osztály *Nevickén* nyer elhelyezést.

Dr. Domokos Irnák tartalékos segédorvoshelyettes, ki ezredünkhöz áthelyeztetett, *Nevickén* bevonul és a II. osztálytörzshöz osztatik be.

Október 9. Reggel 8 óra 30 perckor *Nevicke* északkeleti kijáratánál gyülekezünk. Elővéd: 2. század. Menetvonal: *Perecseny—Kisberezna—Ugar*, ahová délután 1 órakor érkezőnk. A menet alatt állandóan erős, hűvös szelet kaptunk és többször esővel vegyes hó esett. A *Kárpátok* csúcsait már hó borítja. Mindenütt, amerre áthaladunk, a kolera pusztításáról hallunk, *Kisberezán*, ahol *Polónyi* főhadnagy gt. nyugszik, sok kapu előtt fegyveres őr áll. Itt kolerabegek vannak. *Ugar* tele van az előttünk haladó IV. hadtest vonatával, miattuk elszállásolni alig tudunk.

Október 10. Reggel 7 óra 30 perckor *Révhelyen* gyülekezve, ismét csatlakozunk a hadosztályhoz. Ezredünk, mint ennek elővédje, *Csontoson* át *Fenyvesvölgyre* menetel. Megtett út 44 km.

Itt látjuk először az orosz dúlás nyomait. Az ellenség ugyanis *uzsoki* betörése után eddig nyomult előre és a községet teljesen kirabolta, a csendőrlaktanyát fölperzselt és rövid, párnapos uralma alatt milliókra menő kárt okozott. A századok szálláskörletül egy-egy házat kapnak, fedél alá vinni a lovakat és embereket teljes lehetetlenség. Itt is mindenütt vonat vonat hátán, amelyeknek emberei állandóan ide-oda kalandoznak, veszekednek és lopnak amit lehet.

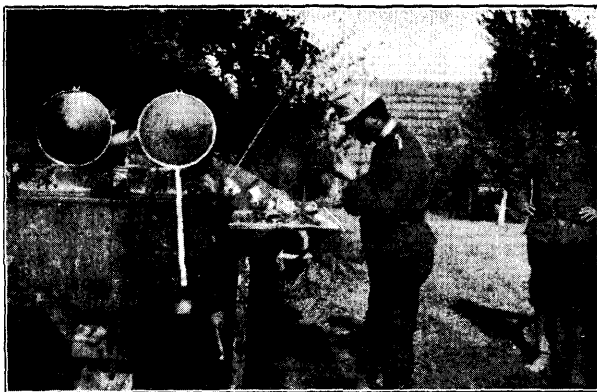
A géppuskás-osztagnak a görög katolikus iskola jutott szálláskörletül. A tanítónak egy szoba-konyhából álló lakásában a fisztek és altisztek helyezkedtek el, a lovak pedig a tanteremben állottak. Nem volt ez barbarizmus, hanem a helyzetadta szükség, amit az is indokolt, hogy a tanterem már az oroszok által is istállónak használtatott és mi már nem rontottunk rajta. Jellemző különben, hogy a lovakat csak lenyergelve lehetett az alacsony ajtón bevezetni. *Bátori Lajos* géppuskás-osztagbeli járőrvezető délután hirtelen rosszul lett és kolerát állapítottunk meg rajta. A beteget a vasútállomásra szállítva, ott már ezredünkből 10—15 hasonló sorsú huszárt találtunk. *Fenyvesvölgyön* látjuk az első orosz fogolycsapatot, melyet nyitott vasúti kocsiban százával összezsúfolva szállítanak a hadtápcapatok az ország belseje felé.

Október 11. Reggel 6 óra 30 perckor *Fenyvesvölgytől* északkeletre a 599 magassági pontnál gyülekezünk. Ezredünk ismét elővéd. Létszámunk 801 lovas és 4 géppuska. Irány: *Hajasdon* át az *uzsoki* szoros. Térdigérő sárban lépésben haladunk előre. A velünk egy úton haladó IV. hadtest vonata minduntalan akadályozza előrejutásunkat. Az út mellett kétoldalt elhullott kozáklovak tetemei kísérek és mind sűrűbben látunk durván ácsolt kereszttekkel megjelölt sírokat. A jellegzetes orosz kettős keresztől könnyen megismerjük,

Sarkady fgy. felv.

Nevicke, 1914 okt. 9. A 3. század fisztei indulás előtt: Sarkady fgy., Walther önk., dr. Lengyel és dr. Kováchzls.

Sarkady fhgy. felv.

Ugar, 1914 okt. 9. Sarkady fhgy. a legénységi menázsit kóستolja.

szemét és ruházatát, úgyhogy rövid idő alatt mindenki felismerhetetlenné válik. Oldalunkon halad kilométerekre elhúzódva a már előbb említett vonat, melynek kocsisai fülhasogató ordítózással nógatják a már-már kidülő lovakat. Rettenetes állatkinzás ez és a durva bánásmód, amiben az inukszakadtáig húzó szerencsétlen lovakat a vonat legénysége részesíti, egyenesen felháborító. Ha egy ló kidől, nem tétovázna sokat, kifogják a hámból és az árokba lökik, vezetéklovat fognak helyébe és hajrá tovább! Micsoda kincs pusztult el itt csak lovakban, annak az Isten a megmondhatója. *Dr. Takáts Zoltán* törzsorvos, a mindent figyelemmel kísérő krónikásunk, több mint 400 kidölt vagy elhullott lovat számlált meg, mire a tetőre értünk! Az út egy sziklás kanyarodójánál törött hátsó lábát maga alá húzva, mint ahogy a kutya szokott, ült egy valaha jobb időket látott sárga kanca. Amint az elhaladó lovasokat meglátta, magasra tartott fejével reszketve próbált szegény állat felállni és kétségbeesetten, mintha segítségért könyörögne, nyerített utánunk. Már a második kanyarodóban jártunk, de még mindig hallottuk a szegény állat szívhezszóló hangját. Egy-egy lovunk bánatosan válaszolt, mintha mondta volna: ma neked — holnap nekem! A lovakra rossz sors járt ebben a háborúban!

Elhaladtunkban mindenütt a nemrég lefolyt harcok nyomait látjuk. A sírok és lóhullákon kívül nehéz- és tábori gránátbecsapódások nyomai, derékbatört fenyőfák, elszórt felszerelési tárgyak, törött fegyverek, itt hevenyészett lövészetknők, amott összefüggő lövészárkok, árván maradt tisztí fedezékek váltakoznak egymással. Az egyik útkanyarulat után egy orosz ütegállás mellett haladunk el, melyben két elhagyott ágyú toroka sötétlik ellenségesen felénk.

Először haladunk keresztül feldúlt csatatéren, a kép mindenkire mély benyomást tesz és sok-sok különféle gondolatot ébreszt az agyokban. Bár szokatlan az élénk táruló látvány, kellemetlen a mocskos sárban és hideg szélben való lassú vándorlás, a hangulat mégsem

melyik hant takarja a mienket, melyik az ellenséget. Az egyik útmelletti sír keresztjén kis, késsel simára faragott táblácska van, rajta nehéz, betűvetéshez nem szokott kézzel írva ez áll: „*Dr. Szöllősy Viktor hadnagy úr.*“ A hajasdi vasútállomás mellett több orosz főmegsírt látunk.

Amint feljebb-feljebb kapaszkodunk a hágóra felvezető kanyargós szerpentinán, az út mellett kétoldalt mind vastagabban fekszik a hó, az út maga azonban egy sártenger, amely a szó szoros értelmében mint sűrű habarék lassan folyik lefelé. Lovaink térdig gázolnak benne és telefecskendezik az ember arcát,

Dr. Kovách A. tart. fhgy. felv.

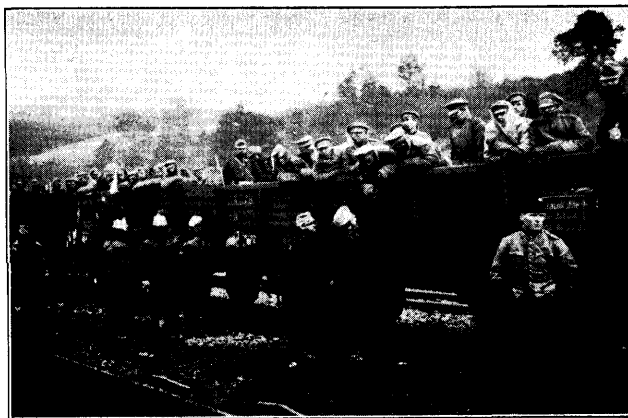
Fenyvesvölgy, 1914 okt. 20. A 3. század előkészülete az éjjeli táborozáshoz.

rossz, mert mindenkit lelkesít az a tudat, hogy előre megyünk és az ellenség végre mielőltünk hátrál. Ezt a felemelő érzést senki jobban nem tudta értékelní, mint éppen mi, akik hat héten keresztül folyton csak hátrálni voltunk kénytelenek.

Hosszú, véget érni nem akaró menet után, állandóan lépésben haladva, végre délután 1 óra tájban felérkezünk az *Uzsoki-hágó* legmagasabb pontjára: a \odot 764-re. Itt megállunk. Gyönyörű, feledhetetlen látvány tárul szemünk elé. Előttünk lassan, fokozatosan ereszkednek a Kárpátok északi lejtői a galíciai síkságra, mögöttünk pedig, mint kiterített térkép, fekszik — *Magyarország*. Ismét idegen földön vagyunk és ki tudja mikor, hogyan jövünk megint „haza“!

Az ezredek az út melletti nagy havasi legelőn kétoldalt tömegben állanak fel. A hadosztályparancsnokság előttünk 1—200 lépésre egy nyomorúságos ruthén korcsmában üt tábor. Lóról szállunk és adott parancsra előkerülnek az abrakostarisznyák és pár perc múlva a lovak jóízűen ropogtatják a zabot. Zabolás után a velünk együtt felé kezett mozgókonyhákról kiosztásra kerül az ebéd. Közben havazni kezd, de ez senkit sem zavar abban, hogy ebédjét jó étvágyal fogyassza el. Járműveink mind szerencsésen megérkeztek, csupán csak a fizti étkezde kocsija maradt el. Szerencsére van még teánk, rumunk és némi harapnivalónk és hőléből meleg italt főzünk magunknak. *Vay Gyula* tart. hadnagy az első, aki megpróbálja. Sokan kétkedő mosollyal várják az eredményt, látva azonban, hogy *Vay* milyen jóízűen szürcsöli a zavaros folyadékot, csakhamar általános lesz a teafozás. Tényleg nem volt rossz, csak egy kicsit — sáros. Lovainknak is vászonvedrekben olvasztunk havat, ezek azonban finnyásabbak és alig egy pár kóstolja meg.

A hó sűrűn esik, mi pedig állunk és várunk valamire. Az órák egymásután telnek és senki sem tudja, mi a célunk. Előttünk néma csend, gyalogságunk már messze *Turkán* túl jár. Sötétedni kezd, amikor este 6 órakor megkapjuk végre a parancsot, hogy éjjeli szállásra az előttünk kissé jobbra oldalt fekvő *Butelka n.*-re vonuljunk. Koromsötét éjszaka lett, mire a szállásokra értünk, a lakosság már lefeküdt, de ha ébren volna is, elbújna előltünk és

Dr. Kovách A. tart. fhdgy. felv.
Orosz foglyok Fenyvesvölgyön, 1914 okt. 10.

Dr. Kovách A. tart. fhdgy. felv.

Az 1. h.-huszárezred az *Uzsoki-hágó* tetején, 1914 október 11.

Walter J. önk. felv.

Giránátrobbanás Nahujovicénél, 1914 okt. 18.

kat és a két parton elhelyezett századok egyes részei között megszakadt az összeköttetés. Az iskolában levő fizti étkezdében a géppuskásosztagtól lovasküldöncöket kellett az ebédért küldeni, jóllehet az tőlünk mindössze 50 lépésre volt. Az átszállítás alatt az egyik ló megbotlott s az ebéd szemünk láttára „vizbe esett”. A szerencsés parton álló tiszték között az eset élénk derűtséget keltett, annál szomorúbban látták azonban az érintettek elúszni a szép pirosra sült bécsiszeleteket... Azon hírre, hogy az erdőkben az előző harcokban szétszórt orosz osztagok bolyonganak, megerősítettük a biztosítást, valamint a hadosztályparancsnokság rendelkezésére átkutattuk a falu házait. Nagy meglepetésünkre tömegesen találtunk elrejtett orosz és saját fegyvereket, valamint nagymennyiségű lőszert. Ebből kifolyólag több gyanús lakost le is tartóztattunk, valamint elfogtunk főbbeket, kik az oroszokat *Uzsok* felé való előretörésük alkalmával a hegyi utakon magyar földre vezették, illetve ezek részére kémkedtek.

Október 13. Az ezredtörzs és I. osztály reggel 9 óra 30 perckor *Butelka nz.* templománál gyülekezik. Ugyanekkor indul *Wisockóról* a II. osztály is. Mindkét osztály önállóan menetel *Boryniáig*, ahol ismét egyesülnek. *Répás József* 6. századbeli huszár reggel kolerában hirtelen

zörgetésünkre nem nagy készséggel siet ajtót nyitni. A vaksötétben nem lehet kijelölni a szállásokat, a századok tehát csak találmra foglalnak el két-három házat. Szerencsére minden háznak tágas, nagy pajtája van, melyekben ember és ló fedelet talál.

Október 12. Az éjjel 1 órakor érkezett hadosztályeligazítás mára pihenőt rendelt. Bár nem a legkényelmesebben voltunk elszállásolva, ennek mégis mindenki örült, mert az egész éjjel szakadó esőtől a tegnapi hó egészen eltűnt s a mindent elborító sár még mélyebb lett; egy újabb menet tehát senki előtt sem volt kívánatos. A II. osztálynak a pihenőben kevés része volt, mert az éjjel tévedésből a 7. h.-h.-ezrednek kiutalt körletben szállásolt el s onnan ma mennie kellett. *Butelkán* már nem volt hely, így *Wisocko nz.* szélső házait foglalta el.

A fél pihenőnapot igénybevette a hurcolkodás, közben pedig a lerobbant felhőszakadásban bőrig is áztak. A felhőszakadástól a *Butelkán* átfolyó kis *Huila* patak egész folyóvá dagadt, elsodorta a hida-

Dr. Kovách A. tart. fhdgy felv.
Turkai főtér, 1914 okt. 13.

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy felv.
A szétlőtt Turka, 1914 okt. 13.

meghalt, *Suda Máttyás* huszárt pedig, ki koleragyanús tünetek között megbetege= dtt, *Butelkán* a falusi bíró gondjaira bízva visszahagytuk.

A sár feneketlen. Sok helyen a még mindig erősen megáradt *Huila* patak kiöntésein kell átgázolni, míg végre a *Turka* felé vezető műútra érünk. Most már szabad az út, a vonatok az éj folya= mán elvonultak és csak egy=egy törött= kerekű jármű várja a segítséget. Ezek még véletlenül sem állanak úgy, hogy ne okoz= zanak akadályt. Elöl lovagló utászszaka= szunk csakhamar félreállítja őket, úgyhogy az ezred fennakadás nélkül haladhat.

Megisméltődik a tegnapelőtti kép. Az út mellett kétoldalt megint egymást követik a döglött lovak. *Dr. Takáts* főzrsorvos a *Turka*ig terjedő 10 kilométeres útvonalon 72 elhullott lovat számlált össze.

Turkát elérve, rettenetes kép tárul elénk. Az egész város porig van égetve és termé= zetesen kirabolva. Nincs egyetlen épen maradt ház. Az utcákon temetetlen orosz hullák feküsz= nek szanaszét, egy utcakeresztezésnél pedig a lámpavasra akasztva egy férfi és egy nő himbá= lózik, mellükön e sokat jelentő felirat: „*Spion*“. A férfi egy állítólagos orosz tiszt, ki árú= hába öltözve visszamaradt, a nő pedig egy zsidó leány, aki őt elrejtette.

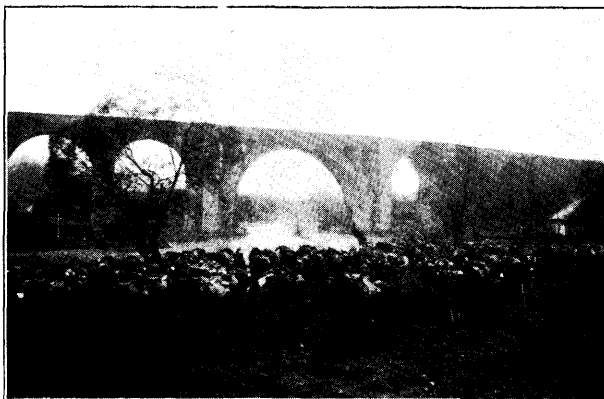
A városban megint nagy a torlódás. A hadtestvonat az utcákat és tereket zsúfolásig megtölti és csak nehezen jutunk előre. Van időnk és alkalmunk tehát a szemlélődésre. A had= testparancsnokság szállása a *Hotel Imperial* hangzatos nevet viseli. Ez részben lakható. Mellette elhaladva, ismerős tisztekkel találkozunk, kik elmondják, hogy az oroszok kivonu= lásuk után felgyújtották ugyan a várost, azonban lokalizálni lehetett volna, ha a környékbeli falvak lakossága segítségül siet, e helyett azonban ezek csak fosztogattak.

Áthaladva a városon, a gheztót érintjük. Csodálatosképen a faházak mind sértetlenek. Megtudjuk, hogy lakói — a nálunk is jól ismert galiciánerek — az oroszoknak szállítói, barátai és mindenre kapható eszközei voltak. Ezért kerülték el a felgyújtást, hogy pedig a rusznyák lakosság sem rabolta ki őket, annak egyszerű a magyarázata: ki vette volna meg a rablott holmit?

Sötét este — 7 órakor — érke= zünk kiutalt szálláskörletünkbe: *Jaworára*.

Este 10 óra van, amikor vonatunk is beérkezik és lovaink zabhoz, mi magunk meleg ételhez jutunk. Reggel 9 órától este 7 óráig mindössze 26 km.-t tettünk meg.

Október 14. Indulás reggel 9 óra 45 perckor a \odot 539-es magaslatról *Isajera*, ahol a hadosztály gyülekezik. Ide beérkezve, az ezred éle egy útke= resztezésnél áll meg, ahol egy emléke= szloppal szemben egy alacsony fán,

Dr. Kovách A. tart. fhdgy. felv.

A 3. század Turkánál a Stryj partján, 1914 október 14.

Dr. Kovách A. tart. fhdgy. felv.

Várakozás a Stryj folyó partján, 1914 október 14.

mintha állana, lóg *Isaje* bírása. Fején a kalap, hátán összekötött kezében a hatalom jelvénye — a bot. Kémkedett.

A hadosztály feladata volt *Kropiwnikre* menetelve felderíteni, azonban a megáradt *Stryj* folyó úgy előntötte a szűk völgyet, hogy azon áthatalni nem lehetett. *Isajén* délután 2 óráig várunk valami felsőbb helyről jövő parancsra, melynek megérkezése után nekivágunk az úttalan hegyeknek és *Turze* felé próbálunk előbbre jutni. Vonatunk ezen az úton nem követhet, ezért a *turkastarisambori* mútra lett irányítva és hosszú időre elvált főlünk. A meredek hegyi úton csak nehezen — sokhelyt lóról szállva — vergődünk keresztül, tüzéségünk pedig kénytelen ágyúit egyenkint, dupla fogatolással felvontatni. Este 6 órakor 18 km.-es menet után *Zdzianna* elé érkezünk, ahol a \triangle 816-os magaslatról 1 km.-re délkeletre a völgyben tábort ütünk. Ezredünk egy magányosan álló ház körül helyezkedik el. Az ezredtörzs, a 19. dandártörzs és az idősebb fisztek a ház konyháját és padlását foglalják le maguknak, a többiek pedig a tábortüzek körül melegekednek.

Előttünk *Zdziannától* északkeletre báró *Karg* altábornagy honvédegyhadosztálya áll harcban. A mellettünk elhaladó löszeroszlopai és mozgókonyhái feltűnő példás rendben menetelnek. Egész éjjel halljuk az ágyúk dörgését és a fegyverek ropogását, de ez legkevésbé sem zavarja álmunkat. Reggel frissen ébredünk és csak a „házunk“ padlásának lakói: *Szaplonczay* százados, *Rády*, *Biró* és *Sarkady* főhadnagyok panaszkodnak, mert ezeknek egész éjjel védelmezni kellett a tetőt a huszárok ellen, akik azt tüzelőnek akarták elhordani.

Október 15. Indulás reggel 6 órakor *Zdzianna—Smolna—Bistrica—Schodnica—Buchowon* át *Mrazniczára*.

Dacára a gyalogság által készített dorong=útnak, a néhol csánkig érő sárban igen lassan jutunk előre. *Smolnán* a község feletti hegyoldalon a gyaloghadosztály tüzéségét látjuk, amint föbb ízben tüzel az ellenségre. *Schodnica* előtt délután 2 óra 30 perctől 3 óra 30 percig csetünk és étkezünk. *Mrazniczát* este 8 órakor érjük el és beszállásolunk. Minden század egy-egy házat kap szálláskörletül. Szigorú készütség. Az ezredtörzs a 19. dandártörzsszel, a géppuskásosztag és utászszakasz a petróleumfinomítóba kerül. Az egész gyárudvar lakatlan, üres a gyárigazgató lakása is. Ezen meglátszik, hogy alig pár órával előbb menekültek el belőle. Gyönyörű, derült, de hideg csillagos éj van, a mennybolton egy üstökös látható.

Október 16. A hadosztály reggel 6 órakor indul. Elővéd: ezredünk.

Előljárőr: 1. század (*Pentz* százados).

Előhad: 2. „ (*Martinovits* százados). { *Roskoványi*
3. „ (*Cseresnyés* százados). { őrnagy.

Elővédtart.: géppuskásosztag (*Szaplonczay* szds.). }
4. század (*Elek* főhadnagy). } *Rakovszky*
5. „ (*Schandl* százados). } L. szds.
6. „ (*Szánthó* százados). }

Menctvonal: *Boryslaw—Bania Kotowska—Popiele—Nahujovice*.

Az éjjel erős dér volt, induláskor sűrű köd vesz körül.

Amint az előljárőr *Popiele* felé közeledik, kb. reggel 8 óra 15 perckor, gyalogsági tüzet kap. *Fráter* alezredes az I. osztályt és a 4. századot lóról szállítja és rajvonalba gyalog *Popielén* át előrrendeli.

Az ellenség a \triangle 412-es magaslatot tartja megszállva, élénken tüzel, azonban előnyomulásunkra a tüzet beszünteti és visszavonul. Erre *Fráter* alezredes az 1., 2. és 4. századot visszarendeli, a 3. század pedig *Popiele* északi szegélyét és attól keletre az országút árkat szállja meg. Segélyhely *Bania Kotowskán*. *Cseresnyés* százados az ellenség felderítésére a

3. századtól *Egervári László* szakaszvezető parancsnoksága alatt *Orsó István* fizecdes, *Devecsei János*, *Varga László* és *Papucsek István* huszárokból álló járőrt rendel ki, amely először a \triangle 412-es magaslatra, majd onnan a visszavonuló ellenséget, követve, *Jasienica solnára* előnyomul. A járőr a visszavonuló kb. fél lovasszázadnyi ellenséget, ahol az felbukkan, azonnal tűz alá veszi és az embereket annyira elragadja a hév, hogy minden integetés dacára, *Nahujowicéig* meg sem állva, az ezredet gyalog kb. 6 km.-re megelőzik. (Lásd 10. sz. vázlatot.) Előnyomulásukat maga a hadosztályőrzs is nagy érdeklődéssel kíséri, báró *Apor* altábornagy pedig elrendeli, hogy valamennyi kitüntetésre terjesztessék elő.

Az *Egervári* szakaszvezető járőre által immár szabaddá tett úton délelőtt 11 órakor az előnyomulást *Jasienica solnára*, onnan pedig *Nahujowicera* folytatjuk. Amint az elővéd-tartalék a hadosztályőrzzsel a \triangle 412-es magaslatra ér, a *W. H. Zalesiennél* a *Drohobycz* felé vezető úton ellenséges lovasságot (kb. egy osztály) vesz észre; a felvonuló üteg ezen jól látható célt azonnal tűz alá veszi, srappelljei jól robbannak és látható zavart idéznek elő az ellenség soraiban, mely csakhamar a közeli erdőben vágtaban eltűnik. A *Nahujowicetől* északra megállapodott ellenség újból tűzzel fogad bennünket, mire a hadosztályparancsnokság — nem hívén ugyanis, hogy csak egy szotnyával van dolgunk — ezredünket tűzharchoz lóról szállítja, mely azután a \triangle 376-os magaslaton rajvonalba fejlődik és a község ellen nyomul. A géppuskásosztag leszórja a falut és a két, attól északra elterülő erdőparcellát. Az ellenséges tűz erre megszűnik és a századok akadálytalanul áthaladva a falun, megszállják a községtől északra fekvő dombokat. Ennek megtörténte után a 6. század (*Szánthó* százados) lóra ül és a *Mahelló* \triangle 389-es magaslatra lovagol; 5. század (*Schandl* százados) pedig a felvonuló tüzérség fedezetéül rendeltetik ki, vezetéklovak századonként csoportosítva a falu házai között helyzetnek el, segélyhely a falu nyugati felében. (Lásd 11. sz. vázlatot.)

Miután ehhez semmi szerszámunk rendelkezésre nem áll, a megszállt vonalban fedezéket építeni nem tudunk. A huszárok a szántások göröngyeiből készítenek maguknak fejevédet és körmeikkel ássák be magukat, amennyire lehet. Az éjszakát az elfoglalt állásban töltjük és leszámítva azt, hogy a 6. század *Uroz* felől pár ellenséges gránátot kapott, zavartalanul éjjelezünk.

A nahujowicei ütközet.

Október 17. Az eddig a középben lévő géppuskás=osztag reggel korán a jobbszárnyon levő 4. század (*Elek* főhadnagy) vonalába rendeltetik, a 6. század, mely a *Mahellóról* már tegnap este bevonult, tartalék a jobb szárny mögött, innen azonban reggel 6 órakor ismét a *Mahelló* \triangle 389-es magaslatra küldetik előre azon feladattal, hogy az állásainkból be nem látható völgyet megfigyelje. Az 5. század a *nahujowice=urozi* út mellett a \odot 388-as magaslatot szállotta meg, a 4. század rajvonalának egy része pedig északkeleti irányba visszahajlított. Tőlünk balra a 102. népfelkelődandár, jobbra pedig állítólag a 8. lovashadosztály van előnyomulóban. (Lásd 12. sz. vázlatot.) Az ellenséges tüzérség szünet nélkül lövi állásainkat, azonban úgy a srappell, mint gránátjai rövidek és kárt nem okoznak. Feltűnő volt, hogy az orosz tüzérség gyakran változtatta a célpontokat. Ezeket rövid időre clárasztotta lövedékeivel, hogy hirtelen tűzét az ellentétes szárnyra tegye át.

A *Mahelló* \triangle 389-es magaslaton álló 6. századunk parancsnoka, *Szánthó László* százados, álláspontjáról nagyszerűen belátja az ellenséges vonalakat és igen értékes megfigyeléseket tesz. Reggel 8 óra tájban jelenti a hadosztályparancsnokságnak, hogy saját tüzérségünk röviden lő, megállapítja pontosan az ellenséges tüzérség állását és jelenti, hogy az a *Mahellóról*, melytől mindössze 3—4000 lépésre van, tüzérséggel kiválóan oldalozható volna. 9 óra 50 perckor

kelt írásbeli jelentésében *Szánthó* százados jelenti, hogy *Niedzwiedzán* keresztül *Luzek dl.* — *Kotowania* irányából 3—4 lovaszredet lát előnyomulni; 12 órakor kelt újabb jelentése szerint *Sielec* felől jöve, az úton mintegy 1000—1500 lépés hosszú lovassági oszlop *Mokrzany* felé menetel és élével a községet éppen elérte. Jól látja *Lan Soltysó*w irányában a saját 8. lovas-hadosztály kibontakozását, tájékoztatja ennek a *Mahellóra* vetődő vezérkari tisztjét; látja, hogy kb. délután 2 órakor a *Lan Soltysó*wot elérő ulánusok az ellenséges tüzérségi tüzre rendetlenül visszavonulnak. Ezek egy része a *Mahellót* érintve, a 6. század vezetéklóvait is részben magukkal ragadják. Alig zajlik le ez és áll helyre ismét a 6. századnál a rend, az orosz tüzérség a *Mahellót* erős srappellel és gránáttal árasztja el, kárt azonban nem okoz, mégis a vezetéklóvaknál lévő *Rigó Móric* huszár — sebesültvivő — lelkesedve előrerohan a század rajvonalaiba, hogy az általa vélt sebesülteknek segítségére lehessen. Az újból kitört srappelltüzre előreszalad *Szánthó* százados lovával *Timár Imre* tizedes — századtrombitás — és már messziről kiabálja: „*Hol a százados úr! Ne hagyjuk itt, vigyük el, ha megsebesült!*“ Csak amidőn saját szemével meggyőződött, hogy parancsnokának semmi baja sincs, nyugodott meg, ekkor is azonban csak megismételt parancsra tért vissza a vezetéklóvakhoz. A ragaszkodás és kötelességtudás e két szép példájának értékéből mit sem von le, hogy szükség egyikre sem volt.

A 6. század helyzete a *Mahellón* a percről percre erősödő tüzérségi tűz miatt mindinkább tarthatatlanná vált és a vezetéklóvaknál bevágott gránát több lovat megsebesített. *Szánthó* százados tehát a visszavonulásra határozta el magát. A század lassan, hasoncsúszva tette meg a mintegy 5—600 lépésnyi utat a vezetéklóvakhoz, melyek a tüzérségi tűz elől egy mély mocsaras szakadékba húzódtak. A mocsár miatt lóra ott nem ülhettek, miért is a lovakat egy darabig gyalog vezették, majd *Nahujowicet* keletre megkerülve, bevonultak az ezredhez. Innen *Fráter* alezredes parancsára a század a \triangle 376-os magaslatra lovagolt, hogy a *Drohobycz* felé vezető utat biztosítsa, délután 5 órakor pedig *Jasienica solnánál* vett állást.

Október 18. Az éjszakát tegnapi helyünkön a rajvonalba föltöttük. Alig virradt, munkához lát az orosz tüzérség, de ma sem okoz számottevő veszteséget. Be kellene ásunk magunkat, de nincs mivel. Csak a géppuskásoknak van puszkánkint egy-egy gyalogsági ásója. Huszárjaink, amennyire tudtak, körmeikkel kapartak maguknak fedezéket, ahogy ők nevezték: „nyülfekvést“, ez azonban nem sok oltalmat fog nyújtani, ha egyszer komolyabbra fordul.

Délután 2 órakor a rajvonala mögött a hadosztályparancsnokság egy parancsörtisztje lovagol végig és azon hírt terjeszti, hogy az oroszok *Sambornál* visszavonulnak. Nemsokára ugyancsak a hadosztályfőzstől kiindulva elterjed, hogy *Olaszország* hadat üzent *Franciaország*-nak! Mindkét hír természetesen általános lelkesedést kelt, rövid pár óra múlva azonban mindkettő valótlannak bizonyult. Az oroszok nemhogy visszavonultak volna, hanem ellenkezőleg, *Drohobycz* felől nagyobb erősítéseket kaptak, ami délután 5 óra 30 perckor hadosztályunkat *Jasienica solnára* való visszavonulásra kényszerítette. Ide koromsötét éjjel érkezünk s míg a 8. lovashadosztály a faluban szállásol el, addig mi a szabadban táborozunk. (Lásd 13. sz. vázlatot.) A mozgókonyhák éjjel 11 órakor érkeznek be és egyszerre osztják ki a mai egész napi és a holnap reggeli étkezést.

Az egész nap tartó erős tüzérségi tűz dacára segélyhelyünknek csak kétízben akadt dolga. Először egy súlyosan sebesült orosz gyalogost kötöztek be, kinek balkarja volt cloncsolva, másodszer pedig egy járőrben volt huszárunkat kellett ellátni, ki a kozákok által üldözve felbukott és nyolc lándzsaszúrást kapott. Mindkettő a térdizületi lobból megbetegedett *Topits Alajos* hadapróddal együtt a *borislawi* polgári kórházba küldetett.

A kötelességtudás és öntevékenység igen szép példáját nyújtotta *Dávid Imre* géppuskás-tizedes. *Dávid* tizedes a géppuskás-lőszerkocsik parancsnoka volt és október 14-én, miután

elvitelüket a hadosztályparancsnokság megtiltotta, a vonattal *Turkáról Stari Sambor* felé irányítva fölünk elszakadt. *Dávid* tizedes tudta, hogy harcra fog kerülni a sor és aggódott, hogy majd nem lesz elég lőszerünk. A vonatparancsnokságnál többször kérdezősködött az ezred holléte felől, azonban mindannyiszor elutasították azzal, hogy ne alkalmatlankodjon. *Dávid* sehogysem tudott ebbe belenyugodni és egy szép éjjel a nyolc lőszerkocsival megszökött a vonattól. Nekivágott torony iránt az úttalan erdőknek és hegyeknek arra, amerre az ágyúszót hallotta. Hegyről le, dombra fel, jobbra út nélkül meneteltek, néhol a lőszeret kézben hordták fel a meredeken s gondosan elkerülték az utakat, nehogy feltartóztassa őket valaki. Háromnap kemény munka után a mögöttünk lévő *Borislawon* lyukadtak ki, itt találtak mozgókonyháinkkal és megtudták a géppuskásosztag pontos helyét. *Dávid* tizedes, aki ezenkívül az osztag étek mestere is volt, gyorsan összevásárolt itt még, amit lehetett és nagy félelmek között indult *Nahujowicera* abban a hitben, hogy szökéseért büntetést fog kapni. Mi sem természetesebb, hogy *Dávid* tizedes még csak szidást sem kapott, sőt tárt karokkal fogadtatott, amikor pedig kiosztotta a hozottakat, a géppuskásosztag minden embere *Dávidot* egy szívvel-lélekkel ünnepelte.

Október 19. Reggel 5 órakor gyülekezünk és újból elnyomulunk *Nahujowicera*, ahol erős ágyútűzben megszálljuk a tegnapi este elhagyott állásokat. A 6. század ismét a *Mahelló* magaslaton vesz megfigyelő állást. A 102. népfegyalogdandár *Uroz* felől hevesen támadja az ellenséget, hogy a *Kárpátokból* való kibontakozást lehetővé tegye. A harc váltakozó szerencsével folyik, amire abból következtethetünk, hogy bár nem látunk semmit, de a harc zaját baloldalunkban hol közeledni, hol pedig távolodni halljuk. Hadosztályunk teljesen passzív viselkedik és csak összekötőkapcsot képez a gyalogság és a jobbszárnyunkon működni hivatott 8. lovashadosztály között. Csak tüzéségünk ad le egy-egy lövést, mire az orosz azzal válaszol, hogy mérgesen végigszórja a hadosztály egész rajvonalát. Déli 12 óra felé a jobbszárnyon álló géppuskások éppen a *Dávid* tizedes által készített malactokány elfogyasztásához kezdtek, amikor a jobboldalon húzódo erdő szegélyéről puska-tűzet kapnak. Felfüggesztik pár percre az ebédet és egy-egy heveder tölténnyel leszórják az erdőt. Erre csend lesz. A muzsika azonban e rendreintés dacára nem sokáig marad nyugton, hanem megtámadja a *Mahelló* 389-es magaslaton álló 6. századot. A század rövid ideig tartja magát, amidőn azonban észreveszik, hogy ellenük mintegy két orosz gyalogezred fejlődik fel, *Szánthó* százados felhagyja a céltalan ellenállással és lovaihoz visszavonul. Lóraülés közben a fölük mintegy 6–700 lépésre lévő erdőből éktelen ordítózással egy kozák-szotnya ront rájuk, a század azonban nem veszti el lélekjelenlétét, hanem ki gyalog, ki lóhátról a kozákok közé tüzel, valamint közbelép — a támadást észrevéve — a géppuskásosztag is, mire az ellenség megtorpan, a 6. század pedig lóra szállva visszavágják. A kozákok üldözőbe veszik őket és utolérve néhány elmaradt embert, azokat megtámadják. *Holop Imre* főzrsőrmester, a század

Ifj. *Topits Alajos* tart. főhadnagy.

Kitüntetései: Ezüst és bronz kat. érd. érem, (mindkettő a kardokkal) és a Károly-csapatkereszt. A mozgószításkor vonult be a pótszázadhoz, honnan okt. 5-én megy ki az ezredhez, s résztvevett az Uzso, Nahujovics és Dukla körüli, majd pár havi pótszázad-szolgálat után a bygodai és kasperovcei harcokban és a strypai felvonulásban. 3 havi betegség után, 1916 szept. 16-án az ezredhez ismét bevonult és a Dorna-Watra, Jakobeny és az Eisental körüli nehéz harcokban tünteti ki magát. 1917 márc.-tól 1917 szept.-ig Albániában lovasszázadparancsnok, majd betegségéből felgyógyulva, 1918 ápr.-ban Ukrajnába megy, hol mint az 1. h. ezred segédőrnagyja működik az összeomlásig.

szolgálatvezetője, *Papp Lajos* és még két százarral fedezik a század elvonulását és pisztollyal, karabéllyal az üldözők közé lőnek, ugyancsak jól dolgoznak a géppuskák is s az ellenség látható veszteséget szenvedve, kénytelen visszavonulni. A 6. század két embere lóról lebukva, a harc színhelyén maradt, a századszter pedig négy lándzsaszúrástól súlyosan megsebesült. A 6. század *Nahujowicét* elérve, a jobbszárny meghosszabbításában tűzharchoz lóról szállt.

A 6. század visszavonulása után az ellenség a *Mahellót* megszállotta és mintegy hatnyolc géppuskával, valamint tüzérségével különösen ezredünk vonalát vette élénk tűz alá. Géppuskásosztagunk föle telhetőleg viszonzta a tüzet, amikor azonban a levegőben lógó jobbszárnyunkat az átkarolás veszélye fenyegette, *Fráter* alezredes a hadosztály parancsára elrendelte a visszavonulást. Gyorsan lóra kapva, az ezred a *Nahujowice* és *Jasienica solna* közötti magaslatokra vonul vissza, melyeket *Fráter* alezredes az ellenállás folytatására kiszemelt. Ide érve, a hadosztályparancsnokság elrendeli, hogy a *Popiele*től keletre fekvő erdő szegélyére folytassuk a visszavonulást. Az orosz tüzérség lövedékeitől sűrűn kísérve érjük el kijelölt helyünket, itt találjuk a szintén visszavonuló 8. lovashadosztályt. Ennek parancsnoka, *Lehmann* altábornagy, hadosztályparancsnokunknak szemrehányást tesz, hogy miért nem tartottunk ki még tovább, de legalább is addig, amíg ő hadosztályával hátrább nem vonulhatott (ekkor már az ellenségtől legalább 3 km.-re volt és jóval előtünk érkezett oda), elrendeli *Apor* tábornoknak, hogy az erdő szélét addig tartsa, amíg dragonyos és ulánusaival elvonul. *Apor* tábornok ennek végrehajtására a 6. és 8. h.-h.-ezredet, valamint géppuskásosztagunkat rendeli ki. Állandó tüzérségi tűz alatt állva várjuk, amíg a 8. lovashadosztály utolsó százada is elmenetel és szabad nekünk is a *Popielenél* kijelölt új állásokba visszavonulni.

A 6. század, mely az ellenség megfigyelésére *Nahujowicénél* visszamaradt, egyik magaslati vonalról a másikra visszavonulva, követte az ezredet és megállapította, hogy rövid időre az elvonulásunk után a \triangle 389-es *Mahelló* magaslaton több — tüzérséggel is rendelkező — orosz lovasezred jelent meg, melyek ügétésben *Nahujowice* északi szegélye felé nyomultak elő. *Szánthó* százados megfigyeléséről szóbeli jelentését *Járvás* őrmesterrel küldötte el. *Járvás* a legrövidebb idő alatt a jelentést szóról szóra oly pontosan adta át a hadosztályparancsnokságnak, hogy ott nyomban dicséretben részesült, később pedig kitüntetésre terjesztetett fel. Ezen jelentés az ellenség ereje és összetételéről hadosztályparancsnokságunkat pontosan tájékoztatta és további elhatározására döntő befolyással bírt.

Szürkülni kezdett, amidőn *Popiele*hez értünk. Itt *Fráter* alezredes az ezredet a \triangle 412-es magaslat mögött a község szélén vonja össze, a 3. és 6. századot, továbbá a géppuskásosztagot pedig az ezred biztosítására a \triangle 412-re rendeli. A környező terepből messze kimagasló kúpról *Nahujowicén* túl is ellátva konstatáljuk, hogy az ellenség nem követ bennünket, hanem *Nahujowicénél* megállapodott. Járőröket küldünk ki az érintkezés felvételére, majd a biztosítás megerősítésére *Fráter* alezredes az 1. századot is rajvonalba rendeli. Mozgókonyháink elmaradtak, az ezred tehát étkezés nélkül tért — már amennyire a szabad táborban és a nyirkos földön lehetett — pihenőre. A 8. lovashadosztály egész *Popiele* falut magának foglalta le.

A popielei ütközet.

(Lásd 14. sz. vázlatot.)

Október 20. Virradatkor az ezred újra talpon van és elfogyasztja az éj folyamán beérkezett élelmet. Az éjjel leereszkedett sűrű köd hajnalhasadtával annyira erősbödik, hogy a rajvonalba hasaló huszár a szomszédját sem látja. Fokozottabb éberségre van tehát annál is inkább szükség, mert az este kiküldött járőröktől jelentés nem érkezett és tartani lehetett attól, hogy a jelentéshozó huszárok a ködben eltévedtek. A biztosító szolgálatot végző századok

tisztjei állandóan éberségre intve a huszárokat, járják a rajvonalat és újabb megfigyelőket tolnak előre. Reggeli szemleútján *Szaplonczay* százados összetalálkozik a 3. századnál a hasonló útban járó *Walther* önkéntessel. Utóbbi jelenti, hogy a ködben alakokat vélt mozogni, ugyancsak pillanatban mindketten tisztán hallják, amint egy fojtott hang nem messze fölük „*Na prawo! Na prawo!*” szólítással parancsol valamit, egy lövés is pukkan, mire az előbbi hang káromkodni kezd. Ez csak ellenség lehet, állapítják meg és *Szaplonczay* százados géppuskáinak tüzet vezényel. A már az este a völgyre beállított géppuskák azonnal teljes erővel löni kezdenek. Hogy lövéseik jók, bizonyítja a nemsokára hallható jajgatás, majd mind sűrűbben golyók süvitenek felénk. Ezek egyikétől találva *Tremmel Nándor* géppuskás-járőrvezető holtan rogy össze. A tűz az egész rajvonalon gyorsan továbbharapódzott és bár céltárgyat a sűrű ködtől nem látunk, mindenki teljes erőből tüzel. Egyszerre csak a jobbszárnyon *Szánthó* százados „*Tüzet szüntess!*” vezényszava hallatszik, mire a tűz gyengülni kezd. *Szaplonczay* százados *Szánthó*hoz szalad, akitől arról értesül, hogy a ködből azt kiabálják: „*Nem löni, magyarok vagyunk!*” *Szaplonczay* százados azonban, ki előbb személyesen is látott már egy ellenséges rajvonalat, észreveszi a csejt és elrendeli a tűz folytatását. Most már az orosz teljes erejéből viszonozza tüzünket, miután azonban völgyből felfelé lő, lövedékei magasan repülnek és veszteséget nem okoznak. Az ezred ezalatt lóra ül és a hadosztály után vonul, az utolsó század elvonulásával a géppuskák, azután a 3., 6. és 1. század szállnak sorrendben lóra. *Popiele* faluba érve, nagy kavarodásba kerülünk és a régen *Popielen* túl vélt ezredünket a falu közepén találjuk. *Fráter* alezredes nagy vitában van egy dragonyosezreddel. A dragonyos ezredünket mindenáron meg akarja állítani, mert — mint mondja ő — rohamra megy. *Fráter* alezredes kénytelen engedni, megállást parancsol, mire a dragonyosok a szabaddá vált úton — hátrafelé „*elrohamoznak.*” A cseh-roham lezajlása után, bár az ellenség a nyakunkon van és sűrűn kopognak a golyók körülötünk, mi is megindulunk és mint a hadosztály utóvédje, lépésben *Borislawon* át *Mrazniczára* vonulunk vissza. *Borislawnál* az 1. és 2. század *Roskoványi* őrnagy parancsnoksága alatt visszamarad és a város északi szegélyén lévő petroleumtartályok között áll fel; a 4. század, utászszakasz és géppuskás-osztag *Rakovszky László* százados vezetésével *Bania Kotowska* felé az út elzárására rendeltetik. A 8. lovashadosztály *Borislaw* mögött *Drohobycz* felé biztosító osztagokat küld ki. A *Bania Kotowska* irányába küldött 4. század és géppuskás-osztag által elfoglalt állásból kitűnően látni *Popielét* és *Nahujowicet*, valamint ellátni a délkeletre fekvő *Drohobyczig*. Megfigyelik, hogy *Popielénél* kb. 2 zászlóalj orosz gyalogság áll zárt tömegben, oly kiváló céltárgyat mutatva tűzérésünknak, hogy már jobbat kívánni sem lehet. *Rakovszky* százados ezen megfigyelésről *Lenk* főhadnaggyal azonnal jelentést küld a 8. lovashadosztály-parancsnokságnak és két ágyút kér. *Lenk* főhadnagy azonban eredménytelenül tér vissza.

Dél előtt 10 óra tájban az ellenséges tűzéréség tűz alá veszi *Borislaw* szélő házait, egy gránát az egyik petroleumtartályba csapódik be, mire az hatalmas lángoszloppal égni kezd. Déli 12 óra tájban *Drohobycz* felől erős gyalogsági oszlop közeledik *Borislaw* felé. Örömmel

Walther József önkéntes.

ismerjük fel benne saját csapatainkat, a már napok óta várt „*Fleischmann-népfelkelődandárt*“. Szép katonás rendben jönnek, elől a biztosító csapatok, megfelelő távolságra a föbbi. Már oly közel vannak, hogy a parancsnokokat is jól meg lehet különböztetni. Megállanak — pihenőt tartanak — egy negyedóra multával pedig ismét megindulnak, azonban nem előre, hanem vissza *Drohobycz* felé.

Az ellenség ezalatt úgy, ahogy délelőtt 10 órakor *Nahujowicenél* megfigyeltük, egy helyben állott és mindössze kisebb biztosító-osztagokat tolt előre. Érthetetlennek találtuk tehát a „*Fleischmann-dandár*“ visszafordulását.

Úgy látszik, a nagy általános helyzet mást kívánt és a 8. lovashadosztályhoz újból elküldött *Lenk* főhadnagy megint csak eredménytelenül tért vissza, hozva azonban most már a parancsot, hogy mint utóvéd, kövessük a visszavonuló 8. lovashadosztályt.

Este 7 óra tájban az ezred szétszórta kiküldött részei bevonultak a *W. H. Bukownál* álló ezredtörzshöz, ahol a korcsmától jobbra és balra húzódó erdős hegygerincet szállottuk meg. Géppuskák az ezred közepén a korcsmánál, hadosztálytörzs a korcsma épületében, a dandár és ezredtörzsek a rettenetes piszkos istállókban helyezkedtek el. Étkezés este 8 órakor. A létszámegegyeztetésnél kitént, hogy ezredünk hat halottat és 14 sebesültet veszített, négy fő pedig eltűnt. Ez a veszteség az éj folyamán hat koleragyanus megbetegedéssel szaporodott.

Dr. Takáts törzsorvos a sebesülteket és betegeket rekvirált kocsikon *Turkára* irányította.

Az éjjel beérkezett kémjelentésekből megtudtuk, hogy reggel a *Popielénél* meglepetés-szerűen végrehajtott támadást egy orosz gyalogzászlóalj intézte ellenünk, mely azonban oly nagy veszteséget szenvedett, hogy e napon már működésbe nem léphetett és egész nap sebesülteinek elszállításával, valamint halottainak eltemetésével volt elfoglalva. Ezen eredményből az oroszlátnéz géppuskás-osztagunkat illette, ezek hidegvérének volt köszönhető a reggeli rajtaütés meghiusulása. Itteni magatartásukért *Pentz Béla, Szánthó László, Cseresnyés Zoltán* és *Szaplonczay László* századosok kiténtetésre lettek előterjesztve.

A mrazniczai ütközet.

Október 21. Bár az éjjel zavartalanul telt el, az előttünk fekvő erdő, majd a reggel felé leszálló köd miatt megkívánt sűrű járőrmenetek, de különösen a csontig ható nyirkos hideg miatt pihenésről alig lehetett szó. Reggel 6 óra 30 perckor a visszavonulás folytatására kapunk parancsot, azonban kivitelre már sor nem kerül, mert a *Mrazniczánál* visszahagyott 7. honvédhuszárezredet a sűrű köd leple alatt előrenyomult ellenség megtámadja. Lélekzet-visszafojtva figyeljük az alattunk húzódó völgyben dúló harcot. Háromszor halljuk az oroszok „*Urrá!*“ ordítását, amint rohamra mennek. A sebesültek sűrűn érkeznek s a legtöbbnek szúrt sebe van, jeléül annak, hogy odalenn ember ember ellen harcol. Nem figyeltük a múltó percekét, de másfél óra telhetett el, amikor az utolsó „*Urrá!*“ ordítás után a puskák elhallgattak és megkezdődött a végső küzdelem. Szívdobogva vártuk annak kimenetelét, de sajnos, a harc reánk nézve balul ütött ki és a hetesek hősies ellenállás után visszavonultak. A hadosztályparancsnokság elérkezettnek látta ekkor az időt az általános visszavonulás elrendelésére, melynek fedezésére ezredünket azon parancsal hagyta vissza, hogy fél óra elteltével mi is kövessük. A fél óra elmúlt, de mert még mindig érkeztek *Mraznicza* felől sebesültek — *Fráter* alezredes az ezredet állásban hagyva, várakozott. Délelőtt 9 óra tájban az állásaink előtt kb. 3—400 lépésre húzódó erdő szegélyéről gyalogsági tüzet kapunk, mire a géppuskák egy-egy heveder föltény elfűzése után megkezdik a visszavonulást és *Schodnycán* át *Zarycére* követjük a hadosztályt. *Zarycet* délután 4 órakor elérve, a 8. honvédhuszárezred biztosítása alatt táborba szállunk. Megtett út 15 km.

Október 22. Reggel 6 órakor az I. osztály és a 6. század a 8. h.=h.=ezredhez csatlakozva megszállja a *Nadhranice* ○ 810-es magaslatot. Tüzérség és ennek fedezeteként kirendelt 5. századunk a ○ 665-ös magaslattól délre az úton; 4. század ○ 673-as magaslaton. Vezetékllovak mögöttünk a *Stryj* völgyében. (Lásd a 15. sz. vázlatot.)

A délelőtti folyamán orosz lovasság *Kropiwniknowy* felől három-négy izben próbál előre nyomulni, azonban géppuskáink jól irányzott tüze mindannyiszor visszahúzódnásra kényszeríti. A magas és az ellenség felé meredeken eső hegyeken elfoglalt állásaink a védelemre igen kedvező helyzetet nyújtottak és azt hittük, hogy itt ki fogunk tartani. Azonban csalódtunk, mert a beérkezett hírek szerint az ellenség elfoglalta az oldalunkban fekvő *Bysztricát*, nekünk tehát menni kellett. Délután 4 órakor *Lastowkára* vonultunk vissza, melyet este 7 órakor értünk el. *Rakovszky László* százados a 4. és 5. század, valamint a géppuskás-osztaggal, mint „előőrcsoport” a *Szczerbin* ○ 824-es magaslatra rendeltetett ki azzal a feladattal, hogy a hegyet megszállva, a *Bysztricára* vezető utat zárja el, az ezred többi része *Lastowkánál* biztosította a hadosztályt.

Rakovszky százados csoportja a koromsötétben csak lassan és nagy nehézségek között jutott előre. Átvergődve a *Stryj* folyón, egy régen elhagyott és csak fahordásra használt kocsiúton haladtak céljuk felé. Az utat leszakadt sziklaomladékok, vízmosságok jóformán járhatatlanná tették és a sötétben lovaik gyakran elbofoltak. A szakadékokba lezuhant lovak kiszabadításával rengeteg sok időt pocskoltunk el és különösen féltetni kellett a géppuskákat, nehogy azok a lezuhanó lóval együtt összezúzódjanak. *Rakovszky* százados belátva, hogy a géppuskák továbbvitele teljesen lehetetlen, *Hirkát* elérve, az osztagot visszahagyta azon paraccsal, hogy hajnalhasadáskor kövessék. Itt volt a hadosztálytörzs is. *Rakovszky* százados a 4. és 5. századdal éjjel 11 órakor érkezett fel a *Szczerbinre* és miután a vaksötétben tájékozódni nem lehetett, a tábori őrsöket csak találmra állította fel. Az éjszaka oly hideg volt, hogy az emberek egész éjjel fel-alá járkáltak, hogy meg ne fagyjanak.

Harcok Turka előtt.

Október 23. Reggel 8 óra 30 perckor felsőbb parancsra *Fráter* alezredes bevonta a *Stryj* északi partján a *Lastowkához* tartozó pár háznál főőrségen levő 1. és 2. századot és a *Lastowkától* délkeletre levő magaslatot szállta meg.

A *Rakovszky* százados csoportjának kiutalt szakasz, az előtte kilométerekre húzódó cserjés miatt, védelemre teljesen alkalmatlan volt; e miatt a *Bysztrica* felé vezető út megfigyelése sem volt lehetséges. *Rakovszky* százados tehát saját felelősségére az egész csoportot *Swidnik* község keleti szegélyére vonta vissza és ott védelemre berendezkedett. Délelőtt 10 óra tájban a bal szomszédcsoport (*Cseresnyés* százados) egyik tábori őrsé jelenté, hogy nagyobb ellenséges lovascsoport közeledik és *Swidnik* északnyugati szegélyét már majdnem elérte.

„Ezen jelentésre, nehogy csoportom a hadosztálytól elvágassék”, — írja *Rakovszky* százados — „csoportomat *Lastowkára* vontam vissza. Csak itt derült ki, hogy az ellenségnek nézett csapat a visszavonuló 8. lovashadosztály volt.”

Délelőtt 11 óra tájban a mögöttünk váratlanul megjelenő két gyalog menetzászlóalj általános lelkesedést okoz. A két vadonatújonnal felszerelt zászlóaljat *Nyárády* főhadnagy vezeti és szép rendben felfejlődve, megszállják a *Stryj* északi partján velünk egy magaságban levő dombokat, két század pedig megerősíti állásainkat. Még be sem fejeződik a felvonulás, amikor váratlanul megszólal az ellenséges tüzérség. (Lásd a 16. sz. vázlatot.)

A tüzérségi belövés után az orosz komoly munkához látott és ugyancsak „döngette” állásaink környékét, különösen pedig a folytonosan izgó-mozgó gyalogosokat, akik nekivetközve, —

mint otthon tanulták — mindenáron lövészállást akartak a sziklás talajba vágni. Vigyázat-lanságukkal elárulták az állások vonalát, mire a náluk tartózkodó Jóny ezredes beszűntette a nagy előkészületeket. Éppen ideje volt, mert alig helyezkedtek el újonc bajtársaink, az orosz gyalogság is működni kezdett és kisebb, majd nagyobb csoportokban megkezdte az előnyomulást. Ebből természetesen csatározás fejlődött ki, mely mindkét részről tűzéréség által támogatva, körülbelül délután 1 óráig tartott. Ekkor a hadosztályparancsnokság kivonta ezredünket és az egész vonal biztosítását a gyalogságnak adta át. Visszamentünk *Jasionka masiowára*, hova mozgókonyháink elibénk jöttek és megkezdték az ételek kiosztását. Az ebéd elfogyasztására azonban időnk nem jutott, mert a hadosztályparancsnokság elrendeli a *Jasionka* völgyétől keletre húzódó magaslat azonnali megszállását. Az történt ugyanis, hogy a visszahagyott gyalogságot az orosz első lökése felborította és szétszórta, mire fejtellenül menekülve rohantak vissza a *Stryj* völgyében *Isajera* vezető úton. Gyorsan feltehető a dombokra! Az ezred a *Stryj* déli partján a *Magura* hegy tövében a legrövidebb idő alatt állást foglal és a géppuskák támogatásával visszaveti az előreszaladt orosz osztagokat. Feladatunk ebben az állásban addig kitartani, amíg mindkét lovashadosztály (8. lovas-h.o. is itt táborozott) a *Stryj* folyón átkel és elvonul. Ez az átkelés és elvonulás a rendelkezésre álló egyetlen gázlón csak egyenkint — libasorban — hajtható végre és egy örökkévalóságig tart, pedig az orosz mindnagyobb erővel lép fel velünk szemben. Ezredünk az erősödő tűzben mindjárt az első fél órában 8—10 sebesültet veszít. Az állásokat körülbelül másfél óráig tartjuk, amikor mi is parancsot kapunk a visszavonulásra és századonként, illetve szakaszonként elhagyhatjuk helyünket. Először a 6., 4., 5. század és a géppuskás-osztag ül lóra, az I. osztály azonban *Roskoványi* őrnagy parancsnoksága alatt, mert nem kapja meg a visszavonulási parancsot, állásában marad. Ezt az ezredparancsnokság csak *Isajera* érkezve veszi észre. Innen kellett lovasküldöncöt küldeni éreftük, és nagy volt az aggodalmunk, hogy valami baj éri őket. Egy óra múlva azonban szerencsésen az I. osztály is minden veszteség nélkül visszaérkezett. Ez a tévedés az ezred fegyelmességéről és kötelességtudásáról tett újabb tanubizonyosságot. A kis csapat annak dacára, hogy mindenkit visszavonulni látott, a sokszoros túlerőben levő ellenséggel szemben helyén maradt, mert annak elhagyására parancsot nem kapott.

Este 7 óra volt, amikor az *Isajetól* délkeletre fekvő mocsaras réten az ezred szabad táborát ütött. E napi veszteségünk egy halott és nyolc sebesült.

Október 24. Reggel 6 órakor csontig átfázva, jórészt át is nedvesedve a nyirkos rét kigöngyölésétől és lovainkat visszahagyva, a tegnap elhagyott vonalba nyomulunk ismét előre. Lovait csak a géppuskásosztág viszi magával. A *Stryj* folyón a \odot 523-as pontnál kelünk át és felkapaszkodunk a *Magura* \odot 864-es magaslatra, mely az ezrednek védelemre utaltatott ki. Az összeszedett és újra rendezett gyalogsággal egy úton haladunk. Az út meredek és a huszároknak ugyancsak nagy erőfeszítést jelent. Bár hűvös őszi reggel van — csorog mindenkiről az izzadság. A jókedv azonban nem hagyja el a huszárt soha, akinek valami kiváltságos érzéke van a humor iránt. Egész úton a mellettünk haladó gyalogsággal évődnek és persze a tegnapi eset képezi tréfáik tárgyát.

Jó másfélórás kapaszkodás után elérjük a *Magura* \odot 864-es kúpot. Velünk jön báró *Apor* tábornok a hadosztálytörzs egy részével, ki a *Magurán* tartott megbeszélés után ezredünket a *Studena Góra* \triangle 972-es hegycsúcs megszállására jelöli ki, a *Magurát* és *zwichonkai* szakaszt pedig a gyalogság, a 7. és 8. h.-h.-ezred szállja meg, a *Stryj* folyótól északra fekvő magaslatok biztosítása pedig a 8. és az éj folyamán beérkezett 1. lovashadosztálynak jut feladatul. (Lásd 17. sz. vázlatot.)

Az eddig követett erdei út a *Maguránál* véget ér a *Studena Gorára*, tehát torony iránt az őserdőn kell átvergődni. Ilyen helyen még huszár nem járt és legfeljebb *Háry János*

kalandjaiban olvashatnánk ehhez hasonlót. Az ezred elé táruló őserdő a keresztbedőlt óriási szálfáktól járhatatlan volt. Az utászszakaszt kellett előrerendelni, hogy fejsze és fűrész segítségével az előttünk tornyosuló akadályokat eltávolítsa. Egyenkint szakadozva, hosszú kigyóként nyomultunk be az erdőbe és lépésről lépésre tudtunk csak előrehaladni. A géppuskásosztag, mely lovait is magával hozta, az utászok minden igyekezete dacára sem volt képes tovább jutni és kénytelen volt a völgybe leereszkedni, hogy a térkép szerint ott jelzett úton igyekezzen az ezred után.

A *Maguráról* reggel 9 óra tájban elindult ezred a nem egész 4 km.-nyire fekvő *Studena Gorát* délután 2 óra 30 perckor éri el. A *Studena Gorán* az ezred felveszi az érintkezést a jobboldalában álló 7. közös huszárezreddel (○ 859). Mindenki teljesen ki van merülve és megkönnyebbülten lélezkzik fel, amikor a számára kijelölt helyen a puha, mohos pázsiton elnyújtózhatnak.

„Néma csend vesz körül bennünket“, — jegyzi fel az ezrednapló — „ellenségnek egyelőre nyoma sincs. *Rakovszky László* századost, kinek ma születésnapja van, dacára a különös körülményeknek, mindnyájan szívből ünnepeljük.“

Este 9 óráig maradunk állásban a nélkül, hogy ellenségnek hírért hallanánk. Ekkor a vett parancs értelmében az ezred *Mielnicznére* megy vissza. A koromsötét éjszakában azonban utat téveszt és *Fráter* alezredes az út és hadosztályparancsnokság felkutatására kénytelen járőrököt kiküldeni. Menetünket csak éjjel 11 órakor folytattuk és az eső által megrongált úton vaksötétben szakadékokon, térdig érő vízen=sáron vergődve keresztül, *Zwierzycizét* érintve reggel 6 órakor pihenésnélküli menet után érjük el *Mielnicznét*.

Mint fentebb említettük, a géppuskás-osztag a *Magura* elhagyása után csakmar kénytelen volt az ezredtől elválni és a völgybe leereszkedve próbálni meg a *Studena Gora* elérését.

„A völgyet csakhamar elértük“ — jegyezte fel a géppuskásosztag naplója — „és itt egy elég jókarban levő utat találtunk. Kissé megpihelve megindulunk rajta a hegytető felé. Alig megyünk azonban párszáz métert, egy leszakadt hídhoz érünk. Több méter mély szakadék látong előttünk, amelyen sem átjutni, sem azt megkerülni nem lehet. Vissza kell fordulni. Biztosított menetben óvatosan haladunk a völgy kijáratára felé, ahonnan erős harc zaja hallatszik hozzánk. Elérve a völgy nyílását, közvetlen előttünk folyik a *Stryj*, melynek szakadékos partján csak egyenkint tudunk leereszkedni. Abban a pillanatban azonban, amidőn az éllovasok a folyóba gázolnak, észrevesz bennünket az ellenséges tüzéség és főmegesen eláraszt srappellel és gránátokkal. Oly pontosan be van löve, hogy a nagy céltárgyat mutató géppuskás-osztaggal a kibontakozást megkockáztatni nem lehet. Már egyes lovasokra is ütegösszűtöket ad, ezenkívül pedig, ha a folyón szerencsésen át is jutnánk, többszáz métert kellene teljesen fedetlen terepen megtenni; innen is vissza kell tehát fordulnunk és most az *Isaje* felé eső erdős gerincen át próbálunk szabadulni az egérfogóból. Nagynehezen felvergődünk a meredek gerincre, ahol azonban újabb völgy és újabb hegy következik. Előlről kezdjük a küszködést, a lovakat tolni=húzni kell, de végre mégis csak feljutunk a főgerincre. Itt megtaláljuk a *Studena Gora* felé mutató utat, melyen rövid pihenő után vadregényes erdőktől kísérvé megindulunk. Velünk van a segélyhely is, *dr. Takáts* törzsorvos és *dr. Molnár Viktor* segédorvossal. Körülbelül egy órát haladhattunk a csodaszép pázsitos úton, amikor egyszerre elvész az út és bozótos, sűrű erdő áll előttünk. Ismét vissza kell fordulni. Visszafelé menve, találkozunk *Bíró László* főhadnaggal, a 19. lovasdandár parancsértisztségével, aki hasonlóképen, mint mi, eltévedt és reggel óta keresi *Dohonál* ulánusezredes csoportját. Most minden reményt feladva, felhagyunk a hasztalan bolyongással és elhatározzuk, hogy az est beálltát megvárva, ismét a *Stryj* völgye felé fogunk próbálni *Turkára* jutni. Addig is pihenünk. Már alkonyult, amikor egy felénk közeledő sötét csoportot vettünk észre. Természetesen ellenségnek véltük, amint az is bennünket annak nézett és percekig állottunk farkasszemet nézve egymással, amíg végre egy sasszemű huszár felismeri bennük a *Bíró* főhadnagy által keresett ulánusokat. *Dohonál* ezredessel egyesülve folytatjuk útunkat, mint terveztük, a *Stryj* völgye felé. Az erdő szélén este 9 óra tájban egy magányos parasztviskóra bukkanunk és annak tulajdonosa 50 koronáért hajlandó bennünket a gázlón át a *turkai* műútra vezetni. Azonnal elindulunk s a meredek hegyoldalon leereszkedünk a vízhez, ahol vezetőnket nyeregbe emelve átkelünk a folyón. Az ulánusok kénytelenek gyalog gázolni a kötésen felül érő vizet, *Dohonál* ezredes és *Bíró* főhadnagy pedig egy-egy géppuskás málháslóra kapaszkodnak fel. Baj nélkül átérve a tulsó partra, a nem messze előttünk fekvő műúton lódobogást hallunk és lámpák fényét látjuk imbolyogni. Örömmel sietünk ebbe az irányba, de az előre küldött éllovasok hirtelen megállanak, majd egyikük óvatosan visszajön és jelenti, hogy az úton egy orosz lovasosztag menetel. Amennyire lehet, zajtalanul vissza-

fordulunk és a vasúti föltésre kapaszkodunk fel azzal a szándékkal, hogy ennek irányát követve, az alagúton át jussunk be *Turkára*. Szerencsésen átjutunk az alagúton, itt azonban a csak talpfákból álló vasúti híd tárul elénk. A gerendák között tenyérszerű hézag van, fáradt lovainkkal nem merjük tehát az átkelést megpróbálni. A teendők felett tanácskozva, reményvesztetten állunk a híd előtt, amikor egyszerre fegyverropogást hallunk és golyók süvítenek el fejünk felett. Most már nem habozunk tovább, sarkantyúba kapjuk lovainkat és átrepülünk a hídon a nélkül, hogy egy ló is megbotlott volna . . .“

„Éjjel 12 órakor elérjük *Turkát*, ahol a IV. hadtestparancsnokságot már útrakészen találjuk. Evakuálják a várost.“

Október 25. Az ezred *Mielniczenet* leírhatatlan fáradalmak után reggel 6 órakor éri el. Az út nehézségét jellemzi, hogy *Bossányi-Havass Tibor* főhadnagy — mint ezt a jó kedélyét még most is megtartó ezredparancsnokunk hitelesen megszámlálta — 14-szer zuhant árokba. A századok 30%-a a kimerüléstől és éhségtől az úton kidőlt és elmaradt. Dél is

Sarkady Gy. fhdgy. felv.

Lipcsey szds. különítménye Rozlucz felé lovagol, 1914 okt. 20.

elmúlt, amikor még mindig szállingóztak az elmaradottak, hozván a hírt, hogy nagyon sokan egyáltalában nem tudnak továbbjönni és segítséget kérnek. *Fráter* alezredes kocsikat rekviráltat a faluban és azokat pár sebesültvivővel az elmaradott betegek összeszedésére küldi. Jellemző, hogy ez a különítmény csak a 6. századtól 13 teljesen menetképtelen embert szállított be. Ezeket, amennyire lehetett, ápolás alá vettük és a délután 1 órakor elindul ezredet kocsikon követték. *Mielniczen* találkoztunk ismét lovainkkal.

A *Turkán* éjjelező géppuskás-osztag parancsnoka: *Szaplonczay* százados reggel jelentkezett *Terstyánszky* lovassági tábornok hadtestparancsnoknál, aki elrendeli, hogy az osztag legénységéből egy járőrt állítson össze és a helyzet felderítése végett a *Magura* hegyre küldje vissza. Az ekként össze-

állított 16 lovasból álló járőr *Horváth Antal* hadnagy parancsnoksága alatt indult el veszélyes, de főleg fáradtságos útjára. Karabélyuk nem lévén, csak pisztollyal voltak felszerelve.

Az ezred délután 2–3 óra között áthalad *Turkán*, ahol a géppuskás-osztag csatlakozik. Itt átadja a hadtestegészségügyi intézetnek menetképtelen embereit, valamint a megbetegedett *Fördös Vilmos* századost és *Jeszenszky Imre* hadnagyot.

Este 7 órakor bevonulunk *Wolczera*, ahol ember és ló végre megpihenhet és kellő táplálékban részesül.

Október 26. Reggel 5 órakor a *Wolcze* 568-as templomnál a *Rozlucz* felé vezető úton gyülekezünk. Az 5. század *Lipcsey Márton* százados parancsnoksága alatt mint hírszerző különítmény *Rozluczra* azonnal elindul. *Schandler Géza* százados és gróf *Zichy István* önkéntes megbetegedtek és *Wolczen* visszahagyatnak. Az ezred reggel 7 órakor indul. II. osztály elővéd, irány: *Berczek-Ripianyn* át *Babina*, ahol a 8. lovashadosztállyal találkozunk. A hadosztályparancsnokság *Babináról* újabb felderítőosztagokat küld ki, amely után menünket *Wycziowra* folytatjuk, hová este 7 órakor érkezve, szabad táborba szállunk. A tábo-

rozás azonban nem tart sokáig, mert azon hírre, hogy *Mlynynél* a bécsi népfelkelőket megverték, este 9 órakor az egész hadosztály ismét lóra ül és *Lanyra* vonul vissza; 6. század *Wicziow* keleti szegélyén marad és tábori őrsökkel biztosítja magát. A *Rozluczra* küldött 5. század *Lany* bevonult az ezredhez.

Harcok Wycziow körül.

Október 27. Reggel 6 órakor az ezred, mint önálló oszlop, *Wycziowra* nyomul előre, ahol a kapott parancs szerint megszállja a környező magaslatokat. 4. század és géppuskásosztag *Jaworniska* \triangle 797-es magaslatot; 2., 3. század ettől északkeletre a \bigcirc 726-os felé húzódó hegyhátat; 5. század a \triangle 755-ös *Dzial* magaslatot szállja meg, 1. és 6. század pedig tartalék *Wicziow* északkeleti kijáratánál. A 8. honvédhuszárezred a *Wrch Orowy* északnyugati harmadát szállotta meg, 6. és 7. h.-h.-ezred mögötte hadosztálytartalék. Az ellenség a *Wrch Orowy* hegyháton a \bigcirc 695-ös pont körül van beásva. (Lásd 18. sz. vázlatot.)

A *Jaworniska* \triangle 797-es magaslatról nagyszerű kilátás nyílik és messze be lehet látni az ellenség mögé. A géppuskáknak kitűnő kilövése van, amit a nap folyamán, valahányszor az ellenség előrenyomulni próbált, igen jól ki is használnak és az orosz mindannyiszor fedezékeibe visszahúzódnak kényszerítik. A tüzérség mindkét részről egész nap élénk tevékenységet fejt ki, az ellenség különösen a 8. honvédhuszárezred vonalát lövi. *Szaploneczay* százados a *Jaworniska* csúcsáról a megfigyeltet óránként jelenti, aminek folytán járőrök kiküldése teljesen feleslegessé vált. *Szánthó* százados volt az egyetlen, aki az ellenséges állások kipuhatolására *Hanczkó Illés* szakaszvezetőt egy járőrrel kiküldötte, mely igen szépen és bátran végrehajtott előnyomulással az ellenséget 300 lépésig megközelítette.

A szürkület beálltával az ezred a *Wrch Orowy* \bigcirc 762-es magassági pontnál vonatott össze és ennek meredek oldalában éjjelezett. Miután a mozgókonyhák előrejönni nem tudtak, *Péchy Aladár* százados gt. málháslovakon szalonnát és kenyeret küldött előre, a lovak pedig tartalékzabot fogyasztottak.

Október 28. Igen hideg és szeles éjszaka után megdermedve virradtunk meg. Hajnalban egy huszár a 4. századtól kolerában megbetegszik és 4 órakor meghal. Reggel 5 órakor azon feladattal, hogy a *Wrch Orowy* és *Mlyn* ellen megindítandó gyalogsági támadást támogassuk, a tegnapi helyzetet foglaljuk el. Dél előtt 9 óra tájban a *Babináról* érkezett gyalogság igen szép és lendületes támadást intéz a *Wrch Orowy* \bigcirc 695-ös pontjánál beásott ellenség ellen, melyet 4–500 lépésre megközelít. Az orosz tüzérség állandóan és igen serényen dolgozik. A *Jaworniskáról* pontosan megállapíthatjuk, hogy mindössze 4 ágyú működik, ezek azonban annyit lönek, hogy három ütegnek is becsületére válna.

Déltájban újabb gyalogsági osztagok érkeznek be s ezek átveszik ezredünk állásait, mi pedig *Wicziowon* gyülekezünk. Erősen kimerült és a sok nélkülözéstől legyengült legénységünk mindjárt beérkezésünk után rumos teát, este pedig jól elkészített meleg ételt kap. Az ezredben általános a bél- és gyomorhurut, de fenyegetőleg fellép ismét a kolera. A nap folyamán a hadosztályban két halálos kimenetelű koleraeset fordult elő.

Ciróf *Zichy István* hadiönkéntes.

A megbetegedett *dr. Bardio László* főtörzsorvos — hadosztályorvosfőnök — helyettesítésére *dr. Takáts* törzsorvos a hadosztálytörzshöz vezényeltetett.

Október 29. Kora reggel megindul az általános gyalogsági támadás *Mlyny* és *Tysowica* felé. Az 5. lovashadosztály a támadó gyalogság mögött harcalakzatot vesz fel, ezredünk első harcvonalban, kettős oszlopban élével a \odot 600-as ponttal egymagasságban a *Wrch Orowy* hegyháton.

Reggel 6 órakor az 1. és 3. lovas géppuskásosztag egy géppuskásosztályba egyesítve, *Szaplonczay László* százados parancsnoksága alatt a \odot 695-ös ponton harcban álló gyalogság rendelkezésére bocsáttatik. (*Weimelka* vkt. alezredes.) Az 1. géppuskás-osztagot *Rády József* főhadnagy, a 3. géppuskás-osztagot *Göbel* főhadnagy (6. h.=h.=e.) vezeti. A két géppuskás-osztag délután 2 óráig állandó tűzérési tűzben kitartóan harcol és a gyalogsági parancsnok teljes megelégedésére segíti elő a támadást, mely alatt többször alkalma nyílik oldalozó tűzzel szétszórni az előretörő orosz századokat. Délután 2 órakor az 1. géppuskás-osztagnak kifogy az olaja, lőszer és miután pótlás nincs, kénytelen visszavonulni. A 3. géppuskás-osztag még délután 3 óráig állásban marad, ekkor azonban egy becsapódó gránát két géppuskáját harcképtelenné teszi, megsebesít 6 embert, valamint halálra sebzi *Göbel* főhadnagyot. Az orosz ellenállása azonban már meg van törve és még naplemente előtt megkezdí az általános visszavonulást. Gyalogságunk igen sok foglyot ejtett, a *Jaworniskára* felvontatott 2 ágyúnk pedig különösen hatásosan működött közre.

Az est beálltával elcsendesedett a harc és ezredünk *Wycziowra* vonult éjjelezni.

Október 30. Azon kellemes hírre ébredünk, hogy az ellenség ellenállása teljesen meg van törve és *Stari Sambor* felé visszavonul. A hadosztályparancsnokság méltányolva az ezrednek napok óta pihenés nélküli szolgálatait, a *Wycziow* északkeleti részében álló ezredünket a 8. lovashadosztály általános tartalékaul rendeli ki, az erősen megtépázott két géppuskás-osztagot pedig *Szaplonczay* százados által *Wycziowon* retabliroztatja. A két osztagból 3–3 géppuskával két új osztagot állítanak fel, valamint eltemetik *Göbel* főhadnagyot.

Délután 5 óra tájban az oroszról megtisztított *Tysowicára* vonulunk éjjelezni. A II. osztálytörzs a paplakban egy súlyosan sebesült orosz altisztet talált, akit *dr. Domokos* segédorvos-helyettes vett kezelés alá. A falu minden egyes házában sok orosz gyalogsági fegyvert és lőszert találtunk.

A 6. századnál három huszár kolerás tünetek közt megbetegedett, két ló pedig a kimerüléstől elhullott. A századok fele gyengélkedő és különösen a kolera elharapódzására alkalmas béllhurutban szenved.

Október 31. Reggel 6 órakor a hadosztály *Tysowicától* délre a \odot 626-os ponton készülségi állást vesz, ahonnan délelőtt 11 órakor a 23. honvédlovasdandár *Luzek Gornyra*, a 19. honvédlovasdandár és vele ezredünk pedig *Strizylkire* menetel. *Strizylkin* megállapodva, a visszavonuló ellenség után járőröket küldünk ki és táborba szállunk. A járőrök este számos fogollyal tértek vissza. Egy járőrünk a többek között elfogott egy orosz tábornoki kocsit. A tábornok poggyászában egy igen értékes térképet találtunk. Ezen az oroszok által elért vonal *Miskolc* és *Nyiregyházáig* volt berajzolva, *Tokaj* feltűnő vastagon nyomva és többször aláhúzva.

November.

A *Dél-Lengyelországból* és a *San* mögé visszavonuló német, magyar és osztrák csapatokat az oroszok csak lassan követték és mintegy 45 hadtestnyi erőt vonva össze, a *Kárpátoktól* egész *Kelet-Poroszországig* terjedő általános támadást készítettek elő.

A 10. orosz hadsereg (8–9 hadtest, — *Siewers* tábornok) *Kelet-Poroszország* határán *Schirwindtől* *Johannisburgig*, az 1. hadsereg (*Rennenkampf* tábornok) a *Wisztula* mindkét

partján — *Mlawa* és *Thorn* irányába ; a 2., 5., 4., és a 3. hadsereg — összesen 25 hadtest — a *Wisztula* és *Krakó*, a 2. hadsereg *Lodzon* át nyugati irányban *Kalis*, három hadsereg pedig általános nyugati iránnyal *Czenstochau—Krakó* és a *Dunajecz* nyugati partja felé nyomult előre, valamint nagy erők állottak a *San* mentén is támadásra készen. *Bukovina* és a *Kárpátok* északkeleti és keleti lejtői ellen ugyancsak hatalmas ellenséges erők léptek fel, melyek állandó és váltakozó szerencsével folyó harcokban a *Bukovinát* védő *Pflanzer-Baltin* lovassági tábornok hadseregét, valamint az ehhez északkeletre csatlakozó 3. (*Boroevics*) hadsereget mindenáron a hegyek közé akarták beszorítani.

Ebben a veszedelmes helyzetben a központi hatalmak minden igyekezte csak az orosz támadás megtörésére irányulhatott, amit dacára a többszörös túlerőnek, csakis támadólag lehetett megoldani. Haditervük szerint a *Kelet-Poroszsország* és *Kelet-Galiciában* álló szárnyait védekezésre utasították, a döntést pedig a *Wisztula*ívbén és a *Krakótól* keletre előnyomuló orosz főerőkkel szemben keresték.*

Ezen hadműveletek ezredünket közelebről nem érintik.

A kárpáti arcvonal, ahol ezredünk november és december hó folyamán állott, miután a döntés nem itt kerestetett, mellékcsatátérré vált ugyan, azonban az ott kifejtett szívós és hősiesség védelem természetesen hozzájárult az általános eredményhez. Sajnos, sikerült az orosz túlerőnek *Magyarország* határait több helyen átlépve, a *Kárpátok* gerincét és némely helyeken annak déli lejtőit is elérni, de ezen helyi eredményeket seholsem tudták kimélyíteni és a magyar-osztrák csapatok önfeláldozásán minden kísérletük megtörtött.

Hadosztályunk november hó elején a IV. hadtest kötelékében *Turka* körül, majd *Ung* megye északi részén, később a 3. (*Boroevics*) hadsereg jobbszárnyán *Zemplén* és *Sáros* megyékben lefolyt harcokban tevékenykedett, ahol kisebb harcokon kívül főleg a felderítésből vette ki részét. December hóban a visszavonuló orosz hadsereg üldözése és felderítése jut ezredünknek feladatul, amely útunkat újra *Galiciába* vezeti és *Rymanow*, *Klimkóvkánál* hevesebb harcokat eredményez ; az év utolsó napjaiban, midőn a lengyelországi nagy harcok befejeztével az oroszok felszabaduló erőkkel a kárpáti arcvonalon ismét támadásba mennek át — kénytelenek voltunk állandó harcok között újra magyar területre visszavonulni.

Harcok Stari Sambornál.

November 1. Délután 2 óráig *Strizylkin* megeresztett hevederrel állunk. 1 óra 30 perckor a mozgókonyhák és zaboskocsik éppen beérkeznek, amikor a 19. lovasdandárparancsnokság nyergelést és lóraülést rendel el és 2 órakor már *Stari Sambor* felé ügetünk. Menet közben tudjuk meg a nagy sietség okát és pedig azt, hogy az orosz *Stari Sambort* kiürítette és a hadosztálynak a visszavonulókat kell üldözni. Ezredünk elővéd. Erős ütemben megállás nélkül ügetünk át *Luzek Gornyn*, majd *Busowiskon* ; érintjük *Spas* keleti szegélyét és éppen a *Dnyeszterhíd* előtti éles kanyarodóban vagyunk, amikor egymásután két nehéz gránát csapódik be közvetlen közelünkben, utána pedig srappell- és gránátésó szakad ránk. A gránátok az előttünk haladó tűzértségben tesznek nagyobb kárt, mi azonban nem szenvedünk veszteséget, mert a ○ 500-as magaslat majdnem falmeredek oldalához lapulunk. Mi itt, a hadosztály többi ezrede pedig *Spasban* csendben várjuk a sötétség beálltát, hogy láthatatlanul elpárologjunk.

Kényelmetlen helyzetünkben, nehogy meglepetés érjen, *Fráter* alezredes a 3. századot és utászszakaszt lóról szállítja és velük *Terszow* északi szegélyét megszállatja. A sötétség beálltával megkerüljük a ○ 500-as magaslatot és *Terszowon* át a *Lenina* patak völgyébe

* Oberst Karl Egli : Zwei Jahre Weltkrieg 1914–1916.

húzódunk be, ahol teljes készenlétben és menetoszlopban állva, az úton töltjük az éjszakát. Az itt levő gyalogsági tisztektől halljuk, hogy bár ők hetek óta állásban és harcban vannak, egyáltalában nem észlelték, hogy az orosz erős állásait el akarná hagyni, sőt minden jel arra mutat, hogy erősebbek, mint mi. Igen csodálkoztak, hogy a hadosztály üldözés végett jött előre.

A magaslatokon tábori őrsőkkel biztosítottuk magunkat. Este 8 órakor a 8. h.-h.-ezred és a kerékpárosszáhad *Fráter* alezredes parancsnoksága alá rendeltetett.

November 2. Reggel 5 órakor a II. osztály megszállja a \odot 548-tól keletre húzódó elhagyott orosz fedezékeket. Fél 6. század tartalék közvetlen az út felett. Az I. osztály a II. osztály vezetéklóvaival a *Lenina* völgy \odot 403-as magassági pontjáig húzódik vissza, ahonnan délután 5 órakor reggeli álláspontjára megy ismét előre. Az orosz tüzérség nehéz- és tábori gránáttal egész napon át sűrűn lövi a II. osztály állásait, valamint a *Lenina*-völgyet, ahol több ütegünk van állásban. A gyalogság is egész napon át szakadatlanul harcol, minket

Rudnyánszky F. fhdgy. felv.

Dr. Domokos Irrák tart. segédorvos Lenk Béla főhadnagyot kolera ellen beoltja. Lenina-völgy, 1914 november 2.

azonban ez nem érint még, mert mögötte felvételi állást alkotunk. Úgy látszik, nem mi fogunk üldözni, hanem nekünk kell attól tartanunk, mert kémhírek szerint *Stari Sambor* környékén erre a célra nagyobb orosz lovas-ság vonatott össze. Nehéz harcok után gyalogságunknak sikerült estére némi tért nyerni. Este 10 órakor a II. osztályt a 8. honvéd-huszárezred egy osztálya váltotta fel.

Még a délután folyamán hallottuk, hogy hadosztályparancsnokunkat: báró *Apor* altábornagyot reggel ágyában szélhűtés érte és eszméletlenül találták.

A hadosztályparancsnokságot ideiglenesen *Jóny László* ezredes vette át.

November 3. A \odot 548-tól keletre húzódó gerincet reggel 5 órakor a 8. h.-h.-e., ezredünk I. osztálya és *Horváth Antal* hadnagy parancsnoksága alatt két géppuska újra megszállja. A vezetéklóvak, a II. osztály és az utászszakasz, továbbá két géppuska, *Lenina wk.*-ig megy vissza. E nap teljesen a tegnaphoz hasonlóan múlt el; a gyalogság harcolt, mindkét tüzérség szorgalmasan tüzelt, mi pedig álltunk és vártunk. Délután folyamán az északi szárnyon fel lépett erősebb orosz nyomás hatása alatt átcsoportosítás vált szükségessé, minek folytán felsőbb parancsra 4 órakor mi is visszavonultunk. Utunk az erős tüzérségi tűz alatt álló *Terszowon* vezetett keresztül, veszteségeket elkerülendő, meg kellett tehát a \odot 500-as magaslatot nyugatra kerülnünk, ahol az erdő által fedve a keskeny, de meredek hegyhátán át lovainkat gyalog vezetve *Spasra*, onnan pedig *Strizylkire* meneteltünk. Megtett út 20 km.

Dr. Takáts törzsorvos feljegyzése szerint a hadosztálytörzsnél *Keresztes Arthur* vkt. százados és *Pikler* tart. főhadnagy koleraiban megbetegedtek, nálunk pedig ugyancsak kolera-gyanús tünetek között megbetegszik *Szaplonczay László* százados.

November 4. Reggel 8 órakor utazómenet *Turkára*, hová délután 2 óra 30 perckor érkezünk. *Szaplonczay* századost, kit erős hányinger és görcsök gyötörnek, *dr. Takáts* törzsorvos kocsin előre küldi *Turkára*, ahonnan még aznap az ungvári kolerabarakba szállíttatott. A géppuskásosztagparancsnokságot *Rády József* főhadnagy vette át.

Az ezred *Turkán* szabad táborban tölti az éjszakát, ami bár hideg, de ma legalább nem nyirkos. *Turka* tele van kolarabeteggel, a kolerakórház udvarán százával fekszenek a temetetlen hullák. Vonatunk este 6 órakor érkezett be. Megtett út 15 kilométer.

November 5. Indulás reggel 8 órakor *Butelka Wz.-re*, beérkezés déli 12 órakor. Helységi tábor. Étkelés délután 4 órakor.

Megtett út 25 km. A 6. század egy lova kimerültségtől elhullott.

November 6. Utazómenet *Fenyvesvölgyre*, hova reggel 9 órakor elindulva, délután 3 órakor érkezünk. Ismét *Magyarországon* vagyunk tehát, de már sokkal jobban megtépve, mint első alkalommal. Az ezred legnagyobb része beteg, másik része a kimerültségtől alig áll a lábán, szegény, sokat próbált lovaink csont és bőrré vannak lesoványodva és nagyjából csak lépésben bírnak menni, ennek dacára naponta erős menetben van részük. Ma is a teljesítmény 30 km., nem csoda, ha naponta 5–6 ló a kimerültségtől elhull.

Fenyvesvölgy októberi átvonulásunk alatt is piszkos volt, de hogy most milyen, arról embernek fogalma nincs. Az egész községet szemétdombhoz lehet hasonlítani, mely igazi eldorádója a fertőző bacillusoknak. Az egész falu tele van vonatjároművel, úgyhogy ezredünknek már hely nem is jut és a községtől délre ütünk tábor. *Rády* főhadnagy itt vérhasban megbetegszik, — a géppuskás század parancsnokságát *Horváth Antal* hadnagy veszi át.

November 7. Utazómenet. Indulás reggel 8 órakor *Kisberezsnára*. Beérkezés délután 2 órakor. Megtett út 37 km. A fisztikar a kolostorban szállásol el. Délután egészségügyi anyag- és kötszerfelvételezés. Az a hír terjed el, hogy a hadosztály *Ungvár* környékére megy vissza retablirozni.

November 8. Az éjjel beérkezett hadosztályeligazítás szerint a súlyosan beteg és menetképtelen lovak *Kisberezsnán* visszahagyandók, a hadosztály menetképes része pedig *Fenyvesvölgyre* rendeltetik vissza és ott báró *Karg* altábornagy rendelkezésére bocsáttatik.

A lovak kiválasztása után délelőtt 9 óra 30 perckor indulunk és délután 3 órakor clérjük *Fenyvesvölgyet*.

Szabad tábor. Idő hűvös.

Megtett út 37 kilométer! (Tegnap 37 kilométer ide, ma 37 kilométer vissza = 74 kilométer!!)

Schmidt Frigyes százados.

Kitüntetései: 3. oszt. k. é.-k. hdm. és kardokkal, bronz k. é.-é. kardokkal, bronz k. é.-é. piros szalagon és a Károly-csapatereszt. Résztvett, mint az 1. honv.-lovas-géppuskásosztag parancsnoka az 1914 aug. 17–18-án vívott gorodoki és satanowi harcokban. Utóbbiban lovával felbukva, súlyos zúzódásokkal kórházba került, majd Budapesten a pétészadnál a géppuskás-legénység kiképzését vette át. 1914. év végén a Kárpátokban vonult be ismét az ezredhez, ahol rövid idő múlva megbetegedett és ismét kórházba ment, majd a pétészadhoz osztott be. Innen 1916. év elején a 11. honv. lovashadosztályhoz vonult be ismét hateréi szolgálatra, melynek kötelékében még ugyanez év június havában orosz fogságba került. Majd 7 évi fogság után, mely alatt Szibéria minden nyomórival megismerkedett, Moszkvában a kommunisták által több hónapon át földalatti börtönben, mint tús fogva tartatott és kiütéses ifjuszon is átment, 1923. évben került ismét haza.

A kárpáti téli harcok.

November 9. Az éj folyamán beérkezett újabb parancs a hadosztályt a 3. hadsereg hadtápparancsnoksága alá rendeli, ennek intézkedése alapján utazómenet *Ugarra*. Indulás reggel 9 órakor, érkezés délután 4 órakor. Megtett út 44 km. Helységi tábor.

November 10. Reggel 6 óra 30 perckor indulás *Cirókabélára*. Utazómenet. Étkezés délután 1 órakor. Helységi tábor. Megtett út 36 km. — Délután a hadosztályparancsnokság összes ezred-, osztály- és alosztályparancsnokaival *Szinnán* a gróf *Dégenfeld*-kastélyban megbeszélést tart.

November 11. Indulás reggel *Telekházára*. Utazómenet. Érkezés délután 1 órakor. Kényelmes helységi tábor. Megtett út 39 kilométer.

November 12. *Telekházán* pihenő. Vasalás, ruházat és lőszerelvény rendbehozása.

November 13. Mint tegnap. Az esti hadosztályeligazítás holnapra ismét menetet jelez.

Erre való tekintettel a 6. század kénytelen hat újabb menetképtelen lovat a községi előjáróságnak átadni.

November 14. Reggel 6 órakor indulás. Utazómenet *Tapolymogyorósra*. Beérkezés délután 2 órakor. A helység vonatrészek által teljesen el van foglalva, úgyhogy, dacára az esős időnek, lovaink legnagyobb része a szabadban áll. Megtett út 32 km.

Az ezred ütközeti létszáma: 290 lovas!

Dr. Takáts főzrsorvos, aki eddig a hadosztálytörzsnél teljesített szolgálatot, bevonul az ezredhez; a megbetegedett *dr. Molnár Viktor* segédorvos elutazik.

November 15. Utazómenet *Krucsó* és *Herhelyre*. Indulás reggel 6 órakor. Menetvonal: *Remenye — Mikeháza — Girált — Nyirjes — Lász — Margonya — Krucsó*, hol az ezredtörzs és az I. osztály fog éjjelezni. II. osztály *Herhelyen*. Az ezredtörzs *Krucson* az újonnan épült, de még nem használt ragálykórházban szállásol el. Megtett út 34 km.

November 16. Indulás reggel 6 óra 30 perckor. Utazómenet *Magyarraszlavicán* át *Szekcső-*

aljára. Érkezés délután 1 órakor. Helységi tábor. Megtett út 32 km. Egész nap esett az eső és igen hideg északi szél fújt. A hegyekben már mindenütt hó van. *Magyarraszlavicán* az ezred újabb 29 menetképtelen lovat ad le. Ütközeti létszám: 230 lovas. A létszám, dacára a békemeneteknek, napról napra fogy.

November 17. Ütközeti menet. Indulás reggel 6 óra 30 perckor. Irány: *Bártfa — Zboró — Ozenna*. Elővéd az utászszakasz. *Ozennát* délután 1 órakor érjük el. Ismét átlépjük a határt és *Galiciában* vagyunk. Az utálatos és piszkos ruthén falu tele van a IX. hadtest vonatával, miattuk beszállásolni nem tudunk és kénytelenek vagyunk a jeges-havas eső dacára a szabadban táborozni. Alvásról szó sem lehet, az egész ezred hatalmas tüzek mellett ébren tölti az éjszakát. Ezredparancsnokunk, *Fráter Jenő* alezredes nevenapja. Megtett út 37 km.

November 18. Eligazítás szerint *Zborón* át *Bártfára* megyünk vissza. A hadosztály feladata észak és északnyugat felé felderíteni és a kárpáti hadsereg (3.) balszárnyát biztosítani.

Nógrádi István tart. főhadnagy.

1914. évben több sikeres járőrlovaglást végzett. *Kitüntetései:*
I. oszt. ezüst vitézségi érem és a Károly-csapatkereszt.

Indulás reggel 7 óra 45 perckor, beérkezés *Bártfára* délután 4 órakor. Helységi tábor. A 6. századtól este 6 órakor 15 lovas járőrbe megy.

November 19. *Bártfán* pihenünk. A századok sietve patkolnak, hogy a lovakat menetképesse tegyék. Útközletlétszám: 222 lovas és 2 géppuska. *Sándor László* főhadnagy, *Vay Gyula* tartalékos hadnagy, *Bertényi István* zászlós és *Nógrádi István* hadapród járőrbe mennek. A géppuskás-osztag *Horváth* hadnagy parancsnoksága alatt *Kurótól* északra a *tilici* nyeregben a gyalogságnál (21. Lw.=gy.=e. III. zlj.) állásba megy. *Bártfa* lakossága között nagy a nyugtalanság, sokan menekülnek *Eperjes* és *Kassa* felé.

November 20. *Lipcsey Márton* százados az 5. századdal, mint hírszerző különítmény *Gorlicze* irányában kirendeltetik. Ezenkívül az ezredparancsnokság több kisebb járőrt küld az ellenség felé. A 6. századtól 18-án kiküldött járőr bevonul. Egész nap csendes havazás.

November 21. Délelőtt beérkezik *Prónay Sándor* százados vezetése alatt egy 192 lovasból álló menetszázad. Vele jön *Schmidt Frigyes* százados, több alantos fiszt és hadapród. A menetszázaddal fogatékainkat, úgy ahogy, pótoljuk. *Prónay Sándor* százados *Roskoványi* őrnagy betegsége tartamára átveszi az I. oszt. parancsnokságát, *Schmidt Frigyes* százados pedig a géppuskás-osztag parancsnokságával bizatik meg. Délután *Péchy Aladár* százados gt. kiosztja a *Budapestről* érkezett meleg ruhákat. A pótlás beolvasztásával útközletlétszámunk 411 lovas és 4 géppuskára emelkedett. *Nógrádi István* hadapród 20 lovassal járőrbe megy.

November 22. *Bártfáról* reggel 8 órakor indulva az ezred *Kuróra* menetel, hol felváltjuk a 7. h.=h.=ezredet. *Fráter* alezredes az itt levő 1 gyalogzászlóalj és 2 ágyúból álló csoport felett is átveszi a parancsnokságot. *Horváth* hadnagy az ezen zlj.=nál levő gp.=okkal bevonul. Délután 2 órakor *Illésy Ferenc* főhadnagy egy erős járőrrel *Neusandec* felé küldetik ki. Járőrbe mennek még a délután folyamán *Sándor László* főhadnagy és *Baghy László* zászlós, a 4. lovashadosztállyal az összeköttetés felvételére pedig *gróf Nemes Sándor* tart. hadnagy. A felgyógyult *dr. Domokos Irnák* tart. segédorvos bevonult az ezredhez.

November 23. Miután a járőrök az ellenséges behatás miatt *Mochnaczkán* túljutni nem tudtak, reggel 8 órakor *Cseresnyés Zoltán* százados a 2. és 3. századdal erőszakos felderítés céljából *Neusandec* felé kirendeltetik. Délután a szomszédos csoporttal való összeköttetés felvételére *Fráter* alezredes egy kisebb járőrrel *Miskolczy József* tart. hadnagyot rendel ki. A 6. század tegnap kiküldött járőre este 7 órakor bevonult. Délután északi irányból hosszabb ideig tartó ágyuzás volt hallható.

November 24. *Cseresnyés* százados különítménye még délben sem ad életjelet magáról, mire *Apáthy László* főhadnagyot *Fráter* alezredes *Szby* irányában a különítmény felkutatására egy járőrrel kirendeli. Délután végre egy járőr jelenti, hogy a különítmény elérte *Neu-*

Bertényi István zászlós, hadnagy és főhadnagy.

A kardos ezüst és bronz katonai érdemérem és a II. oszt. ezüst vitézségi érem tulajdonosa. A harcterre mint önkéntes vonult. 1914-ben, mint járőrparancsnok különösen kivált, s mint ilyen az első közt lett vitézségi érccmel kitüntetve. 1915 júliusában megbetegedvén, a budapesti lovas-géppuskás tanfolyamba osztatott be, melynek elvégzése után, 1915 decemberében ismét a harcterre vonult, ahol mint géppuskás-szakaszparancsnok működött 1916 aug. 5-ig, midőn betegen hazakerült. 1917 márciusában mint az ezred 2. géppuskás-századának parancsnoka működik ismét 1918 áprilisáig, midőn hivatalból a váci gp. tanfolyamba oktatóul berendeltetett.

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy. felv.

Hírszerző járőrök munkában a Laborca partján.

éjjel 10 órakor és koromsötétben érkezünk meg. A falu tele van vonattal és csak hosszas veszekedés után szorulnak annyira össze, hogy nekünk is jusson valami kevés hely. A higany erősen a fagypontra alá süllyedt, lovaink nagy része fedél nélkül van. Megtett út 67 km.

November 27. Reggel 9 órakor *Szánthó* százados a 6. századdal hírszerző-különítménybe, *Sándor László* főhadnagy és *Miskolczy József* tart. hadnagy járőrbe mennek, az ezred pedig további parancsra vár. Dél előtt 11 óra 15 perckor a hadosztály telefonparancsára nyergelés, délután 1 órakor érkezett újabb parancsra pedig *Jakabvölgyére* mentelünk

sandecet és ott erős ellenséges csoportot talált. A *Kurón* levő századok zártrendű gyakorlatot tartanak.

November 25. Dél előtt 10 órakor beérkezik a 8. h.=h.=ezred és felváltja ezredünket, amely *Bártfára* megy vissza. Ide délután 2 órakor érkezünk és a régi körletben szállásolunk el. Este azt halljuk, hogy a *Mezőlaborcánál* betört orosz erők megszállották *Homonnát*.

November 26. Az éjjel beérkezett parancs szerint reggel 7 órakor a hadosztály *Bártfa* északi kijáratánál gyűlekezik. Itt délig várunk, mert a IX. hadtest, melynek eddig alá voltunk rendelve, a hadseregparancsnokságtól nála való meghagyásunkat kérte, viszont reánk a jobbszárnyon a VII. hadtest és *Krautwald* tábornok csoportja közötti hézag betöltésére okvetlenül szükség van. Végre megérkezett a válasz azzal, hogy visszahagyva a 6. h.=h.=ezredet, a hadosztály *Sztropkó* környékére menteljen. Újunk *Alsópojánka*, *Alsó- és Felsővízközön*, *Sztropkón* át *Minyevágásra* vezet, hová

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy. felvételei.

Kérdősködés.

Hírszerző járőrök munkában.

A Laborca partján.

és ott az északi és déli magaslatokat biztosítjuk. Érkezés *Jakabvölgyre* délután 4 órakor; ütközet=létszám: 339 lovas és 4 géppuska. Az elől említett hírszerző-különítmény az alábbi parancsot kapta (lásd 19. sz. vázlatot):

„Homonnától északra a *Laborca* völgyében ellenséges erők észleltek. Saját hadosztályunk *Sztropkón*, ezredünk *Minyevágáson*. A 6. század *Borosnyán*, *Köves-Oroszvágáson* át *Jánosvölgyre* lovalgal és a *Lyubiska* patak és *Laborca* folyó összömlésétől északra *Izbugyaradványig* derít fel, valamint felveszi az érintkezést a *Homonna* környékén levő 1. lovashadosztállyal.

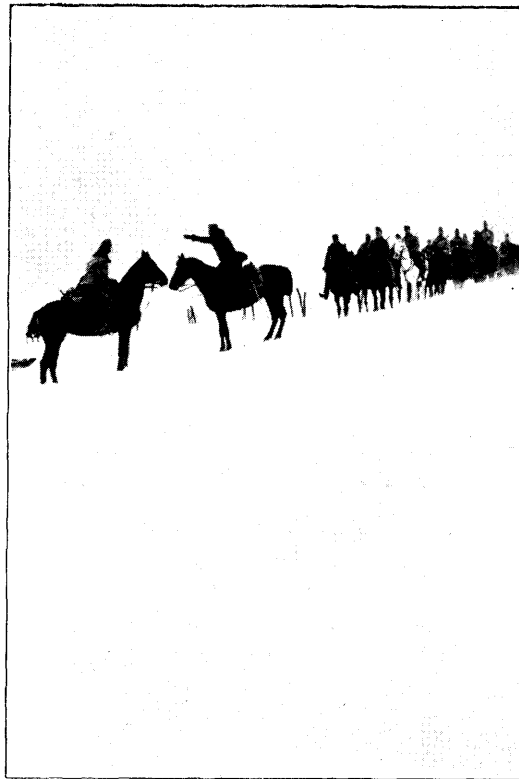
Szánthó László százados feladata megoldására *Minyevágásról* négy hírszerző járőrt igazított el. És pedig:

„1. számú hírszerző járőr: Parancsnok: *Zilahy-Kiss Lajos* önkéntes-örmmester 10 lovassal. Menetvonal: *Minyevágása-Kelcse-Kisterebes-Lengyeltelep-Nagydomása-Jeszenőc*, ahol négy lovasból álló levélküldőncállomást állít fel. *Jeszenőc* elérésekor nemleges jelentés is küldendő. Feladata: *Görzö-Homonna* irányában levő 1. lovashadosztállyal az érintkezést felvenni és megállapítani, hogy *Homonnán* van-e ellenség;“

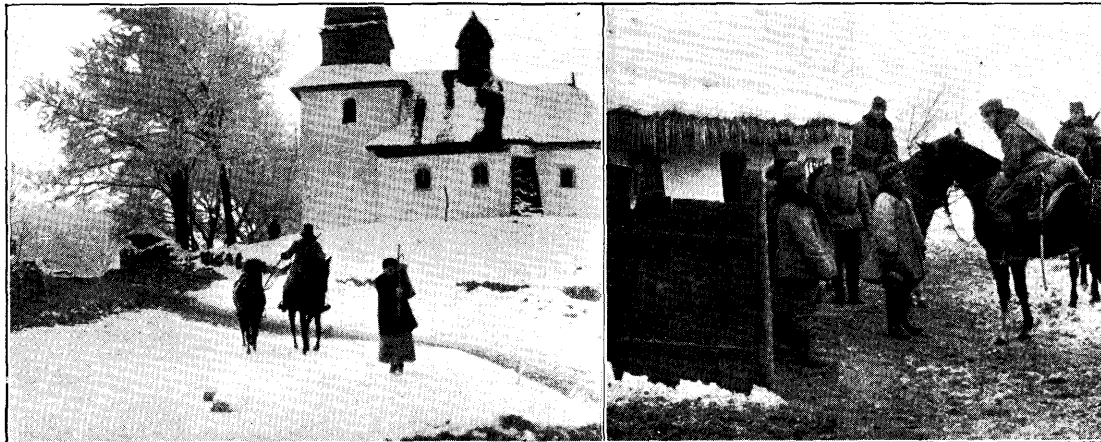
„2. számú hírszerző járőr: Parancsnok: *Hirsch György* főhadnagy 10 lovassal. Menetvonala: mint az 1. számú járőrnél *Jeszenőcig*, onnan a *Lyubiska* és *Laborca* torkolatáig. Feladata: megállapítani, hogy a *Laborca* folyó völgyét ellenséges erők átlépték-e már;“

„3. számú hírszerző járőr: Parancsnok: *Márkus Ignác* tizedes 10 lovassal. Menetvonala: a *Lyubiska* és *Laborca* folyó egyesülése, innen tovább *Tótalmádtól* dél-nyugatra fekvő útkeresztezésig. Feladata: mint a 2. számú hírszerző járőrnek;“

„4. számú hírszerző járőr: Parancsnok: *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagy 10 lovassal. Menetvonala: *Oroszvágásig* mint a különítményé, onnan tovább *Izbugyaradványig*. *Oroszvágásról* nemleges jelentés is küldendő. Feladata: mint a 2. számú hírszerző járőrnek;“

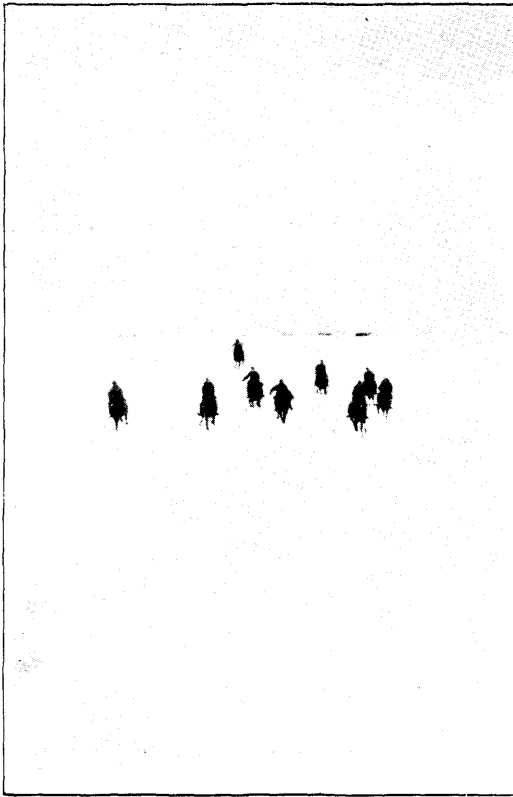

Dr. Kollarits J. tart.fhdgy. felv. Lipcsey szds. századával hírszerző-különítménybe indul 1914 november 20-án.

A gazdátlan paripa. Hírszerző járőrök munkában.

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy. felvételei. A „csujes“ vallatása.

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy. felv.
Előnyomuló hírszerző járőr.

„Ha a járőrök más parancsot nem kapnak, úgy november 30-án délután négy óráig figyelőállásban maradnak és azután bevonulnak.“

Az elgazítás befejeztével a járőrök délelőtt 9 óra 30 perckor, a különítmény pedig délelőtt 10 órakor ellovagoltak.

A különítmény vonalát követve látjuk, hogy az délelőtt 11 órakor *Borosnyát*, délután egy órakor *Jakabvölgyét*, két órakor pedig *Oroszvágást* éri el. A rossz út miatt utóbbi útszakaszt lépésben, néhol lóról szállva gyalog teszi meg. *Oroszvágáson* rövid pihenő, mely után 2 óra 30 perckor *Szánthó* százados egy altisztet 4 huszárral a *jeszenőci* levélküldőncállomás felkeresésére küld ki, valamint továbbindulása előtt jelentést küld a hadosztályparancsnokságnak. Továbblovagolva, a különítmény délután öt órakor eléri *Alsóvirányost*, ahonnan újabb jelentést küld. Délután 7 óra 5 perckor itt veszi *Szánthó* százados *Rudnyánszky* főhadnagy, este nyolc órakor pedig *Zilahy-Kiss* önkéntes első jelentését. 8 óra 10 perckor a *jeszenőci* levélküldőncállomáshoz küldött összekötő járőr visszaérkezik és jelenti, hogy a hadosztályparancsnokság *Borosnyán*, a 7. h.-h.-ezred pedig *Oroszvágáson* fog éjjelczeni és holnap *Homonna* irányában fog a hadosztály előnyomulni. *Szánthó*

százados ennek következtében értesíti a *jeszenőci* levélküldőncállomást, hogy a beérkező jelentéseket ne *Sztropkóra*, hanem *Jánosvölgy—Alsóvirányoson* át *Oroszvágás*, illetve *Borosnyára* továbbítsa. A különítmény *Alsóvirányoson* éjjelczett.

Sándor László főhadnagy hírszerző járőrének feladata volt *Izbugyaradványba* lovagolni és megállapítani, hogy az út *Borosnya—Köves—Jakabvölgye—Oroszvágás—Oroszkánya—Alsóvirányoson* át és közvetlen *Homonnaolykától* délre a lovasság és tüzérség által járható-e. Jelentés sürgősen és közvetlenül a hadosztályparancsnokságnak *Sztropkóra* volt küldendő. Egyúttal meg kellett állapítani azt is, hogy a *Laborcavölgyben* vezető út *Izbugyaradványnál* az ellenségtől mentes-e még. A járőr *Izbugyaradvány* elérése után bevonulásra utasított.

Miskolczy József tartalékos hadnagy járőrének feladata volt *Csicsvaalja—Hegedűsfalván* át az 1. lovashadosztályparancsnokságot felkeresni, annak helyzetjelentését átadni és az ő hasonló jelentésüket átvéve, a hadosztályparancsnoksághoz *Sztropkóra* bevonulni.

Rudnyánszky főhadnagy e napon *Oroszkányától* kb. 2000 lépésre északra délután 4 óra 30 perckor kelt jelentésében a következők foglaltak:

„*Homonnaolyka* kb. egy század ellenséges gyalogság által van megszállva. Lakosság bemondása szerint *Izbugyaradványon* kb. 2–3000 főnyi ellenséges gyalogság géppuskákkal. Saját 14. cs. és kir. huszárezredbeli század *Rubón* volt ellenség elől *Oroszpetrócra* vonult vissza. Átadó: *Csöke Miklós* huszár.“

November 28. Az ezred reggel 9 órakor *Jakabvölgyéről* indulva, *Oroszvágáson* át *Oroszkányára* menetel. Az út oly rossz és fagyos, hogy az egészet gyalog, a lovakat vezetve tettük meg. *Oroszvágáson* bevonul az ezredhez beosztott *Rakovszky Jenő* 4. h.-h.-

ezredbeli százados és átveszi az 1. század parancsnokságát. *Oroszkányát* délután 3 órakor értük el.

Felderítőosztagaink megállapították, hogy *Homonnaolykán* beásott orosz gyalogság van, *Gödrösolyka*, *Izbugyaradvány* és *Laborcmezőn* pedig nagyobb ellenséges erők táboroznak.

A hadosztályparancsnokság a ló nélkül maradt huszárokat néhány nap előtt egy gyalogosztalba egyesítette, ennek jut most feladatul a 502-es magaslatról, ezredünknek pedig *Oroszkányára* irányából a *Homonnaolyka* és *Gödrösolykán* levő ellenséget felderíteni és megtámadni; egy dragonyosvezred felderítésül a *Laborcvölgyet* kapja, a 8. h. h. ezrednek végül az a feladata, hogy *Oroszvágásnál* czecket a műveleteket biztosítsa.

Ezredünk *Oroszkányát* a délutáni órákban éri el s felderítés végett *Gödrös-* és *Homonnaolykára* járőröket küld ki. A járőrök az ellenséges tűz miatt előrejutni nem tudnak, egycsülnék s tűzharccal erőszakolják ki feladatuk megoldását és megállapítják az orosz rajvonat helyzetét.

A dragonyosvezred *Oroszkányán* szállásolt el és minden helyet magának foglalt le, mi pedig a községtől nyugatra, a szabadban ütöttünk tábert. A tábertől északra és délre fekvő magaslatokra tábori őrsöket állítottunk, az előttünk laktáborozó dragonyosvezredre való tekintettel pedig az éjszakát szigorú készültségben töltöttük.

A rossz út miatt mozgókonyháink nem tudtak előrejutni, miért is *Fráter* alezredes egy 10 lovashól álló járőrrel zsákokban konzervet hozat a vonattól. *Apáthy László* főhadnagy megbetegedett. Menetteljesítményünk 10 km.

Szánthó százados különítménye e napon *Jánosvölgye* és *Alsóvirányos* között az *Olyka* pataktól nyugatra figyelőállást foglalt s magát *Alsócsernye* irányában járőrökkel biztosította. A század naplója szerint kiküldött hírszerző járőreitől sűrűn érkeztek a nap folyamán jelentések, melyeket *Szánthó* százados a hadosztályparancsnoksághoz továbbított.

November 29. *Oroszkányára*. Reggel 6 órakor az ezredből alakított két gyalogszázad és két géppuska *Prónay* százados parancsnoksága alatt meglepetésszerűleg megtámadja a *Sztropkó-*

mezőtelegdi *Miskolczy József* tart. főhadnagy
Kisütetése: bronz k. é.é. kardokkal és a Károly-csapatkereszt. 1914. évben főbb sikeres járőrlovaglást végzett.

Előnyomuló hírszerző járőrök.

Dr. Kollarits J. tart. hídgy. felvételei.

olykán lévő ellenséget, azt rendetlenségbe hozza és visszaszorítja. Az ellenség a *Homonna-olykától* keletre lévő és drótakadállyal védett, előkészített állásokban foglal ismét állást, melyet *Prónay* százados 100–150 lépésre megközelít ugyan, azonban a rendelkezésre álló csekély erővel elfoglalni nem tud. Órákig folyik a veszteségteljes és többször megismételt támadás, mígnem az oroszok erősítéseket kapnak és rajvonalkunk szárnyait átkarolással fenyegetik. *Prónay* százados erre *Oroszkányától* északkeletre fekvő magaslatokra vonul vissza, ahol rajvonalba fejlődve este 7 óráig marad, miután azonban az ellenség nem támad, visszahagyva a megfelelő biztosítást, éjjelzés céljából *Oroszkányára* vonul be. Ide érkezik később az 1. lovashadosztály 7. és 12. közös huszárczredével *Petteáni báró* tábornok, aki — bár czredünknek holnapra más feladata van — felettünk is átveszi a rendelkezés jogát. (Lásd 20. sz. vázlatot.)

Sztropkóolyka ellen intézett támadás alkalmával gróf *Nemes Nándor* tart. hadnagy súlyos haslövénnyel megsebesült és reménytelen állapotban a *Borosnyán* levő hadosztálycsezredügyi intézethez szállítatott.

Dr. Kovách A. tart. hdgy. felv.

Egy pótlás tisztikara utazás közben, 1914 nov. 21-én. *Szilágyi G. hdgy.*, *Novák önk.*, *Prónay S. szds.*, *Schmidt F. szds.*, *Katona E. t. zls.*, *Földváry F. t. hdgy.* és *dr. Domokos J. s.-orv.-h.*

Szánthó százados hírszerző különítménye e napon *Jánosvölgye* és *Alsóvirányos* között az *Olyka* patak nyugati partján volt figyelőállásban. Innen a nap folyamán több jelentést továbbít a hadosztály- és czredparancsnoksághoz, valamint délután 3 óra 30 perckor a *homonna-laborcmezői* útvonalon álló *Krautwald* tábornok csoportjával is felveszi az érintkezést. Sajnos, a jelentések szövege hiányzik, pedig igen érdekes lett volna úgy a különítmény, mint járőreinknek kiváló felderítését megörökíteni. Működésük az

általános helyzet tisztázásához hatásosan járult hozzá. *Rudnyánszky* főhadnagy e napról kelt 4. számú jelentésében fudatja:

„*Izbugyaradványi* úton kb. egy üteg ellenséges füzérség és 30 kocsi, mögötte kb. egy kozákeczred délelőtt 11 óra 50 perckor ügetésben észak felé menetel. Az oszlop éle *Izbugyaradvány* északi szegélyével van egy magasságban. A községtől északkeletre kb. 200 lépésre fekvő dombon mintegy 3 századnyi ellenséges gyalogság most ássa be magát. Átadó: *Suhajda* huszár.“

November 30. *Petteáni* tábornok parancsára az ezred lóról szállva (110 karabély és két géppuska) és *Lipcsey Márton* százados vezetésével a 7. és 12. közös huszárczrednek balszárnyához csatlakozva, reggel 7 óra 30 perckor *Homonnaolyka* és *Gödörösolyka* ellen támadást intéz. E támadás sikerrel jár és az ellenség *Izbugyaradvány—Ökrösbér* vonalába vonul vissza. Délután 2 órakor jól végzett munka után *Petteáni* tábornok ezredünket újra a hadosztály rendelkezésére bocsátja és *Lipcsey* százados bevonul *Oroszkányára*, hová e közben a 8. h.-h.-

ezred is beérkezett. Igen hideg van, dermesztő északi szél fúj, a hőmérő 5° R-t mutat a fagypont alatt. Mozgókonyhák elmaradtak, az ezred kénytelen a 7. közös huszárezredtől kérni élelmet, mely készséggel átengedi a megfelelő konzervmennyiséget.

Gróf Nemes Nándor tart. hadnagy a tegnapi harcban szenvedett súlyos sebc következtében a reggeli órákban *Borosnyán* hősi halált halt.

December.

December 1. Az 1. és 8. honvédszázad reggel 8 órakor ismét az 1. lovashadosztály rendelkezésére bocsátva, ennek parancsára *Homonnaolykára* menetel, itt lóról száll és *Rakovszky László* százados parancsnoksága alatt megszállja a falutól keletre fekvő magaslatokat.

Homonnaolyka az ellenség gyors visszavonulásának képét mutatja. Mindenütt elszórt fegyverek, töltény, igen sok telefonhuzal és mindenféle felszerelési cikk hever szanaszét. Bármily gyors is volt kivonulásuk, amit lehetett feldúltak és kiraboltak. Teljesen kirabolva találjuk a *Matolay*-kúriát, amelyben pedig valószínűleg egy orosz ezredparancsnokság tanyázott. Az elfoglalt rajvonalban délután 1 óráig maradunk, azután lóra ülve, *Oroszkányára* megyünk vissza. Itt kellemes meglepetésként meleg étellel várnak az utóbbi napokban ritkán látott mozgókonyhák. *Szánthó* százados különítményével az esti órákban bevonult.

Dicséretes munkát végzett a reggel korán *Krautwald* tábornok csoportjához egy járőrrel összeköttetésül kirendelt *Vancsó Béla* tart. zászlós, aki menetcélját igen rövid idő alatt elérve, délelőtt 10 óra 30 perckor *Laborberről* az összeköttetés felvételét, valamint azt is jelenti, hogy *Krautwald* tábornok 11 órakor *Hegyescsaba* irányában támadni fog. A jelentést igen rövid idő alatt *Hirner* huszár kézbesítette a hadosztályparancsnokságnak. Délután 5 órakor beérkezett *Vancsó* zászlósnak *Rátkay* huszárral küldött újabb jelentése, mely szerint a *Krautwald*-csoport éle bevonult *Hegyescsabára*. Utóbbi jelentéshez *Vancsó* zászlós az oroszok által *Hegyescsabán* visszahagyott kiáltványok egy példányát is csatolta, melyben az oroszok bennünket magyarokat biztos győzelmükre figyelmeztetnek és a monarchia cserbenhagyására szólítanak fel. E kiáltványban az 1848/49. évi szabadságharcunkban tanúsított szereplésüket tévedésnek minősítik és a jövőre a magyaroknak függetlenségét és szabadságát ígérik.

December 2. A *Homonnánál* megvert ellenség a határ felé általános visszavonulásban van. Az üldőzésben mi is részt veszünk s reggel 9 órakor *Sztropkóolykára* menetelünk, ahol laktáborba szállunk. Az ezredtörzs és a fiszti étkezde a paplakban szállásol el. A II. osztály *Repejő* és *Variháza* irányában több hírszerző járőrt küld ki. Az ezred *Homonnaolykánál* tanúsított magatartása clismérésül 10 drb ezüst vitézségi érmet kapott. Az első kitüntetés!

Zilahy-Kiss Lajos szkv. főhadnagy.

Kitüntetései: 1. oszt. ezüst vitézségi érem, Károly-csapatereszt és a sebesülési érem. Mozgósításkor mint önkéntes az 1. h.h.-ezredhez vonult be és résztvett a Bártfa-Homonna körüli harcokban. 1914 dec. 6-án Homonnaolykánál súlyosan megsebesült. Felgyógyulása után a távírótanfolyamba vezényeltett, majd főhadnaggyá nevezetett ki és mint az 1. népf.-század távírófiszje ismét a harctérre ment.

Hirsch György főhadnagy.

1914 december 4-én Jöbbses községnél (Zemplén megye) mint hírszerző-járőrparancsnok lovával felbukott és orosz hadifogságba esett. Innen 1918 május 1-én harmadszori kísérlet után sikerült megszöknie és hazatérnie.

Sajnos, csak 10 drb érkezett, ami a sok érdemes huszár jutalmazására édeskevés. *Fráter* alezredes ezredparancsnoknak nagy fejtörést okoz azok kiosztása, mert sok az érdemes ember. A kitéüntetettek neveit az ezrednapló nem jegyezte fel, de remélhetőleg idők folytán pótolni lehet majd ezen nevezetes nap adatait. *Dr. Takáts* törzsorvos feljegyzése szerint a kitéüntetettek között volt *Katona Ernő* hadapród is.

Péchy százados gt. az I. osztálynál, *Tiba Béla* főhadnagy gt. a II. osztálynál zsoldfizetést és dohánykiosztást tartottak, valamint kiegészítették a tartalék élelemadagot.

Szánthó százados, ki már napok óta gyengélkedik, kórházba megy.

A szorgalmasan működő *Vancsó* zászlós *P. Nagy* huszár által küldött jelentésében tudatja, hogy a *Krautwald*-csoport megszállta a *Hegyescsaba* és *Alsócsébényt* környező magaslatokat, az ellenség pedig *Roskócz—Csabaháza* irányába vonult vissza. (Lásd 21. sz. vázlatot.)

December 3. A tegnap megkezdett felderítést ma folytatjuk. Az ezredparancsnokság ismét több hírszerző járőrt küld ki, melyek megállapítják, hogy

Dr. Kovách A. tart. hdgy. fel

A gyalogsztag útbán Homonnaalyka felé 1914 nov. 28-án. Balról a 3-ik *Katona Ernő* t. zls., a 6-ik *Blazek Tibor* zls.

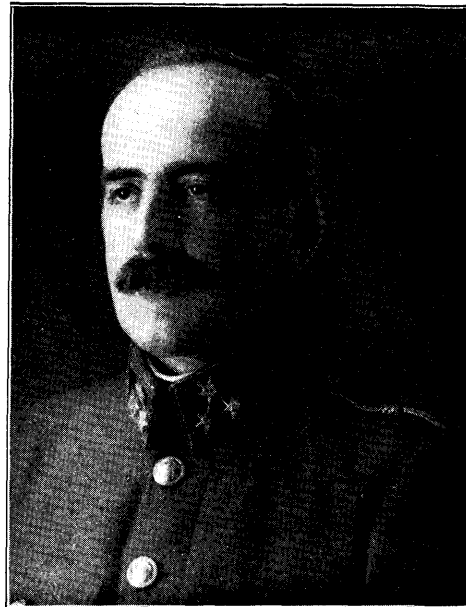
az ellenség északi irányba nagyobb erőket tolt el. Hadosztályparancsnokság *Homonnaolykán* tartózkodik, ezredparancsnokság *Sztropkóolykán*. Mindkét helyet a gyalogosztág és géppuskásaink biztosítják.

Vancsó zászlós jelentése szerint reggel 8 órakor *Krautwald* tábornok csoportjának balszárnya *Felsőcsebénytől* nyugatra a \triangle 480-as magaslatig, közepre *Felsőcsebényig* jutott előre, viszont fölc keletre *Kornhaber* tábornok csoportja a *Viravavölgyben Kertésztelepet* érte el. A jelentés átadója *Pap Kálmán* huszár. Délután 2 órakor újabb jelentése arról ad hírt, hogy az orosz a *Szent Bazil* zárdánál ellen-támadásba ment át és erős tüzéségi tüzet kezdett. E jelentést *P. Nagy* huszár üggetés és vágatában igen nehéz terepen a legrövidebb idő alatt átadta.

December 4. Arra a hírc, hogy *Repejő* és *Jobbos* felé az ellenség előnyomul, ezredünk a 8. honvédhuszárczreddel (19. honvédlovasdandár) lóra ül és *Sztropkóolykától* délre gyülekezik. *Repejő* és *Jobbos*, továbbá *Pusztaháza* és *Szálnok* irányában az ezredparancsnokság erős hírszerző járőröket küld ki. A *Jobbosra* irányított járőrt *Hirsch György* főhadnagy vezette és vele volt önkéntes-örmeester testvére is. Röviddel indulásuk után a járőrtől *Mudris Balázs* tizedes azon jelentéssel jött vissza, hogy *Jobbosra* már bemenni nem tudtak, mire *Hirsch* főhadnagy járőrét lóról szállítva, tűzharccal próbálta feladatát megoldani. Előnyomulásuk közben az ellenség a járőr vezetékelovait tűzzel szétugrasztotta és a járőr csak nagy ügyel-bajjal tudta a lovakat összefogni. A támadt zavart felhasználva az ellenség, rajtaütött a járőrön és úgy *Hirsch* főhadnagy, mint testvére az ebből támadt harc közben elünt. Másnap, amidőn *Jobbosra* bevonultunk, egy zsidó korcsmáros elbeszéléséből tudtuk meg, hogy mindketten fogságba estek. *Rakovszky László* százados a járőrt kiegészítette és *Polónyi Gyula* tartalékos hadnagy parancsnoksága alatt visszairányította. *Rakovszky L.* százados feljegyzése szerint ez a járőr három nap mulva igen szép és eredményes felderítés után vonult be az ezredhez.

Dr. Kovách A. tart. thgy. felv.
Fráter alezredes feltűzi 1914 december 2-án az első kintüntetéseket *Sztropkóolykán*. *Bertényi István* hdpd., *Pahocsa János* szkv., *Platényi Mihály* szkv..... *Kamp* huszár.

nagyrákói és kelemenfalvi *Rakovszky Jenő* es. és kir. kamarás, 4. h.-huszárczredbeli szds.

A mozgósítástól 1914. évi november közepéig az 1. honv. huszárczreddel önkéntes-iskolaparancsnok. November második felében az 1. honv. huszárczredhez ment ki a harctérre s ott december végéig a 2. századnak volt parancsnoka. Az ezen idő alatt lefolyt harcokban résztvevett. Később anyaezredéhez vonult be s 1916 aug. 6-án orosz fogságba került, honnan 1918 április havában jött haza.

A még mindig a „*Krautwald*-csoport”-nál működő *Vancsó* zászlós c napon is hírt ad magáról és *Nyuzó* huszárral küldött jelentésében tudatja, hogy a csoport *Felső- és Alsócsébény* vonalában a folyton erősödő orosz támadással szemben heves ellenállást fejt ki. Különösen heves a tüzés-

ségi tűz. Délután 4 órakor az 1. és 8. honvédhuszárezred, továbbá a hadosztály gyalogoszata és a tüzérség felett a parancsnokságot *Fráter* alezredes veszi át, aki az egész csoporttal a *Gödrösolyka* felé elágazó taligaútig nyomul előre, majd este 7 órakor a községtől délre fekvő malomnál elrendeli a táborozást. A gyalogosztág fele biztosít, fele készülség. A közös 12. huszárezred mellettünk út tábor. Vonat az étkezéssel este 9 órakor érkezett be.

December 5. Virradatkor *Fráter* alezredes az ellenség felé újabb hírszerző járőröket rendel ki, köztük 10 lovassal *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagyt. A gyalogosztág reggel 8 órakor megszállja a *Homonnaolykától* északkeletre fekvő magaslatokat, az ezred tartalék a *Gödrösolyka* felé vezető út melletti hajlásban. A helység felé figyelőőröket állítunk, a tüzérség *Oroszkányánál* vonul fel és tűz alá veszi *Jobbos*, ahol az ellenség az éj folyamán lövésárkokat emelt ki. Délután 3 órakor azon hírre, hogy a *Laborca* völgyében négy orosz gyalogezred tüzérséggel és lovassággal előnyomul, a velünk szomszédos *Kégl* őrnagy csoportja *Okröskérről Laborcbére* húzódik, ennek folytán *Fráter* alezredes csoportját a hadosztályparancsnokság *Zemplénpálhegyre* vonja vissza. Ide délután 5 órakor érkezünk. Helység tábor.

Délután 4 óra 15 perckor *Rudnyánszky* főhadnagy jelenti:

„*Izbugyaradványon* ellenség még nincs. *Okröskétől* kb. 5000 lépésre délre ellenséges tüzérség és gyalogság nyomul *Izbugyaradvány* felé. Saját gyalogság *Laborcbértől* nyugatra levő magaslatokon. Átadó: *Gyurics* huszár.“

E mozgalmas napok alatt *Szelke József* főhadnagy ezredünkben elsőnek kapott szabadságot és rengeteg levéllel, üzenettel lóháton indult el a *varannói* vasútállomásra.

December 6. Reggel 7 órakor *Zemplénpálhegyről* elindulva, a *Gödrösolykától* nyugatra levő völgykaftlanba menetelünk, hol mint tartalék lóról szállunk. A tüzérség egy ütege *Sztropkólykától* délre, egy ütege pedig *Gödrösolykától* nyugatra fekvő mélyedésben vonul fel és *Okröskét* tűz alá veszi. *Hets Győző* százados a 2. századdal lövegfedezet. Gyalogosztág a *homonnaolykai* magaslatokat szállja meg és megtámadja a *Jobbosnál* álló ellenséget.

Kiküldött járőreink sok foglyot szállítanak be. Délután 1 óra 30 perctől egy óra hosszat esik, bőrig ázunk. Délután 4 és 5 óra között *Szabó István* huszárral küldött jelentésében *Vancsó* zászlós jelenti, hogy a *Jobbos* községbe vezető út a templomtól kb. 2 km.-nyire ellenséges gyalogság által meg van szállva, továbblovagolni nem tud és kénytelen a heves tűz elől kitérni.

Este 5 órakor koromsötétben *Zemplénpálhegyre* vonulunk éjjelezni.

Zilahy-Kiss Lajos hadapródjelölt járőrszolgálat közben könnyebben megsebesült és kórházba küldetett.

December 7. Indulás reggel 6 óra 30 perckor *Gödrösolykára*, ahol az ezredből 100 huszár *Prónay* százados parancsnoksága alatt *Bertalan Pál* 7. honvédhuszárezredbeli őrnagynak rendeltetik alá. *Fráter* alezredes, mint tegnap, az egész csoport felett parancsnokol. Vezetéklövaink a *Gödrösolyka* melletti teknőben állanak. Az ellenséges tüzérség egész nap

Vancsó Béla tart. zászlós, az I. és II. oszt. ezüst vitézségi érem és a *Károly-csapatkereszt* tulajdonosa.

Bevonult 1914 július 28-án. Ettől fogva november 24-ig a pótszázadnál, november 26-tól december 31-ig harctéren az ezrednél mint szakasz- és hírszerzőjárőr-parancsnok teljesített szolgálatot. Különösen mint hírszerzőjárőr-parancsnok tünt ki a Kárpátokban teljesített hadműveletek alatt.

lővi a falut és az otflévő ezredparancsnokságot. Pár srappell a vezetéklovakig is elkalandozik, de szerencsére kárt nem okoz. A nap tűzéségi harccal telik el és miután a várt ellenséges támadás elmaradt, délután 4 órakor ismét *Zemplénpálhegyre* vonulunk éjjelezni.

Vancsó zászlós megszokott jelentése ma is pontosan megérkezett. A jelentést *Mészáros* huszár hozta. Jelenti, hogy tűzharchoz lóról szállva megkísérelte az előrejutást, de az nem sikerült. *Pelsőczy* huszárral küldött másik jelentése arról számol be, hogy a *Jobbostól* délkeletre fekvő hídnál kisebb orosz osztagok próbálnak előrejutni, ezek erejét azonban a leszálló köd miatt megállapítani nem tudja.

December 8. Menet *Homonnaolykára*, ahol a hadosztály gyalogosztaga, I. osztályunk két lóról szállott százada, géppuskásosztagunk és egy üteg *Prónay* százados parancsnoksága alatt *Sverzova* irányában előnyomult. A csoportot *Lipcsey* százados 100 huszárral mint tartalék követi. A 7. honvédhuszárezred *Gödrösolykáról* kiindulva ugyancsak *Sverzova* irányában támad. Tűzéség *Gödrösolyka* mögött vonul fel. A hadosztályeligazítás szerint délelőtt 11 órakor *Sztropkólykától* nyugatra egy gyalogezred fog támadni, a támadást pedig csoportunk támogatja.

Nógrádi István hadapród a 4. századból vett járőrrel *Izbugyaradványba* küldetett, honnan egy csomó foglyot ejtve jelenti, hogy az ellenség *Okröskére* vonult vissza. Az itt lévő orosz tűzéség ma is egész nap nehéz és táborig ágyúkkal lövi *Gödrösolykát* és a környező terepet.

Délelőtt 9 óra tájban vezetéklovaink közé becsapódó gránát két huszárt és két lovat megöl. Az egyik szerencsétlen huszárt a szó szoros értelmében darabokra tépte a gránát. Miután a fagyos földben nem lehetett sírt ásni, a két hősi halottat egy-egy gránátgödörben temettük el.

Délután bevonult a napokkal előbb *Vay Gyula* tartalékos hadnagy parancsnoksága alatt kiküldött járőr azon jelentéssel, hogy *Vay* hadnagy egy éjjel az ellenséget megközelítve egyedül előrelövagolt és többé feltalálható nem volt. Később a család kutatása folytán megtudtuk, hogy *Vay Gyula* tartalékos hadnagyot az oroszok elfogták, majd midőn szökést kísérelt meg — lelőtték. E derék, vállalkozószellemű tiszt és kedves bajtársunk szomorú sorsa mindnyájunkban őszinte részvétet keltett.

Éjjelezésre az egész hadosztály egycsül és az *Oroszkányától* kb. 2 km.-re északkeletre fekvő völgykatlanban száll táborba. *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagyot, ki a napokon át tartó járőrszolgálatban teljesen kimerült, dr. *Takáts* főorvos az egészségügyi intézetbe szállíttatta.

December 9. Korán reggel a hadosztály gyalogosztaga megszállja a *Sztropkó-* és *Homonnaolykától* északra fekvő dombokat; az 1., 7. és 8. honvédhuszárezred pedig lóról szállva, *Sárossy László* 7. honvédhuszárezredbeli őrnagy vezetés alatt egyelőre *Homonnaolykára* nyomul előre. Ezredünk lövészeit *Lipcsey Márton* százados vezeti. *Hets Győző* százados a 2. századdal lövegfedezet. Vezetéklovak *Homonnaolyka* déli szegélyén. A 7. közös huszárezred *Gödrös-*

tarpai *Tiba Béla* százados gt.

A bronz k. é.-é. a kardokkal és a kor. ar. é.-k., a k. é.-k. szal. a kardokkal és a II. oszt. vöröskereszt díszjel hím. tulajdonosa. 1914 július 28-tól 1915 augusztus 20-ig az 1. honv. huszár- ezred II. oszt. gazdasági hivatalának főnöke; 1915 december 20-tól 1916 január 20-ig gazdasági tiszt Belgrádban; 1916 február 1-től 1918 október 30-ig az 1. honv. huszárezred pót századának gazdasági főnöke.

olyka irányában nyomul előre. Délután 1 óra tájban a támadó gyalogosztag erős harc után eléri *Jobbost*, ahonnan az ellenség visszavonult. Veszteségük csekély.

Az orosz tüzérség egész nap tűz alatt tartja *Homonnaolykát*, ahol úgy látszik, tartalékokat sejt. A falu déli szegélyén álló vezetéklovaink körül sűrűn hullanak a gránátok, de legnagyobb részük a nedves rét talajában megfullad. Egy nehéz gránát azonban, mely a lovak közé vágódott, felrobbant és két huszárt, valamint négy lovat megölt.

Lipcsey százados csoportja (a lövészek) délután bevonul; 7. honvédhuszárezred *Jobboson*, mi pedig *Homonnaolykán* éjjelezünk. Járőrcink jelentése szerint az ellenség *Variházáig* vonult vissza. Az esti órákban *Thúry Tibor* főhadnagy vezetésével *Budapestről* egy pótlás érkezett be.

December 10. Reggel 7 órakor az 1. és 5. lovashadosztály a visszavonuló ellenség

bábai *Bay Kálmán* tart. főhadnagy.

Kitüntetései: 3. oszt. k. é.-k. hdm. és a kardokkal; ezüst és bronz k. é.-é. a kardokkal; I., II. oszt. ezüst és bronz vitézségi érem, Károlycsapatkereszt és sebesülési érem. Mint hadiönkéntes közhuszár vonult be az ezredhez. Hosszú harc-téri szolgálata alatt számtalan ütközetben vett részt és két ízben megsébesült.

üldözésére indul és *Jobbos—Repejő—Variházán* át *Havajig* nyomul előre. Itt ezredünk *Nagy Ákos* 14. huszárezredbeli ezredes csoportjának rendeltetik alá. Rossz és meredek hegyi úton igen lassan haladunk, minden 5 km. után félórai pihenőt tartunk. *Havajt* elérve, tüzérségünk felvonul és tűz alá veszi az orosz rajvonalat. A tüzérségi harc alatt — körülbelül 2—4 óráig — *Havajtól* délre várakozunk. Délután négy órakor menet *Mákosra*, ahol beszállásunk. Ugyanitt van a hadosztálytörzs és tüzérség; 7. és 8. h.-h.-ezred *Havajon*, az 1. lovashadosztály pedig *Variháza* és környékén éjjelezik. Megtett út 20 km.

A betegségéből felgyógyult báró *Apor Sámuel* altábornagy délután megérkezik *Mákosra* és átveszi ismét a hadosztály vezetését.

December 11. Ezredünk a kora reggeli órákban, mint külön oszlop, *Mákosról Kis- és Nagytava, Alsó- és Felsőladácson* át *Mikóra* nyomul előre. *Felsőladács* a templom és az iskola kivételével romokban hever. A kint levő hírszerző járőrök a hegyekben eltévedt oroszokból 38 foglyot szállítanak be. Dél előtt 4 óra 40 perckor elérjük *Mikót* és egyesülünk a hadosztály főbbi részével. Itt — mialatt tüzérségünk a *Laborcvölgyet* végiglövi —

délig pihenünk, azután *Laborcfn* át *Nagycsertészre* folytatjuk az előnyomulást. Ezredünk a hadosztály elővédje. Ütközben igen sok elszórt és clásott orosz tüzérségi löszert találunk. Utászszakaszunk ezeket összegyűjtötte és ártalmatlanná tette. Előnyomulásunk alatt *Vidrány* és *Palota* irányából heves harc zaja volt hallható. Ebből megállapíthattuk, hogy a visszavonuló ellenség már a *Kárpátok* gerince felé közeledik.

Ezredünknek éjjelezésre *Nagycsertész*, a 7. h.-h.-ezrednek pedig *Czeremcha* jelöltetett ki. Utóbbi nem foglalhatta el helyét, mert a falut az ellenség még megszállva tartotta. Sőt este lett, mire *Nagycsertészre* bevonultunk. Sajnos, a remélt jó szállásból nem mindekinck jutott, mert a fél falu le volt égetve. Átkutatva a házakat, padlásról, ólból és a szénakazlakból egy csomó elbújt muszkát szedtünk össze, akik már szívszorongva várták, hogy fogságba essenek. Az utóbbi hetek megerőltető menetei, a folytonos harcok nemcsak a legénység, de a fizti létszámot is megapasztották. *Rakovszky László* százados feljegyzése

szerint az egész II. osztály tisztikara már csak *Lipcsey Márton* százados, *Elek Emil*, *Apáthy László* és *Rudnyánszky Ferenc* főhadnagyokból, az időközben zászlóssá előlépett *Nógrádi István*, dr. *Domokos Irnák* tart. segédorvos=helyettes és *Stetz Gergely* állatorvosból állott, kik *Nagycsertészen* valamennyien a kirabolt *Dobránszky*-kúriában voltak beszállásolva.

Dr. Takáts főorvos feljegyezte, hogy amidőn Mikóházán egy mindkét lábán súlyosan srappeltől sebesült orosz katonát bekötözött és ennivalóval, valamint cigarettával ellátott, az igen csodálkozott az emberséges bánásmódon. Elmondotta még a sebesült, hogy tüzéségüinktől súlyos veszteséget szenvedtek és hogy az oroszok alig várják, hogy otthon lehessenek.

December 12. Az ezred reggel 7 óra 30 perckor *Nagycsertésztől* ezer lépésre északnyugatra gyülekezik. Egyórai várakozás után együtt van az egész hadosztály és indulhatunk tovább. Irány — a határ, melyen most már ötödször fogunk átlépni. A *Czeremcha* és *Lipowiecnél* levő ellenséges utóvéd azonban még ellentáll, így a hadosztály gyalogosztaga az út mentén húzódó erdőben támadásra megy, tüzéségünk pedig mindkét községet tűz alá veszi. Erre az ellenség meggondolja magát és *Jasliskán* át visszavonul. Utánanyomulva, mindenüft harccal kell az előnyomulást kicérőszakolni, amit a gyalogosztag és a tüzéség hajt végre. A teljesen kimerült és kiéhezett ellenségből számos foglyot ejtünk. Folytonos harcok között a határt délután 1 óra 20 perckor lépjük át, három óra tájban pedig elérjük e napi menetcélunkat: *Krolik Woloskit*, ahol éjjelczeni fogunk. Hadosztályfőrs és tüzéség *Jasliskán*, a 7. h.=h.=ezred *Sklaryn*, 8. h.=h.=ezred *Krolik Polskin* szállásol el. *Jasliskán* áthaladva, találkozzunk a szintén előnyomuló 17. honvédgyalogezreddel. Éjjelkezésünket erős tábori őrsök biztosítják. Egész nap igen hideg, nedves és szeles idő. Megtett út 24 km.

December 13. Az ellenség *Desno* \triangle 640-es és \triangle 669-es magaslatokat tartja megszállva. Reggel hét órakor a 17. honvédgyalogezred a \triangle 640-es magaslat ellen támadásra indul, a 8. h.=h.=ezred és ezredünk gp.=osztága a támadó honvédek jobboldalanak biztosítására rendeltetik, ezredünk pedig *Krolik Polskitól* keletre egyelőre tartalék. Az ezredparancsnokság felderítésre öt hírszerző járőrt küld ki. Az orosz tüzéség az előnyomuló 17. honvédgyalogezredet sűrű srappelt- és gránáttűzzel árasztja el, mikor azonban hadosztályunk tüzésége is közbelép, az orosz tüzéség csakhamar elhallgat és gyalogsága is hátrálni kénytelen. A hadosztályparancsnokság erre elrendeli a menet folytatását *Rymanow* \triangle 408-as magaslatra, de a közben beérkezett azon hírre, hogy *Wisloktól* keletre az ellenség megállapodott, ezredünket *Desnóra* rendeli vissza, ahol éjjelczeni fog.

A hadosztályfőrs, 7. és 8. honvédhuszárezred *Possadára* megy, tüzéség velünk együtt *Desnón*.

Megtett út 8 km.

Vancsó zászlós járőrtől e nap folyamán következő igen értékes jelentések érkeztek be:

Hets Viktor százados.

Kitüntetései: a hdm. Ferenc József-rend lovagkeresztje, a hdm. 3. oszt. kat. érd.-keresztje a hdm. és kardokkal; bronz kat. érd.-érem; Károly-csapatkereszt. Mozgósításkor a 2. századdal, mint arcvonalmentőfi tiszt ment ki a harctérré s 1914 december 30-ig — megbetegedésig — volt az ezrednél. Résztvett, részben mint századparancsnok az alábbi nevezetesebb harcokban: Bártfa, Nahujewicz, Zawatka, Rimanowka, Dukla körül, mely utóbbi harcban a h.o. visszavonulását fedezte. Megrokkván, Bielitzbe a csendőr-tart. tanfolyamba került s ennek elvégzése után az összeomlásig Kozienice—Loublin főkörmányzóság körletében teljesített szolgálatot.

1. „Kelt délelőtt 8 óra 30 perckor a *rymanow-sienawai* országúton. *Nowa Wyes* \triangle 408. és \triangle 474. közötti magaslatokat kisebb ellenséges erők megszállva tartják, így *Beskó* felé előrejutni nem lehet. Saját gyalogsági rajvonalunk kb. *Rymanow* „n” betűje körül fekszik (ált. térkép). *Rymanowi* lakosok elbeszélése szerint ott és a környéken két orosz hadtest tartózkodik, melyeknek parancsnokságai *Jasló* és *Kroszóban* volna. A járőr *Zarszyn—Sienawán* át próbál tovább előrejutni. Átadó: Szabados huszár.“

2. „Kelt az országúton *Krolik Polskynál* délután 1 óra 15 perckor. Saját gyalogságunk (17. honv.-gyalogcsred) a \triangle 669-es magaslaton elsáncolt orosz gyalogsággal harcban áll. Az ellenséges gyalogsági tűz gyengülében van. Miután a járőr *Rymanow* felé való előnyomulását ellenséges puskatűz akadályozza, előnyomulást és felderítést *Zarszyn—Grabownica—Niewitska Wola* felé folytatom. Átadó: *Nuszpli* huszár.“

3. „Kelt *Rymanow*, délután 4 óra 50 perckor. *Jodbád Rymanownál* az országutat faágakkal eltorlaszolja találtam. Lakosok bementése szerint a visszavonuló oroszoknak 18 ágyúja van. Nehéz tarackgránátok nyomait az útvonal mentén láttam. *Rymanowot* átkutatva, ellenséget nem találtam. Lakosok állítása szerint az ellenség déli 12 és 1 óra között *Wroblík* irányába vonult el. A visszavonuló oszlop kocsikkal együtt $1\frac{1}{2}$ –2 km. hosszú volt. Az orosz tüzérség állítólag *Beskó* felé vonult és jelenleg ott, vagy a környező erdőben van. Átadó: *Szabó* huszár“

Délután folyamán az ezred géppuskásosztaga, mely *Horváth* hadnagy parancsnoksága

Dr. Kollarits J. tart. fhdgy. felv.

Menet *Harczowra* 1914 december 18-án.

alatt elsőnek vonult be *Rymanowra*, ott egy orosz élelmiszerraktárt zsákmányolt, mely főleg nagymennyiségű zabot, vaját, kétszersültet és húskonzervert tartalmazott.

Igy derék géppuskásaink, kik november 27-én voltak utoljára fedél alatt és ritkán jutottak a mozgókonyhához, a zsákmányolt zabból és ennivalóból részükre kiutalt extra adagból lovaikkal együtt végre egyszer jóllakhattak.

December 14. *Rymanowtól* északkeletre fekvő magaslatokat az ellenséges

utóvéd megszállotta és a hadosztály támadásra rendelt gyalogosztagával szemben heves ellenállást fejt ki. Ezredünk a harc kimenetelét várva, *Desnó* északi kijáratánál a műúttól nyugatra biztosított megállásban. Elővéd: *Lenk* főhadnagy parancsnoksága alatt az utászszakasz; tüzérség az ezred mögött.

Az orosz a déli órákban végre engedni kezd és 3 óra 30 perckor délután tovább indulhatunk. *Possadái*g jutunk, itt azonban újból meg kell állni, mert a közben erősítést kapott ellenség újból ellenáll és tüzérségével hatásos tűz alatt tartja az utat. Az est beálltáig egyhelyben állunk, amikor az orosz utóvéd a harcot megszakítja és visszavonul. A gyalogosztag *Rymanow* vasútállomásáig nyomul előre, ezredünk pedig *Wroblík Krolewskyre* vonul éjjelzés végett. A nyomorúságos és félig leégett ruthén falut szuroksötétben érjük el és sok nehézséggel elszállásolunk. Elszállásolás közben érkezik meg a betegségéből felgyógyult *Roskoványi Dezső* őrnagy és *Schandl Géza* százados. Az ezred ütközetlétszáma: 304 lovas és 4 géppuska.

Megtett út 14 kilométer.

A délutáni órákban *Molnár* huszár által *Vancsó* zászlóstól hozott jelentés szerint:

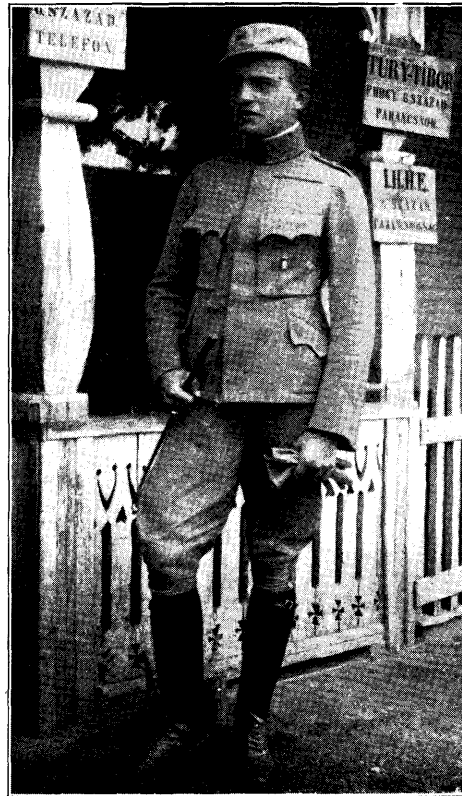
„*Sienavától* délnyugatra a *naffaforrástól* az északra fekvő *Nova Wics* \triangle 408-as magaslatig mintegy 6000 lépés hosszúságban a terep az ellenség által félköralakban meg van szállva. Ellenséges tüzéség *Nova Wics* táján”.

December 15. Reggel 8 órakor orkánszerű szélben az egész hadosztály *Wroblík Krolewsky* mellett a \triangle 354-es magaslatnál biztosított megállást vesz fel. *Krosnó* és *Bzianka* körül az éjjel előnyomult gyalogságunk az orosz utóvéddel erős harcban áll. Különösen heves mindkét részről a tüzéségi harc. Várakozásunk közben egy igen szép és fokéletes kettős szivárvány volt látható. Déli 12 órakor czedünk a fél géppuskás- és a kerékpáros-osztaggal az út lezárása végett *Rymanow* keleti kijáratához rendeltetik. A parancsot délután 1 óra 30 perckor fogatosítjuk; kerékpáros-osztag tartalék. Este 6 órakor parancs szerint *Klinkowkára* menetelünk.

A segélyhely délután *Rymanowban* a postahivatalnál állott. *Dr. Takáts* főzrsorvos feljegyzése szerint az ott hűen kitartott osztrák postamester elbeszélte, hogy az oroszok visszavonulásukkor a helybeli szeszgyárat megrohanták és a sárgaföldig leítták magukat. A részeg emberek vigyázatlansága folytán a szeszgyár kigyulladt és igen sok orosz katona bennégett. *Dr. Takáts* főzrsorvos tényleg a szeszgyár romjai között tömeges megzsenedett hullát talált.

December 16. Miután az orosz a reggeli órákban *Rymanow* ellen heves támadást kezdett, mára remélt további előnyomulásunkról egyelőre le kell mondani. A hadosztály 6 óra 30 perckor *Wroblík Krolewskynél* — ugyanott, ahol tegnap — készségi állásba vonatik össze. Egy gyalogos zászlóalj két ágyúval *Rymanow* ellen ellentámadásra indul, czedünk pedig a *rymanow=beskói* utat zárja el. Ezen lezárás nem ment símán, mert a *Rymanowból* támadó saját zászlóalj az erős akadályöv mögött beasott ellenséget első lökésre kiverni nem tudta. Sokáig állottunk az orosz tüzéség által erősen lőtt városban és vártuk az ismételt támadások sikerét. Közben *Vancsó* zászlós jelenti, hogy az ellenség *Sienava* és *Odrzechowából* már tegnap délután kivonult és a két községtől északkeletre fekvő magaslatokon készített fedezékekbe vonult vissza, azonban ma reggel 4 órakor czedet is elhagyta. A lakosság bemondása szerint az oroszok *Beskó—Zarszyn* irányába menetelnek, elmaradt oroszok nagyszámban bújosnak, csapatainkat várva, a környező erdőkben. A *zarszyni* lakosság jelenti, hogy 30 orosz nagyszámú vágómarhával a megadásra alkalmat keresve kalandozik a környéken. Erre a híre *Fráter* alezredes *Lipcsey* századost századával a vágómarhák elfogására kirendeli. Beáll az est és bár az ellenség most már engedni kezd, a sötétség miatt azonban ma már továbbmenni nem lehet. *Klinkowkára*, régi szállásainkra megyünk éjjelezni.

Serényen működő járőreink a nap folyamán igen sok foglyot szállítottak be. Legnagyobb részük *Irkutzkba* való. Egy foglyot társai, mint nevezetességet mutatnak be. Ez ugyanis résztvevett az orosz-japán háborúban és a mukdeni csatában meg is sebesült. Sok látnivalót nem

Thúry Tibor főhadnagy.
Nantes fiszt és századparancsnok.

találunk rajta, éppen olyan, mint a többi, piszkos és rossz, úgynevezett „ázsiai“ szagú muzsik. A foglyok általában panaszkodnak, hogy sohasem éheztek annyit, mint a tejle-mézzel folyó Kánaánban — Magyarországon való időzésük alatt. Mindnyájan megcsalatra érzik magukat, mert azzal biztatták tisztjeik, hogy itt pukkadásig csehetnek és ihatnak majd.

December 17. Reggel 6 óra 30 perckor az ezred *Rymanow* vasútállomásnál gyülekezik és az ott levő gyalogsággal két támadó csoportot alakít. Az ezred 1. százada (*Pentz* százados), egy üteg és egy gyalogzászlóalj *Jóny* ezredes parancsnoksága alatt *Rymanowtól* északkeletre; ezredünk többi része, egy üteg és egy gyalogzászlóalj *Fráter* alezredes parancsnoksága alatt *Bziankán* át *Tresniowra* nyomul előre, ahol utóbbi a *Jasionow* \triangle 431-es magaslaton levő ellenséget támadja meg. (Lásd 22. sz. vázlatot.) Mindkét részről a támadást erős tűzérési tűz vezeti be, mely a sötétség beálltáig — a nélkül, hogy előbbre tudnánk jutni — változatlan hevességgel tart és úgy nálunk, mint az ellenségénél sok veszteséget okoz. Dacára a többször megismételt támadásnak, gyalogságunk az elszántan védekező és túlerőben is levő ellenséggel szemben nem tud döntő eredményt elérni és végül is kénytelen az éjszakát elért állásaiban föltelni. Ezredünk tartalékként szereplő századaik eredeti helyükön — *Tresniow* keleti szegélyén — éjjeleznek. A délutáni sűrű esőtől átázva, a hideg éjszakát igen kellemetlenül fölfőtöttük el.

Még a reggeli órákban bevonult a tegnapi napon kiküldött *Lipcsey* százados. Sikertült neki és *Rudnyánszky* főhadnagynak a *Vancsó* zászlós által jelentett orosz vonatot utolérni, azt szétugrasztotta és két megpakolt járművet, valamint 114 darab vágómarhát zsákmányolt.

December 18. A gyalogságot *Tresniow* és *Kombornya* körül elfoglalt állásaiban hagyva, *Fráter* alezredes reggel 7 órakor *Lipcsey Márton* századost az 5. századdal — mint hírszerző különítményt — *Beskóra*; *Rakovszky Jenő* századost és *Elek Emil* főhadnagyot lövegfedezetül, végül *Hets Győző* századost felderítésre rendeli ki, a fennmaradt részekkel pedig a *Haczowon* gyülekező hadosztályhoz bevonul.

Lipcsey százados feladata volt a felderítésen kívül a *beskói* utat *Milczánál* megszállani és biztosítani.

Haczowot reggel 8 órakor érjük el, majd délután 1 órakor a hadosztály kötelékében *Iskrzyniára* menetelve, mint tartalék várjuk a minden oldalon folyó harc eldőlését. Délután 5 órakor *Kroszcienkawára* megyünk éjjelezni. Itt értesülünk szerbiai visszavonulásunkról, amely mindannyiunkra igen leverő hatást gyakorolt.

December 19. Miután az ezred mind a négy százada más-más feladattal széjjelirányított, az ezredtörzs az utászszakasszal az *iskrzyniai* hídhoz megy, melyet utóbbinak kell rendbehozni. Értesülésünk szerint az éjjel, főleg a tűzéréssel megerősített ellenség ellen, az idevont 10. lovashadosztály *Borzowon* át támadást fog intézni.

Az ellenséges tűzéréség *Haczowot* és *Iskrzyniát* egész nap erősen lötte.

Éjszakára a századok harcelyükön maradnak, az ezredtörzs pedig *Kroszcienska W.-re* megy.

December 20. Alighogy virrad, az éj folyamán elcsendesedett harc mindkét részről újult erővel megindul. Felderítő osztagaink *Przemysl* irányából erős ellenséges oszlopok közeledését állapították meg, mire a tartalékok bevetésével vonalainkat, amennyire lehetett, megcrősítettük, valamint elrendeltetett a védelemre való berendezkedés és a beásás.

Délelőtt 10 órakor egyrészt a felderítés kiegészítésére, másrészt a kintlevő és kimerült járőrök felváltására újabb hírszerző járőrök küldettek szét.

Éjjelezés az elfoglalt helyzetben.

A tegnapelőtt hallott leverő szerbiai hírekkel szemben ma azt halljuk, hogy a németek *Varsó* és *Lodznál* jelentős sikereket értek el. Ebből saját helyzetünk könnyebbedését reméljük.

December 21. A tegnap megállapított orosz erősitések nyomása ma már érezhetővé vált és elkeseredett védekezés után rajvonalunk *Tresnownál* visszaszorított. A hadosztály ezen harcban résztvevő gyalogoszata és az ezred géppuskásoszata érzékeny veszteséget szenvedett. *Horváth* hadnagyot gránátnyomás érte. A vonal egyéb részlein sikertült állásainkat — dacára a heves tüzéségi tűznek és orosz rohamoknak — változatlanul megtartani. Este 10 órakor az ezredtörzs a 2. és 5. századdal *Lezanyra* vonult éjjelre. A főbbi század helyén maradt.

December 22. *Lezanyt* a sötét és csillagtalán éjszakában éjjel 1 óra 30 perckor érjük el. Itt reggel négy óráig pihenő, azután menet *Wroblík Krolewskyre*, ahol a 8. honvédhuszárezreddel és a gyalogoszattal védőállást foglalunk. Tüzéségünk *Widacznál*, a 10. lovashadosztály a *rimanowi* magaslatokon foglal állást. Az ellenség nagy erővel általános támadást kezd és mindenütt erős tüzéségi fölényben van. Járőrcink *Tresnow* felől három orosz gyalogzászlóalj közeledését, valamint velünk szemben 16 állásban lévő ágyút állapítanak meg.

Délclött 9 óra 30 perckor a főlünk keletre harcban álló 10. lovashadosztály kénytelen az ellenséges nyomásnak engedni és *Klinkowka—Possada* irányába visszavonul. Ezredünk ennek folytán állásváltoztatásra kényszerül és a *Klinkowkától* északnyugatra fekvő magaslatokra húzódik s azokat megszállja. Délután 1 órakor a 10. lovashadosztály újabb nyomás folytán *Krolík Polskyra* hátrál, az orosz pedig teljes erővel és heves tüzéségi tűzzel támogatva ezredünk ellen fordul. A rajvonalban fekvő huszárok elkeseredetten védekeznek, a közvetlen közelükbe férkőző ellenséget több ízben visszaűzik, de délután 4 óra tájban a mindig nagyobb erővel megújított támadás elől kénytelenek vagyunk *Ivonieczre* visszavonulni. Harcunk alatt *Ivonieczben* *Gombos* ezredes parancsnoksága alatt egy érintetlen gyalogezred állott, melytől *Fráter* alezredes két ízben is kért segítséget, de nem kapott. Most, amikor visszavonulunk, *Gombos* ezredes megállítja ezredünket, átveszi felette a rendelkezést és úgy minket, mint az utánunk érkező 8. honvédhuszárezredet az ő elvonulásának biztosítására akarja felhasználni. Már sötét van, az átfekintés teljesen lehetetlen, ennek dacára *Gombos* ezredes ellentámadásra akar bennünket küldeni. Az erre szóló intézkedések kiadása közben a községet környező domboldalon megjelenik az ellenség és tűz alá veszi a falut. Nagy kavardás keletkezik, a gyalogság — dícsértére legyen mondva — nem vár a két kimerült ezred támogatására, hanem azonnal az orosz ellen fordul, mi pedig a faluból kijutva, az út melletti dombokat szálljuk meg. Több mint 2 km.-t kell visszamenni, amíg rendezkedhetünk és a 8. honvédhuszárezred parancsnoka: *Waldbauer Henrik* őrnagy vezetése alatt *Rogira* a hadosztályparancsnoksághoz bevonulunk. Itt sem maradhatunk sokáig, mert az egész vonalon fölénybe jutott ellenség elől éjjel 12 órakor *Duklára* s onnan *Jasienka* felé vonulunk vissza. Megtett út 33 kilométer.

December 23. *Jasienkát* hajnali 3 óra 30 perc tájban érjük el és helységi táborba szállunk. Miután az ellenség nem nyomult utánunk, illetve gyalogságunknak sikerült azt egyes helyeken feltartóztatni, az ellenséggel való érintkezés megszakadt. Ezt helyreállítandó, délben az ezred századai külön-külön feladattal kirendeltetnek. *Roskoványi* őrnagy, *Hets Győző* százados és a 2. századdal *Zavadka Rymanowkára*, *Prónay* és *Lipcsey* százados a 6. századdal az *Ivonieczre* vezető út lezárására megy; *Schandler* százados a 5. századdal és *Elek Emil* főhadnagy a 4. századdal lövegfedezet. Ezredtörzs az utászszakasz és géppuskásoszattal *Duklán*. Egész nap esik az eső, dermedtő hideg szél fúj, mindenütt nagy a sár.

Manno Miltiades népfőhadnagy betegségéből felgyógyulva, a délután folyamán *Duklán* bevonult az ezredhez, viszont *Rakovszky* százados megbetegedett és *Mezőlaborcra* küldetett.

Duklánál a *Jasienka* patakon egy keskeny, karfanélküli híd vezetett át. *Báró Apor* altábornagy az éj folyamán ezen hídon átmenve megcsúszott és a több méter mély patakmederbe lezuhanva, kisebbfokú agyarázkódást és több erős zúzódást szenvedett.

December 24. E napról feljegyzések nincsenek és az ezrednaplóból csak annyit tudunk meg, hogy:

„Az ezred szétosztva, mint tegnap. Az éj folyamán (este 8 óra 30 perctől éjfél utánig) az orosz tüzéség sűrűn lötte *Duklát*. Átlag 10–15 percenként egy-egy gránát csapódott be.“

Az ezred harctéren föltöltött első karácsonyestéje tehát egyelőre felderítetlen. Elgondolhatjuk azonban, hogy „gyertyagyújtás idején“ mindenki hazagondolt, amint az otthoniaknak is hozzánk szállott gondolata . . . Igaz, karácsonyfa volt bőven, mert a hegyeket köröskörül hatalmas fenyves

borította, a gyertyákat helyettesítették az égen ragyogó csillagok, *ajándékot* pedig — mint elől láttuk — nehéz gránátok alakjában sűrűn küldött a muszka.

December 25. Karácsony első napja. Az ezred még mindig szét van tagolva. Idő borús, többször csik. Délelőtt 11 órakor az ezredparancsnokság az utászszakasz és géppuskás-osztaggal *Trzcianára* megy, hova 12 óra 30 perckor érkezik.

December 26. *Trzciana*. Reggel 6 órakor az ezredtörzs, az utászszakasz és géppuskásosztag *Felsővízközre* menetel. A határt reggel 8 órakor lépik át és *Felsővízközt* déli 12 óra tájban érik el. Este 6 órakor a kiküldönített századok bevonulnak, rövid pihenő után azonban koromsötétben és nagy sárban az egész ezred *Gyertyánpatakra* menetel, ahol helység-táborba száll.

December 27. Menet reggel 8 óra 40 perckor *Gyertyánpatakról Felsővízközön, Alsópagonyon* át *Zboróra*. Sűrűn csik. Később havazik. *Zborót* délután 3 órakor érjük el. Itt pólai osztrák Landwehrekkel találkozunk, akik ugyancsak rosszul érzik magukat a nekik szokatlan havas és hideg vidéken. Az este beérkezett hadosztályelgazítás alapján a *Fráter* alezredest helyettesítő *Roskoványi Dezső* őrnagy — mint csoportparancsnok — a holnap bevezetendő felderítésre a következő parancsot adta ki:

„Eligazítás 1914 december 27-én, délután 10 óra 30 perckor.“

„5. Felderítés. Az 1. és 8. ezred egy-egy különítményt küldenek ki felderítésre. A 8. ezred *Biharón* át *Kladysowba*. Felderíti a *Banica* \triangle 757-es — *Wapienne* — *Domini* — *Owice* —

vitéz *Lejtényi Gedeon* főhadnagy.

Kitüntetései: Bronz kat. érd.érem a kardokkal; nagy- és kiscsúst vitézségi érem; Károly-csapatkereszt. A mozgósításkor mint önk.-őrmeester a 3. századdal ment a harctérre s résztvevett a gerendoki rohamban. 1915 április végéig mint szakaszparancsnok jelen volt az ezred harcainál: *Bártfa*, *Tilic*, *Hemonna-olyka*, *Puzniki*, *Krasne* és *Ripiankanál*, mely utóbbi alkalommal hősi magatartásával az erős ellenséges tűzhatás dacára sikerült ágyúink elvonulását biztosítani, mely ténykedéséért a nagyvezüst vitézségi érmet kapta. A háború további éveiben, mint géppuskásparancsnok, a 8., 7., majd 9. h. huszárezred kötelékében harcolt (*Dobronoutz*, *Stanislaw*, *Valeputna*, *Mestica-nesti*), azután kb. egy évig mint oktató a váci gp.-tanfolyamban, majd 1918 februártól az összeomlásig az 1. h. ezrednél *Ukrajnában* mint a 2. géppuskás-század parancsnoka teljesített szolgálatot.

Wisko \triangle 325-ös egyik oldaláról és másik oldaláról *Smerekowijec* — *Priszlup* — *Ropica Polska* közötti területet. Feladata megállapítani, hogy a *Gorliczén* talált ellenség hova húzódik.“

„Az ezredtől *Elek Emil* főhadnagy 50 lovassal *Esztebnek* — *Wisowán* át *Hanczowára* lovagol és felderíti a 8. ezred övétől a *klimkowka* — *ropai* útig bezárólag. Feladata megállapítani, hogy ellenséges erők előnyomulnak-e a *ropa* — *symparki* műút ellen. Jelentések *Esztebnek* és *Biharón* lévő zászlóaljakon keresztül az 5. lovashadosztályparancsnokságnak címezve, *Zboróra* küldendők.“

„A 8. honvédhuszárezred ezenkívül összekötöttestét szerez a VII. hadtesttel, mely *Musanka* — *Iskara* vonalát tartja. A III. hadtest *Polány* — *Krempna* — *Swiatkowa wk.* vonalán, a 4. lovashadosztály *Wolowieczén* van, a 10. lovashadosztály pedig a *tyliczi* hágót zárja le. Egy gyalogdandár *Rychwaldon*.“

„A különítmények holnap reggel 6 órakor indulnak és folyó hó 30-án déli 12 óráig kint maradnak. *Roskoványi s. k.*, őrnagy.“

December 28. Zboró. Az éjjel nagy hó esett és vastagon beborította az egész vidéket. *Elek* főhadnagy a tegnapi eligazítás értelmében különítményével reggel 6 órakor elindult. Délután 2 órakor beérkezett a III. hadtestparancsnokság, melynek itt *Zborón* már nem volt elég hely. Nekünk kellett tehát szállásainkat kiüríteni és lóra ülve *Komlóspatakára* menetelnünk. Beérkezés délután 3 óra 30 perckor.

Felsőbb parancsra délután az ezredet újra rendezzük és az utászszakaszon és géppuskásosztagon kívül négy lovasszázadot alakítunk.

A géppuskásosztag lóállománya 53 legénységi és 3 tisztiszolgálati ló. Ebből súlyos beteg 15 ló. Emberállomány 3 tiszt és 46 huszár. A géppuskásosztagparancsnok, *Veöreös Tibor* százados jelentése szerint az osztag ló- és felszerelési anyagihiány miatt egyelőre harc- és működésképtelen.

Utászszakasz létszáma: 18 lovas, 1 málhásló-vezető, 1 málhásló, 35 kg. ekrazit a málháslóvon és 35 kg. a vonatnál.

A lovasszázadok egyenkint 50–60 lovassal rendelkeznek.

Az ezrednek összesen 49 súlyos beteg és harcképtelen lova van.

Ezek szerint az ezred tehát ismét leovadt, a meglevő létszám nagy része pedig a hiányos táplálkozásból kifolyólag gyomor- és bélhurutban szenved, valamint igen sok a meghülés.

A megbetegedett *Lenk Béla* főhadnagyt és *Miskolczy József* tart. hadnagyt *dr. Takáts* törzsorvos a délelőtti folyamán kórházi ápolás végett *Eperjesre* küldte.

Sok megpróbáltatás, fáradtság és hősics küzdelem gyümölcsét hozza meg e nap, amiről az alábbi ezredparancs tanuskodik:

„Ezredparancs. Zboró, 1914 december 28.“

„1. Az ellenség előtt tanúsított bátor és vitéz magatartásukért *Bay Kálmán* őrmestert hadapródőrmesterré; *Bertényi István*, *Nógrádi István* és *lovag Rothkugel-Rollershausen István* hadapródokat zászlóssá; *Lejtényi Gedeon* c. é. ő. őrmestert hadapróddá kinevezem.“

„2. A hadosztályparancsnokság az ellenség előtt tanúsított vitéz és eredményteljes magatartásukért az alábbi vitézségi érmeket adományozta:

Katona Ernő zászlósnak I. oszt. ezüst vitézségi érem;

Gigner György 4. századbéli sebesültvivőnek és *Mudris Balázs* 5. századbéli tizedesnek II. oszt. ezüst vitézségi érem.

„3. Az ellenség előtti bátor magatartásukért alábbi tiszteknek a hadosztályparancsnok úr a legfelsőbb szolgálat nevében elismerését fejezi ki és köszönetet mond; és pedig:

Lipcey Márton századosnak; *Lenk Béla*, *Rudnyánszky Ferenc* és *Sándor László* főhadnagyoknak; *Horváth Antal* és *Baghy László* hadnagyoknak; *Vay Gyula* és *Miskolczy József* tart. hadnagyoknak, végül *Nógrádi István* hadapródnak. *Roskoványi* s. k. őrnagy.“

December 29. Komlóspataka. E napra a vasalások rendbehozatala volt célul kitűzve, azonban már reggel 8 órakor ellenséges előnyomulás hírére a hadosztályparancsnokság riadót rendelt el. Lovak felnyergelve, de megeresztett hevederrel a szállásokon maradnak. Tekintettel

lovag *Rothkugel-Rollershausen István*
tart. főhadnagy.

Kitüntetései: Az ezüst és bronz kat. érd. érem a kardokkal; Károly-csapatkereszt; sebesülési érem. 1914 októberében ment a harctérre az ezredhez és a kárpáti harcokat küzdötte végig. 1915 februárban Krasnáánál megsebesült; 1915 júliusban ismét bevonult az ezredhez s annak minden tevékenységében részt vett 1916 tavaszáig, midőn az 5. lov. he. parancsnokságnál mint műszaki előadóhelyettes nyert beosztást.

az előre látható menetre, a súlyos beteg lovakat *Komlóspataka* templománál gyülekeztetjük és *Hets Győző* százados vezetés alatt *Hosszúrétre* küldjük. Egyesített cselégvonatot *Kurimaig* megy vissza. *Hosszúréten* délelőtt 10 órakor lőszerfelvételezés, hová a géppuskásosztag egy lőszerkocsit rendel ki. Délután 5 órakor lenyergelünk. Útközlelészám 192 lovas.

December 30. Az ezred reggel 8 órakor, hasonlóan mint tegnap, *komlóspataкаи* szállásán készültségben, majd déli 12 órakor *Bártfán* és *Tarnón* keresztül *Alsótarócra* menetel. Érkezés délután 4 óra 30 perckor.

December 31. *Alsótarócon* pihenő. A századok azonnal a vasaláshoz látnak. *Fráter* alezredes felgyógyult és átveszi az ezredparancsnokságot. *Bertényi István* zászlóst a hadosztályparancsnokság az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért a **II. oszt. ezüst vitézségi éremmel** tüntette ki.

A pihenőnapot az elmaradt karácsonyest megünneplésére használjuk fel és egybevonjuk Szilveszter ünnepével. Az iskolában karácsonyfát állítunk és kiosztjuk az ezred tisztai hölgyei által *Budapestről* küldött apróbb ajándékokat.